BİR+BİR

201003 SAYI 3 MAYIS 2010 7 TL KIBRIS 8.5 TL

A'DAN Z'YE ENGİN GÜNAYDIN

Zihin trafiği

ALEX FERGUSON VE ARSENE WENGER'İN

Siyaset karnesi

İSTANBUL'DAN ARTHUR H GEÇTİ

Başıbozuk kozmonot

AYNUR'LA YENİ ALBÜMÜ ÜZERİNE

Hepimiz Rewend'iz

CEMAL KAFADAR'LA ŞARKILI TARİH

Gecenin fethi

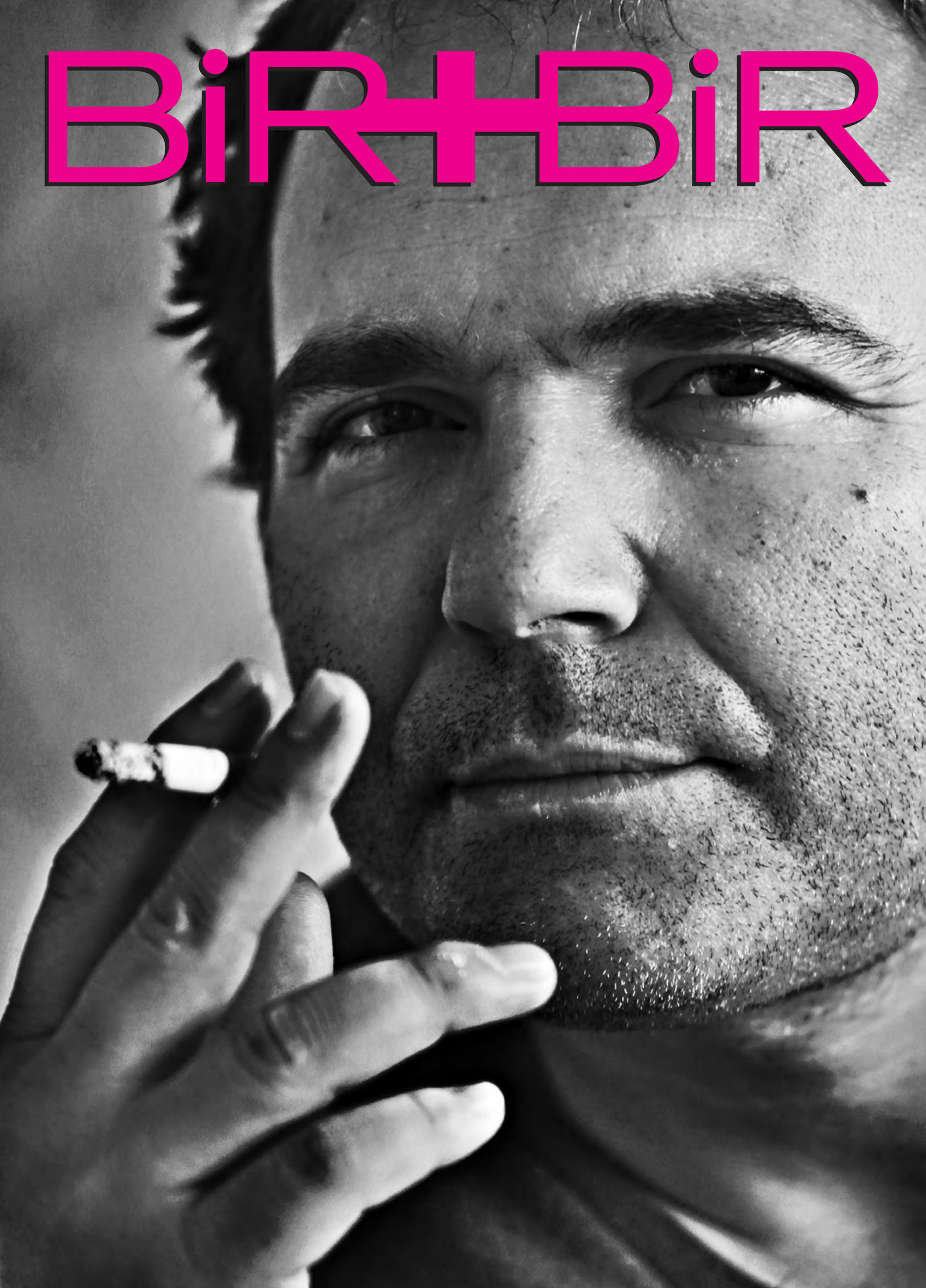
MICHEL MARIAN'LA "ERMENİ TABUSU" ÜZERİNE

Erzurumlu Hripsime ve torunları

ISSN 1309-5722

INSTITUTE
AUDIO ENGINEERING
DIGITAL FILM & ANIMATION
WEB DESIGN & DEVELOPMENT
DÜNYANIN EN BÜYÜK
MEDYA EĞİTİM KURUMU
İSTANBUL' DA!
SES
KONTROL
Yeni programlarımız ile ilgili bilgi için
www.saeistanbul.com
Broşür için: www.saeistanbul.com
t. 0212 292 3738
Lüleci Hendek Cad. No: 60
34425 Beyoğlu/İstanbul
www.sae.edu

BiR+BiR

KARGAŞA

yolu
karga'
dan
geçenler

04
30
haziran

2010
S. 20:00

kargART, geleneksel sezon kapanış sergisi **kargaşa**'da daha önce türlü vesilelerle **karga** çevresinde toplanmış farklı disiplinlerden yüzlerce sanatçı arasından hazırlanan özel bir sergiyle onuncu yaşını kutluyor.

sergi;
4 - 30
haziran
2010
tarihleri
arasında
(pazartesi
günleri hariç)
13:00 - 20:00
arası
gezilebilir.

kargart

www.kargart.org
Kadife Sokak No:16 Kadıköy / İstanbul
+90 0216 330 31 51

Kapak: Şahan Nuhoğlu

A'DAN X'E *4*

ENGİN YÖRÜKOĞLU *6*

EUROVISION'DA KEMENÇE *8*

ALEX FERGUSON *10*

ARSENE WENGER *12*

SANDY LIEBERSON *15*

FEN VE TABİAT DÜŞLERİ *17*

ENGİN GÜNAYDIN *19*

SES DUVARI *32*

AYNUR *33*

ARTHUR H *36*

MGMT *39*

DANIEL CRUZ *42*

CEMAL KAFADAR *44*

OKUMA GÖZLÜĞÜ *50*

MICHEL MARIAN *52*

BİRHAN KESKİN *56*

ŞEFİN TAVSİYESİ *58*

DİL, TARİH, COĞRAFYA *60*

Ahmet Gürata, Alican Tayla, Arslan Eroğlu, Barış Çağlar Karakaş, Bülent Erkmen, Çiğdem Öztürk, Derya Bengi, Ender Ergün, Erdir Zat, Fatih Özgüven, Fırat Demir, Fırat Genç, Hakan Lokanoğlu, Hüseyin Ustaoğlu, İrfan Aktan, Koray Löker, Merve Erol, Muhsin Akgün, Murat Meriç, Özhan Öztürk, Pelin Özer, Ragıp Duran, Saner Şen, Serkan Seymen, Siren İdemen, Sungu Çapan, Şahan Nuhoğlu, Tuncer Erdem, Turgut Yüksel, Ulaş Özdemir, Ulus Atayurt, Yücel Göktürk, Zeynep Nuhoğlu, Zeyno Pekünlü

BASKI: **Ezgi Matbaacılık, Sanayi Caddesi Altay Sok. No: 10 Yenibosna/İstanbul Tel: 0.212.452 23 02** BASIM YERİ VE TARİHİ: **İstanbul, Mayıs 2010** DAĞITIM: **Doğan Dağıtım A.Ş.** YÖNETİM YERİ: **Kuloğlu Mah. Gazeteci Erol Dernek Sok. No: 11/4 Oda 3 Beyoğlu - İstanbul** TEL-FAKS: **0.212.251 87 67** E-POSTA VE ABONELİK: **yekyekk@gmail.com yıl 1 sayı 3 Mayıs 2010** İMTİYAZ HAKKI: **Bülent Yurttaş** SORUMLU YAZIİŞLERİ MÜDÜRÜ: **Şahan Nuhoğlu** İLAN İRTİBAT: **Özay Selmo (0.533.514 90 49) YEREL SÜRELİ YAYINDIR. AYDA BİR YAYINLANIR. ISSN 1309-5722**

ARZUHAL

1+1= a x 4

"Asiler, Azizler, Aşıklar"... Tarihçi Cemal Kafadar'ın geçtiğimiz yıl İstanbul Film Festivali için hazırladığı seçki bu başlığı taşıyordu. O üçlü Bir+Bir'in üç ası. Bir de "Arifler" var; onlarla birlikte, kare tamamlanıyor: Bir+Bir= A x 4.

Cemal Kafadar, "o üç kategori arasındaki geçişler, yamasız geçişler" diyor, "Aşık Veysel için 'aziz' desem, birçok insan şaşırmadan devam edebilir." Bizim dördüncü as için de kısmen geçerli bu: Kimi arifler asilere, azizlere ve aşıklara yamasız geçiş yapabiliyor, kimilerinin geçişi ise yamalı oluyor. Olsun, yamalı da olsa geçiş geçiştir nihayetinde. Az şey mi, o "teslis"e, o kutsal üçlüye eklenmek. Manchester United'ın Alex Ferguson'uyla Arsenal'in Arsène Wenger'i o ariflerden. Nereden çıkarıyorsunuz demeyin, 10. sayfada Ferguson'un, 12. sayfada Wenger'in söyledikleri arif olduklarına delalet. Birer numune verelim, önce Ferguson: "Liman işçisi olarak çalışırken halkın doğru dürüst temsil edilmesinin ne kadar önemli olduğunu farkettim ve sendikaya katıldım. (...) Ortada bir sınıf mücadelesi olmadığı söylenemez. Cameron'ın (Muhafazakâr Parti'nin lideri) politikası kendi benzerlerini kayırmak üzerine kurulu." Gelelim Wenger'e: "Elli kişinin tüm dünyanın zenginliğinin yüzde 40'ını elinde tutması hâlâ kabul görüyor. Bir insan olarak bunu nasıl savunabilirsiniz? İki milyar kişinin günde iki dolarla yaşamasını kabul edebilir misiniz?"

Ariflik bunun neresinde denebilir tabii. Bunları bilmek için arif olmaya gerek yok, bilmeyen de yok zaten. Ama bilmek başka, idrak etmek başka.

Bilince, hatta çok bilince bile, idrak olmayabiliyor, bilgiçlik olabiliyor sadece. Arif olan idrak ediyor ya da tersi: İdrak eden arif oluyor.

"Hürriyetin ilk şarkısı anlamaktır" diyor ya Nazım, oradaki "anlamak" idrak etmek anlamında, arif olmak yani. Öyle olunca, başka bir oluş oluyor. Bilgi denen şey zihnî bir şey olmaktan çıkıyor, organik bir şey oluyor. Jetonun düşmesi gibi, jeton düşünce cihazın parçaları birbirini harekete geçiriyor, şarkı başlıyor.

Peki, jeton nasıl düşüyor?

Yoğunlaşmış bir çelişkinin tezahür anı olabiliyor, Ferguson'un anlattığı liman işçilerinin mücadelesi ya da hastane ortamı gibi. Ya da bir sahne oluyor, Wenger'in anlattığı Sumo güreşi gibi. Gündelik, sıradan pratikler eşyanın tabiatı gereği öyle sinyaller veriyor ki, jeton kendiliğinden düşüveriyor. Ama birçok durumda sanat denen büyü, sanatçı denen büyücü giriyor devreye.

Platon'un "Cumhuriyet"inden ozanları kovması boşuna değil. Modern cumhuriyetlerin şarkıya, türküye, kitaba, filme koydukları yasaklar da öyle. Ama sadece yasakla olacak şey değil elbette, himaye de gerekiyor. Egemenler geçmişte hamilik yapıyordu, şimdi sponsorluk. Zaman değişse de para-düdük kuralı değişmiyor. Ama o da bir yere kadar. Zira, "büyü" bu: Değil iktidarın, büyücünün bile kontrolünden çıkabiliyor, hiç murad edilmeyen yerlere gidebiliyor, hiç murad edilmeyen jetonları düşürebiliyor.

Yamasız ve yamalı geçişlerden söz ederek başlamıştık, yamalı bir geçiş yapalım, Engin Günaydın'a gelelim. O da bir arif, hem de ne arif. "Vavien"i seyredenler ne demek istediğimizi hemen anlamıştır. Seyretmeyenler "A'dan Z'ye" üstbaşlıklı "nehir" söyleşiyi okuduklarında anlayacaktır herhalde. Ama tarif babında, sorularımızın bir kısmını oluşturan çeşitli söyleşilerdeki sözlerini nakledelim –2006'da yaptığı "kehanetle" başlayarak:

"Çok tıkandı herkes. Medyada çok genç ve yaşı geçmiş genç insanlar var. Beş yıl içinde siyasette, medyada, sinemada, tiyatroda el değişimi bekliyorum."

"Daha becerikli ol, şunları da yap derler. Hem erkeksin ya, o yükü verirler. Ben de o yükü aldım. Uğraştım, debelendim, fakat yapamadım. Aile, gelenekler, sistem sana bir şeyler öğretiyor. Onu yapıyorsun, fakat ikinci hareketi yapamıyorsun."

"Kendin olamamak Türkiye sisteminin temelidir."

"Saçma bir misyonum var. Millet beni seyredince, 'a, bunu ben de yapıyorum' diyor ve yapmamaya başlıyor."

"12 Eylül gelene dek bahar gibi bir çocukluk yaşıyordum. Bir günde bütün Türkiye dayak yedi. Sırf bana değil, hepimize musallat oldu korku denen lanet duygu. Artık onsuz yaşayamıyoruz."

Ve Bir+Bir'e söylediklerinden bir tutam: "Komedi dünyanın en güzel şeyi. İnsanları kendilerine getiren bir sonucu var. Türkiye'ye çok uygun görüyorum kara komediyi. Benim sinemada hedeflediğim şu: İnsanlar kendilerini görürlerse, sorunlarını da görebilir. Gerçek hayata ne kadar yaklaşırsa hikâye ya da oyunculuklar, o kadar etkili olacağını düşündüm. (...) Bu kadar gerçekçi bir hikâye planlamıyordum aslında. Gerçeği malzeme olarak kullanınca bir trajedi oluştu. Ortaya çok büyük bir dram çıktı. Onu beklemiyordum, bir dram çıkarayım ortaya diye yazmadım çünkü. (...) Sağlık manyaklığı sardı ortalığı; karaciğerdi, kalpti, oydu, buydu, ama zihinden bahseden yok. En önemli organın ya! Bence konuşulması gereken tek konu zihin." +

A'dan X'e

Anadolu Büyüleri Ermişçe bir laf: "Dünyayı yorumlamak yetmez, büyülemek lâzım!" İnsanoğlu varoldukça büyü de olmuş zaten, dua gibi. Ama duanın sanki "seküler"i. Max Weber'e sorsanız, moderniteyle birlikte dünya büyüsünü kaybetmiş. Modernistlerin derdi de bu büyüyü iade etmek zaten, ama eski düzenin kodlarıyla olmamak kaydıyla. Kağan Güner de bu yolun yolcusu. Hazirana dek Fındıklı'daki Meke Sanat Galerisi'nde sürüyor "Anadolu Büyüleri" sergisi. İsmet Zeki Eyüboğlu'nun aynı adlı kitabından ilham alan, gündelik hayatımıza farketmesek de sinmiş büyünün devrimci niteliğiyle uğraşıyor. Şamanesk fırça hareketleri, yaldızlı, gümüşî lekeler, belirip kaybolan yarı canlılar...

The Black Heart Procession "Müzikal olarak David Lynch'in görsel kâbuslarını çağrıştırdığını" yazıyor Pitchfork. Dünyanın öteki ucundan, Meksika sınırına yakın San Diego'dan İstanbul'a düşecek Black Heart Procession. 13 yılda altı albümle, batı yakasının güneşli ve ılıman havalarına aldırmadan içe dönük, zifirî karanlık baladlara ses verdiler. Johnny Cash, Tom Waits, Nick Cave ve Cohen'le akrabalıklar kuran şarkılar icra ederek indie-rock sahnesinin de el üstünde tutulan gruplarından oldular. Cennet ve cehennemden, büyülü taşlardan, sıçanlardan, uyuşturuculardan, kırık kalplerden, melankoliden, benlik yıkımından dem vuracaklar. 27 Mayıs gecesi ağlarsa Ghetto ağlar.

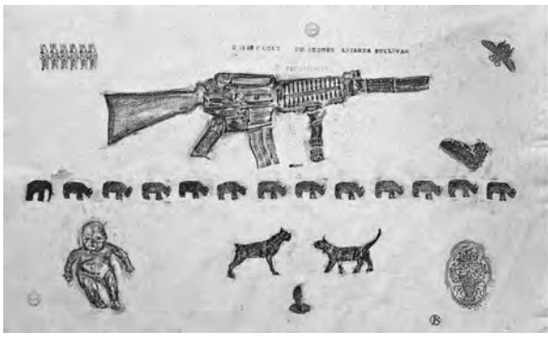

Belgesel Depo mekânı veriyor, Documentarist arşivini... İki haftada bir, cumartesileri dünya belgesel sinemasından nitelikli yapımları izleyiciyle buluşturan SaturDox sürüyor. Gösterimlerin ardından temayla buluşan bir uzman/akademisyen konukla sohbet de cabası. 15 Mayıs'taki "Grozni Rüyası"na Ayşe Tütüncü, 29 Mayıs'taki "Kör Aşıklar"a Nazmiye Güçlü, 12 Haziran'daki "İngiliz Cerrah"a İstanbul Tıp Fakültesi'nden Zeki Kılıçaslan, 26 Haziran'daki "Kaynak"a ise uluslararası ilişkilerci Hakan Güneş eşlik ediyor. Gösterimler 19:00'da başlıyor. Farklı disiplinlere kucak açan bir alan Depo: 27 Haziran'a dek sürecek "Kilişeleri Kırmak 2010 –Doğu'dan ve Batı'dan Görüntülerin Karşılıklı Kabulü" adlı sergide, farklı olanı alımlama biçimlerini anlamak, karşılaştırmak ve kırmak üzere derlenen seçkide fotoğraf, karikatür, broşür ve çizimlerden yararlanılmış. Göç olgusuna odaklanan üç gecelik İstanbul Crossroads Film Gösterimleri'yle desteklenen programın yan etkinlikleri arasında yaratıcı yazı atölyesi de bulunuyor. Ayrıntılar www.depoistanbul.net'te...

Dördüncü Boyut Miles Davis'in efsane "In A Silent Way" kayıtlarında ve "Bitches Brew" kadrosunda gitarı o tutuyordu. Cazla rock'u buluşturan füzyoncu gitaristlerin babası John McLaughlin, müzik tarihine geçen Mahavishnu Orchestra, Shakti ve The Guitar Trio gibi hatırı sayılır doğubatı eşleşmelerinin de dinamosuydu. '60'ların Coltrane ruhundan esinlenerek derlediği yeni projesi "The Fourth Dimension", "To The One" albümüyle 2010 Grammy'sine uzanmıştı. 18 Mayıs gecesi, İş Sanat'ta dördüncü boyuttayız.

@ "Et" işareti sanat eseri olarak tescillendi. Dünyadaki modern sanat müzelerinin en eskisi, 1929'da kurulan New York Moma @ sembolünü dizayn koleksiyonuna kattı. Uluslararası sanat âleminde katı ve müşkülpesent seçiciliğiyle bilinen Moma'nın bu tercihi kavramsal sanat ve müzelerin işlevi tartışmasını da yeniden alevlendirdi. @ sembolü XVI. yüzyılda bir ölçü biriminin kısaltması olarak kullanılıyordu. Klavye üzerinde ilk defa 1885'te yazı makinelerinin ilk örneklerinden Underwood'un klavyesinde göründü. 1971'de Raymond Tomilson'ın bir bilişim kodu olarak dönüştürmesiyle @ gündelik hayata girdi.

Frottage Gerçeküstücülerin kullandığı çeşitli tekniklerin amacı, insanı olduğu gibi, ilkel doğası içinde gösterebilmekti: Gerçek anlamda özgürlük, uygarlıktan kazanılmış ne varsa atıp kurtularak sağlanabilirdi... Kutsallık, savaş, erkeklik... Argun Okumuşoğlu, işlerinde ara ara kendini gösteren bir teknikle, gerçeküstücülerin otomatizm merakından doğan "frottage"la eleştirel bir dil tutturmuş. Seçtiği nesneleri bıkmadan usanmadan sürtme yoluyla iki boyutlu imgeler halinde yüzeylere nakşederken, düşsel bir anlatı içinde belirivériyor meselenin iç yüzü. Sert kontrastlarla kurulu, militarizmin araçlarını altın varaklı aziz haleleriyle hemhal eden, Yüksel Arslan imgelemine paslar atan sergi, Çukurcuma'da konuşlanan Hayaka Artı'da. 19 Haziran'a kadar izlenebiliyor.

Göç Gallup araştırma şirketinin 2007 ile 2009 yılları arasında 135 ülkede yaptığı araştırma 18 yaş üzerindeki nüfusun yüzde 16'sının ülkelerini terk etmek istediğini ortaya koyuyor. Bu orana göre, 700 küsur milyon, yani Amerika kıtasının toplam nüfusunu aşkın sayıda kadın ve erkek potansiyel göçmen durumunda. Potansiyel durumdan çıkıp harekete geçenler gençler (15-35 yaş arası yüzde 22) ve eğitimliler (yüzde 40 lise ve yüksek okul mezunu). En belirleyici kriter ise yurtdışında bir yakına sahip olmak; göçmenlerin yüzde 59'u bu durumda.

Hata Farklı kavramlar çerçevesinde, tasarım ve görsel sanatlar öğrenci işlerini bir araya getiren Bilgi Santralistanbul'daki Track sergilerinin bu yılki teması "Hata" (Error) olarak belirlenmiş. Yeni medya teknolojilerinin yaratım, sunum süreçlerinin seyrine fırsat sunan "Hata", katılımcıların müdahil olabildiği bir arayüz platformu açıyor. Bilgi'yle, sanatla, ilimle bilimle ilişkimizi sergi salonlarına hapsetmeyelim. Bilgi bünyesinde filizlenen sendikal çabaya da destek verelim: Bilgi Üniversitesi'nde işten atılanlar için her cumartesi 19:00'tan Taksim'den Galatasaray'a yürüyüş var.

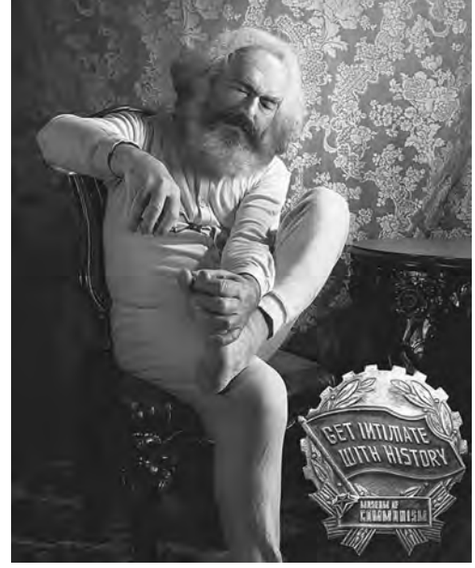
İstanbul Modern? "Bugünlerde İstanbul Modern'de devam eden 'Gelenekten Çağdaşa' sergisi, Yeni Osmanlıcılık tasarımına ve tesisine dair, giderek çoğalan örneklerden sadece biri. Yirmi yıl önce yapılmış olsa, sanatsal belge niteliği kazanır-

dı belki. Sergiyi gezerken Rusya hakkında düşündümse de, bu iki imparatorluk, Rusya ile Osmanlı arasında büyük fark vardı. Yaşadığı Sovyet yüzyılından sonra kendi tarihine gerçek anlamda nostalji duyan bir Rusya; kendi geçmişiyle kurduğu ilişkiyi bir talan ilişkisi olarak kuran bir Türkiye. Devrimden sonra Maleviç'i öfkelendiren, çarlık ailesinin koleksiyonunu müzeye dönüştüren, mirasına, yaktığı zaman bile sahip çıkan özeni Rusların. Yalnız geleceği yapmaya kadir olan, kendi cesedini yakmaya da kadirdi. (...) Oysa burada sergide yer alan işlerin hiçbiri tarihe sahip çıkmıyor, tarihe öykünmüyor, geçmişin tekrar edilemezliğini kitsch'leştirmiyor, kendini yakmıyor, aynanın karşısında geçmiş tarihi takı diye takınarak, takı sahibi kendini estetize, bizi anestize ediyordu. Tarihle kurulan ilişki 'yüzleşme' değil, nostaljik bile değildi. Tarihsel bir mirasın korucusu ya da katili değildi Türkiye; 'Gelenekten Çağdaşa'nın gerçek anlamda tarihle hiçbir ilişkisi yoktu; tarihle ilişki kurmaya çalışan ender bir-iki iş, zaten içinde yer aldığı çerçeve tarafından emilip yutulmaktaydı. Tarihin, kendi tarih oluşunu tecrübe ettiği, kendini kurduğu ve temsil ettiği için kendisiyle karşılaştığı ve kendini kendisi olarak tanıdığı mecraydı sanat; Batılı tarihsel insanlığın geçmişinde hep böyle olmuştu. Sanat, iktidarın ideolojik aygıtlarından ve özdeşleşme aparatından bağımsız değildi. Burada ise sanat gibi görünen işler sanat değil, ilgilenilir görünen tarih, tarih değildi. (...) Doğruydu, ulusların doğuşu, kendi mitlerinin temsili sayesinde gerçekleşirdi; yeni ulusal egemenliklerin, yeni kültürel meşruiyetlerin oluşması için tarihsel bir temsile ihtiyaç vardı, sanat bu işlevi görürdü. Yine doğruydu, talan ekonomisinde de yeni bir şey yoktu. En gecinden 19. yüzyıldan modernizme Avrupa sanatı, kendi olmayan ülkelerin ve kıtaların talan edilmesi üzerinde şahlanmıştı, yine de bu iğfal edişin bile bir zerafeti, bir mütevaziliği vardı. Hakiki bir özdeşlik arayışının, kendini bulabilmek için başkasına öykünmenin göstergesiydi. Oysa diğer hemen her şey gibi burada bu sergi, özdeşlik, kimlik ya da farklılık arayışlarının ötesinde, tarihin sonu tartışmalarının ve tanınma politikalarının güvencesine hoyratça yaslanarak, 2010 Kültür Başkenti için alınan bir parayla alelacele hazırlanmış gibiydi. Belki de bakanlıklardaki kadrolar gibi siyasal ve kültürel hükümetin yukarıdan aşağı kadroları yeniden doldurması, kendine uygun bir tarihsel gelenek icat etmesi gerekirdi. Belki de bu serginin zihniyeti, yeni bir sosyal aydın tipolojisiydi." *(Zeynep Sayın, "Tarih İstismar Ediliyor", Radikal, 26 Şubat 2010)* Sergi 23 Mayıs'a dek sürüyor.

.

Kapital Bu bir multimedya enstalasyonu, açık veri tabanı olarak tasarlanmış. Son on yılda internetten derlenen 250 binin üzerinde metin, işitsel dosya, videolardan oluşan dijital bir arşiv. "Postkapital Arşiv 1989-2001", son yirmi yılda dünya genelindeki toplumsal, politik, ekonomik ve kültürel değişiklikleri, 1989 Berlin Duvarı'nın yıkılışı ve 11 Eylül 2001 saldırıları ekseninde ele alıyor. 21. yüzyılın karmaşık ve çelişkili olguları temsilî yapı çerçevesinde işlenmiş. Bilgi toplumunun saikleri, kapitalist toplumlardaki dönüşümler, kent merkezli güç dengeleri üstüne

düşünmeye çağırıyor sergi. Küratör Başak Şenova şu notu düşmüş: "Andújar'ın projesi, geniş ve kaotik bir yığının medyatize edilmiş imgeleri arasında akla yatkın bağlantılar kurmaya çalışır. Amacı, izleyiciye on yıllık farklı zaman dilimlerinin belirli dönemlerindeki olaylar arasında, çok yönlü bağlar yoluyla ilişki kurmaya yardım eden bir sistem oluşturmaktır." Daniel Garcia Andújar imzalı sergi 27 Haziran'a kadar Balat'ta, Opal'de.

Kozmos'dan Kaos'a Latife Tekin ve dostlarının emeğine sağlık, Bodrum'da, memlekete nefes aldıran bir kurtarılmış bölge Gümüşlük Akademisi. 28-30 Mayıs'ta akademide düzenlenecek "3. Kozmos'dan Kaos'a Atölye Çalışması"nın koordinatörü, Türkiye Düzensiz Sistemler Çalışma Grubu bilim kurulu başkanı ve İstanbul Üniversitesi hocalarından Gediz Akdeniz. Mevzumuz kuantum, kelebek etkisi, hiber gerçeklik, fraktal zaman, siborg, yapı bozum, modernite, heterodoksi... Tesislerde konaklama mümkün, denize iki adım.

Kreasyon Amy Winehouse ünlü spor giyim markası Fred Perry için 17 parçalık bir koleksiyon hazırladı. Ekim ayında 24 - 110 euro arası fiyatlarla satışa çıkacağı söylenen giysilerin çizimlerinde kısa dar etekler, punk'laştırılmış kapri pantolonlar göze çarpıyor.

Magnum Maupassant'a sormuşlar: "Niçin her gün öğle yemeğini Eyfel'de yiyorsun?" "Eyfel'in görünmediği tek yer orası da ondan" demiş. Zamanla içinde yaşadığımız kente, duruma, ilişkilere körleşebiliyoruz. O kapalı devreyi bir yabancının, dışarıdan bakmayı becerebilen birinin kırması daha mümkün olabilir. Beş kıtada, ateş altında birçok bölgede yıllardır görüntülerin peşinde koşturan Fas asıllı Fransız fotoğrafçı Bruno Barbey, nicedir İstanbul sokaklarını arşınlıyordu. Bu şehir gezilerinin muhasebesi olarak "Barbey'in İstanbul'u", 30 Mayıs'a dek Beyoğlu Yapı Kredi Sermet Çifter Salonu'nda izlenebilir. Fakat itiraf edelim ki, "Barbey'in İstanbul'u", barındırdığı çok az iyi fotoğrafla susatıyor. Barbey 1968'den beri üyesi olduğu Magnum Ajansı'ndaki işler ise favoriler liginin üst sıralarında: magnumphotos.com adresinde, İstanbul'dan ikonografik kareleri çekip belgeleyen farklı kuşaktan temsilcilerin portfolyolarına göz atmakta büyük yarar var. Dünyanın belleğini, türlü sosyo-politik meseleyi fotoğraf-video-metinlerle kayda geçen "magnum in motion" ise sitenin kreması.

Queer Steve Buscemi, Burroghs'un "Queer"ini perdeye aktarmaya hazırlanıyor. David Cronenberg'in "Çıplak Şölen" uyarlamasından yirmi yıl sonra, Steve Buscemi yazar Oren Moverman'ın senaryosuyla "Queer"i çekmek için kamera arkasına geçiyor. 1980'lerde yayınlanan "Queer" yazarın ilk romanlarından, 1953 tarihli "Junkie"ye bir tür cevap gibi de okunabilir. Burroughs bu kitabında, alkolik bir kadınla evli, Meksika'da içsel hakikatini açığa çıkaracak halüsinojen bir madde arayışındaki bir Amerikalının keşiflerini anlatıyor.
Sarasota festivalinde senaryonun okunduğu performansta Stanley Tucci ve Patti Smith de yer aldı.

Spike Jonze Daha yeni Sundance ve Berlin Film Festivali'nde görücüye çıkan Jonze'un son numarası, şimdi internet marifetiyle evlere konuk oluyor. "I'm Here" robotlar ve aşk üstüne kısa bir film. MS 10 binlerde geçmiyor, alevli yanar döner fantastiklikler yok. Günümüz Los Angeles'ında düzenli ve münzevi bir "yaşam" sürdüren kütüphaneci robot Sheldon'la özgür ruhlu Francesca'nın sonu kestirilemeyen aşklarını izliyoruz filmde. Robotlar döktürüyor, bizden söylemesi. Ama anlatılan robotların değil, hepimizin hikâyesi: sınıfsal düzeyde olduğu kadar, varoluşsal meseleler ekseninde de... www.imheremovie.com adresindeki yarım saatlik sinema deneyimine, facebook üzerinden de erişilebiliyor.

ENGİN YÖRÜKOĞLU'NUN ARDINDAN

Gülen davulcu

Azrail geliyorum diyordu, Yörükoğlu posta koyuyordu. Kalp krizi geçirip koluna inme inmesine rağmen daha geçen aralık ayında, son Moğollar albümü "Umut Yolunu Bulur"un tanıtım konserinde sahneye çıkıp tek koluyla davul çalmıştı. Kaçınılmaz an gelip çattığında kimse inanmak istemedi yine de. Moğollar hayatımızın bir parçası, sevenleri için de öyle, "işim olmaz" diyenler için de. Engin Yörükoğlu o ekibin, o tarihin demirbaşıydı. Hatırası önünde saygıyla eğiliyoruz.

Serkan Seymen

Yıllar önce Erkin Koray "iki tür davulcu vardır benim için" demişti, "uçan davulcu ve duran davulcu... Arkanda uçan davulcu varsa sen de uçarsın, duran davulcuyla sen de dururusun. Gitaristi uçuran da, durduran da davulcudur".

Engin Yörükoğlu, hangisiydi? Onu önünde çalanlara sormak lâzım... Ama seyirci için "uçuran" cinsinden olduğu kesin. Her konserde bir davul solonun zaruret olduğu yıllardan geliyordu ve son konserine dek bu geleneği bozmadı. Zafer işaretiyle çıktığı sahneden yine zafer işaretiyle inerken, çocuğu yaşındaki izleyicilerden en çok alkış onun payına düşerdi.

Ölümünün ardından gazete başlıkları, "Moğollar artık bir eksik" diyordu. "Anadolu pop"un (sonraki yıllarda daha doğru tanımlamayla "Anadolu rock"un) isim babalarının ilk kaybı. Beatles'ı ilk duyduğunda, "ben de aynısını yapmak istiyorum" diyen kuşağa mensuptu. Grup arkadaşı Taner Öngür, Beatles'la ilk karşılaşmasını çok güzel anlatır: "Beatles'ı ilk gördüğüm günü hatırlıyorum. Hürriyet'te küçük bir fotoğraf, 'Ye-Yeciler dünyayı ayağa kaldırıyor' diye bir başlık. Fotoğraf beni çok etkilemişti. Dört genç, kâküllü saçlarıyla havaya zıplamışlar, ellerinde gitar... O fotoğrafı gördüğüm gün bambaşka bir heyecandı benim için. Durağan dünyanın birdenbire canlanacağının işareti gibi. Ve mahalleden bir arkadaşın evinde ilk kez dinledik onları. 'She Loves You'nun 45'liği döndü pikapta. Sonra aynen o fotoğraftaki gibi sıçradık havaya. Havada kaldığımız o kısacık süre nedense çok büyük heyecan verdi bize. Havada geçen o kısacık sürenin ardından yüzükoyun yere kapaklandık ve hüngür hüngür ağlıyorduk. Artık hayatta bizim için tek bir amaç vardı: Aynen o plaktaki gibi insanı havaya sıçratan sesler çıkarmak..."

Sonuçta devir 1960'lar. Hareketli zamanlar. Bir yanda Sultanahmet'te, Doğu'ya giden yolda, Doğu'nun kapısında ilk molayı veren Avrupalı hippiler, diğer yanda gençliği etkileyen sosyalist fikirler, Türkiye İşçi Partisi, sol dergiler, Ruhi Su, Aşık İhsani, Mahzuni gibi ozanlar ve ama en önemlisi Tülay German... Moğollar, Sultahmet'e gelen hippilerin tam tersi yöne, Batı'ya yürümek derdindedir ilk başta. Bir gün Tülay German'ın "Burçak Tarlası" 45'liğini dinlerler ve Beatles'ı duydukları ilk an gibi bir zihin açılması yaşarlar. Hedef bellidir artık, Anadolu'nun en dip köşelerine dek girip çıkmak... Artık herkesin ezbere bildiği o hikâye var tabii, Avrupa semâlarını şenlendirmişlikleri, ödüller kazanmışlıkları, ama oraya gelmeden önce Anadolu'yu keşfederler hep birlikte.

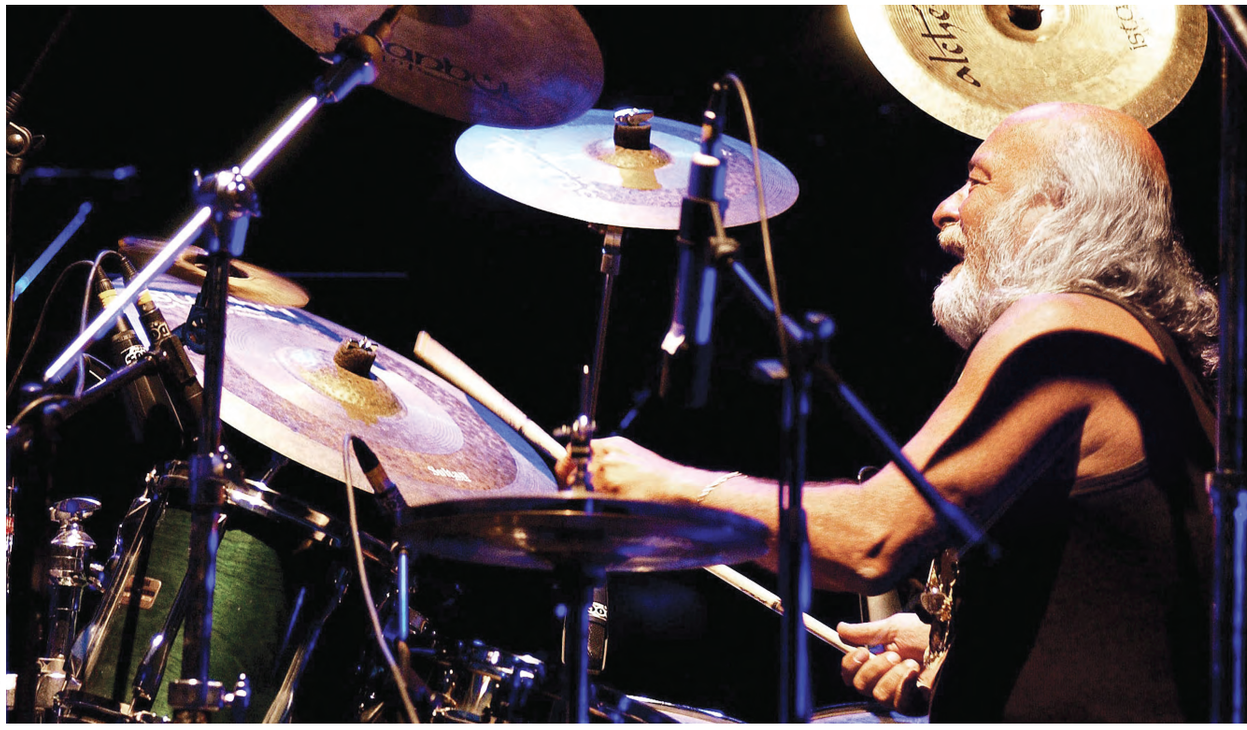
Gecelerin ötesi, mahallenin berisi

Grubun müzik dışı işlere de aklı basan üyesi olduğundan mıdır nedir (müzik dışı işi de '90'larda açtığı canlı müzik mekânı Jazz Stop!) Engin Yörükoğlu, Volkswagen hippi minibüsüyle Anadolu'yu karış karış dolaşır, "konser bağlar"... Ve Moğollar yazlık sinemalarda sahneye çıkmaya başlar; tuhaf kıyafetleriyle, uzun saçlarıyla, uzaydan inmiş gibidirler. Bu seyahatlar müzikal dağarcıklarına çok şey katar, heybelerinde saklarlar hepsini... Sonrası, meşhur Fransa macerası...

Metin Erksan'ın 1960 tarihli "Gecelerin Ötesi"nde aynı mahallede sıkışıp kalmış, bir çıkış arayan yedi arkadaş vardır. Kimi şoför, biri ressam, ikisi müzisyen, biri fabrika işçisi, ötekisi kafasına göre ekip bulamayan parasız tiyatrocu... Sonunda çareyi benzin istasyonlarını soyan bir çete kurmakta bulacaklardır. Ve filmde bir sahne: Metin Ersoy'un canlandırdığı müzisyen ve arkadaşı Suphi Kaner, eski İstanbul mahallesinde bir ahşap evin üst katında gitar çalıp rock'n'roll söylerler. Ersoy, "buralardan gitmemiz lâzım, kim anlar bizim müziğimizi buralarda" der. Tek hayalleri, bir gemiye binip New York limanına kapağı atmaktır. Rock 'n' roll'un anavatanına iltica edeceklerdir. Kamera odadan çıkar, diğer evleri, fakir, umutsuz insanları, tozlu, bozuk mahalle arası yolları, cam kenarında öylesine bekleyerek bakan ihtiyarları gösterir.

İlk birkaç soygunun ardından hikâye hepsi için kötü bitecektir, müzisyenlerimiz de hiçbir zaman kapağı Amerika'ya atamayacaklardır.

İşin ilginci, Moğollar'ı kuracak olan ekipten Murat Ses ve Taner Öngür de her gün oturup, kendilerine lâzım gelen her tür müzik aleti ve ses sistemini elde edebilmek için, hiçbir zaman hayata geçmeyecek soygun planları yaparlar bir dönem. Grubu kurduktan kısa bir süre sonra da,

Fotoğraf: Muhsin Akgün

Yukarıda, Moğollar'ın üç demirbaşı: Taner Öngür, Engin Yörükoğlu, Cahit Berkay. Aşağıda, erken dönem Moğollar: Murat Ses, Aziz Azmet, Taner Öngür, Cahit Berkay ve Engin Yörükoğlu.

aslında doğdukları yerin kaçılması değil, üzerine gidilmesi gereken bir coğrafya olduğunda karar kılarlar. Ve on yıla kalmadan "Gecelerin Ötesi"nin müzisyenlerinin –ya da Metin Erksan'ın– öngöremediği şey olur: Anadolu rock 'n' roll'la tanışır, kendinden bir şeyler katar ona. Tibet'e gitmelerine gerek yoktur, ellerinin altında zaten çok şey vardır. Bob Dylan Woody Guthrie'ye gidiyorsa, onlar da Aşık Veysel'i bulacaklardır. Başkaldırıyı seslendiren halk ozanları zaten mebzul miktardadır, Mahzuni Şerif'in sözleri zaten rock 'n' roll'dur. Ve ortaya çıkan, Türkiye popüler müziğinin en özgün deneylerinden birisidir.

Bob Dylan Woody Guthrie'ye gidiyorsa, onlar da Aşık Veysel'i bulacaklardır. Mahzuni Şerif'in sözleri zaten rock'n'roll'dur.

"Engin'e baktığım o ân"

1968'in eylül ayında Diskotek dergisinin muhabiri Arda Uskan yeni kurulan "Beat grubu" Moğollar'la yaptığı mülâkatın ardından şöyle yazmış: "1968 İstanbul'unda saçı sakalına karışmış beş gencin tek bir isteği var: 'Yaşama tarzımızı, düşüncelerimizi, bütün kuralların dışına çıkmak istememizi mutlaka bir gün kabul edecekler.' Kısaca, 'kölesi değiliz toplumun' diye haykırıyorlar. Onların saçları niçin uzun? Ya sizinkiler niye kısa? Onlar 'sıra insanlarının temel kavramlarını' ikinci plana atmışlar. Bizim kahraman dediğimize onlar düşman, bizim düşman dediğimize onlar kahraman diyorlar. 'Bizim için düşman, kahraman yok, iyi insan, dost insan var', yola çıkış felsefeleri bu. Bugün için gerçekleşmesi mümkün olmayan istekler bunlar. Ama bilinmez ki. Belki yarın?"

Erkin Koray ne demişti? Uçan davulcular ve duran davulcular. Engin Yörükoğlu için bir üçüncü kategori açılması lâzım aslında: "Gülen davulcu."

Hastalığının ilerlediği, üstüne bir de kalp krizi geçirip bir koluna inme indiği sıralarda, sahneye çıkıp tek koluyla çalarken bile gülebilecek kadar mutluydu sahnede zira. Gerisi Express'in arka kapağında yer alan kısa metin gibi:

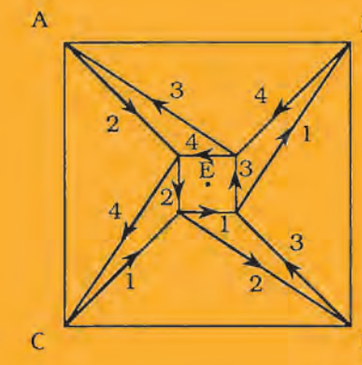
" 'Gülerek davul çalıyor ya... Ömrü uzayasıca, gülerek çalıyor.' Ekşisözlük'te, Kasım 2007'de 'forgotten hopes' imzalı yorum böyle demişti. Aşağı yukarı aynı günlerde, Taner Öngür bir özel sohbette 'Moğollar üyesi olmayı' şöyle anlatmıştı: 'Bazen bir televizyon programına gideriz, 'İşte Türkiye'de rock müziğin babaları' diye anons ederler. 'Moğollar gibi efsane bir grupta çalmak nasıl bir duygu?' diye sorarlar. Biz kendimizi hiç rock yıldızı olarak görmedik ki. Şimdi de öyle baba rock'çı falan gibi hissetmiyoruz. Biz çocukken birlikte kurduğu hayalin, maceranın hâlâ peşinden giden arkadaşlarız sadece. Sahnede çalarken Engin'e bakarım, bunca yıl sonra bile çocuk gibi gülerek göz kırpar. Benim için Moğollar üyesi olmak işte o andır.' "

O halde güle güle "kuş gibi uçan, çocuk gibi gülen" davulcu! ✚

SAMUEL BECKETT

Quad

ve diğer televizyon oyunları

GILLES DELEUZE

Bitik

Orada büzüşmüş kalmışken, küçük tapınma yerimde, karanlıkta, kimsenin beni göremediği o yerde, yalvarmaya başladım, ona, görünmesi için, bana görünmesi için. Ne zamandır âdetim, alışkanlığım olmuştu bu benim. Ses çıkarmadan, zihinsel bir yakarış, ona, görünmesi için, bana görünmesi için. Gecenin köründe, yorgunluktan bitip tükeninceye kadar. Ya da, tabii, taa ki –

S.B.

Bir imge, uzamın dışındaki boşlukta, ama aynı zamanda sözcüklerden, hikâyelerden ve hatıralardan uzakta tutunduğu haliyle, dağılarak patlattığı düşsel bir potansiyel enerjiyi zihnine yerleştirir. İmgede önemli olan, yoksul içerik değil, ama ele geçirilmiş, patlamaya hazır, deli enerjidir, bu da imgelerin asla uzun sürmemesine neden olur.

G.D.

Norgunk

EUROVISION'DA KEMENÇE SORUNU

Oy kemençeci dayı soktun gözüme yayı

55. Eurovision Şarkı Yarışması'nda Yunanistan adına yarışacak Giorgos Alkaios ve grubunun "Opa" adlı şarkısında Karadeniz kemençesini müziğin, hatta şovun bir parçası olarak kullanınca Türkiye'de malûm teraneler temcit pilâvı misali ısıtıldı. Sahi, kemençe kime, hangi yöreye ait? Böyle bir aidiyetten bahsedilebilir mi?

Özhan Öztürk

Yunanistan'ın Eurovision'a kemençe eşliğinde katılacağının duyulmasıyla beraber Türkiye medyası, olayı daha önceki baklava, lokum, Karagöz krizlerinde olduğu gibi değerlerimizi sahiplenmeye çalışan Yunanlıların yeni marifeti olarak duyururken, çeşitli vatandaşların, yetkili veya uzmanların ağzından mahcubiyet, pişmanlık ve sitem dolu cümlelerle kültürel değerlerimizi sahiplenmemiz gerektiği ifade edildi.

Kemençenin görüntüsünün veya sesinin Avrupalı gençlerce artı-değer olarak algılanıp Yunanistan'a oya dönüşeceğini, onların da böyle bir amacı olduğunu sanmıyorum. 1923 mübadelesinde Yunanistan'a gönderilen 1.250.000 Ortodoks Hıristiyanın yaklaşık üçte birinin Karadeniz kökenli olduğu, ayrıca SSCB'nin dağılmasından sonra, tamamı Karadeniz kökenli yüzbinlerce Kafkasya Rumuna Yunanistan'ın vatandaşlık verdiği düşünüldüğünde, Yunanistan'daki hemşerilerimizin demografik ağırlığı ortaya çıkıyor.

Yunanistan'daki Karadeniz

19. yüzyıl Trabzon'unda büyüyüp gelişen Rum burjuvazisinin eğlence ihtiyacı, geçen yüzyılın başlarında kemençeyi köy eğlencelerinin ve meyhane muhabbetlerinin ötesine taşıyarak Maçkalı Stavris Petridis, Gümüşhaneli Niko Papavramidis gibi ilk kemençe starlarını yarattı. Mübadeleyle Yunanistan'a gönderilen Karadenizli Rumlar, onca yokluğa rağmen, Karadeniz'e has türkü, bilmece, efsane ve masalları hummalı bir çalışmayla kayda alarak muhteşem bir folklor ve yerel tarih arşivi oluşturdu. Yunanistan'da 1920'lerin ortalarından kalma kemençe kayıtlarına rastlanmaktayken, Türkiye'nin büyük kemençe ustaları Rizeli Sadık Aynacı, Sürmeneli Hüseyin Dilaver ve Göreleli Piçoğlu Osman'ınkiler ancak '30'ların sonlarına denk gelir. Yunanistan'a mübadeleyle sadece kemençeciler değil, Sürmene bıçağını, bakır güğümleri, ahşap oymaları, seranderleri, Laz takalarını da aynı ustalıkla yapan kemençe yapımcıları da gitti ve sanatlarını nesilden nesile ustalıkla aktardılar. Stavros'tan birkaç kuşak sonra, teknik açıdan aynı otantik lezzeti vermeseler de, Rum kemençeciler, kemençe yapımcıları oluşturdukları kemençe standartları açısından Karadeniz'den fersah fersah ötede. Yunanistan'ın ısrarlı asimilasyon politikasına karşı direnen Karadeniz Rumları, "Pontiaka" dedikleri "Anadolu dialektini" ve yerel kültürlerini uzun yıllar boyunca korudular, çocuklarına kutsal bir miras gibi aktardılar. Kazancidis'in bir türküsünde dediği gibi "dışarda Yunanlı, Yunanistan'da yabancı" addedildiler, dışlanmaya karşı şikâyet etmekten geri durmadılar, ama "kayıp vatan" Anadolu'yla gönül bağlarını koparmayan, koparamayan Rum kemençeciler, asla tetikçilere methiye düzmediler, Galyan vadisinden, Zigana dağından taşıdıkları ezgileri varoş kültürünün parçası haline getirdiler, doksan yıl öncesindeki gibi hasret, sevda ve yiğitliğin kıyısından ayrılmadılar. Rumlar aynı zamanda sıkı bir lobicilik örneği vererek olimpiyat komitesine yaptıkları baskıyla 2004 Atina Olimpiyatları'nın kapanış töreninde yerel kıyafetleri(miz) içerisinde horon(umuzu) oynamayı ve bunu tüm dünyaya izletmeyi de başardılar.

Kemençe kimin?

Kapadokya kemanesiyle karıştırılmaması için olacak, Anadolu'da "Laz kemençesi" adı verilen çalgının daha adından itibaren hangi halkla ilişkili olduğu açıkça belli olsa da, folklor bilimi de tıpkı tarih gibi resmî ideolojinin faaliyet alanlarından birisi olduğundan, adını burada anamayacağım kadar çok sayıda Türk yazar "kemençe"nin Farsça kökenli adından ve genel olarak yaylı çalgıların yayılımının Çin ve Orta Asya üzerinden olduğu teorisinden alınan cesaretle, ortaya hiçbir arkeolojik veya tarihî belge koymadan "Karadeniz kemençesini" Karadenizlilerle değil, Orta Asyalı bir takım kabilelerle ilişkilendirme yoluna gittiler. Sözgelimi Karadenizlilerin tıpkı köylerindeki kilise ve kaleler gibi kemençeyi de kendi kültürleriyle değil de, Ceneviz veya Venediklilerle ilişkilendirmesi söylencesini

Solda, mübadelede Yunanistan'a giden Anadolu seyirlik köy tiyatrosu (momoyer) grubu ve gruba eşlik eden kemençeci. Yukarıda, Eurovision 2010 Yunanistan temsilcisi Giorgos Alkaios ve grubu

En önemli Rum kemençecilerden, Selânik'te heykeli de bulunan Gogo Petridis (sağda) ve Gogo'nun babası Stavros Petridis 1910 senesinde, Maçka günlerinde, ahbaplarıyla (yukarıda)

herhangi bir delile dayanmadığı gerekçesiyle reddeden müzikolog M. Ragıp Gazimihal, Giresun civarında ıklığ izleri bulunduğu iddiasının ardından, hiçbir somut bilgiye dayanmadan kemençeyi bu enstrümanla ilişkilendirdi. Muhtemelen yaşadığı dönemde kendisine bu tür bir soru gelmemiştir ama, komşu coğrafyaların şekil şemal açısından çok daha tanıdık millî yaylıları olan Bulgar gadulkası, Gürcü Çunurisi, Arap rebapı, Bizans lirası, Sırp, Romen ve Hırvat Guslesi, Arnavut lavutu Anadolu'ya Türklerin gelişinden önceleri ortadayken, yazarın, Karadeniz'de kemençe icat edilebilmesi için neden Türklerin Anadolu'ya gelmesinin beklendiğini izah etmekte zorlanacağını sanıyorum.

Hüseyin Dilaver'le Yorika

Bizans'ta lira'nın, Arap kültürüne ve Arap kızlarının rakslarına meraklı olan imparator Theophilos (813 - 842) zamanında tanındığı söylenir. Buna karşın Talbot, bu çalgının çok eskilerden beri bilindiğini kaydederek Bizans lira'sının ıklığdan değil, Arap rebapından geliştiğini göstermiştir . Kaldı ki, hiç oraya gitmeye de gerek yok: Anadolu'da Kastamonu, Sivas, Çorum, Bolu, Yozgat, Akşehir, Ankara, Kırşehir'e yerleşen Çepni adlı Türkmen boyunun bir kolu 13. yüzyılda Trabzon'un güneydoğusunda Kürtün-Giresun havzasına gelmiş ve beylerinin oğlu Trabzon imparatorunun kızıyla evlenerek bir süre bu devletin egemenlik sınırları içerisinde yaşamıştır. Kürtün-Giresun Çepnileri dışında kalan Anadolu Çepnileri –ki Ege bölgesinde Tahtacı adı verilen Alevî kol da bu halka dahildir– kemençeden habersiz yaşamakta, horonun adını bile bilmemektedir. Aynı şekilde Dresden ve Vatikan'da orijinal yazmaları bulunan Dede Korkut kitabında bu halkın eski yurtlarının yanısıra yeni yerleştikleri Kuzeydoğu Anadolu'da Trabzon Rumlarıyla mücadeleleri anlatılmakta, geri planda geleneklerine dair önemli detaylar verilmekte, ama kemençe, tulum, horonun bahsi bile geçmemektedir. Dolayısıyla Karadeniz'e özgü sembollerin bölgeye dışardan taşınmadığı anlaşılmaktadır.

"Baklava ve lokumdan sonra Karagöz savaşı da kazanıldı" başlığından da anlaşılacağı gibi, zaman zaman medyamızda telif sorunlu maddeler ajite edilerek verilir. Etimolojik açıdan Türkçe veya Yunanca kaynaklarla açıklanamayan, Arap, hatta öncesinde Fenike mutfaklarından Anadolu'ya ödünç verildiği sanılan baklava ve lokumun, Bizans imparatorunun Bulgar gaydası çalarak nereli olduğunu belli eden Çingene seyisi Sofyozlu Bali Çelebi ile Hacı İvaz adlı bir Rumun muhtemelen sözlü olarak aktarılan öykülerinin Metin And'a göre 16. yüzyılda Mısır'dan getirilen gölge oyuna adapte edilmesiyle ortaya çıkan Karagöz ve Hacivat oyununun köken karmaşası da ortadadır.

Mübadele sadece kemençeci Hüseyin Dilaver ile Rum ustası Yorika'nın yollarını ayırmakla kalmadı, kemençenin uzak memleketlerde yeni dallar vermesine de yol açtı.

Mübadele sadece kemençeci Hüseyin Dilaver ile Rum ustası Yorika'nın yollarını ayırmakla kalmadı. İster istemez, kemençemizin uzak memleketlere ulaşmasını ve orada yeni dallar, yapraklar vermesine de yol açtı. Bu durum Bizim Ramazan eğlencemizden konuların, hatta tiplemelerin yer aldığı Yunan Karagözis'i için de farklı değildir.

Esas sorunumuz telif değil, bu sanatları yaşatacak ustaların devamlılığını sağlamak, geleceğe taşıyabilmek, yeni kuşaklarımıza sevdirebilmek olmalıdır. "Ah bir elif çekti sineme canân bu gece / Ah pek sarıldı bana ol servi hıraman bu gece" yörük semaisini hakkıyla okuyacak, yeni Hayali Küçükali'ler yaratacak bir zihniyet devrimi lâzım, "bu dünyadan fayda yok oteki da şüpheli" derken yüreğimizi titretecek yeni Hasan Tunç'lar yetiştirmeliyiz. Bu tartışmaları sırf millî duygularımızı veya egomuzu tatmin etmek için yapmıyorsak, kemençemize en az bizim kadar değer veren başkaları da olduğu için kıvanç duymalıyız. Bakarsınız, sizindi-bizimdi derken biraz rekabet Cevat Şakir, Azra Erhat, Sabahattin Eyüboğlu'nun kaybıyla öksüz kalan Anadolu kültür rönesansı için yeni bir başlangıç noktası olur. +

ALEX FERGUSON

Yedi buçuk (10 üzerinden)

Daily Mirror'ın 6 Mayıs'taki seçimleri ve Chelsea'nin 9 Mayıs'taki şampiyonluk maçını kastederek "önümüzdeki hafta hayatınızın en kötü haftası olabilir mi?" diye sorduğu soruya şu cevabı vermişti: "Olabilir. Ama, hayatımın en güzel haftalarından biri de olabilir. Çünkü Chelsea de, Muhafazakârlar da tökezleyebilir." Umduğu gibi olmadı, şampiyonluğu Chelsea, seçimleri Muhafazakârlar kazandı. Ferguson, Manchester United'lı olduğu kadar, İşçi Partili. Siyasete ilgisine on üzerinden yedi buçuk veriyor. Notunu niçin kırıyor, bilmiyoruz, ama biz de iki buçuk kırıyoruz, İşçi Partisi'nin Blair çizgisini eleştirmeye yanaşmadığı için. Belki de hocalığı ağır basıyordu, final maçı öncesinde takımının moralini bozmak istemiyordu. New Satetsman ve Le Monde'dan harmanlayarak "Sir"ü huzurlarınıza getiriyoruz...

Derleyen: Alican Tayla

Siyasete olan ilginize on üzerinden kaç verirsiniz?

ALEX FERGUSON: Bir kere futbola olan ilgime on üzerinden on veririm. Ama siyasetle de çok ilgiliyim, siyaset tarihi okurum, sağlam siyasi görüşlerim var. On üzerinden yedi buçuk diyelim.

Bu ilgi nereden kaynaklanıyor?

Kökenlerimden ve yetiştirilme şeklimden. Babam başta olmak üzere, büyüdüğüm çevredeki herkes solcuydu. Glasgow'un işçi mahallelerinde büyüdüm, sınıf bilinci ve dayanışma çok önemliydi. İşçi Partisi'nin hakikaten işçi sınıfının partisi olduğuna inanarak büyüdüm ve hâlâ öyle düşünüyorum. Clydeside'da liman işçisi olarak çalışırken halkın doğru dürüst temsil edilmesinin ne kadar önemli olduğunu farkettim ve sendikaya katıldım. Maaşların artırılmasını talep eden bir grevin öncülüğünü yaptım. Yetişkinlik dönemimde de daha da politize olmamı sağlayan bir olay oldu. 1986 kasımında, Manchester United'ın başına geçtikten birkaç hafta sonra annem ölüm döşeğindeydi. Glasgow'da bir devlet hastanesindeydi ve durum içler acısıydı: Derme çatma bir hastane, işleri başından aşkın doktor ve hemşireler; insan onuruna dair hiçbir şey kalmamıştı. Hayatım boyunca İşçi Partisi'nin bütün halkın iyi bir sağlık sistemine sahip olabilmesi için uğraştığına, muhafazakârların ise tam tersine sadece en üst sınıflarla ilgilendiğine şahit oldum. Bugün, on küsur yıllık İşçi Partisi iktidarının ardından sağlık sisteminin net bir şekilde daha iyi olduğu aşikâr.

Köprülerin altından çok sular aktı, futbol astronomik paraların döndüğü bir fenomen oldu, siz de beraber büyüdüğünüz insanların çoğundan çok daha zenginsiniz. Hatta size "şampanya sosyalisti" diyenler var. Bu kadar çok para kazanıp aynı siyasî görüşleri savunmaya devam etmek mümkün mü?

Tabii ki mümkün. Hâlâ eski arkadaşlarımla görüşüyorum. Çok para kazanmış olduğum doğru. Ama çok çalıştım, vergilerimi ödüyorum ve kendimi işime adadım. Hayatınızı iyi kazanıyor olmanız işçi bir ailede büyürken sahip olduğunuz değerleri kaybettiğiniz anlamına gelmiyor.

Siyaset tarihi okuyorum dediniz, örnek verebilir misiniz?

Geçen yaz Abraham Lincoln üzerine "Team of Rivals" (Hasımlar Ekibi) isimli bir kitap okudum. Esasen kölelik ve iç savaş üzerine, fakat beni en çok etkileyen Lincoln'un etrafındaki muhteris ve onun başkan olmasını engellemek isteyen kişileri ekibinde tutmayı başarmış olması. Tabii o bambaşka bir dönemde ABD başkanıydı.

O kitap Barack Obama'nın da en sevdiği siyaset kitabıymış. O da rakiplerinin bir kısmıyla, örneğin Hillary Clinton'la ve hatta bazı Cumhuriyetçilerle ittifak kurdu.

Haklı. Başetmeye çalıştığı meselelere baktığınız zaman öyle yapmak zorunda. 1996 ya da 1997'de Tony'ye (Blair) "Bütün önde gelen adamlarını aynı odada tutmayı başardığın sürece her şey yolunda gider" demiştim. Ben antrenörüm, ama bir takım kurmak ve yönetmek hakkında çok farklı yerlerden bir sürü şey öğrenebilirim.

Sizin oyuncu olduğunuz, hatta United'ın başına geçtiğiniz dönem de şimdikinden çok farklıydı. Bugün 20'lerinin başında mültimilyoner olmuş ve sizin oyunculuğunuz döneminde hayal bile edilemeyecek şekilde neredeyse tapınılan futbolcular var. Bu da teknik direktörlüğü tamamen değiştirmedi mi?

Evet ama, bütün bu değişiklikler ben işimin başındayken oldu, ben de buna uyum sağladım ve futbolcuların da uyum sağlamasına yardımcı olmaya çalıştım. Benim işimin bir bölümü oyuncularımın ayaklarının yere basmasına ve kişiliklerini kaybetmemelerine çalışmak. Buraya gelmelerini çalışma arzunsuna borçlu olduklarını ve bunun sürmesinin şart olduğunu sürekli hatırlatıyorum. Onlara şöyle diyorum: "Eve, annenizin yanına döndüğünüzde sizi bana yollarken nasıldıysanız öyle bulsun. Şöhret ve paranın sizi yanlış yöne çekmesine izin vermeyin, yoksa annenizi hayal kırıklığına uğratırsınız."

Peki bu hiç olmuyor mu?

Bazı oyuncuların başına gelebilir, ama Manchester'a bak: Paul Scholes, Ryan Giggs, Gary Neville... Hepsi şan şöhretin altından gayet başarılı bir şekilde kalkmayı başarmış profesyonellik abideleri. Genç oyuncular da onları örnek alıyor. Kişiliklerin son derece kuvvetli olduğu, kalburüstü bir takımdan bahsediyoruz.

Eric Cantona gibi kişilikler mi?

Evet. 1992'de onunla imza atmıştık. Takım üzerine olan genel etkisi düşünülürse yaptığım en iyi transferdi. Çok büyük bir futbolcuydu. Ama hiçbir oyuncu tek başına bir yere gelemez. Bu bir takım oyunu. Ben oyunun yönünü belirlerim, ama sonuçta çıkıp oynayacak olan oyuncular. Bunun için onları bir arada tutabilmek, iyi anlaşmalarını, beraber vakit geçirebilmelerini sağlamak gerek.

İngiltere'de siyasete baktığımızda çok da takım oyunu gibi gözükmüyor, bütün eleştiriler Gordon Brown'a endeksli.

Muhafazakârlar da medya da sürekli olarak ona yükleniyor. Diğerlerinin de öne çıkıp ona daha fazla destek olması lâzım. Benim gözümde hakiki dost, herkes ceketini almış çıkmaya hazırlanırken kapıdan içeri giren kişidir.

Medya haftanın yedi günü 24 saat işleyen bir hale geldiğinden beri hem futbola hem siyasete olan etkisi çok değişti.

Maçların televizyondan yayınlanması ve ligdeki bütün maçla-

rın en azından filme alınması bence gayet iyi. Esas kabûs gazeteler. Bir yandan internet ve televizyon yüzünden baskı altındalar, diğer yandan da doldurmaları gereken belli bir alan var. Gazetecilerin çoğu kısa dönem sözleşmelerle çalışıyor ve gelecekleri için o kadar korkuyorlar ki, yazdıkları hiçbir şeye benzemiyor. Basın çok ciddi bir problem. Hükümetin buna bir çözüm bulması lâzım, çünkü durumun vehameti gittikçe artıyor. Siyasetçilere nasıl saldırdıklarını gördükçe insan nasıl politika hayatına atılır diye merak ediyorum.

Emekliye ayrıldığınızda sizi bir köşe yazarı olmak görmemiz pek mümkün gözükmüyor...

Asla. En kötü spor yazarlarının bir kısmı eski futbolcu ve antrenör. Kendilerinden söz ettirebilmek adına vaktiyle beraber top oynadıkları kişiler hakkında verip veriştirmeleri utanç verici. Benim böyle bir şey yapmam söz konusu olamaz.

Emeklilik demişken, bir tarih var mı aklınızda?

Henüz yok. Sağlığım yerinde, hâlâ bu iş için gereken enerjiye sahibim. United'a geleli 22 yıldan fazla oldu, ama hâlâ antrenmanlara büyük bir istekle gidiyorum, hâlâ takım otobüsü deplasman maçının oynanacağı stada yaklaşırken tuhaf bir heyecan duyuyorum. Brezilyalı ikizler gibi (Rafael ve Fabio da Silva kardeşler) genç futbolcuların gelişimini görmekten hâlâ büyük mutluluk duyuyorum.

İdeal senaryo son maçınızı Wembley'de 2011 Şampiyonlar Ligi finalinde oynamanız, ardından da 2012 Londra Olimpiyat Oyunları için Britanya takımının başına geçmeniz olmaz mı?

Göreceğiz. Olimpiyatlar için ortak bir Britanya takımının oluşturulması fikrine sıcak bakıyorum, ama bunun daha küçük ülkelerin kimliklerinin kaybolması pahasına olmaması lâzım. Mesela Dünya Kupası'na katılabilmelerinin sağlanması lâzım.

Kamuoyu yoklamalarına bakılırsa, durum İşçi Partisi için pek umut verici değil. Sizce İşçi Partisi'yle Muhafazakârlar arasındaki maçta skor ne olur?

Anketlere bakılırsa durum pek iç açıcı sayılmaz. Seçim döneminde başınıza gelebilecek en kötü şeylerden biri ekonomik krizdir. O yüzden Muhafazakârların bir ya da iki gol önde olduğunu söyleyebilirim. Fakat maç henüz bitmiş değil. Bazılarının eknomiden, göçmen politikasından ve İşçi Partisi'nin çok uzun süredir iktidarda olmasından yakındığını duyduğum oluyor, fakat Muhafazakârların iktidara gelmesini gönülden isteyen çok fazla kişiye de rastlamıyorum. Oy kullanmadan önce seçmenler iki kere düşüncektir. David Cameron (Muhafazakâr Parti'nin lideri) zengin çocuklarının gittiği bir özel okuldan geliyor ve Oxford'dayken geri kafalı bir sağcı derneğin üyesiydi. Ortada bir sınıf meselesi olmadığı söylenemez. İçinden geldiğiniz çevre önemlidir. Cameron'un politikası kendi benzerlerini kayırmak üzerine kurulu. İşçi Partisi mükemmel mi, hayır. Katılmadığım görüşleri var, ama oldum olası işçilerin partisi olmuştur, öyle de kalacak. Muhafazakârlarsa oldum olası zenginlerin partisi olmuştur ve bu da değişmeyecek.

Gordon Brown ve başbakanlığı hakkında ne düşünüyorsunuz?

Tony'nin hükümetinin de çok önemli bir parçası olmuş olduğu için uzun zamandır sahnenin önünde. Ekononomi ve mevcut kriz hakkında kim ne derse desin, Ekonomi Bakanı olarak müthiş bir iş çıkardı. Sert mizaçlı bir İskoç olduğunu, Blair'in karizmasına sahip olmadığını söyleyerek onu eleştirenler de var. Ama bence ülkenin o İskoç sertliğine biraz ihtiyacı var. Başa çıkmak zorunda kaldığı çok ağır problemler oldu ve hepsinin üstesinden gelmeyi başardı şimdiye kadar. Sağlam, güçlü ve güvenilir bir kişiliği var.

Ferguson'un Best üzerine söyledikleri on üzerinden on: "George, futbolumuza gelmiş en büyük yetenek. İstatistiklere bakalım. United formasıyla oynadığı 446 maçta 179 golü var. Santraforlara ikram edilen pozisyonlardan mahrum bir açık oyuncusu için fenomen bir rakam bu. Attığı gollerin pozisyonunu kendisi yaratıyordu. George, '60'ların gençliğinin bütün hayallerinin timsaliydi. O yıllar özgürlük ve kendini ifade etme zamanıydı. Ve George, özgürleşmek isteyen gençliğin sembolüydü." (Express, Meşin Yuvarlak Özel Sayısı, Temmuz 2006)

Futbolcu olsaydı mevkisi ne olurdu?

Orta sahanın ortası?

Tony Blair?

Forvet.

İzlediğiniz en iyi futbolcular kimler?

Pele, Di Stefano, Maradona ve Cruyff.

Bu sırayla mı?

Evet.

En beğendiğiniz antrenör?

Jock Stein.

O da işçi sınıfından yetişmiş bir İskoç antrenör...

Benim gözümde hakikî dost, herkes ceketini almış çıkmaya hazırlanırken kapıdan içeri giren kişidir...

Çocukluğumuzu geçirdiğimiz yerlerin ve hangi değerlerle yetiştirilmiş olduğumuzun önemli olduğunu düşünüyorum. Çok çalışmak ve bir takım olarak çalışmak. Asla inancını yitirmemek. Jock inanılmaz bir kişilikti. İskoç milli takımında yardımcısı olmamı teklif ettiğinde Aberdeen'in antrenörüydüm. 18 ay boyunca onunla çalışma ve onu yakından tanıma fırsatım oldu. Onda beni en çok çarpan tevazusu ve zekâsıydı.

10 eylül 1985'te İskoçya-Galler maçı sırasında kalp krizi geçirerek öldüğünde yanındaydınız.

Maçtan birkaç dakika önce takım doktoruna "Big Man çok iyi gözükmüyor", demiştim. Maçın sonlarında hakem bir düdük çaldı, Jock maçın bittiğini sanarak ayağa fırladı. Tam o sırada kollarıma yığıldı. Çok önemli biriydi, ondan çok şey öğrendim.

İskoçya formasını niye sadece bir kez giyebildiniz?

Bunu illa da hatırlatmak zorunda değilsiniz! O dönemde iyi İskoç forvet bolluğu vardı.

İngiltere Ligi'nde en beğendiğiniz antrenör kim?

Tabii ki Arsène Wenger.

Sizin antrenörlüğünüz dışındaki Manchester dönemlerinden en sevdiğiniz oyuncular kim?

Best, Law, Charlton, Edwards...

Antrenörlüğünüz döneminde oynamış bütün oyuncudan bir rüya takım çıkarabilir misiniz?

O kadar çok iyi oyuncuyla çalışma şansım oldu ki, tek bir rüya takım çıkaramam.

İki tane yapın o zaman...

Peki, kalede Schmeichel ve Van der Saar. Savunmanın kanatlarında Irwin, Neville, Evra... Az önce konuştuğumuz da Silva kardeşlerin de bambaşka bir yeteneği var. Savunmanın ortasında Stam, Bruce, Ferdinand ve Pallister. Ronny Johnsen de çok iyiydi. Orta sahaya gelelim. Kimleri dışarıda bırakamam diye düşünmek lâzım. Bryan Robson, Roy Keane, Scholes ve tabii ki Giggs. En iyi takımımla oynayacaksam hayatta Giggs'i kenarda tutmam. Ronaldo ve Cantona da mutlaklardan. Beckham'sa kapıyı çalıyor... Forvetlere nereden başlayabiliriz? Van Nistelrooy, Cole, Yorke, Solkjaer, Sheringham... Rooney'e gelince, onu almayacaksam bunu ancak mail yoluyla yapabilirim, yoksa başıma iş açılır!

En büyük başarınız?

1999'daki "üçleme" (İngiltere Ligi, Kupası ve Şampiyonlar Ligi), özellikle de Bayern'e karşı geriden gelerek kazandığımız final.

Yaptığınız en büyük hata?

Jaap Stam'ın gönderilmesi. Hiç kuşkusuz.

En büyük hayal kırıklığınız?

Gazza'yı (Paul Gascoigne) transfer edememek. Şahane bir futbolcuydu, United'a çok yakışırdı.

Sizin antrenörlüğünüz döneminde United'ın attığı en güzel gol?

Giggs'in 1999 FA Cup yarı finalinde Arsenal'a attığı gol. Başka bir dünyadan gelmiş gibiydi.

İyi bir lider olabilmek için gereken üç önemli özellik nedir?

Kontrol, değişimlere uyum sağlayabilme ve gözlem.

Gözlemden kastınız nedir?

Etrafınızdaki her şeyi gözlemlemek, incelemek. Diğerlerinin göremediği tehlike ve fırsatları görebilmek. Zaman ve tecrübeyle gelen bir şey bu.

Kazanabilmek için gereken en önemli özellik ne?

Benim için iki tane var: Kazanma arzusu ve detayların üzerinde durmak. +

ARSENE WENGER

Kaybedeni utandırmamak

Alex Ferguson'un en çok beğendiği hoca. 1996'dan beri Arsenal'in başında. Ferguson'dan sonra en uzun süredir aynı takımı çalıştıran antrenör. 1998 ve 2002'de hem ligi, hem kupayı alarak İngiltere tarihinde "duble" yapmış tek yabancı unvanını kazandı. 2003-2004 sezonundaki nâmağlup şampiyonluk ise İngiltere tarihinde ikinci kez olan bir hadise, daha önce sadece Nottingham Forest, ligin yalnızca 22 maç olduğu dönemde bunu başarmıştı. Wenger'in marifetleri futbolla sınırlı değil: Elektrik mühendisi, ekonomi master'ı var. Almanca ve İngilizcenin yanı sıra İspanyolca, İtalyanca ve Japonca biliyor. Filozofluğu da cabası... Daily Mail'e bağlanıyoruz.

Derleyen: Alican Tayla

Siyasetle çok ilgilisiniz. Siyasî manzarayı nasıl görüyorsunuz?

Arsene Wenger: '80'lere kadar dünya kapitalist ve komünist modeller arasında ikiye bölünmüştü. O komünist modelin işlemediğini gördük. Ama, kapitalist model de sürdürülebilir gibi değil. Bireysel çıkarları yok sayamazsınız, fakat dünyanın yavaş da olsa değiştiğini düşünüyorum. Geçen otuz yıl içinde, batıdaki herkesin cebine asgarî de olsa bir miktar para girmiş oldu. Bence bunun ardından gelmesi gereken aşama, herkesin paylaşacağı azamî miktar olmalı. Dünyanın temel sorunlarına baktığımızda, en büyük eksikliğin bir "dünya hükümeti" olduğunu görüyoruz. Bunun kaçarı yok; belki elli yıl sonra, ama mutlaka bir gün olacak. Aksi takdirde, sorunları bir ülkeden ötekine yollamakla yetiniyorsunuz. Artık eskisi gibi, kendi dünyasına kapalı ve komşu ülkede işler kötü gitse de bundan etkilenmeden yaşayan çalışanlar yok. Her yer birbirine bağlı.

Bu küresel bağlantıdan dolayı mı bir "dünya hükümeti" gerekiyor?

Sanki o gün hiç gelmeyecekmiş gibi yaşıyoruz; ama elli yıl sonra, Avrupa dünya nüfusunun yalnızca dörtte birini temsil ediyor olacak. Böyle bir durumda, mesela İngiltere veya Fransa'yı kendi haline terkedebilir misiniz? İmkânsız.

Bu söylediklerinizi futbola da uyarlanabilir. Mesela futbola da bir azamî ücret sınırlaması getirilebilir.

Şimdilik o yönde bir gelişme olacakmış gibi gözükmüyor pek. Elli kişinin tüm dünyanın zenginliğinin yüzde 40'ını elinde tutması hâlâ kabul görüyor. Bir insan olarak bunu nasıl savunabilirsiniz? İki milyar kişinin günde iki dolarla yaşamasını kabul edebilir misiniz? Bunları kabul etmeye daha uzun süre devam edilebileceğini düşünemiyorum.

Bu eşitlikçi, hatta sosyalist söylemi büyük balığın küçük balığı yutması üzerine kurulu futbolla nasıl bağdaştırıyorsunuz? Günümüzde futbol bizatihi kapitalist sistemin adaletsizliğinin bir özeti gibi değil mi?

Rekabet üzerine kurulu bir dünyada yaşıyoruz. Rekabeti severim. Başarılı olanların ödüllendirilmesi gerektiğine inanıyorum. Futbolcuların kazandığı paralara gelince, en çok kazanan futbolcular bile o servet sahiplerinin yanında düşük gelirli kalıyor. Son ekonomik kriz patlak verdiğinde, ABD'de halk finansal spekülasyonlarda dönen paralara isyan bayrağı çekti. Obama bu kadar devasa miktarlarda paranın kabul edilemez olduğunu söylemesi bir işaret fişeğiydi. ABD gibi kapitalistin hası bir ülkede bile bu durum kabul edilmiyor artık. Hayatımda ilk defa bir ABD başkanının böyle bir şey söylediğini duydum. Belki on, belki yirmi yıl alacak, ama ortak bir sağduyu oluşacak. Bu sistemin adil olmadığı görülmek zorunda. Bazı insanların sokakta ölmesini kabul edemezsiniz.

"Üçüncü yol" olarak adlandırılan, sürdürülebilir ve verimli bir refah yaratan bir ekonomik sistem ve en zenginlerin, alt sınıflar lehine servetlerinin bir kısmından taviz vereceği bir modelden mi bahsediyorsunuz?

Bireysel zenginliği sınırlamak gerekebilir. Ama dünyanın ilerlemesini sağlayanların da ödüllendirilmesi lâzım. Halbuki gece gündüz çalışıp yeni bir aşı keşfeden ya da uçak modeli icat eden kişiler dünyanın en zenginleri arasında değil.

Bu model kulüp sahiplerinin harcadıkları paralar, transfer rakamları göz önünde tutulursa futbola nasıl uygulanabilir?

Söylediğimin günümüzün futbol dünyasıyla çelişki içinde gözükebileceğinin farkındayım. Bu işe başladığımdan beri ortada dönen para sürekli olarak arttı. Dediğim gibi, bir rekabet dünyasında yaşıyoruz, bunun sonucu olarak da futbol dünyasındaki bazı eylemler bana finansal doping gibi geliyor. Biz Arsenal'i salt kendi ürettiğimiz parayla çeviriyoruz. Diğer kulüplerin çoğunun, sahiplerinden gelen sunî kaynakları var, oyunun yarattığı kaynakla yetinmiyorlar. Bizim kaynaklarımızı bilet satışları, yan ürünler, sponsorlar ve televizyon geliri oluşturuyor. Uğruna mücadele verdiğim fikir bu: Ürettiğiniz kaynaklar çerçevesinde kalmak ve oyuncuların ücretlerini klübün reel kapasitesi ölçüsünde belirlemek.

Ama kulübünüzün ciddi borçları var.

Yeni stad yaptığımız için borçlarımız var.

Manchester City veya Chelsea gibi kulüplere baktığınızda ne düşünüyorsunuz?

Hiçbir kıskançlık duymuyorum.

Çoğu kişinin sizinki gibi ekonomik kısıtlamalarla işleyen kulüplerle diğerleri arasındaki farkı görmezden gelip, sizi başarısızlıkla eleştirmelerinden rahatsız değil misiniz?

Biz başka bir yaklaşımla hareket ediyoruz. Yeni stad sayesinde elde edilecek parayla genç oyuncular transfer edip, zengin kulüplerle aşık atmamızın mümkün olmadığı büyük transfer piyasasına bağımlı kalmamayı planlıyorum. Kendi tarzı, kültürü olan bir takım yaratarak açığımızı kapıyoruz. Bir oyuncu bu takıma 16-17 yaşında geliyor; sahaya çıktığında diğer takımlarda rastlamadığınız bir ruha, kulüp sevgisine sahip oluyor. Beraber eğitim almış, yetişmiş oluyorlar. Hayat boyu kalıcı dostluklar 16-20 yaş arasında tanıdığınız kişilerden oluşur. Bu bize diğer klüplerde olamayacak bir güç katıyor. Ayrıca, başarıya o kadar da o uzak sayılmayız. Birkaç yıldır lig şampiyonu olamadık ama, 2006'da Şampiyonlar Ligi'nde final oynadık. Takımın geliştiğini ve ilerlediğini görüyorum. Fakat, kazanmadığınız sürece başarısız görülüyorsunuz.

Birçok kişi, hatta bazı Arsenal taraftarları kendinizi bu felsefeye hapsettiğinizi; imkânınız olsa ve takımı şampiyon yapacak olsa dahi düşüncelerinizden taviz verip iki büyük transfer yapmayacağınızı düşünüyor ve eleştiriyor.

Evet, ama bu görüş aslında bir tuzak. Fabregas'ı 18-19 yaşındayken 4-4-2 sisteminde Vieira'yla beraber oynatmayı denedim ve olmadı. Vieira'yı gönderme kararını almak zorunda kaldım. Fabregas 19 yaşındaydı; onu kenarda tutsaydım başka bir takıma gitmek isteyecekti. Bu gençliğinden beri verdiğimiz emekleri riske atmak demek olurdu. Şimdi de aynı sorunu Jack Wilshere'le yaşıyorum. Henüz 17 yaşında, her maçta oynaması mümkün değil. Ama gelecek yıl tamamen hazır olacak ve her maçta oynamak isteyecek. Şimdi onun pozisyonuna başka birini transfer edersek, seneye ayrılmak isteyecek. O yüzden, ya 23 yaşın üstünde, kendini ispatlamış, üst düzey oyuncuları almaya dayalı bir transfer politikanız olacak ya da bizim yaptığımız gibi yapacaksınız. Ben takımın başarıya gittikçe yaklaştığını düşünüyorum. 22-23 yaş olgunluğun başladığı dönem. Önemli bir döneme geliyoruz ve çoğu kişinin fazla sabrının kalmadığının farkındayım.

Başarıdan kastınız ne?

İngiltere lig şampiyonu olmak. Biraz iddialı gelebilir, ama başarıyı başka nasıl tanımlayabilirim ki? İkinci olmayı he-

defliyoruz dersem, kazanmanın umrumda olmadığını söyleyecekler.

Büyük transferler yapmanın kulübün sosyal dinamiklerini tehlikeye atacağını söylüyorsunuz. Ya öyle yapmak zorunda olsaydınız? Yönetim bu yaz 100 milyon pound harcamazsanız işinize son vereceğini söylese... Bu durum Arsenal'i daha kuvvetli bir takım yapmaz mı?

Real Madrid gibi bütün parayı bir oyuncu için harcamaktan mı, birçok oyuncu transfer etmekten mi bahsediyoruz?

Orası size kalmış.

Paranız varsa ve çok olumlu bir değişiklik yaratacak bir futbolcuysa onu transfer etmeye tabii ki karşı değilim. Ama ortalıkta takım üzerine bu kadar büyük etki yaratacak pek futbolcu yok.

Bu yüzden mi Real Madrid'in teklifini reddettiniz? Kabul etseydiniz, Kaka ve Ronaldo'lu kadronun başında olacaktınız. Neden hayır dediniz?

Gitseydim, inançlarıma ihanet etmiş olurdum. Bu kadar basit. Real Madrid'den ziyade Arsenal'le ilgili bir şey bu. Burada bir takım yarattım ve onu başarıya ulaştırmak istiyorum. Bu takımla üç-dört yıl önce giriştiğim bir proje bu ve sonuna kadar gideceğim. Bu noktada ayrılmam söz konusu olamaz.

Real Madrid gibi, büyük paralar harcayarak, en ünlü oyuncuları alarak elde edilen başarı sizin için anlamlı değil mi?

Ben çalışmaya ve futbolcular arasındaki ilişkinin önemine inanıyorum. Futbolu bu kadar güzel bir spor yapan şey takım oyunu olması. Kazanmanın farklı yolları olabilir, iyi bir takım olarak ya da bireysel yeteneklere dayanarak başarılı olabilirsiniz. Beni en fazla ilgilendiren takım ahlâkı. Tenisten pek hoşlanmam , ama iş Davis Cup'a gelince değişir, çünkü o zaman takım oyununa dönüşüyor. Tuhaf gelebilir, ama böyle.

Kendinizi rekabet ve kazanma arzusu üzerinden tanımlıyorsunuz, ama ne pahasına olursa olsun kazanmaya da yanaşmıyorsunuz; Arsenal'i bırakıp Real Madrid'e gitmemeniz gibi...

Real Madrid'in başında olsaydım, ister istememez para harcardım. Ama benim için önemli olan kendi klübünüzün kapasitesini göz önünde tutarak kazanmak için neyin gerekli olduğunu görebilmek.

Göze çekici gelen bir futbol oynamakta ısrar ederek belli bir seviyeyi korumak da kolay değil. Kimileri de sizi, güzel oyundan taviz vermediğinizi, pragmatik davranmadığınızı ve Arsenal'in bu yüzden kaybettiğini söyleyerek eleştiriyor.

Size dünyanın en güçlü takımı kim diye sorsam, Brezilya dersiniz. Güzel futbol oynamıyorlar mı? Avrupa'da en başarılı takım kim? Barcelona, yine güzel futbol. Pragmatik olmaya karşı değilim; kötü bir pas atmak yerine doğru pası atmak pragmatikliktir. Top ayağımdayken gelişi güzel ileri yollamak gibi saçma bir hareket, sadece bazen kaza eseri işe yarıyor diye pragmatiklik mi sayılır?

Ekonomik boyutunu, işleyişi bir kenara bırakırsak, futbolu bir tür sanat gibi mi görüyorsunuz?

Bence hayattaki her şeyin arkasındaki amaç, onu bir sanat haline gelecek kadar iyi yapmaya çalışmak olmalı. Çok şahane bir kitap okuduğunuzda, içinizden belki başka türlü hiç çıkmayacak olan bazı duyguları yazarın dışarı çıkarmayı başardığını farkedersiniz. Sizi kendi hayatınıza dair bazı şeylerin farkına vardırır. Yoksa bir hayvan gibi yaşamanın ne anlamı var ki? Gündelik hayatı ilginç kılan, onu sanatsal bir şeye dönüştürmeye çalışıyor olmamız. Futbol da öyle. Barcelona'yı seyrettiğimde mesela, bu bir sanat.

Öznel düzeyde futbolla nasıl bir ilişki kuruyorsunuz? Maçları sadece analiz gözüyle mi seyrediyorsunuz?

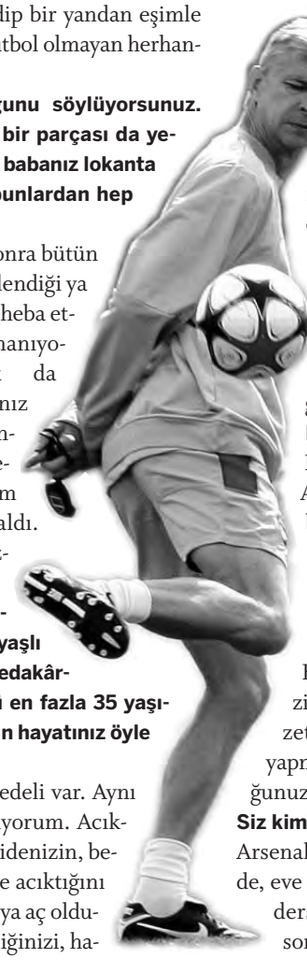
Bazen oyuncularıma gösterebileceğim şeyler keşfedip, "bunu ben de kullanabilirim" dediğim oluyor, bazen müzik dinlermiş gibi zevk alıyorum. Bazen konsantre olarak seyrediyorum; en ufak detaylara dikkat ederek, top ayağında olan oyuncu en iyi ne yapabilir, yanındaki nereye koşmalı... Bazen de bir yandan seyredip bir yandan eşimle sohbet ediyorum, mesleği futbol olmayan herhangi biri gibi.

Futbolun bir sanat olduğunu söylüyorsunuz. Fransa kültürünün önemli bir parçası da yemek ve şarap ve siz, üstelik babanız lokanta sahibi olmasına rağmen, bunlardan hep uzak durdunuz...

Hafta boyu çalışıp, ondan sonra bütün o emeği oyuncular kötü beslendiği ya da içkiyi fazla kaçırdığı için heba etmenin salaklık olduğuna inanıyorum. Antrenör olarak da oyuncularınız gibi yaşamanız lâzım. Antrenörlerin antrenmana akşamdan kalma gelerek futbolculara ahkâm kestiği dönemler geride kaldı. Oyuncular bundan daha fazlasını bekliyor artık.

60 yaşındasınız, oyuncularınız gibi yaşamak için biraz yaşlı değil misiniz? Sporcuların fedakârlıkları makul olabilir, çünkü en fazla 35 yaşına kadar sürer, sizinse bütün hayatınız öyle geçiyor.

Hayatta her tutkunun bir bedeli var. Aynı şeyi oyuncularıma da söylüyorum. Acıktığınız zaman, bu sadece, midenizin, bedeninizin bir parçasının size acıktığını söylemesidir; halbuki başarıya aç olduğunuzda bu sizin bütün kişiliğinizi, hayatınızı kapsar. Cumartesi akşamki maçı kazanmak bedeninizin basit bir isteği değil, kişiliğinizin yapısından, derinlerden gelen bir şey size bunun hayatî önem taşıdığını ve kazanmak uğruna gündelik yaşamınızı buna göre ayarlamaya değeceğini söylüyor. Hayatınızın özü bu. Bazen çıkıp eğlenmeyi tercih ederim, ama hemen, ertesi gün zihinsel olarak iflas etmiş vaziyette olacağım aklıma geliyor, önemli bir şeyi unutacağımı ya da kazanma arzumun azalacağını düşünüyorum.

Sumo güreşi seyrederken öğrendiğim şey şu: Güreş bittiğinde kimin kaybettiğini anlamanız asla mümkün değil, çünkü kaybedeni utandırmamak için hislerini dışavurmuyorlar.

Dediğiniz gibi sonunda aşı ya da uçak icat eden birinin böyle sıkı bir düzende yaşaması anlaşılabilir, ama onca kısıtlamadan, antrenmandan sonra bir turnuvayı kazandığınızda "peki şimdi ne değişti" dediğiniz olmuyor mu?

Tıpkı doğum sonrası depresyonu gibi. Bana da oluyor. Her çıkışın inişi var. Uyuşturucu alıp uçtuktan sonra yere iniş gibi. Bunun başka yolu yok.

Futbolun hayatınızı ona adamaya değer bir şey olup olmadığını sorguladınız mı hiç?

Tabii ki.

Peki cevabınız nedir?

Hayattaki en önemli şeyin kendinize bir hedef belirleyip ona ulaşmak olduğuna karar verdim. Bir amacınızın olmaması kadar kötü bir şey yok. Diyelim sabah kalktığınızda bir dakika boyunca keyfini çıkardınız, peki sonra ne yapacaksınız? Hepimizin içinde bir işe yaramak, belli yeteneklere sahip olmak ve bunu gösterebilmek arzusu vardır.

Sizin arzunuz ortalamadan daha mı yüksek?

Bilemiyorum. Herkesin itici gücü başka bir alana yönelik olabilir. Bence üst seviye spor çok güzel bir ders. Her hafta sonu sınava giriyorsunuz, çaktığınız zaman aptal olduğunuzu söylüyorlar. Doğru ya da yanlış olduğunu söylemiyorum, ama bu böyle. Kaybettiğiniz bir maçın ardından, nedenini araştırıyorsunuz. Bir dahaki maçta insanları hayal kırıklığına uğratmamak için tekrardan çalışmaya başlıyorsunuz. Bugünkü kişiliğime böyle eriştim. Robot gibi gözüktüğümün farkındayım.

Kendinize haksızlık etmiyor musunuz?

Hayır, bir anlamda hayatınız robotlaşıyor. Ama benimki gibi amaçları olan herkeste bu böyledir.

Hayatta en önemli şey insanın önüne koyduğu hedefe ulaşmasıysa, ulaşamamak kendinize olan güven ve saygınızı kötü etkilemiyor mu?

Hayatta başarılı olmak istiyorsanız, bu sizin için büyük bir anlam taşıdığı içindir. Gazetecilik sizin için önemli olmasaydı, yapmazdınız. İnsanları yaptığınız işte iyi olduğunuza ikna etmeye çalışırsınız.

Siz kimi ikna etmeye çalışıyorsunuz?

Arsenal antrenörü olarak bir maç kaybettiğinizde, eve dönerken kendinizi tamamen yitik hissedersiniz. O mağlubiyet yüzünden hafta sonunu kötü geçirecek onca aileyi düşünürsünüz. Bunun getirdiği bir ağırlık ve sorumluluk duygusu var. Ama bazen bunları unutmaya çalışmak da şart, çünkü kafayı fazla takarsanız sonunda aklınızı kaçırırsınız.

Öte yandan, kazanan takımı tutan bir sürü başka aile de iyi bir hafta sonu geçirecek...

Nancy klübünde genç takımın antrenörü olduğum dönemde, klüp başkanı Michel Platini'nin babasıydı. Çok fakir bir takımdık ve her üç maçın en fazla birini kazanıyorduk. Bir gün yanıma gelip şöyle dedi: "En çok neden bıktım biliyor musun? Karşı takımın sevinçten havalara uçtuğunu görmekten."

O yüzden mi takımı size gol attıktan sonra sevinen West Ham antrenörüyle tartışmıştınız?

Evet, aklıma hemen Platini'nin babası geldi. Japonya'da (1995-1996'da Japonya'nın Nagoya Grampus takımını çalıştırıyordu) sumo güreşi seyrederken öğrendiğim şey şu: Güreş bittiğinde

asla kimin kaybettiğini anlamanız mümkün değil, çünkü kaybedeni utandırmamak için hislerini dışa vurmuyorlar. Ben de oyuncularıma saygılı olmayı öğretmeye çalışıyorum.

Futbol dışında da duygularınız bu kadar öne çıkar mı? Film seyrederken de duygulanır mısınız?

Çok dışavurumcu biri değilim. Hislerimi göstermekten hoşlanmam. Yaptığım işte duyguları kontrol etmenin ne kadar önemli olduğunu çok çabuk öğrendim. Maç sonrası yaptığınız bir konuşmada oyuncularınıza bir daha asla onaramayacağınız bir zarar verebilirsiniz. Hisleri kontrol etmekle ilgili gelişimimi Japonya'da tamamladım. Sabah karısını kaybetmiş bir adam işe gelip bütün gün bundan bahsetmeyebiliyor. Kendi sorunlarını diğerlerine bulaştırmak istemiyorlar.

Bu da çok sağlıklı bir şey değil ama...

Tam tersine, çok tehlikeli bir şey. Bir travma yaşadığınızda bütün psikologlar konuşmanızgerektiğini söyler, çünkü onu dışarı çıkarmanız çok önemli. Bu huyum eminim bazen beni zor duruma sokuyordur.

Oyuncularınızla ilişkiniz nasıl? Daha ziyade babacan mı yoksa profesyonel mi?

Anlayışlı ve profesyonel olmaya çalışıyorum. Paranoyak olmak istemiyorsanız, iyimser olmak ve her oyuncunun elinden geldiğinin en iyisini yapmak istediğine inanmak zorundasınız. Son derece yetenekli olmalarına rağmen, bazı şeyleri kontrol edememeye tahammül edemedikleri için neredeyse kafayı yiyen antrenörler tanıdım. Herkese kuşkuyla yaklaşarak yapabileceğiniz bir iş değil bu. Antrenörün görevi oyuncuya yardım etmek.

Chelsea'nin eski antrenörü Jose Mourinho'nun sorunu sizce herkesten şüphe etmesi miydi?

Mourinho'yu yeteri kadar tanımıyorum, o yüzden hakkında bir yargıda bulunmak istemem, ama bana şüpheyle yaklaştığı kesin!

Alex Ferguson'la aranız nasıl?

Çok saygılı bir ilişkimiz var, ama hep böyle değildi. United'la en üst seviyede mücadele ettiğimiz dönem sona erdiğinden beri aramız bayağı düzeldi.

Çalışkanlığınız çocukluktan beri sahip olduğunuz bir özellik. Strasbourg'da genç bir futbolcu olduğunuz dönemde bile yazın tatil yapmak yerine İngilizce öğrenmek için Cambridge'e yaz okuluna gelmişsiniz...

İngiltere'ye gelmemin sebebi o zamandan beri hayatımın tamamını Fransa'da geçirmeyi hayal bile edemiyor olmamdı. Uluslararası bir hayat yaşamak istiyordum ve bunun için İngilizce bilmenin şart olduğunu düşündüm. Almanya ve Fransa arasında çift ülkeli bir eğitim gördüm. Fransız'dım ama yoğun bir Alman etkisiyle. Aynı şeyin futbola bakışıma da yansıdığını görüyorum. Savaştan hemen sonra doğduğum için bize Almanlar'dan nefret etmek öğretilmişti. Ama bu tam tersine merak uyandırdı bende, çünkü sınırın öte yanına geçip Almanlar'ı gördüğümde bizden hiç de farklı olmadıklarını farkettim. Onlar da bizim gibi mutlu olmak istiyordu ve o nefretin tamamen saçmalık olduğunu düşündüm. Bunun sonucu olarak da çok gezmek ve dünyanın farklı yerlerinde yaşamak istedim. Bir kez de tatilde bir aylığına Macaristan'a gitmiştim, çünkü komünist sistemin nasıl işlediğini anlamak istiyordum. Ülkeyi baştan aşağı gezdim, sonra da o sistemin asla işlemeyeceğini düşünerek eve döndüm.

Her şeyin amacı, onu sanat haline gelecek kadar iyi yapmaya çalışmak olmalı. Gündelik hayatı ilginç kılan, onu sanatsal bir şeye dönüştürmeye çalışıyor olmamız. Futbol da öyle. Barcelona'yı seyrettiğimde mesela, bu bir sanat.

Soyunma odasında futbolcularınız arasında bu tür konular konuşulmuyor herhalde...

Başarılı takımların çoğunun bir ortak noktası oyuncularının zeki olmasıdır. Bu ille de iyi eğitimli olmak anlamına gelmez, ama bir problemi inceleyip ona çözüm bulabilirler. Kendi performanslarını yorumlamayı bilirler. İyi futbolcu maçtan sonra evine dönerken, neyi doğru neyi yanlış yaptığını sorgular. Bu sayede bir dahaki sefere daha kuvvetli olur.

Bu sorgulamaların sürekli olduğu düşünülürse, hayatınızda futboldan başka bir şeye yer kalıyor mu?

Benim gibi bu işi otuz yıl yaptıktan sonra, ister istemez bir delilik hali yaşıyorsunuz. Çünkü bunun psikolojik bir etkisi olmadığını söyleyemezsiniz. Ama diğer taraftan birilerinin çılgınlık gibi gözükebilecek inançları olmasaydı asla büyük şeyler gerçekleşemezdi. Dünyada en büyük işleri, ilk başta etraftakiler tarafından deli olduğu söylenen kişiler başardı. Bu "delice" fikirler olmasaydı, bugün dünya çok daha gerizekâlı bir yer olurdu.

Yine de bu tutkudan arınmış olmayı istediğiniz hiç olmuyor mu?

Geçen sene Bobby Robson öldü. Son seyrettiği maçı gördünüz mü? Hayır için düzenlenmiş bir özel maçtı. Buna rağmen, gözünde her futbol maçında olduğu gibi aynı ışıltı vardı. Evde de kalabilirdi, ama oraya gitmeyi tercih etti. Hayatının son iki-üç günü kalmıştı ve o orada geçirmeyi seçti. Evde kalsa ne yapacaktı? Oturduğu yerde ölümü düşünecek, belki o vakti korku içinde geçirecekti.

Futboldan sonraki hayat sizi korkutuyor mu?

Tabii ki. Hayatım boyunca üst seviyede antrenör olamam, bunun için fiziksel bir kapasite de gerekli. Ama yine de futbolu tamamen bırakmayı düşünmüyorum, belki klüp başkanlığı gibi bir iş yaparım.

Başka bir şey keşfetmek istemez misiniz?

Resime de ilgi duyuyorum.

Hangi ressamları seviyorsunuz?

Bu aralar soyut ressamlara takılıyorum.

Hangi filmleri seversiniz?

En çok '70'ler, Fellini, Fassbinder dönemini seviyorum. En son görüp de çok etkilendiğim film "The Deer Hunter"dı. Fakat on yıldır pek film seyredemiyorum.

Evdeyken ne seyrediyorsunuz?

Futbol, siyaset, toplumsal tartışma programları. Dizi seyretmeyi sevmiyorum, çünkü sonra bırakamıyorsunuz. Seçim kampanyaları sırasında adaylar arasındaki tartışma programları çok heyecanlı oluyor. Manchester United – Arsenal maçı seyretmek gibi.

Siyasete de atılabilirsiniz...

Evet, siyaset yapabilirdim. Antrenörlük ve politikacılık arasında benzerlikler var. En büyük tecrübe size kendi tabiatınızı kontrol altında tutmayı öğretiyor. Siyasette mesela, televizyonda sinirlerine yenik düşen tartışmayı kaybeder. En temel kuraldır.

Siyasette de en önemli şey sinirlere hakim olmak, korkuları yenmek mi?

Eğitiminize baktığınız zaman, meselenin korku olduğunu görüyorsunuz. Başarılı olamama korkusu. İnsanları ya da kendinizi hayal kırıklığına uğratma korkusu. Basın toplantıları da hep korkular hakkındadır: "Kaybederseniz ne olacak?", "Neden yeteri kadar transfer yapmıyorsunuz?"... Hep esas mevzu korku.

İşler kötü gittiğinde nasıl altından kalkıyorsunuz?

Bu soruların beyninizin derinliklerinde yer etmesine izin verdiğinizde, o korkular tarafından yönetilmeye başlıyorsunuz ve bu sizi sürekli olarak aşağıya çekiyor. Antrenörlük herkesin sizi aşağı çekmeye çalıştığı bir iş. O yüzden insanın kendisini tanıması çok önemli. +

SANDY LIEBERSON

Görgü şahidi

Sandy Lieberson, "Performance" ve "Jabberwocky" gibi filmlerin yanısıra, pek çok müzik belgeselinin de yapımcısı. Uzun yıllar Rolling Stones'un görsel konularda menajerliğini yürütmüş. Lieberson, 21. Uluslararası Ankara Film Festivali'nin konuğu olarak bir yapımcılık atölyesi düzenledi. Kendisini yakalamışken, 1960'ların Londrası'nı ve Stones'u sorduk.

Söyleşi: Ahmet Gürata

Film yapımcılığına nasıl başladınız?

Sandy Lieberson: Üniversitede okurken bir ara Los Angeles'ta, Sunset Bulvarı'ndaki El Dorado restoranında vale olarak çalışıyordum... Sinema ve müzik sektöründe çalışanların uğrak yerlerinden biriydi. Güzel ve güneşli bir öğlen vakti, restoranın önüne beyaz bir Cadillac yanaştı. İçinde son derece güzel bir sarışın vardı. Koşup arabanın kapısını açtım. Arabayı kullanan kişiye otopark biletini vermek için diğer tarafa geçtim. Bir an göz göze geldik. Liseden arkadaşım Mike Rhodes'du. "Nasılsın, ne yapıyorsun?" diye sordu. "Gördüğün gibi, araba park etmekle meşgulum" dedim. "Sen ne yapıyorsun?" diye sordum. "Menajerlik yapıyorum" dedi. Restorandan ayrılırken yanına gittim, "bana da bir menajerlik işi ayarlayabilir misin?" diye sordum. Kartını uzattı, "beni ara" dedi. Birkaç gün sonra aradım. "Şu aralar bir iş yok, ama bir şey çıkar çıkmaz ararım" dedi. İki ay kadar sonra, hiç ummadığım bir anda aradı. "Basın danışmanlığı yapan bir arkadaşım, yanına yetiştirebileceği birini almak istiyor" dedi. Adamla tanışmaya gittim. "Sana para veremem, her müşteriden yüzde 15 komisyon alırsın" dedi. Her şey böyle başladı işte. Yavaş yavaş basamakları tırmandım. *(gülüyor)*

Daha sonra Avrupa'ya geçtiniz...

Evet, 1961'de Roma'ya taşındım. William Morris Avrupa'da da çok etkindi. Brigitte Bardot, Anita Ekberg ve Anouk Aimée gibi isimlerin menajerliğini yapıyorduk. 1961-63 arasında İtalya'da çalıştım. İnanılmaz bir deneyimdi. Sergio Leone ile çalışma fırsatı buldum. Ayrıca, Visconti, Fellini, Pietro Germi gibi yönetmenleri de temsil ediyorduk. Roma, dört-beş yıl süreyle tam bir çekim merkeziydi. Düşünseniz, 1963'te Godard, Brigitte Bardot'yla Roma ve Capri'de "Le mépris" (Nefret) filmini çekiyordu. Orada bulunduğum için şanslıydım. 1963'te çalıştığım şirket hesabına Londra'ya gittim. Altı ay kaldım, zira ortam beni pek açmadı. Cliff Richards'ın menajerliğini üstlenmiştim. Ancak, bu işe devam edemeyeceğimi hissettim. Çalıştığım ajansı arayıp "özür dilerim, Cliff'in yeteneğine saygı duyuyorum, ama yaptıkları bana hitap etmiyor" dedim, ABD'ye döndüm. 1965'te çalıştığım şirket Londra'da bir büro açmaya karar verdi. O zamanlar Peter Sellers'la çalışıyordum, onun Avrupa'daki işlerini takip etmem gerekiyordu. Yalnızca bir yıllığına gitmiştim, ama 45 yıl kaldım... O tarihten beri Londra'dayım.

Rolling Stones'la nasıl tanıştınız?

Sanırım 1965'teydi. Marianne Faithfull'la tanıştım, zira onun menajerliğini üstlenmek istiyordum. "Gel görüşelim" dedi. Evine gittim, konuşup içki içtik... O sırada köşede oturan bir adam gözüme çarptı. Üzerinde durmadım, ancak daha sonra yine karşıma çıktı. Marianne'a "bu kim" diye sordum. "O mu, Mick Jagger. O da seninle tanışmak istiyor" dedi. "Senin menajerlik yaptığını biliyor, oyunculuk yapmak istiyor" diye ekledi. Mick'ten sonra grubun diğer üyeleriyla tanıştım: Brian Jones, Keith Richards ve diğerleri. Daha sonra grubun sinema ve televizyon çalışmaları konusunda menajerliğini üstlendim.

Marianne Faitfull'la çalışma işi ne oldu?

Onun menajerliğini hiçbir zaman üstlenemedim. *(gülüyor)*

Stones'un ilk sinema çalışmalarından biri "Sympathy For The Devil" (Bir Artı Bir). Bu proje nasıl gerçekleşti?

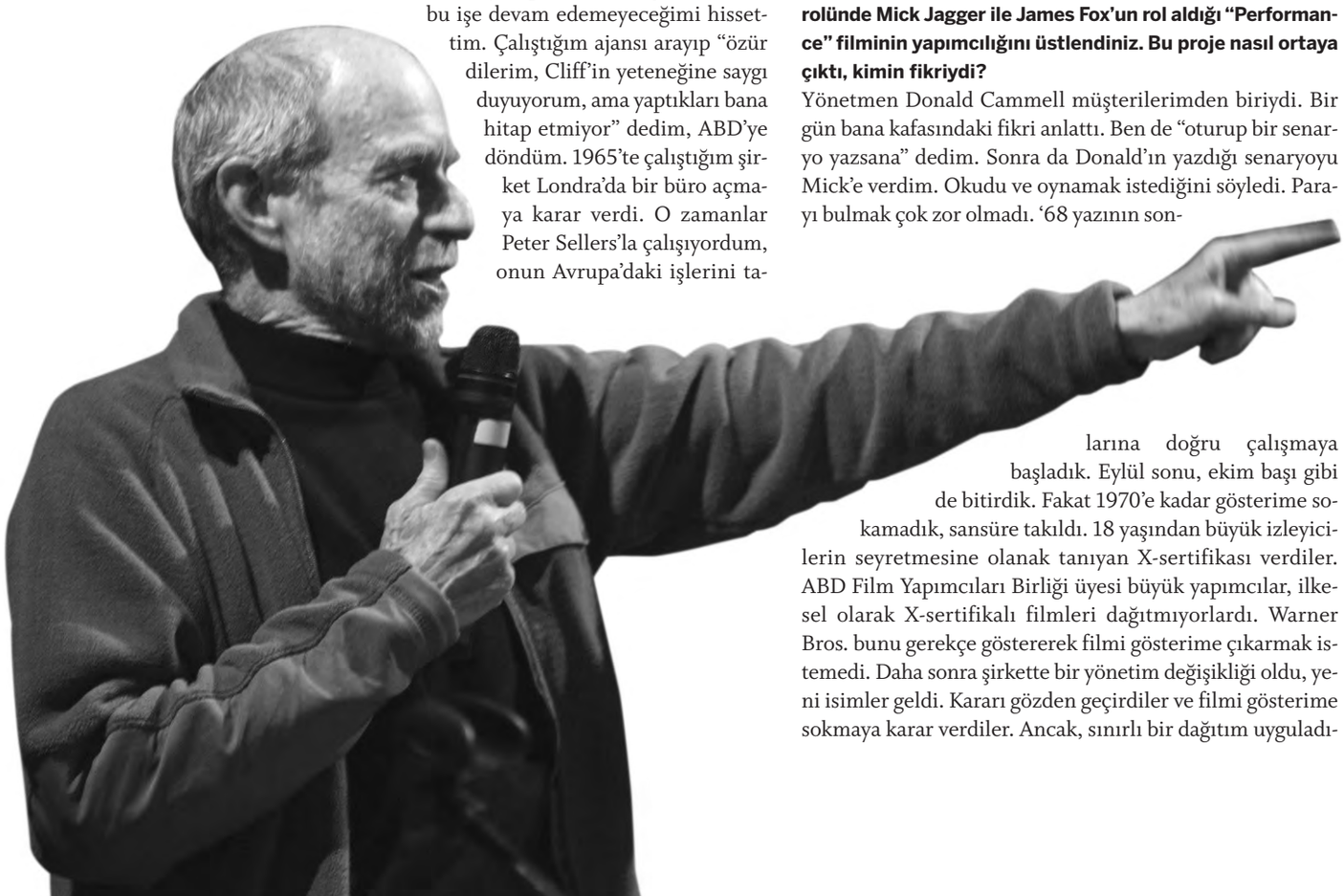
Godard'ın Stones'la bir film yapmak istediğini duymuştum. Filmin yapımcıları Michael Pierson ve Iain Quarrier ile de tanışıyorduk. Benimle temasa geçtiler. Stones'a nasıl bir rol vermeyi düşündüklerini sordum, anlattılar. Daha sonra grupla konuştum, onlar da kabul etti. Çok kolay oldu açıkçası: Bir ücret önerdiler ve anlaştık. Film "Sympathy For The Devil"ın kayıt sürecini, o dönemdeki devrimci hareketi ve Kara Panterler'i anlatıyor. Ajit-prop olarak nitelendirebileceğimiz bir anlatımı var. Geçtiğimiz yıl filmi yeniden gördüm. Godard'ın siyasî perspektifini yansıtan tarihsel bir belge....

Stones'un siyasî tutumu nasıldı o günlerde? Siyasetle ilgileniyorlar mıydı?

Stones hiçbir zaman politik bir grup olmadı. 1968'de, Paris'teki öğrenci ayaklanmasından kısa bir süre sonra Mick Jagger'ın ofisindeydim. Bir telefon geldi, Mick açtı. "Paris'ten biri arıyor, bakar mısın?" dedi, telefonu bana verdi. Arayan "Tızıl Danny" lakaplı Daniel Cohn-Bendit'ti. "Street Fighting Man"i dinlemişti ve Stones'un öğrencilerin eylemlerini desteklemek için bir şeyler yapıp yapamayacağını soruyordu. Mick Jagger'a aktardım. "Siktir et" dedi. *(gülüyor)*

"Sympathy For The Devil"dan çok kısa bir süre sonra, başrolünde Mick Jagger ile James Fox'un rol aldığı "Performance" filminin yapımcılığını üstlendiniz. Bu proje nasıl ortaya çıktı, kimin fikriydi?

Yönetmen Donald Cammell müşterilerimden biriydi. Bir gün bana kafasındaki fikri anlattı. Ben de "oturup bir senaryo yazsana" dedim. Sonra da Donald'ın yazdığı senaryoyu Mick'e verdim. Okudu ve oynamak istediğini söyledi. Parayı bulmak çok zor olmadı. '68 yazının sonlarına doğru çalışmaya başladık. Eylül sonu, ekim başı gibi de bitirdik. Fakat 1970'e kadar gösterime sokamadık, sansüre takıldı. 18 yaşından büyük izleyicilerin seyretmesine olanak tanıyan X-sertifikası verdiler. ABD Film Yapımcıları Birliği üyesi büyük yapımcılar, ilkesel olarak X-sertifikalı filmleri dağıtmıyorlardı. Warner Bros. bunu gerekçe göstererek filmi gösterime çıkarmak istemedi. Daha sonra şirkette bir yönetim değişikliği oldu, yeni isimler geldi. Kararı gözden geçirdiler ve filmi gösterime sokmaya karar verdiler. Ancak, sınırlı bir dağıtım uyguladı-

"Jabberwocky" filminin kurgusundan: Soldan sağa Sandy Lieberson, Terry Gilliam ve John Goldstone. (solda) Mick Jagger "Performance"ta Anita Pallenberg'le. (ortada) Sandy Lieberson, "Performance"ın setinde Anita Pallenberg'le birlikte. (sağda)

lar, filmi yeterince tanıtmadılar... Sanırım, çok fazla gürültü koparmak istemiyorlardı. Sonra birkaç kez yeniden gösterime girdi.

İlk gösterime girdiğinde pek ilgi görmemişti...

Eleştirmenler filmi yerden yere vurdu. New York Magazine "şimdiye dek yapılmış en ahlâksız film" gibi bir ifade kullandı. Sadece birkaç eleştirmen beğendi ve destekleyici yazılar yazdı, genel hava son derece olumsuzdu. Filmin değerinin anlaşılması için üzerinden epeyce zaman geçmesi gerekti. 1990'larda Colin MacCabe filmle ilgili çok güzel bir kitap yazdı. Pek çok eleştirmen "gelmiş geçmiş en iyi İngiliz filmi" olarak değerlendirdi.

"Performance"ın iki yönetmeni var: Donald Cammell ve Nicolas Roeg. Esas yönetmenin kim olduğu hep tartışılır.

Donald ve Nick, baştan sona birlikte çalıştılar. Her şeyi birlikte yaptılar. Donald, Mick Jagger'ın ve Anita Pallenberg'in yakın arkadaşıydı. Bu nedenle oyuncularla farklı bir ilişkisi vardı. Nicolas Roeg'le çalışmayı Donald istedi. Roeg o tarihlerde tanınmış bir görüntü yönetmeniydi. Donald, bu film için desteğe ve deneyime ihtiyacı olduğunu fark etti. Roeg'le çalışmaya karar vererek akıllıca bir iş yaptı.

Aynı yıl "The Rolling Stones - Rock and Roll Circus"ı çekmişsiniz.

Mick Jagger, grupla birlikte yeni bir proje gerçekleştirmek istiyordu. Bir televizyon şovu yapmayı önerdim. Üzerine epey konuştuk. Stones'un sunacağı, başka sanatçıların konuk olarak katılacağı bir sirk gösterisi havasında bir şey çekmeye karar verdik. Çeşitli müzisyenler üzerinde görüş birliğine vardık, onlarla temasa geçtik, çekimler için gerekli hazırlıkları yaptık ve şovu aralık ayında bir gecede çektik. Tek prova yapmıştık. "Rock and Roll Circus"a, pek çok sanatçının yanısıra, John Lennon ile Yoko Ona da katıldı. Bu önemliydi, çünkü Stones ve Beatles birbirine zıt iki dünyayı temsil ediyordu. Ama Lennon bu iki dünya arasında gidip gelebilen çok dost canlısı ve açık bir insandı.

Film 1996'da, çekiminden neredeyse otuz yıl sonra gösterime çıktı. Neden?

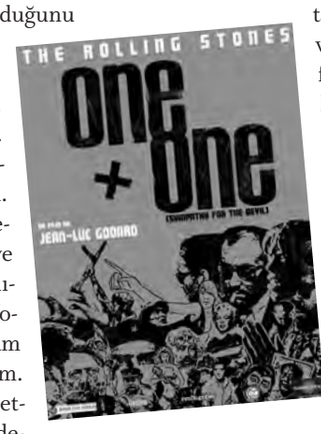
Çekimlerde, Stones sahneye en son saat gece iki gibi çıktı. Ve tabii o saate kadar herkes kafayı bulmuştu. İyi bir performans sergilemediklerini düşünüyorlardı. Ayrıca, Brian Jones'un ölümünün hemen ardından böyle bir filmle izleyici karşısına çıkmak istemiyorlardı. Zira, Brian'ın son görüntüleri vardı filmde ve onun yerine gruba Mick Jones katılmıştı. Bu nedenle filmi göstermek yerine biraz daha beklemeye karar verdiler. Ve üzerinden epey zaman geçti. Açıkçası, ben tamamen unutmuştum. 1990'larda Stones'un eski menajeri Alan Klein aradı ve filmi tamamlamak istediklerini söyledi. Aslında aşağı yukarı gösterime hazır durumdaydı, kurgusu yapılmıştı. Bunun üzerine, gerekli düzenlemeleri yaparak filmi dağıtmaya karar verdiler.

Scorsese'nin "Shine A Light"ını gördünüz mü?

Görmedim. Açıkçası, ilgimi ve heyecanımı yitirdim. Zamanında, çok sayıda Stones konserine gittim.

1968 Londra'sı Avrupa'ya oranla siyaseten daha sakin, ama kültürel hayat bakımından daha canlıydı galiba...

Londra'da bir '68 devrimi yaşanmadı, ama politik bir kentti. İnsanlar siyasetle ve dünyadaki gelişmelerle ilgileniyordu. Güçlü bir sol hareket vardı. Diğer ülkelerdeki kadar ses getirmese de, ciddi bir politik hareketlilik olduğunu söyleyebilirim. Bense bir Amerikalı olarak İngiltere'deki siyasetle çok içli dışlı değildim. Ama elbette politik bir kimliğim vardı. Vietnam Savaşı'na karşıydım, protesto gösterilerine katılıyordum. Politikayla ilgim daha çok mesleğim üzerinden oldu. Mücadeleye bu alanda katkıda bulunmaya çalışıyordum. Örneğin, Amerikalı fotoğrafçı ve yönetmen William Klein'ın filmlerini dağıtıyordum. Onun, "Loin du Vietnam" (Vietnam'dan Uzakta, 1967), "Cezayir'deki Panafrikan Festivali" (Nina Simone, Miriam Makeba gibi dönemin etkili şarkıcılarının da yer aldığı festivalin belgeseli, 1969), "Mr. Freedom" (1969) gibi filmlerinin yapımına ve dağıtımına katkıda bulundum.

'68'de yönetmenler, oyuncular yazarlar, şairle, arasında bir etkileşim söz konusuydu. Şimdilerde, oyuncuysan genellikle oyuncularla takılıyorsun.

Geriye dönüp baktığınızda o dönemin ruhunu nasıl değerlendirirsiniz?

Toplumsal setlerin yıkıldığı bir tür patlama ânıydı. Son derece yetenekli sanatçılar, yazarlar, şairler, yönetmenler ve oyuncular vardı. Aralarında bir kaynaşma ve etkileşim söz konusuydu. Oysa şimdilerde, oyuncuysan genellikle oyuncularla takılıyorsun. O zamanlar düşünce ve yaratıcılığın paylaşımı vardı. Yaşananlar, İngiltere açısından tam bir toplumsal dönüşümdü. Bütün bu canlılık 1964'te başlamıştı. 1970'lerdeyse her şey dağıldı. Sanatçıların hepsi New York'a ya da başka yerlere taşındı. O zaman bir şeylerin bittiğini anladık. Artık kimse sistemi değiştirebileceğine inanmıyordu. Bu duygu bütün Avrupa'da hâkimdi. Romantik eylemler ve ayaklanmalar geride kalmıştı...

Yapımcılık kariyerinizde müzik filmlerinin önemli bir rolü var. Bu filmleri kurmaca filmlerle karşılaştırdığınızda ne gibi zorlukları var?

"Glastonbury Fayre" (1972), "That'll Be The Day" (1973) ve "Stardurst" (1974) gibi müziğin önemli rol oynadığı filmlerin yapımcılığını üstlendim. Yapım açısından, özellikle konser filmlerinin zor olduğunu söyleyebilirim. Günümüzde her şey dijitale dönüştü. Her türlü sesi kolayca kaydetmeniz mümkün. Ancak, bizim o filmleri yaptığımız tarihlerde – yaklaşık 1980'lere kadar – kayıt süreci çok daha karmaşıktı. Şimdi teknoloji birçok şeye olanak sağlıyor. Scorcese'nin bir filminin tahminî bütçesi 10 milyon dolar civarıdır. Bizim çektiğimiz konser filmlerinin bütçesi 100 bin dolar kadardı.

Şu aralar ne yapıyorsunuz?

Londra'da bir yapım şirketim var ve hâlâ sinema sektörünün içindeyim. Çeşitli sinema okullarında ve Berlianele Talent Campus'de yapımcılıkla ilgili atölyeler düzenliyorum. Havana'daki Film Okulu'nda da ders veriyorum. 12 yıl önce ders vermeye gitmiştim, o tarihten beri her yıl gidiyorum ve çok hoşuma gidiyor. Küba'da şu aralar fazla film çekilmiyor, ama 1960'ların sonunda tam bir patlama yaşıyordu. SSCB'nin çöküşünün ardından sinema sektörü de zora girdi. Menajerlik yaptığım dönemde başıma çok ilginç bir olay geldi. Leslie Caron'la birlikte, 1965'te Moskova Film Festivali'ne gitmiştik. Oradayken, bir Rus yönetmenle tanıştım: Mikhail Kalatozov. Leslie Caron'la beni Mosfil Stüdyoları'nda bir film gösterimine davet etti. İzlediğimiz film "Soy Cuba"ydı ("Ben Küba", 1964) ve aklımı başımdan aldı. SSCB ile Küba arasında bazı sorunlar yaşanmıştı ve bu nedenle filmin dağıtımına izin verilmemişti. "Soy Cuba"nın İngiltere'de gösterime girmesi için epey çaba harcadım, ama başaramadım... ✚

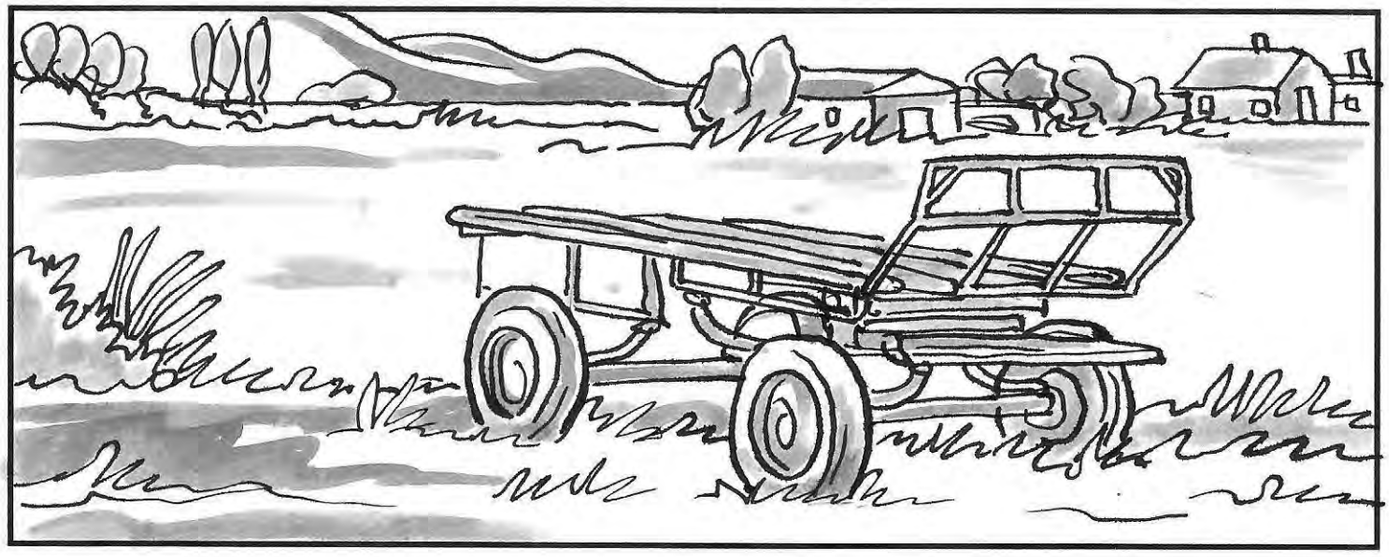
FEN VE TABİAT DÜŞLERİ

SUYUN ÇEKİM KUVVETİ (3) **Tuncer Erdem**

sabaha karşı, soğuk derinliklerden ok gibi çıktı aç savaşçılar, gümüşî ışıltılar saçarak yeryüzüne

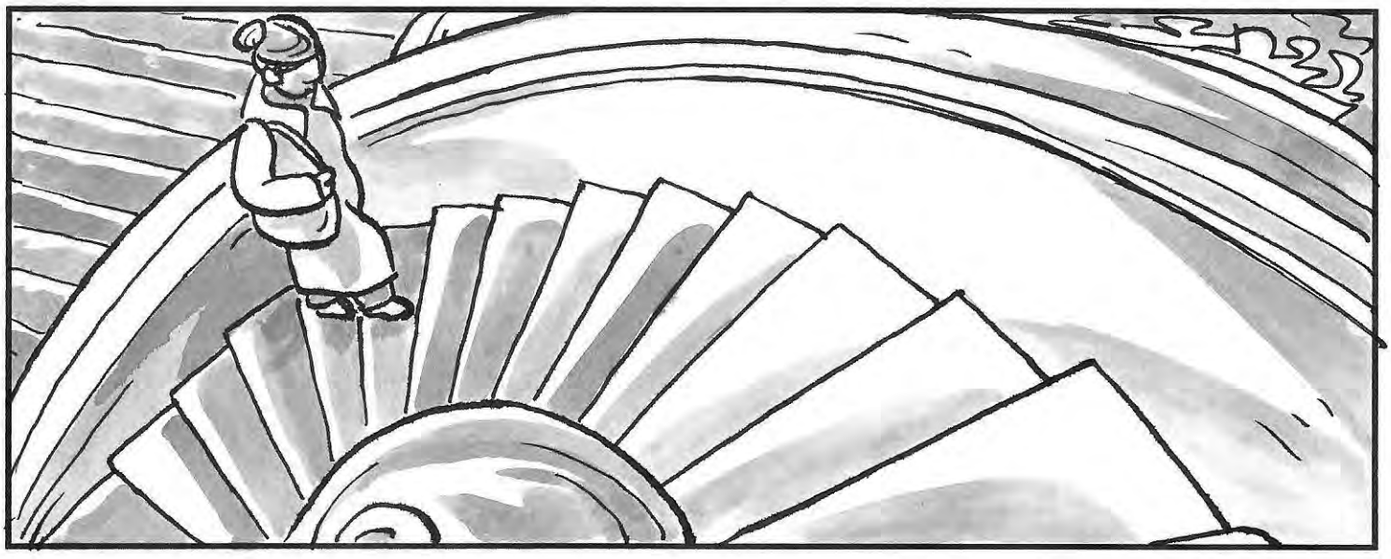
gün ilerledi, çakıllı kıyılardan geçip tarlalara yayıldı ışıkları

sahillerde serinleyenlerin tenlerinde, kuma gömülü teneke kutularda parladı

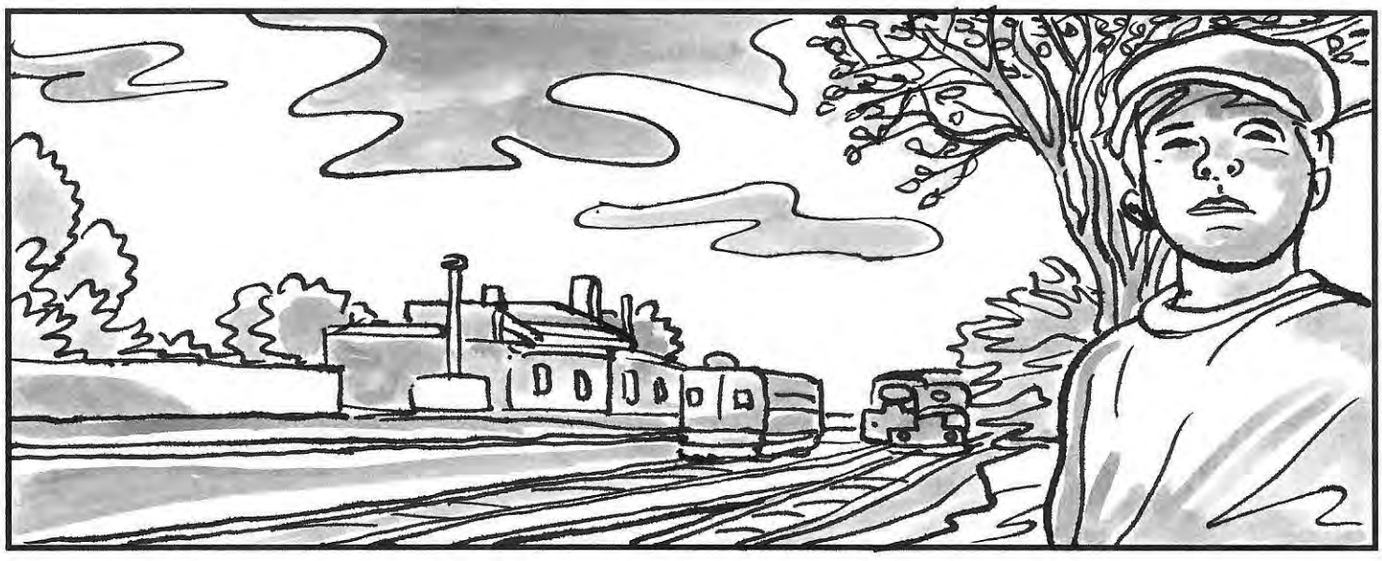
uzaklarda, eski merdivenlerde, ağır ağır tepeye yükseldi bir yolcu

alçalan sular yosunlu kayaları ortaya çıkardı, çocuklar yine deniz kıyısında oynadı

yeryüzünün bir ucunda, beklenen misafirler trenden çıkmadı... kendi kıyılarından ayrılamamışlardı...

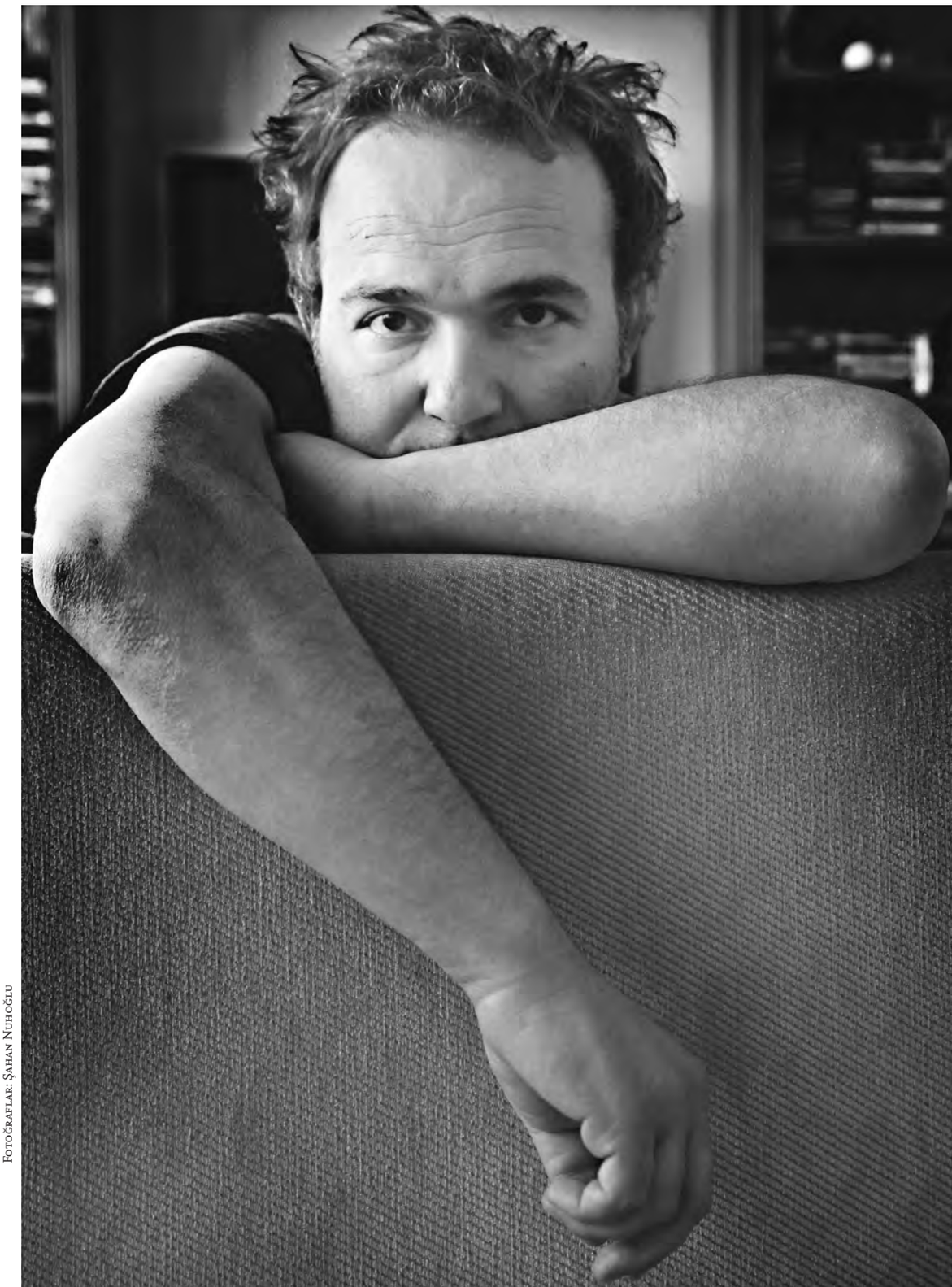

A'DAN X'E
ENGİN GÜNAYDIN

Zihin trafiği

Oynadığı reklamı bile zaplamaya elimiz gitmiyor. Bir Demet Tiyatro'daki "Zabıta İrfan"dan beri hastasıyız dersek yalan olmaz. Burhan Altıntop şaheseri bir yana, "Yazı Tura"da, "Takva"da, "Yazgı"da küçük rolleri uçurarak büyük oyuncu olduğunu zaten ispatlamıştı, ama "Vavien"de tam mânâsıyla döktürüyor. Dahası var: Marifeti oyunculukla sınırlı değil. "Vavien"in İstanbul Film Festivali'nde "en iyi film"in yanısıra "en iyi senaryo" ödülünü almasının altını çizmek gerekiyor. Engin Günaydın'ın kalemi de oyunculuğu gibi kalburüstü. Laf aramızda, sohbetine de doyum olmuyor. O yüzden freni patlattık, "A'dan Z'ye" deyip 11 sayfaya yaydık.

Söyleşi: Yücel Göktürk

Fotoğraflar: Şahan Nuhoğlu

"Annem benim gerçek dilim" diyorsun, "annemle konuşmaya çok ihtiyaç duyarım, bana kendi dilimi anımsatır."

Engin Günaydın: Annesi insanın yaratıcısı; yaratıcım olarak görüyorum. O nedenle benim için kutsal bir tarafı var annemin. Bir şeye itaat edilecekse anneme itaat etmeyi doğru buluyorum. *(gülüyor)* Söylediklerini çok doğru buluyorum. Bazen muhafazakârlığı artıyor, ama genel anlamda çok önemli tüyolar veriyor.

Nasıl tüyolar?

"Yalan yanlış konuşma", "atıp tutma", "insanlar sana güvensin". Bunlar çok önemli tavsiyeler. Sağlam bir karakter olabilmek için tavsiyelerini hep dinledim. "Sırcı olma" der. "Ortada olsun her şeyin." Sıra çok kızar. Hayatta hiç sır olmasın ister. Sır beni de rahatsız eder, arkadaşlarıma "bana sır vermeyin" derim. Söylerim çünkü. Söylemeyince bir rahatsızlık oluyor bende, yaşama karşı bir rahatsızlık. Sevgilimi aldattığımda söyledim mesela. Sonra ağzıma sıçıldı tabii. *(gülüyor)* "Vavien"de Settar abinin (Tanrıöğer) "içine atmamak" üzerine söyledikleri annemin laflarıdır. "Hiçbir şeyi içine atmayacaksın" der, ona göre bütün hastalıkların ana nedeni içine atmaktır. Neşelidir, konuşkandır, konuşmayanları sevmez. Çok güldürür beni. Bir dönem Erbaa'ya çarşaflı gruplar geldi. Mahalle mahalle dolaşıyorlardı, bizimkileri de –okur yazar değil annem– korkutmuşlar cennet-cehennem diye. "Çocuklarınıza böyle bakarsanız cehennemde cayır cayır yanarsınız" demişler. Bir gün bağırarak geldi annem, "sizin yüzünüzden cayır cayır yanacağım, niye namaz kılmıyonuz oğlum!" *(gülüyor)* Üç yengem ve annem kara çarşafa girdi. O dö-

nem bütün Anadolu kapandı tahmin ediyorum. Sadece Erbaa'da olduğunu zannetmiyorum.

Yıl kaç?

12 Eylül'den sonraydı, ortaokuldaydım. 1985-86 olmalı.

Daha önce kapalı değiller miydi?

Değillerdi. Bir fotoğraf göstereyim. *(Kalabalık bir aile fotoğrafı, çeşitli yaşlarda başları açık altı–yedi kadın)* Bu kadınların hepsi kapalı şimdi. Hepsi kara çarşafa girdi. *(Anne–sini gösteriyor, saçları upuzun, dizine kadar neredeyse)* Annem kızılderili gibi kadın. Zaten düşünceleri kızılderililere benziyor. *(gülüyor)*

Kocaları ne dedi çarşafa girmelerine?

Zaten sorun orada başladı. Kapanınca bütün seksapelini kaybetti kadınlar. *(gülüyor)* Erkeklerde bir memnuniyetsizlik başladı.

Ve filmdeki gibi, Samsun'a pavyona gitmeye mi başladılar?

Samsun'a pavyona gidenler çok şanslı bir kesimdi. En azından bir yere gidebiliyorlardı. Bir de gidemeyip çok ağır bunalımlar yaşayan erkekler oldu. Erkeklerde inanılmaz bir mutsuzluk var. Türkiye'deki erkeklerin birçoğu gibi, onların da durumu iyi değil. *(gülüyor)*

Annen hâlâ "sizin yüzünüzden cayır cayır yanacağım" diyor mu? Ünlüsün, çok seviliyorsun...

Şimdi çok memnun. "Bir yere gittiğim zaman altıma minder koyuyorlar" diyor. Bankada sandalye veriyorlarmış. *(gülüyor)* Annem çok komiktir. Bir gün bulaşıkları yıkamış, yengem de "anne, niye yıkıyorsun ki bulaşıkları, makine var, makina yıkasın" demiş. Annem buna sinirlenmiş, elindekileri yere atmış: "Ne yani, makina benden daha mı iyi yıkıyor!" *(gülüyor)*

Binnur Kaya'nın filmdeki bardak yıkama sahnesi çok etkileyici. Bütün hıncını bardaktan alıyor gibiydi...

Onu Binnur'a sormuştum, kadın dünyasını çok iyi bilemediğim için. "Çok köşeye sıkıştığı zaman bir kadın, neyle bir şey ifade eder?" diye sormuştum. "Bardak yıkar" dedi. Kendisi de çok yapıyormuş. "Hırç, hırç, hırç..." Bir şey düşünüyor o anda, sistemi çalıştırıyor. *(gülüyor)*

"Vavien"de çoktandır dolaşımda olmayan kelimeler geçiyor, onları yeniden duymak güzel oldu. "Andavallı" onlardan biri...

Bana da çok diyen oldu. *(gülüyor)* Aşağılama kelimesidir. Erbaa'da ergen çocuklara denir daha çok. Ben de çok duydum o lafı, bende de andaval bir tip vardı. *(gülüyor)* Sürekli bisikletle gezerdim, yürümeyi de çok severdim. Şimdi de çok yürüyorum. Evde hep yürürüm. Bir yürüyüş yolum var, hep yürürüm. Hiç oturmam. Burada *(kanapeyi gösteriyor)* oturduğumu pek bilmem yani. *(gülüyor)*

B

"Elimden geleni yapıyorum, baba": "Vavien"de iki yerde geçiyor bu cümle.

Ben kayınpederime söylüyorum, oğlum da bana söylüyor. Zincirleme gidiyor. *(gülüyor)* Geçmişte üzerime gelindiğinde söylemek istediğim bir şeydi, "elimden geleni yapıyorum, daha ne yapayım". Çok içimden geçen, çok da üzüldüğüm bir laftır.

Babana söylediğin oldu mu onu?

Babam suratıma bile tükürdü benim. *(gülüyor)* Üniversite sınav sonuçları gazetede çıkıyor ya, diz çöktü, kanapeye açtı gazeteyi, beraber bakıyoruz, nereyi kazandım diye. İki yıllık bir yer çıktı, istemediği bir yer, döndü, "tu sana" dedi, gitti. *(gülüyor)* Hiç hoşlanmazdı para istememden. Konservatuarda öğrenciyim, telefon ettim, para isteyeceğim. Santraldeki kadının konuşmasını duyuyorum. "Galip Günaydın?" diyor, "evet" diyor babam, kadın "Engin Günaydın arıyor ödemeli olarak, kabul ediyor musunuz?" diyor. Babam "yok, yok" diyor, "öyle birini tanımıyorum". *(gülüyor)* Çat kapatıyor. Ama ertesi gün parayı gönderiyordu.

Coen kardeşler beni heveslendiren insanlar oldu. Kieslowski'nin atmosferleri de ilgimi çekiyor. "Mavi"nin müziğini hâlâ dinlerim.

Bir söyleşide "ben babamı son iki ayında tanıdım, aramızda aşk gibi bir şey oldu" diyorsun.

Babamın bana bıraktığı en büyük miras duygular oldu. Birisi seni seviyor mu, sevmiyor mu, onu anlamayı verdi. Babam öldüğünde İstanbul'daki sevgilimden ayrıldım mesela, "beni sevmiyor" diye. Son iki-üç ayında çok yakınlaştık. Orada sevmenin ne olduğunu anladım. Bütün kritik hikâyelerini anlattı bana. En son "hep iyi bir insan olmaya çalıştım" demişti. Bütün hikayeleri öyleydi çünkü, iyi insan olduğu için ağzına sıçılmış. Bunları yazmayı düşünüyorum. Bir sonraki filmimde babamın son üç ayını anlatacağım.

Baban demiryollarında hareket memuruydu, değil mi?

Evet. Sefertası vardı, üçlü, annem yemek yapardı, onu demiryolunda yürüyerek istasyona götürürdüm. Oradan yürüme, yürüme, yürüme... *(gülüyor)* İnsanı tanımamda babamın çok faydası vardır. Bir dellenir, "onun a.ına korum" filan der, sonra onun karşısına çıktığında da bütün efendiliğiyle... Kaymakama laf ediyordu, gittik karşısına, bayağı rengi mengi gitti, titriyor filan. *(gülüyor)*

Oyunculuğa bakarken de, sinemaya bakarken de, Dostoyevski gibi hayal ettim. "Bunun üzerine komedi nasıl olur"u çok merak ediyordum. "Vavien"de bence oldu.

"Bütün kritik hikâyelerini anlattı" dedin. Neler anlattı?

Hayatla ilgili anladıklarını anlattı. Anlamadıklarını da anlattı. "Hata mı yaptım acaba" dediği çok oldu. Anlattığı hikâyelerden biri şuydu: Yolcular biniyor trene, aralarında çiftçiler var. Çiftçilerden ağır bir koku yayılıyor. Bazı yolcular "bunları indirin, çok kokuyorlar" filan diyor. Babam da diyor ki, "yönetmelikte var, herkes biner". O yolcular istasyon şefini çağırıyor, şef de diyor ki, "Galip, sen bunları indir". Babam "indiremem" diyor, "yönetmelik var". Bekçi Murtaza gibi. İstasyon şefi de diyor ki, "sen yönetmeliğe bakma, benim dediğime bak, dediğimi yap". Babamın aklına şu soru takılıyor: "Keşke dediğini yapsaydım. Bunun sonucunda istasyon şefi olamadım. İstasyon şefi olsaydım, size daha iyi bir hayat sağlardım. Sence hatalı mıyım?" Bu tip sorular çok sordu bana. Baban böyle bir hayat hikâyesiyle geliyor. Bundan sonrasını artık sen devam edeceksin.

Siyasî görüşleri nasıldı?

Babam Menderes'çiydi. Hep güzel bir hatıra gibi anlatırdı Menderes'i. Adnan'dır zaten bir abimin ismi.

Menderes sonrasında siyasî çizgisi ne oldu?

Demirel hastasıydı. Siyasî hayatını Demirel'le bitirdi. *(gülüyor)* Erbakan'a kızıyordu.

Yaşasaydı AKP'li olur muydu?

Bence olmazdı. Sert insanları sevmezdi, bizim ailede kavgacı insan sevmezler. Güleryüzlü olacak, "bir kurnazlık yapacaksan, paramızı alacaksan da güle güle yap" durumu vardır.

Özal'cılık da uyarmış.

Özal'ı da seviyordu. "Sert sert yapma yani, güle oynaya yap" olayı. *(gülüyor)* Komik adamdı babam. Hastalandığında bayram ziyaretine geliyordu mahallenin kadınları. Bir kadın geldi, "geçmiş olsun Galip amca", "sağol" filan. "Bayramın mübarek olsun." "Bayramını da sikiyim, seni de sikiyim." *(gülüyor)* "Hiçbir yerim tutmuyor ki, ne bayramı!" Bir gece tavana bakıyor, "eşşedüenlâilaheillahlah, eşşedüenlâmuhammedi..." deyip duruyor. Giderek sesini yükseltiyor, "eşşedüenlâ..." Gecenin üçü, millet uyuyor. Yüksek yüksek söylüyor, "eşşedüenlailâheillah ve eşşedünenlâ..." Bayağı sürdürdü bunu, "eşedüenlâ, enlâ, enlâ, enlâ "... Birden durdu. "Bu ne lan!" dedi, "bu ne!" *(gülüyor)* Yabancılaştı yani, "enlâ, enlâ, enlâ..." Dindardı, ama dinle ilişkisi garipti. Allahtan çok azrailden korkuyordu. Hastalığının son dönemlerinde, evdeki bütün yastıkları istedi, yatağının etrafına dizdi, barikat yaptı azraile. *(gülüyor)* Bir gün Renault Station'la doktora götüreceğiz, ambülans filan yok, para yok zaten. Babamı battaniyeye koyduk, herkes tutuyor, yengemler filan. Station'ın arkasına yerleştirdik. Komşular geldi o arada. Bir yakınları ölmüş, abim de onlarla konuşuyor, "başınız sağolsun", "dostlar sağolsun" filan. Ben babamın yanındayım. Baktı , baktı, "öldük mü lan yoksa?" dedi. O konuşmaları duyunca, öldü de haberi yok zannetti. *(gülüyor)* Ölümü hep bekliyordu, "ne zaman öleceğiz, nasıl olacak bu iş?" filan diyordu. Bir gün "iki gibi ölürüm" diye tutturdu, saate bakıyordu, "iki oldu mu, iki, iki?" diyordu. "İkiyi geçtikse yırttık" diye düşünüyordu herhalde. *(gülüyor)* Bir seferinde "baban gidiyor, gel" diye telefon etti bizimkiler. Kalktım gittim, hastanenin koridorunda yürüyorum, babamın yattığı odadan sesler geliyor; ağlamalar, vedalaşmalar, bir cenaze ortamı var. İçeriye girdim, babam beni görünce "hah" dedi, "işte küçük oğlum da geldi, artık elveda, herkese elveda!" *(gülüyor)* Sonra böyle bekliyor. "Baba" dedim, "oğlun gelecek ve öleceksin diye kim dedi sana?" "Yok oğlum" dedi, "vadem doldu benim, elveda, sana da elvada!" "Ya kim söyledi, doktor mu dedi, 'yarım saat sonra öleceksin' diye?" başucunda bir ilaç şişesi vardı, anneme fırlattı, "aha" dedi "bu söyledi". Annem de "kız ben

öyle bir şey demedim" filan, ortalık karıştı. Sonra taburcu ettiler. Boşuna bir vedalaşma sahnesi oldu yani. *(gülüyor)*

Annen demiş mi öyle?

Öyle hissettirdi demek ki. "Gidiyor bizimki artık" gibi bir his yaydı herhalde.

C

Coen kardeşleri seviyorsun...

Coen kardeşler sinema konusunda beni heveslendiren insanlar oldu. Başka türlü hikâyelerin de anlatılabileceğini gösterdiler. Dramatik sertlikleri vardır ya Amerikan sinemasının, başka yolların da olabileceğini gördüm onlarda. Çok yakın buldum, karakterlerini, hikâyelerini... Türkiye'ye çok uygun görüyorum kara komediyi. Coen kardeşlerin üslûbu bütün ülkelere uyuyor aslında.

Hep "Fargo" benzetmesi yapıldı "Vavien" için.

"Fargo"yu çok seviyorum, çok beğendiğim bir film. Çok da komik buluyorum. Evrensel komedinin yeni damarı olabilir kara komedi. Belki saçma bir şey söylüyor olabilirim, ama komedide –şirazesinden çıkmış mı derler– ipin ucu kaçmış durumda. Doğru yeri buralar olabilir diye düşünüyorum. Komediyi çok seviyorum, ama üslûbu olan komediyi daha çok seviyorum. Komedi dünyanın en güzel şeyi. İnsanları kendilerine getiren bir sonucu var komedinin. İnsanlara bir faydası var. Ondan dolayı önemli ve gerekli buluyorum komediyi. Ama Türkiye'de oturmuş bir tür değil. Jönünden fazla komedyeni var bu ülkenin, doğru bir damara otursa dünyada önemli bir yere gelir.

"Vavien"de evin duvarındaki şelale resminin vurgulanması "Barton Fink"i getiriyor akla. O şelale resmi özellikle yapılan bir gönderme mi?

Senaryoda yoktu, sanat yönetmenimizin bulduğu bir aksesuar, sonra Taylan'lar filmin bir parçası haline getirdiler onu. Senaryonun ruhuna çok uydu, çok başarılı bir seçimdi. Işıklı çakmak da yoktu, onu da sanat yönetmenimiz buldu. Sanat yönetmeninin bir filme ne kadar katkıda bulunduğunu "Vavien"de daha iyi anladım.

Başka kimler etkiledi seni? İz bırakan yönetmenler, filmler neler?

Beni çok ters köşe yapan filmler oldu. "Before The Rain" (Yağmurdan Önce) mesela. Tekrar sinemaya heveslenmeme neden olan bir filmdir. Kieslowski'nin atmosferleri de ilgimi çekiyor. Onda da ağır bir kafa var. "Mavi"nin müziğini hâlâ dinlerim. Woody Allen, komedyen olarak ilgimi çeker. Bizde "Anayurt Oteli", "Ah Belinda", "Aşk Filmlerinin Unutulmaz Yönetmeni" başka türlü iz bırakan filmler oldu.

D

Dostoyevski'yle aran nasıl?

Dostoyevski ilk okuduğum romancı. Ruhunu, atmosferini çok iyi anladığım bir yazar. Roman olarak aklımda Dostoyevski kaldı. Onu okurken film izliyorsun gibisin, bayağı görüyorsun. Çok roman okuyan biri değilim. Konservatuara girdiğimde Dostoyevski'yi okumuştum. Ondan sonra da hiç roman okumadım.

Dostoyevski'nin nesini okudun?

"Suç ve Ceza"yı okudum. *(düşünüyor)* "Suç ve Ceza"yı okudum. *(kahkaha atıyor)*

"Vavien"de bir Dostoyevski boyutu var.

Büyük ihtimalle iz bırakmıştır. Dostoyevski sinema için olması gereken bir yer. Ders gibi bir tarafı var. Gerçekçiliği inanılmaz. O tarafı bende hiç zedelenmedi. Oyunculuğa bakarken de, sinemaya bakarken de Dostoyevski gibi hayal ettim. "Bunun üzerine komedi nasıl olur"u çok merak ediyordum. "Vavien"de bence oldu. Gerçek hayatın içindeki komedi çok daha zevkli ve çok da kalıcı. Yara almayan bir konudur Dostoyevski bende. Hayatım boyunca da devam edecek herhalde.

Ama "Vavien" çok çabuk çıkıyor Dostoyevski boyutundan.

Biraz korktum aslında, "film çok ağıra mı gidiyor" diye. Yapımcıdan laf mı gelir –tanımıyorum da yapımcıyı. "Ağır bir film mi çıkıyor?" diye endişelendim. Türkiye'de öyle bir durum var ya, "ağır bu, olmaz". Hiçbir şeyini tartışmıyorlar, at çöpe gitsin. Bir senaryo yazmıştım, "Sırlar ve Kararlar", beş karakterin ne sırrı var, neye karar veriyorlar, konusu buydu. Çok ağır dediler, o da duruyor. Daha rahat olsaydım, biraz daha girerdim Dostoyevski boyutuna. Giriyormuş gibi yapıp, "yo, yo, öyle bir şey yok, öyle bir şey yok, hayat güzel, hayat güzel" filan diyerek filmi bitirdik. Tatlıya bağladık. *(gülüyor)*

Final farklıydı aslında, Binnur (Sevilay) kocasını öldürecekti... Baktım her şey düzeldi, şimdi ortalığı karıştırmayayım dedim. *(gülüyor)* Film o trajediyi anlattı aslında. Yine iyi kurtardık filmi. Piyasa inanılmaz, neredeyse hiçbir şey yapmana izin vermiyorlar. Hep fikir şu: "Ortada tutan bir şey var, bunu niye yapmıyorsun, al paranı otur evladım." Konuşmalar bunlar. Sen diyorsun ki, "iyi de ben hayatım boyunca bu işi yapacağım; para, para, para, kazan, kazan, kazan, nereye gidecek ki bu? Ben bir yere gitmeyeceğim ki." Gazanfer bey (Özcan) sahnede öldü. Paraya endeksli takılıyor herkes. Bu "para, para, para", sinemanın ruhunu çok zedeliyor.

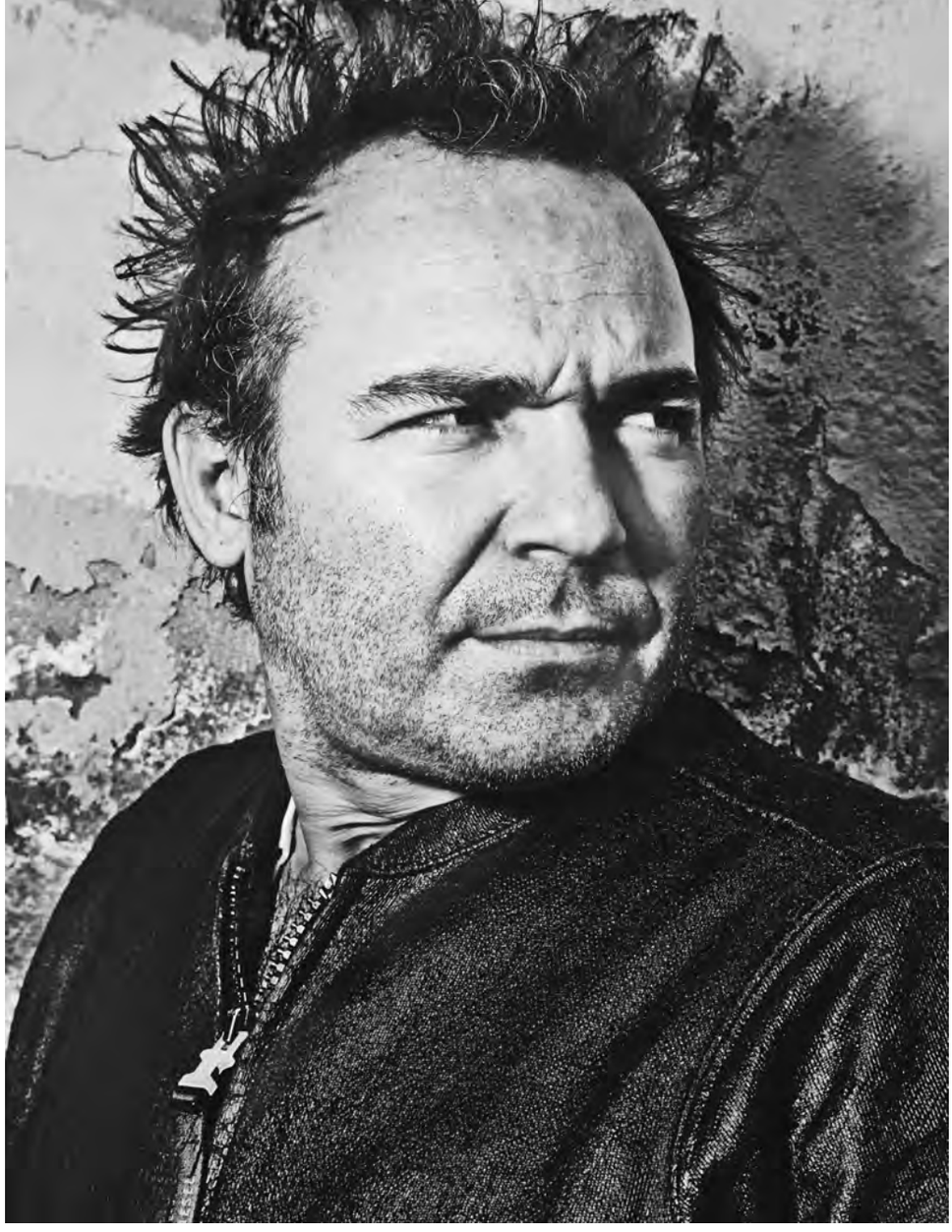
Sevilay kocasını nasıl öldürecekti?

Vavien tertibatıyla öldürüyordu. İlk fikrim oydu. Abim elektrikçi ya, onun vasıtasıyla eletrikçilere haber saldım: "Birisini vavien tertibatıyla öldürmek istesen nasıl bir yöntem uygularsın?" Değişik fikirleri vardı, ama bana mantıklı gelmedi. Abimin fikri şuydu: Bir lamba bozulacaktı, Celâl'in karısı "banyodaki şu lambayı bir türlü yapmadın" durumu yapacaktı. Kadın sonra banyoya buz koyacaktı, o buz eriyecekti, Celâl karanlıkta oraya girdiği için görmeyecekti suyu. Kadın vavienle elektriği açacaktı –vavieni o da öğrenmişti. Su ve elektrik birbiriyle temas edince, kalp krizi yaratacaktı, Celâl ölecekti. O su da kuruyacağı için kimse şüphelenmeyecekti. *(kahkaha atıyor)* Hiçbir polis de "bu sistem başka bir yerden çalışıyor mu" diye sormaz, vavien tertibatını bilmez çünkü. *(gülüyor)*

Celâl (Engin Günaydın) ve karısı Sevilay (Binnur Kaya) vavien tertibatının sırrını çözmeye çalışırken... Sağda, Celâl Fallow Me Disko'da Sibel Ceylan'ın peşinde...

Büyük planmış, kusursuz cinayet...
Evet, ama film çok gerçekçi gidiyordu, o cinayet çok "film gibi" duracaktı. Normalde filmdeki gibi olurdu zaten. *(gülüyor)* Kocasından, ailesinden kopmak istemezdi. Bu finali daha gerçekçi bulduk.

E

Erbaa çok güzel bir yermiş...
Havası çok güzeldir. Bir profesör söylemişti, dünyanın sayılı oksijen dengesi olan yerlerden birisiymiş. Işığı da çok güzeldir. Tazedir, süt gibidir güneşi. Işık güzel olunca zaten her şey çok güzel görünüyor.
Erbaa Arapçada dört anlamına geliyor; Erbaa dört yerleşim biriminden oluştuğu için Nevahi-i Erbaa, dört nahiye denirmiş.
Eski ismi Erek, amaç anlamında. Hâlâ dolanır eski ismi, otobüs firmaları filan kullanır.
"Tokat bir bağ içinde, gülü var bardağ içinde" diye de bir türkü var.
Onu bilmiyorum... Bağ durumu bizde çok vardır, bizim de bağımız vardı köyde. Bağcılık çok yaygın. Üzümü çok çeşitli. Çok iyi şaraplar çıkar oradan. Tarımı çok bereketlidir. Domatesi, biberi, her şeyi toprağından çıkıyor. Onun için de kendilerine anormal bir güven var. Nasılsa yemek buradan çıkıyor gibi. Ondan dolayı endişeli insanlar değillerdir. Keyifçidirler. Erbaa'da Türkiye'nin bilmediği 700 kelime var. *(gülüyor)* Bir öğretmen üşenmemiş listesini çıkamış. "Sorutmak" mesela, ayakta durmak demek. "Ne sorutyorsun?" derler. "Sorutma"da "andavallı duruş" da vardır, gizli bir aptallık yani.
Piknik sahnelerinin çekildiği yer neresi?
Orası Düden, bir dağ gölü. Oraya ailecek piknik yapmaya giderdik. Abimin yengeme yaptığı "seni şuradan bir atsak da kurtulsak" esprisi çok dönerdi. İnsanı büyüleyecek kadar güzel bir yer. Bir balkon düşünün, balkonun önünden bulutlar geçiyor. Garip bir hissi var. Settar (Tanrıöğen) abiyle filme başlamadan önce dört gün dağda kaldık, bize de çok iyi geldi. Filmin atmosferine daha çabuk girdik.
Settar Tanrıöğen'in Neşet Ertaş "karaoke"si, nereden çıktı?
(gülüyor) Nereden çıktı, hiç hatırlamıyorum. Settar abi Neşet'i çok seviyor diye yazmış olabilirim. Ama çok komik. İnsan zihnini nasıl rahatlatır? Müzikte doğaçlama yaparak rahatlamak vardır ya, Neşet Ertaş'ın o doğaçlamasıyla kendini onun yoluna bırakıp onun başarısından nemalanması, zihnini öyle rahatlatması, yalnız bir adamın eğlencesi... Evet, karaokeye de benziyor. *(gülüyor)* Settar abi bir ay filan çalıştı onu yapabilmek için.
Mükemmel çalıyor...
Çok sever çalmayı, elinde bağlama bekler. Muhabbet ediliyor mesela, bir boşluk olsa da araya girse diye bekliyor. O kadar çok çalıyor ki, biz de o boşluğu vermemeye çalışıyoruz, konuşmayı boşluksuz devam ettiriyoruz Settar abi girmesin diye. *(gülüyor)*
Ne tür şeyler çalar?
Türküler, en çok sevdiği Neşet, bayılıyor ona. Bazen kızılderililere benzetirim Settar abiyi. Ateş yakıp başında oturmayı çok sever.
Mangal yapmayı da sever gibi.
Oo, çok seviyor. Sette yemek yapar, onunla gurur duyar. "Yüz kişiyi doyurabilirim" filan der. Arabasının bagajında kıyma makinası var. Buzluk gibi dolapları var, onun için 40-50 kişilik seti doyurabilecek malzemesi var. Tezgâhının arkasına kimseyi sokmaz, girene laf eder. Çünkü konsantresi bozuluyor. *(gülüyor)* Bir dönem gelen teklifler iyi değilmiş, hoşuna gitmeyen işler yapmamak için köfte satmış, bayağı seyyar kötecilik yapmış. Onun için zabıtalardan hâlâ hoşlanmaz, çok çektirmişler herhalde.

F

"Fallow Me Disko" adını nereden buldun?
Orjinali o, ismi öyle.
Hakikaten öyle mekânlar var mı?
Var. Gösteriye gittiğimde gezdirmişlerdi pavyonları. Şaşırmıştım. Elektronik müzik çalıyor, esnaflar filan elektronik müzikle dans ediyor. *(gülüyor)* Genelde kadınlar dans ediyor tabii, erkekler bakıyor. Sonra kadınlar erkeklerin masalarına oturuyor, beraber içki içiyorlar.
Pavyonların ekipleri çok kalabalık, birisi dengesiz bir hareket yaptığı zaman, yüksek sesle gülmeye başlarsa hemen uyarılıyor. "Hişt" filan yapıyorlar, o da hemen duruyor. Gizli bir baskı da var, cıvıtmak yok. *(gülüyor)* Pavyon çok seviliyor. Tek eğlence yerleri. Samsun'un pavyon kültürünü iyi bilen bir tanıdığımız eskiden daha güzeldi diye anlatıyor. Bir gazino havası varmış, orkestra çıkıyor, solist çıkıyor, şarkı söylüyor. Sonra Ruslar Muslar gelince bu modele dönmüş. Kadınlar genelde yabancı, ama çatpat Türkçe konuşuyorlar.
Pek bir sohbet olmuyor o zaman.
Yanında güzel bir kadın oturuyor. Olay o. *(gülüyor)* Geçici de olsa güzel bir gece yani. Bizim gece hayatı da öyle değil mi? Senaryoyu anlatırken "biz Mojo'ya, Hayal Kahvesi'ne gitmiyor muyuz, adamlar da Samsun'a pavyona gidiyorlar" diyordum. Aslında özünde o. *(gülüyor)*

G

Gay olup olmadığın sorulduğunda "bu konuda konuşmak istemiyorum" diyorsun. Niye konuşmak istemiyorsun?
Konuşurken bir bakıyorum, sanki gay'mişim de gay'liğimi saklamak için çırpınan bir adam psikolojisi oluyor. Onun için o konuyla ilgili çok fazla konuşmak istemiyorum. Çünkü herkesin şüphesi artıyor: Niye bu adam bu kadar çaba gösteriyor?.." *(gülüyor)* Ablam aradı, "senin için

böyle şeyler söylüyorlar" filan. "Ya abla saçmalama" dedim. "Allah belalarını versin" dedi, o da bir rahatladı içinden. *(gülüyor)*

Ablan da şüphelenmiş mi?

Şüphelenmiş tabii. Yengem "o konuda bir operasyon yaptık" dedi. "Operasyon" şu: Abim basına "kızlar gelip gidiyor, isimlerini bilmiyorum" demiş. Öyle söylüyor ki, "çok kızla yatıyor" imajı olsun. Kurtardı beni yani. *(gülüyor)* Abim zaten beni başka bir dünyada yaşıyormuşum gibi anlatıyor. Sorana "Fransa'da" diyor, aklına ne eserse artık. "Paris'te yaşıyor şimdi, gelmeyi de düşünmüyor." *(gülüyor)* Nasıl istiyorsa öyle konumlandırıyor beni. Bir ara "Aydan Şener'le birlikte" diyordu herkese. Hoşlanıyordu herhalde Aydan Şener'den. *(gülüyor)* Bütün hayallerini benimle yaşıyor.

H

Huzurevi filmin hikâyesine nasıl girdi? Geniş aile ortamının olduğu bir kasabada huzurevinin açılması bir toplumsal değişimin olduğuna mı delalet?

Bunlar artık konuşulmaya başlandı. Kreş açıldı, anaokulu açıldı. Böyle talepler gelmeye başladı. Aileler yalnızlaştı. Tokat çok göç veriyor. İnsanlar gidiyor, dönmüyor. Anne-babalar yalnız kalıyor. Huzurevi yeni bir konu oralarda. Onun olmasını istedim, çünkü öyle bir gerçeklik var. Hikâye olarak da bir inşaata ihtiyacım vardı. İnşaat huzurevi inşaatı olursa o konu da söylenmiş olur diye düşündüm. Samsun'da huzurevi var, Erbaa'da da belediyenin bir huzurevi var. Çıkardığımız bir sahnede, Erbaalı yaşlı bir teyze oğluna saydırıyordu: "Allah belasını versin, bırakıp gitti orospu çocuğu..." Rol gereği benzer bir şeyler söylecekti, ama kendisini öyle bir kaptırdı ki. Öyle bir gerçekliği varmış çünkü. Ondan dolayı filme konulmasını istemedi bizimkiler.

Çeşitli söyleşilerde "yer sofrasında yemek yiyen 18 kişilik bir aileden geliyorum" diyorsun.

Bizim evde uzun süre yerde yendi. Hâlâ duruyor yer sofrası. Tek başına olduğunda büyük ihtimalle yer sofrasında yiyor annem. Alışkanlığı o. Benim bütün çocukluğum öyle geçti. Bir tek yengemler masada yiyordu.

18 kişi aynı evde mi yaşıyordunuz?

Üç abim, karıları, çocuklar –ikişer üçer çocukları vardı. Her yerde birileri vardı. Onun için korku hiç bilmedim çocukken. Kalabalıklığı kendi hayatımda da devam ettirdim ailemden ayrıldıktan sonra. Konservatuarda da öyleydi. Hâlâ kalabalık yaşarım. Kalabalık olmak, sürü psikolojisi mi artık, kendimi iyi hissettiren bir konu. *(gülüyor)* Ev iki katlıydı, bir ton oda vardı. Beş kardeşiz, üç abim, bir ablam var. Büyük bir ailenin en küçüğü olmak çok avantajlı. Çocukların da büyüğüydüm. Bir komutan durumum da vardı, onlara taframı yapıyordum, rolüm iyiydi yani. *(gülüyor)*

I

Iskaladım dediğin bir şey var mı "Vavien"de?

Yok. Kafamdaki atmosfer buydu. Filmin hiçbir yerine karışmadım. Bir aylık bir masa başı çalışmamız oldu. Orada zaten işlemeyen yerler çıktı. Sonrasında yönetmenler çekti, o atmosferi çıkardılar. Bir ara çıkmıyordu, çok kabûslu zamanlardı. "Çıkmıyor" dediler bana.

Ne zaman dediler bunu?

Montajda.

Yazılı metinle perdedeki öykü arasında bir mesafe var mı sence?

Bence bire birdi. Çok başarılıydı. Ben içip izliyorum, hoşuma gidiyor. Bir sınavı vardı filmin, o sınavı verdi. İzleyen kişiyle bağını kuruyor, en önemli konu buydu.

İ

"İkinci hareket" diye bir lafın var. Şöyle diyorsun: "Daha becerikli ol, şunları da yap derler. Hem erkeksin ya, o yükü verirler. Ben de o yükü aldım. Uğraştım, debelendim, fakat 30 yaşına kadar yapamadım. Aile, gelenekler, sistem sana bir şeyler öğretiyor. Onu yapıyorsun, fakat ikinci hareketi yapamıyorsun."

(gülüyor) Konservatuarda düzgün konuşma baskısı vardı. "Hha-yır; o 'h'yi duyacağız, hha-yır" denirdi. Bunları yapacağım diye hocayla konuşurken "Hha-yır", "Ee-vet" diyorum, bunlar birinci hareket, ama ikincisi yok. *(gülüyor)* Ne dediğimden de haberim yok, aslında saçmalıyorum, sadece bir şeyi düzgün tutmaya çalışıyorum. Ona benziyor; "bir şeyi uygula ama, devamını beklemiyorum senden" gibi bir sistem. *(gülüyor)* Celâl de ("Vavien"in baş kahramanı) mesela, ilk hareketi yapıyor, ama ikincisi yok. Ondan sonrasını bilmiyor.

Pink Floyd üzüntülü müzik. Moralin bozuluyor dinlerken. Radiohead filan, aman diyorum. Uzaktan duysam bile moralim bozuluyor. Sanki bir dertleri var gibi, biri debeleniyor gibi, "yardım edin" gibi.

Fakat birinci hareket müthiş, o cinayet planı...

Bence çok saçma fikirdi, otomatik kapıyla uçuruma atmak. *(gülüyor)* Çok komiğime de gidiyordu. Celâl yakalanmak istemiyor, öyle bir plan yapmalı ki, kimse şüphelenmemeli. İlk bulduğum sahnedir o otomatik kapı. Filmle ilgili olarak heyecanlanmam otomatik kapıyla başladı. Sonra "vavien"le çok güçlendi, "acaba ben bunu zihinle bağlar mıyım" filan diye.

Esin neydi?

Nasıl bulduğumu bilmiyorum. Birinci hareket çok güzel de, sonrasında ne var, neyi planladın, kafanda ne var? İnsanlar soracak edecek, onlara cevabı yoktu. Mümkün olduğu kadar az konuşup kendisini belli etmemeye çalışması lâzım. Konuşunca çuvallar çünkü. Ondan dolayı ikinci hareketi kapalıydı aslında. Ondan biraz mal gibi dolaştı ortada.

İlker Aksum'un canlandırdığı Sabri uyanıyor olaya. Elektronikçi...

(gülüyor) Elektronikçi. Durumu daha iyi Celal'den. Uyuz da oluyor ona. Biraz tekniği bilen biri olduğu için kıllanan o oluyor. "Otomatik kapı ha? Nasıl açılıyor, hem de uçurumun kenarında, ha?" *(gülüyor)* Ona polis diyordum. Filmin polisi yok, didiklemiyor kimse. Bir adam cinayet işliyor ve kimse sormuyor. Aslında bir polis rolüydü İlker'in rolü.

J

Jovi'den, Bon Jovi'den ve Pink Floyd'dan bahsedelim biraz. Yani radyo macerandan...

Onu yazacağım, çünkü neredeyse ülkeyi anlatan bir hikâyeydi bizim radyoculuk maceramız. Şu an Türkiye televizyonlarının durumunu özetleyen bir hikâye. Radyo dediğin Bon Jovi'ler, Pink Floyd'lar filan çalar diye biz de öyle şeyler çalıyorduk. Sonrasında istekler gelmeye başlayınca, radyo birden Ferdi Tayfur'lar, Aşık Nuri Yücel'ler, Mihrican Bahar'lara döndü. Çok uzun ve detaylı bir hikâye aslında.

Bon Jovi'yi sever miydin ya da Pink Floyd'u?

Bon Jovi'yi çok severdim. Konservatuara girdiğimde tavernacıları, Arif Susam'ı filan dinliyordum. Dinlerken üzülüyordum da, onlar böyle hıçkırarak söylerdi ya, herhalde ağlıyor filan diye düşünüp üzülüyordum. Sonra durumun gerçeğini öğrenince tabii bıraktık. *(gülüyor)* Konservatuarda yurtta kalıyordum, oda arkadaşım kemancıydı, o çok müzik dinletti bana. Müzikle ilgili değişimim orada başladı. Canlı müzik dinlemeye, okul orkestrasının provalarına gitmeye başladım. Müzisyenleri çok sevdim, hâlâ da en sevdiğim tayfa müzisyen tayfasıdır. Timuçin Esen'le ev arkadaşıydım, onun Indie diye bir grubu vardı. Bon Jovi şarkıları çalarlardı, en eğlenceli şarkılar Bon Jovi şarkılarıydı. Radyoyu kurunca Bon Jovi çalalım dedim. Pink Floyd'u da üzüntülü müzik olarak. *(gülüyor)*

Pink Floyd üzüntülü mü geliyor sana?

Moralin bozuluyor ya dinlerken. *(gülüyor)* Benim moralim bozuluyor. Radiohead filan, aman diyorum. Uzaktan duysam bile moralim bozuluyor. Ne bileyim, sanki bir dertleri var gibi. Yabancı dil de bilmiyorum; sanki biri debeleniyor gibi, "yardım edin" gibi, "elimden bir şey gelmiyor" gibi. *(gülüyor)*

Ne seviyorsun, ne dinliyorsun?

Cesaria Evora dinliyorum, bayağı meditasyon gibi dinlediğim biridir. Küba şarkılarını severim, Brezilya müziklerini severim. Tatil havası veren müzikleri daha çok seviyorum. *(gülüyor)* Üzmesin, sıkmasın, moralimizi bozmasın şimdi durduk yerde. *(gülüyor)*

K

"Kendin olamamak Türkiye sisteminin temelidir" diyorsun.

(gülüyor) Bu kendimden yola çıkarak söylediğim bir şey. Bir baktım, kendin olmayı hiç kimse tavsiye etmiyor. *(gülüyor)* Çünkü bu zararlı bir konu gibi. "Sakın ha kendin olma!" "Başımıza iş açarsın!" *(gülüyor)* Herkes bir laf ediyor, üst komşundan tut Silahlı Kuvvetler'e kadar. Kendin olmayı çok uzun bir süre zararlı bir şey olarak düşündüm. Karakter baktığım bile oldu kendime. Şu karakter mi olayım filan diye. Son-

ra dedim "o da olmaz". *(gülüyor)*

Beğendiğin bir karakter olmadı mı?

Sıkıcı geldi. Bir karakter olmak sıkıcı bir konu gibi. Karaktersizlik en iyisi dedim. Latife Tekin de sordu, "nasıl bir karaktersin sen?" filan gibi, ben de "benim karakterim sanki yok gibi Latife hanım" dedim. "Zaten en iyisi bu" dedi o da. *(gülüyor)* Herkeste bir başkası olma sevdası var, ondan dolayı kimseden doğru bilgi alamıyorsun. İdare ediyorlar seni, sorularına idare cevaplar veriyorlar. Net bilgi alamazsın. "Git bak işte..." Çok sert bir şey ama, şizofren buluyorum bu ülkeyi. Herkes bir başka karaktere öyküdüğü için...

L

"Lanet bir duygu" dediğin korkudan konuşalım mı biraz?

Korkuyu çok iyi biliyorum. Belki ileride yazarım. Benim günüm korkuyla başlıyor. Kahvaltım odur yani. *(gülüyor)* Korkuyu yenmekle günü bitiriyorum. Korku çocukluğumda bildiğim bir duygu değildi. Sonradan keşfettiğim bir duygu. Beni bu kadar korkutacağını bilmiyordum açıkçası. *(gülüyor)* Halledebilirim diye düşünüyordum, ama sürekli yer değiştiriyor, yeni konular üretiyor, birini yendin, hadiii daha büyüğü var. Bunlarla mücadeleyle geçiyor benim zihnim. Gün korkuyla başlıyor, korkuyu yenmekle bitiyor.

Ne tür korkular bunlar?

Ölüm korkusu, yaşlanma korkusu, delirme korkusu... Bir ara şu korku vardı: Arkadaşımı arıyorum, beni tanımıyor. "Buyrun, kimi aradınız?" *(gülüyor)* Diz çöktüğüm bile olur. Aynaya bağırdığım çok oldu, "beni bir daha korkutma" diye. Kime söylüyorsam? Titrediğim çok oldu, bacaklarımın filan titrediği...

Korkuyu yenme nasıl oluyor?

Yenme kabul etmeyle başlıyor, korkuyu kabul etmekle. Sinen bir tarafım var zihnimde, o tarafımı besliyorum sürekli. O daha cesur bir tarafım. Ve o cesur tarafım korkuyu didikliye didikliye yok ediyor. Ama tabii ertesi gün bir daha başlıyor. Bu hiçbir zaman öğrenemediğim bir hastalığım. Belki de çözeceğim, planım da çözmek zaten. Bir doktorla filan çözmek istemiyorum, kendi kendime sebeplerini bulmak istiyorum. Neden üretiyor, neden oluyor filan diye. Onu daha sağlıklı buluyorum, kendi reçetemi yazmayı.

Bireysel boyutunun yanısıra çok da toplumsal bir şey değil mi korku? Geçenlerde bir televizyon programında, eski bakan Işın Çelebi şöyle dedi: "Türkiye'yi korku kültürüyle yönetiyoruz."

Doğru. Benim içime bulaşan yarattıkları korku olabilir. Gazeteye bakıyorsun, sana sadece korku satıyor, haberlere bakıyorsun, sadece korku satıyor. "Peki bunlarla ilgilenmeyeyim mi?" diyorsun. Bu sefer de asosyal olacaksın. Büyük şehrin verdiği korku, yalnız kalma korkusu, ülkenin verdiği korku. Özgür, rahat bir ülke değil burası. Tiril tiril dolaşmıyor insanlar. Korku içinde, birbirlerine bağıra çağıra yürüyorlar. Ritm bozukluğundan da kaynaklanıyor olabilir. İstanbul'un yaşama ritmi de bozuk... Bir korku kültürü var, doğru bir tespit.

M

Korku bahsine döneriz, "misyon"undan konuşalım biraz. "Saçma bir misyonum var" diyorsun, "millet beni seyredince, 'a, bunu ben de yapıyorum' diyor ve yapmamaya başlıyor."

Evet. *(gülüyor)* Bir süre bununla çok uğraştım aslında, Burhan Altıntop'ta çok yapıyordum. Bir şeyi yapınca, hele bir komedide yapıldığı zaman insanlar hemen terkediyorlar. Burhan'ın çantası gibi... Bir ara şuna takmıştım, ama dizi bitti. Şöyle bir şey yapıyorlar. *(işaret ve orta parmaklarla yapılan tırnak açma işaretini, "alıntılıyorum" jestini yapıyor)* Onu bir yere saracaktım. *(gülüyor)* Genç kızların "s"li konuşmaları, "se-se" diye konuşmaları o kadar çoğaldı ki. Yaşları gittikçe daha büyüyor, 40 yaşında kadın bile "se-se" yapıyor. Ya niye çocuk gibi konuşuyorsun? O tip takıntılarım var. İnsan oyunbaz oldukça, oyunların içine girdikçe kendisini çok çabuk terkeder. Kendisini terkeden insan hastadır. Kendisinden haber almayan, kendisiyle bilgi alışverişi yapmayan herkes hastadır. Çünkü insanın tek danışacağı yer kendisi. Ondan dolayı bu oyun dünyasını sevmiyorum. Uğraştığım bir konudur gizli gizli. *(gülüyor)* Kendinden bilgi almak bence insanın yapacağı ilk şey. Ondan sonrasında hayat başlar. Resim, sinema, yazarlık hep kendinden başlar.

Korkuyu çok iyi biliyorum. Benim günüm korkuyla başlıyor. Kahvaltım odur yani. Korkuyu yenmekle günü bitiriyorum.

İnsanın kendisinden bilgi alması nasıl bir şey?

İnsanın aslında bütün cevapları var kendisinde. En samimi tarafından cevaplarını veriyor. Akıl biraz kurnaz. Ya da kurnazlık öğretilmiş. Ben çok eskiden beridir akıllı insanlardan hoşlanmadım. Aklı kurnaz buldum, hatta "dünyayı akıl batıracak" filan diye de olayı büyüttüm. *(gülüyor)* Aklı doğru kullanmak, daha doğrusu aklı doğru eğitmek, kendinden doğru bilgi almanın güzel bir aracı oluyor. "Sevgilini seviyor musun, sevmiyor musun acaba? Bilgiyi nasıl alırız?" dediğin zaman aslında hepsi geliyor. Ondan dolayı kendinden bilgi almayı doğru buluyorum. "Vavien"i yazmamdaki heyecanım çok içtendi. Kendimi çok seviyordum, kendi dünyamı çok sevdiğimi iyi biliyordum. Kendimden doğru bilgi alıyordum. Saçma bir konu olabilir. *(gülüyor)*

Hiç değil, ama biraz daha açalım. Ne hissettiğine mi bakıyorsun? Kendini dinlemek denilen şey mi kastettiğin?

Evet, kendini dinlemek. Konuşur o, onu dinleyeceksin. Bazen gündüz dinliyorum kendimi, bazen de gece, çok sarhoşken. İçtiğimi daha iyi anlıyorum kendimi dinlersem. İçkide süper oluyor. Kendinden haberin yoksa ne içtiğini de anlamıyorsun. Arkadaşlarıma hep derim, ilk önce kendinizi temizleyin, sonra için. İçkiyle kendinizi temizlemeye çalışmayın, daha beter olursunuz. İçip de ayarı kaçan adamı hiç sevmem.

"İnsanın kendisini terketmesi"nden söz ettin. Geçenlerde bir taksi şoförü tipik bir panik atak vakası anlattı, "panik atak" terimini kullanmadan. Laf arasında şöyle dedi: "Kendimden ayrılmıştım sanki. Sonra uğraşa uğraşa kendime kavuştum." Sana da oldu mu öyle hiç?

Konservatuarda insana şizofren olmayı da öğretirler biraz. Kendini kontrol eden birisi haline geldim konservatuarda. Orada yol ayrıldı bence. Kendimden koptuğum için büyük bir sorun yaşadım. Mesleği de bırakmak istedim. Sonra bir panik atakta büyük bir deprem yaşadım zihnimde. Sonrasında tekrar kendime kavuştum ben de. Benim de hikâyem biraz böyle gelişti. Kendime cezalar veriyordum, aylarca evden çıkmama cezası. *(gülüyor)* Küçücük bir odam vardı, penceresi apartman boşluğuna bakıyordu. Aylarca dışarı çıkmıyordum. Bir tür eziyet çektiriyordum kendime.

Niye?

Kendimi çok başarısız buluyordum. İşe yaramaz buluyordum. İkinci hareket yok. *(gülüyor)* Sürekli eşofmanla dolaşıyordum. Oyunculuğu yapamayacağımı düşünüyordum.

Onu sana düşündüren neydi?

Gösteride ("Bu Hikâyedeki Mal Benim") anlatıyordum onu. Sahneye çıkıyorsun, elinde flöre var, kılıç var, taytlar filan. Baban izliyor, annen izliyor, durumu kendime açıklayamıyordum. "Ben ne yapıyorum acaba?" *(gülüyor)* Babam "n'apıyon lan sen?" dese, "kılıç işte, bilmiyor musun?" *(gülüyor)* "Savaşacağız birazdan." Ben bu işi yapmayayım dedim. Bıraktım. Başka işlerle uğraştım. Pazarlamacılık yaptım, Rainbow sattım...

Rainbow ne?

Elektrik süpürgesi. 1800 dolardı. Kadın "ama bu çok pahalı" diyordu, "evet" diyordum, "çok pahalı". Evlerine gidiyordum, yalan söyleyemiyordum. Birisi "bunun alışı kaç para?" dedi. "500" dedim. 500 dolara girişi vardı, 1800'e satıyorlardı. Kadın da almadı doğal olarak. *(gülüyor)*

Kaç tane sattın?

Bayağı bir uğraştım, ama iki tane satabildim. Başarısızlık hikâyem çok fazladır. *(gülüyor)* Bu başarısızlığın bir nedeni olmalı diye biraz uğraştım. Ama sonra rahat ettim, "olmuyor zaten" filan diye.

N

"Nasıl oluyor da hayatta da perdedekinin aynısı gibi?" Bir arkadaşımıza "Engin Günaydın'la söyleşeceğiz; merak ettiğin, sorulmasını istediğin ne var?" dediğimizde bunu söyledi.

Bence sinemada olması gereken bu. Hayatın karşılığı olmalı sinema. İnsanlar karakterlere yakın hissedecekler kendilerini. "Aa, ben bunu tanıyorum; aa, bendeki huylar bunlar" filan diyecekler. Kendilerini, kendi hayatlarını daha iyi anlamalarını sağlayacak. Benim sinemada hep hedeflediğim şu: İnsanlar kendilerini görürlerse, sorunlarını da görebilir. Çünkü bir insanı tarif eder, "sen şöyle bir adamsın" dediğinde, "ha, ben böyle bir adamım" der, insan bir rahatlar. Acaba, filmde de "sen böyle bir insansın" dendiğinde seyirci rahatlar mı? İzleyenin hoşuna gider mi diye gerçeğe yaslanmasını çok istedim.

Gerçek hayata ne kadar yaklaşırsa hikâye ya da oyunculuklar, o kadar etkili olacağını düşündüm. Ondan dolayı gerçek hayata çok yakınlaşmasını istedim. Onu da yan hikâyelerle, "ellerini yıkadın mı?"larla sağlamak istedim. İnsanın yalnız kaldığı zamanları, özel zamanları vardır, o özel zamanlar bir filmde olursa, "aa, ben böyle bir şey yaşıyorum farketmeden" filan gibi hissettiğinde filme girmiş demekti benim kafamda. Onun için bardak yıkama gibi lokal şeyler vardı. Hem komedisi açısından, hem bizim mesleki oyunculuk düzensizliğini bir düzene sokabilmek için, gerçekçi olmasını arzuluyorduk. Öyle de oldu. Sandığımızdan kolay oldu, halbuki zorlanacağımızı düşündük, "acaba olmayacak mı, gerçek hayata yaklaşırken çok mu zorlanacağız" diye endişeleniyorduk. Sahneler çok kolay oynandı. İki-üç seferde çekiyorduk, çünkü herkes biliyordu oynadığı sahnenin hayattaki karşılığını.

Bir yerde "ben kamerayla değil, karşımdaki oyuncuyla oynuyorum" diyorsun.

Doğru. Kameranın nerede olduğuna bile bakmam, sadece oyun alanıma bakarım. Karşımdaki insanla ya da bir objeyle –telefon da olabilir, bir sigara da– bağ kurmayı daha doğru buluyorum. Kameraya oynamak biraz eski bir oyunculuk yöntemi bence. "Yazı Tura"da bir kavga sahnesi vardı Olgun'la (Şimşek), öyle bir kavgaya tutuştuk, sahne bittikten sonra Uğur abi (Yücel) "takip etmek için aks atladı, seni yakalamaya çalışmak çok zordu" dedi. Karşımdaki oyuncuyla o sahnenin verdiği hissin peşine düşerim. Sahne bir his vermedir sonuçta. O atmosferi yaratmam gerekiyor, kavga edilecekse izleyecinin "ulan bunlar birbirine mi dalacak birazdan" demesi lâzım. Sinemanın ya da oyunculuğun bildik bir dili var ya, onu kırıyor. O dili kırınca da yeni bir şey çıkıyor, başka bir ritme doğru gidiyor seyirci. Bu filmde ilk defa bilerek yaptığım bir yöntem oldu, "filmi gözlerimle anlatabilir miyim?", "yaşadığım hikâyeyi seyirci gözlerimden anlar mı acaba?" soruları vardı kafamda.

Unutamadığım olaydır, beden hocamız bize İstiklâl marşını söylettirirken ereksiyon oldu. Üzerinde eşofman vardı, bayağı belli oluyordu. Kendi de bence engel olamadı ereksiyon olmasına.

Bir oyuncuyu "büyük oyuncu" yapan da o değil mi?

Binnur bunu yapıyor mesela.

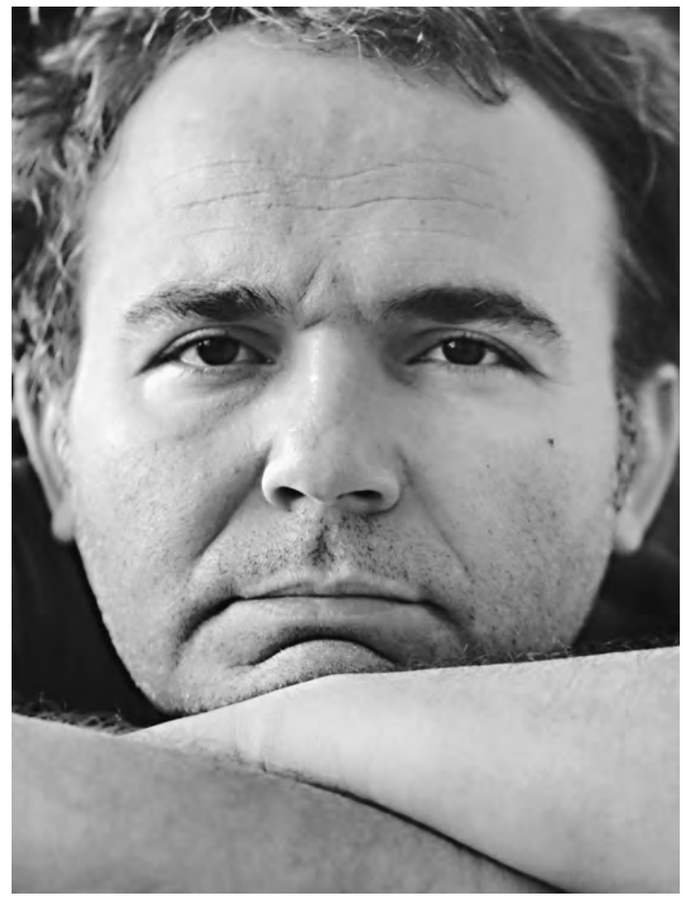
O da büyük oyuncu.

Bence de. Spielberg, "kameranın çok önemli özelliği düşünceyi okuması" diyor. Kamera düşüncenizi görebiliyor aslında. Bu, seyirciyle kurulan bire bir bağ. Kafandaki düşünceleri, eğer düşünüyorsanız gerçekten, görebiliyor. Ondan dolayı "Vavien"de çok fazla diyaloğa ihtiyacımız olmadı. Seyirci anlıyordu, Binnur'un kocasından kıllandığını.

O

12 Eylül'e gelelim. Korkudan konuşurken etrafından dolaşmıştık. Şöyle diyorsun: "12 Eylül gelene dek bahar gibi bir çocukluk yaşıyordum. Bir günde bütün Türkiye dayak yedi. Sırf bana değil hepimize musallat oldu korku denen lanet duygu. Artık onsuz yaşayamıyoruz."

Doğru. Harika bir çocukluğum vardı, hakikaten bahar gibiydi. Sonra sanki hava soğudu gibi, sanki az sonra şimşekler çakacak, gök gürüldeyecek. Öyle bir atmosfer girdi. Bence bütün Türkiye sıra dayağına çekildi. Yaptığınız yanlış dendi. Halbuki ortada bir yanlış yoktu bence. Ve insanlar doğrularını kaçırdılar. Herkes doğrusunu kaçırdı. Mehmet abi vardı, Faruk abi vardı, öyle karakterler birdenbire yok oldu. Bir karakter tırpanı da oldu. Komşu teyze sana bir şey olduğu zaman yırtınırdı.Mehmet abiye, Faruk abiye güvenirdim, o dönemin delikanlı çocuklarıydı. Onların hepsi tırpana girdi bu dayaktan sonra. Herkes doğrusunu kaybedince kafa karıştı. Kafa karışınca mutsuzluk başladı. Benim gördüğüm hikâye budur. İkinci filmimde de bunu anlatmayı düşünüyorum. Bayağı bir travma. Bir psikiyatri bakanlığı bile kurulabilir yani. *(gülüyor)* O kadar bozuk ülkenin psikolojisi. Şöyle bir psikoloji kaldı: Kafayı kaldırırsan dayağı yersin. Bu, benim okulda duyduğum bir laf. Her kafayı kaldırdığında ülke, dayağı yiyor. Ondan dolayı da kafayı kaldırmamaya karar verdi herkes. Okulda gazete çıkarıyorduk, benim ilk yazım dayak üzerineydi. İlk sansürle de orada karşılaştım. *(gülüyor)* Müdür yardımcısı odasına çekti, "oğlum" dedi, "bu okulda dayak mı var?" "Var" dedim, "her gün dövüyorsunuz." Dayağıyla meşhur bir adamdı, Turhan hoca. Orada dedi, "çok kafayı kaldırırsan tırpanlarlar." Ben de "hıı" yaptım.

"Her gün dövüyorsunuz" dediğinde kızmadı mı Turhan hoca?

Onu safça söyledim. "Bu eğitimin bir parçası gibi görülse de aslında iyi değil" gibi bir yere getirdim. *(gülüyor)* Bir sarıldı bana, ben hemen gevşedim. Beni satın aldı yani. *(gülüyor)* Unutamadığım olaydır, beden hocamız bize İstiklâl marşını söylettirirken ereksiyon oldu. Üzerinde eşofman vardı, bayağı belli oluyordu, kalktı böyle. Kendi de bence engel olamadı ereksiyon olmasına. *(gülüyor)*

Ö

"Özgür olmak" cevabını veriyorsun, "seni ne mutlu eder?" sorusuna. Bir başka yerde de "hayatımda hiç özgür hissetmedim kendimi" diyorsun. Özgürlüğü nasıl tanımlıyorsun?

Özgür olmayı çok istiyorum. Neredeyse hayatımın bütün mücadelesi bunun üzerine oldu. Çalışmamın tek nedeni özgürlük. Özgürce film yazabilmek, özgürce tiyatro yapabilmek; özel hayatımda da kendimi özgür hissetmek istedim hep. Bunu da çok doğal bir hak olarak görüyorum. Lafta söylüyor herkes ama, ben kendimi özgür hissetmiyorum. Niye böyle? *(gülüyor)* "Özgürüz, özgürüz" deyip duruyorsunuz! Özgürlüğü ulaşılması çok değerli bir yer olarak, çok erotik bir yer olarak görüyorum. Taze, yepyeni bir yer olarak görüyorum zihnin özgürlüğünü. Bu mücadelem devam edecek. Zihin özgürlüğü mücadelem. *(gülüyor)*

Nasıl tanımlıyorsun zihin özgürlüğünü?

Özgür zihinde dayatmalar yoktur, kurallar yoktur. Örfler, adetler hepsi aslında bir bilgi olarak kalır.
Özgürlükte sadece duygular vardır. Kararlar yoktur. Duyguların özgürlüğünden bahsediyorum. Zihnimin özgürlüğü, duygularımın özgürlüğü, istediğimi söyleyebilme özgürlüğü... Hep oraya hep ulaşmaya çalışıyorum. Bazen özgür oluyorum, çok kısa süreli özgürlükler yaşıyorum. "Aa" diyorum, "on dakika sürdü, yine o berbat düşünceler geri geldi". İlişkilerde de özgür olamıyor insan.

Sevgililik anlamında mı?

Evet, kadınlarla ilişkilerde. Anlaşma şu: "İkimiz de özgürlüğümüzü bir kenara bırakıyoruz, hep beraber olacağız." Ben bunu anlıyorum ilişkilerden. Bunca yıl o zaman ben bu kadar niye uğraştım? Özgürlüğümü bir kenara bırakmak için mi? Bu konuyu da çözemiyorum. Onun için ilişkilerde zorlanıyorum.

Kieslowski'ye soruyorlar, özgürlük nedir diye. "Bir şey yapmak zorunda olmamak" diyor.

Doğru aslında. Tam özgürlük o.

Bir de Marx alıntısı yapalım, tamamlayıcı nitelikte: "Özgürlük zamandır."
Evet, kimsenin zamanı yok, herkes bir yere yetişiyor. İnsanlara hiç zaman kalmıyor.

P

Peter Sellers'la aran nasıl?
Çok sevdiğim bir komedyen. Çok büyük bir komedyen. Dünyanın en önemli komedyenlerinden biri. Daha da ötesi yok. Komedi üslûbu da çok güzel, kaba değil. Tercihleri var. Becereksiz dünyayla çok alâkadar. İnsan ruhuna yakın, düşünceye yakın.
Özellikle sevdiğin bir filmi var mı?
"Orada Olmak" muhteşem bir film, müthiş bir komedi. "Parti" de çok güzeldir. Çok eğlenceli. Fakat kendisi kıl bir adammış. *(gülüyor)*
"Seinfeld"deki Kramer'i de çok sevdiğini söylüyorsun.
Evet, Kramer tipini çok seviyorum. Dünyasını çok seviyorum. George da müthiş bir karakter. Elaine de öyle. Neumann'ı bile çok severim. George'un annesini ve babasını da çok severim. *(gülüyor)* "Seinfeld" komedide bir zirve diyebilirim. O da beceriksiz dünyayı anlatır. İşbilir tiplerle hep dalga geçilir. O mantığı hoşuma gitmişti.

R

Radyo macerana dönelim, "çok uzun ve detaylı bir hikâye" demiştin. Nasıl başladı, niye bitti?
Abim benim projelerime çok güvenir. Erbaa'da konser düzenlerdik, abimi o konuya sokan ben olmuştum. Küçük Ceylan'ı Cenk Koray'ı, Yılmaz Köksal'ı filan getiriyorduk. Ve iyi para kazanıyorduk. Sonra video kaset dükkânı açalım dedim, açtı. "Vavien"e başlarken bana şöyle tavsiyede bulunuyordu: "Bizim insanımız konulu film sevmez, video zamanlarını hatırla, 'Son İmparator', 'Gülün Adı', 'Uçurtmayı Vurmasınlar' filan hiç kiraya gitmiyordu. Hep Bud Spencer'lar, Çük Norris'ler (Chuck Norris'e öyle demeyi sever) gidiyordu, öyle filmler yapmak lâzım." *(gülüyor)* Neyse, abime "bir radyo aç" demiştim, bir gün yengemin bilezikleriyle geldi. "Ne yapacağız?", "radyo açacağız." Kayseri'de bir yerden verici aldık, ben yarım yamalak bilgimle seslendirme stüdyosuna benzeyen bir şey yaptım. Sonra yayına başladık. Abim, "peki nereden para kazanacağız?" dedi. "Reklâmla oluyor bu işler, reklâm toplayacağız" dedim. Kiremit fabrikaları filan var Erbaa'da, abim onlara gitti, "ne işimiz var reklamla" dediler, bakkallara gittik, "ne reklamı ya" filan. Tam "bizim proje yattı" yattı derken, istekler gelmeye başladı, "şunu da çalsanıza, bunu da çalsanıza", biz de çalıyorduk. Abim bir süre sonra "istekler artık paralı oldu" dedi. *(gülüyor)*
Kral FM durumu yani.
O sistemi aslında biz başlattık. *(gülüyor)* Günde 400-500 istek çalıyorduk. Bir şarkıda 15 kişinin adı geçmeye başladı, Ferdi Tayfur'un "Çeşme"si çok popülerdi o zamanlar, 15-20 istek bir şarkıya gidiyordu, çok iyi para kazanıyorduk.
Bir istek kaç liraydı?

Tam fiyatını hatırlamıyorum, bir uzun Marlboro'ya denk geliyordu. İlk kazandığımız paralarla uzun Marlboro alıyorduk. Bir şarkıda 15-20 uzun Marlboro'luk para kazanıyorduk. Bizim için çok iyi bir gelirdi. Sonra "bunda çok iyi para var" diye başka radyolar açıldı, onlar istekleri ücretsiz yapmaya başladılar ve biz battık. *(gülüyor)* Sonra onlar da battı, herkes battı.
Adı neydi radyonun?
Hakan FM 104. Abim kendi ismini vermişti. *(gülüyor)* İsmini duymayı çok seviyordu. Sinyal müziğimiz de "Hababam Sınıfı"nın müziğiydi. *(gülüyor)*

S

Sigara sahneleri çok güzel "Vavien"de. Hele filmin başında, adamın biri öyle derin bir nefes çekiyor ki, sigarayı bırakmış olan Settar Tanrıöğen'i acaip imrendiriyor.
Evet, çok iyi oldu sigara sahneleri. Settar'ın sağlık takıntısının esini abimden. Abimde de sağlık takıntısı var, yaşlanma korkusu var. Spor yapıyor ama, şöyle yapıyor. *(Kollarını dirsekten büküp vücuduna yapıştırıyor, sonra kanat çırpar gibi dirseklerini açıp kapıyor)* Sonra göbeğini şaplatıyor. Büyük hareketler yapmıyor yani. *(gülüyor)* Sigarayı bırakmak, tekrar başlamak, çok güncel bir psikoloji. "Bırakayım ya şu mereti" durumu çok ilgimi çekiyor. Ben sigara içen biriyim. Sigara içmemin nedeni bir keyif değil aslında, bir sıkıntı. Kendimi çok iyi hissettiğim zamanlarda sigara içmem, oradan biraz biliyorum. Mutlu olduğum zamanlarda "sigaradan uzak duralım, rakıdan uzak duralım" filan yaparım. Psikolojik rahatlıkla alâkalı bir konu.
Sigara yasağına ne diyorsun?
Herkes grip oldu. *(gülüyor)* Genelde "illet" diye bakılıyor sigaraya, "şu illetten kurtulamadım", herkeste bu var. "Şu yasak çıksa da ben de mi bıraksam" diye millet bir heveslendi. Sonra dışarda, soğukta sigara içmekten grip oldu herkes. Fakat şöyle bir faydası var: Barda sigara içmek için dışarı çıkıyorsun, küçük bir anlaşan grup gibi oluyorsun. Bir arkadaşım sigarayı bıraktı, "bir bakıyorum" diyor, "barda kimse yok, bir ben kalıyorum, sigaraya mı başlasam acaba"... *(gülüyor)* Anlaşacağın kızı da orada hemen anlayabiliyorsun. Sigara içen biriyle içmeyen birinin beraber olması çok zor. Bu çok ters bir laf ama, sağlıklı olmayı ben sevmiyorum. Bana sağlıksız geliyor. *(gülüyor)* Sağlıklı insan psikolojisi, yaşa-

mayan sanal insanlar gibi geliyor bana. Sağlık denince bir reklam filmi dönüyor gibi oluyor. Sağlıksızlığı da ayrıca sağlıklı buluyorum bir anlamda. *(gülüyor)* Yasak zaten hiçbir konuda istemediğim bir şey. İnsanlar olabildiğince özgür olmalı, başkalarına zarar vermediği sürece, şiddet uygulamadığı sürece. İnsanlar istedikleri şekilde yaşamalı. İnsanın canını sıkmamak lâzım, hiçbir devletin, hiçbir insanın canını sıkmaması lâzım. Çünkü insan gittikçe daha tehlikeli bir hale doğru gidiyor. Olabildiğince sakinleştirmek lâzım insanları. İnsan özünde çok vahşi bir yaratık. Yasaklar insanın içindeki vahşeti daha fazla ortaya çıkarabilir. Onun için özgür olmalarını sağlamak lâzım.

Ş

Şiirle aran nasıl? Sevdiğin bir şair var mı?

Şiir benim için Ahmet Selçuk İlkan'dır. *(gülüyor)* Bir video-kaset dükkânımız vardı demiştim ya, teyp kasetler de satıyorduk. Kendi yaptığımız kayıtlar vardı, abimin şiirlerini –abim şiir yazardı– okurdum. Ahmet Selçuk İlkan gibi duygusal okuyordum, arkasından şarkıya bağlıyorduk. *(gülüyor)* Böyle kasetler yapıyorduk, çok da tutmuştu, bir numaralı müşterimiz askerlerdi. Filmdeki şiir de abimindir. Bir defteri vardı, ona yazardı. O defteri istedim, bir kolaj yaptım şiirlerinden. Olgun (Şimşek) okuyor, Settar abinin radyo dinlediği sahnede.

Ne tür şiirler yazıyordu abin?

Aşk şiirleri, ayrılık üzerine, yıllar sonra hatırlamama, "beni ne çabuk unuttun, seninle halbuki neler yaşamıştık" filan. "Yolda gördüm yine seni, başını çevirip dönüp bakmadın"... Üzücü şiirler yazıyordu, mutlu şiirler değil. Pink Floyd gibi. *(gülüyor)*

Ahmet Selçuk İlkan'ın kasetlerini alıp dinler miydin?

Feyz almak için, esinlenmek için dinliyordum. En duygusal yerden kanırtan oydu. *(gülüyor)*

T

"Türkiye kendisini doğru ifade edemiyor. Onun da sırları var. Nezaketsiz, olgun değil, aklı başında değil. Filmdeki adam (Celâl) gibi. Ya da benim gibi."

Doğru. Benim hissettiğim kendimden farklı değil bu ülke. Benim kadar arızaları var. Sonuç olarak bu ülkenin çocuğuyum, ülkenin hali bana yansıdı tabii ki. *(gülüyor)* Bir de ülkenin çok önemli bir dönemini çocukluğumdan itibaren yaşadım. '72 doğumluyum. Algı başladıktan itibaren problemlere düştüm bütün ülke gibi. Şimdi de psikolojimi kurtarmaya çalışıyorum. Bu ülke de psikolojisini kurtarmaya çalışıyor bence. Ondan dolayı bir yakınlık kuruyorum ülkeyle. Kendinden haberi yok bu ülkenin.*(gülüyor)* Bu korkunç bir durum. Kafası karışık bir ülke. Ergen bir çocuk gibi. Masturbasyona bağlamış gibi. *(gülüyor)* Başka ülkelere bakıyorsun, adamlarda bir yere yerleşmişlik var. O hissi alıyorsun. Karakterlerinde var, binalarında var, bir oturmuşluk var yani. *(gülüyor)* Bizde sivilce yeni pırtlıyor gibi. Bu genç hali umut da veriyor. Demek ki önünde yaşayacağı güzel duygular var. Çünkü büyüyecek bu ülke, büyümek zorunda. Öyle hayal ediyorum yani. *(gülüyor)*

Babayı öldürse rahatlar mı?

Evet, bir baba sorunu var ülkenin. Onun için kahraman çok seviyorlar. "Hah, bu adam bizi kurtarır, allah razı olsun." *(gülüyor)* "Nasıl olsa benden bir şey olmaz, birileri de zaten bu işi herhalde halleder." Böyle bir kafa var benim anladığım.

Eskiden "asker gelsin" durumu vardı...

Şimdi o da yok, onun da boku çıktı. Kurtarıcı da kalmadı. *(gülüyor)* 12 Eylül'e de öyle bakıldı: "Düzen bozuldu, baba müdahale etti." Kendi zihinlerine güvense bu ülkenin insanları... Sadece kendilerine değil, kimseye güvenmiyorlar. Hiç kimsenin hiç kimseden haberi yok. Geçmişinden haberi yok, tarihinden haberi yok.

"Türkiye filmdeki adam gibi" diyorsun, "filmdeki adam", Celâl, çok gaddar ve benmerkezli. En yakınını öldürmek üzere bir cinayet planı kurabiliyor.

Kurabiliyor. Sonra da hiçbir şey yapmamış gibi gülerek devam ediyor.

Burhan Altıntop'la Tayyip Erdoğan arasında bir benzerlik görüyor musun?

Biraz yerellikleri benziyor. Düşünce biçimleri farklı ama. Burhan Altıntop çok sahtekâr.

Tayyip Erdoğan?

Yok, öyle düşünmek istemiyorum. Sonuçta ülkeyi yönetiyor. *(gülüyor)* Öyle düşünmemekte fayda var. Çok tehlikeli. *(gülüyor)*

Histeri aynı histeri.

Histerisi benziyor. *(gülüyor)* O da çok gezinen bir karakter. Bazen AB başkanı gibi konuşuyor, son derece demokratik. Bazen mahalleden yeni çıkmış bir kabadayı gibi. Bazen çok bağırıyor, çağırıyor, bir diktatör karakteri oluyor. Bazen Mevlânâ gibi. Geziniyor. *(gülüyor)*

Dolayısıyla Türkiye toplumunun geniş bir kesimini temsil ediyor.

Türkiye insanı bazen çok demokratik olur, bazen inanılmaz faşist olur. Bazen şiirler okunur, gözler sulanır, sanat müziği dinlenir. *(gülüyor)* Bizde karakter bol. Hepimiz geziniyoruz. Göçebelik her alanda devam ediyor. "Nasılsa gideceğiz, burada fazla kalmayız." Karakter konusunda da öyle. "Bu karakterde fazla kalmam ben zaten." *(gülüyor)* Üst kat çok gürültücü. Patır patır, yerlerinde durmuyorlar. Planlar yapıyorlar. Yukarıda çok gürültü var... Uçakta bir hakimle tanıştım, merhaba filan yaptı. Bir hakime "işler nasıl?" filan diyemiyorsun tabii. *(gülüyor)* Mahkemede bir trip oluyor ya, yüksek yüksek konuşuyorlar, uçakta bir görsen "seni kim hakim yaptı ya" diyesin geliyor. *(gülüyor)* Demek ki mecbur o tafrayı yapmaya. Normal davranınca kimse ciddiye almıyor herhalde. Onun için karakterler sürekli geziniyor. Başbakan kendisinden bahsederken "Recep Tayyip Erdoğan şunu hiçbir zaman yapmaz" diyor mesela. *(gülüyor)* Gitmiş artık yani, baybay. Başka birisinden mi bahsediyor?

Başbakan kendisinden bahsederken "Recep Tayyip Erdoğan şunu hiçbir zaman yapmaz" diyor. Gitmiş artık yani, baybay. Başka birisinden mi bahsediyor?

Öyle konuşan çok, futbolcusundan sanatçısına, kendilerinden üçüncü tekil şahıs olarak söz ediyorlar...

Şöhretin özünde vardır bu. Çevrende konuşan insan sayısı azaldıkça, düşünce sayısı azaldıkça, merkeze yönelir karakter. Şöhret hastalığıdır bu. Başbakanda da var. "Recep Tayyip Erdoğan bunu yapmaz", bir tane daha kendinden yaratıyor, "biz zaten iki kişiyiz" diyor. *(gülüyor)*

U

Uykusuz'daki yazılar niye durdu?

Çok ağır eleştiriler geldi. Ekşisözlük dangalaklarının moralimi bozdu.

İyi gidiyordu halbuki.

Bence de güzeldi. Çok değişikti. Moral bozdular. Oradan bir kitap çıkarmayı düşünüyordum, herhalde yüz sayıda bir kitap olurdu. Bir kitabım olsun istiyordum. Çok saçma yazılardı. Fantastikti. Anlaşılmıyor diye üst üste yazılar çıktı, "ne anlatıyor bu adam" filan. Herhalde anlaşılmıyor, yerine ulaşmıyor" dedim. Hem senaryo için bir egzersiz olacaktı, amacım egzersize açmaktı kendimi. O plan yürümedi, sonuçta 14 sayı yazdım. Derginin editörleri çok beğendiklerini söylüyorlardı ama, acaba nezaketen mi söyleniyor diye insan kıllanıyor.

Ekşisözlük'te övücü yazılar yok muydu?

Vardı, ama azdı. Çoğunluğu kötüydü. İlk etapta çok bozuldum, şu kafayla baktığımda erken bir karar olmuş. Takmamalıydım, devam etmeliydim, üzerine gitmeliydim. Ama insan o kafada doğru kararlar veremiyor.

Ü

Ünlü olmak nasıl bir şey?

Hep iyi bir şey olarak anlatılır ünlü olmak. "Daha ne istiyorsun?" Ama benim gözümde büyük bir yalnızlık hikâyesi. Tavsiye etmem. *(gülüyor)* Ben bu ünlülükten hoşlanmadım, çünkü özgürlüğümü çok kısıtladı. Kız arkadaşınla yemeğe bile gidemiyorsun, çünkü sana suç işlemiş gibi davranan bir kamera var. Onun için kendini yakalanmış hissediyorsun. Normalde arkadaşınla yemek yersin. Kendine elit bir hapishane kuruyorsun. Hiçbir şey özgür değil. Erbaa kafasıyla çözmeye çalışıyorum meseleyi. Erbaa'da dükkâna giderken yedi-sekiz yerde durursun, çay içersin, herkese "merhaba, merhaba" dersin, "kolay gelsin" dersin. Bir anlamda ünlüsündür. Tanınırsın, herkes tanır çünkü seni. Herkes birbirini tanır. Herkes ünlüdür yani. *(gülüyor)* Öyle çözmeye çalıştım, "Erbaa gibi düşün" dedim, "dükkâna gidene kadar herkesle merhabalaşıyorsun". Ünlülük Erbaa'daki gibi devam ediyor diye çözmeye çalışıyorum meseleyi.

Ün bir sorumluluk da getiriyor mu?

Getiriyor tabii. Sorumluluk insanı insanlaştırıyor. "Vavien"in böyle yapılması bir sorumluluktan kaynaklanıyor. Tiyatro yapacağım şimdi, "Hücreler" diye bir oyunum var, onda da so-

rumluluktan kaynaklanan yapma nedenlerim var. Ayrıca ben bundan memnunum, bu sorumluluğum bir işe yarayacaksa, bundan memnunum. Bir işe yaramayı çok isterim çünkü. Öbür türlü kendimi ülkenin gereksiz bir varlığı hissederdim. Sorumluluk hissetmeseydim, Burhan Altıntop'tan basar giderdim. Burhan Altıntop çok beğenildi, ben de çok beğeniyorum, izlerken çok hoşuma gidiyor. Ama onu kullanmak istemedim. Başka taraflarımı gösterebilirim. Zihin diyorum, bilmemne diyorum, insanların iç mutsuzlukları diyorum. Bunlar beni biraz daha yaşama bağlıyor, işimi daha çok sevmemi sağlıyor. Kuru gürültü iş yapmak istemiyorum, bir faydası olsun, bir anlamı olsun istiyorum. "Bu filmi niye yaptın sen?" sorusuna bir cevabım olsun istiyorum. "Ya yaptık işte." Çocuk değilim ki ben. "Eğleniyorduk ya." Böyle bir cevap veremem. Sinemayı çok önemli buluyorum, tiyatroyı da. Kalıcı, kitaplar gibi artık DVD'ler. Hatıralara da önem veriyorum. Bir hatıra bırakmak istiyorum kendi hayatımda. Manası olan bir iş yapmanın hissi bana iyi geliyor. Psikolojime faydası var. Ben psikolojisiyle yaşayan bir insanım. Psikolojimi iyi etmek için uğraşıyorum, bütün çabam bu. Yaptığım işler de psikolojime iyi gelmeli. Sorumluluk bunu arttırıyor, mana arttırıyor, üslup arttırıyor. Herkes gibi ben de psikolojimi kurtarmak isteyen biriyim. *(gülüyor)*

V

"Vavien"in adı ilk başta neydi?

"Otomatik Kapı"ydı, sonra filmin konusunu biraz ihbar ediyor gibi geldi. Başta öyle düşünmüyordum, ama otomatik kapı çok önemli bir objesi haline geldi filmin, kendiliğinden öyle oldu. O zaman ismi de gitti. Vavien, çok büyük bir hayalimdi, bir filmi vaviene bağlamak. Çok heyecanlandırıyordu beni. Acaba bağlanır mı? İyi piknik-kötü piknik, ışık yandı, yanmadı; insanların karakterlerinin ışıklarını bir yakıp bir söndürmek...

Vavien kavramıyla mı düşünüyordun bütün öyküyü?

Evet. Yönetmenler de hep aynı açılardan çektiler. Telefon sahneleri, karar vermeler, her karakterin sigarayı bırakması, sonra başlaması kafamdaki vavien mantığıyla örtüşüyordu. Vavien'in zor bir bağlanış şeması var. Abim elektrikçi, bana öğretmeye çalıştı, bir türlü öğrenemiyordum. Zil de öyledir, bağlanması zordur. Yanlış bağlarsanız trafoyu yakarsınız. Babam 12 tane trafo patlatmış, yanlış zil bağlamaktan. Sonra müşteriye "siktir ol git" demiş. *(gülüyor)* Emekli olduktan sonra abimin dükkânına gidip gelmeye başlamıştı. Sonra abimler de "baba, sen gelme" dediler. Dükkânı yıkıyormuş, millete ayaklarını sildiriyormuş, müşteriye kötü muamele... Sonra "Yalan Rüzgârı" hastası oldu, onun saatinde eve erken gitmeye başladı, sonra evcil oldu.

Vavien'e dönersek...

Bağlaması zor. Bir elektrikçiye sorsan, "vavien nedir" desen, hemen böyle "ee, neydi ya?" yapar, kendisine bir düşünme süresi verir. Bir statü göstergesidir, bazı evler vavienlidir, bazı evler vaviensizdir. Mesela elektrikçiler "vavienli ev" derler, "ha, durumu iyi". *(gülüyor)* Genelde kullanır herkes, ama sistemin ismini bilmez. "Vavien"den başka bir isim gerçekten düşünemedik yani. Bunu bir hata olarak gören de çok oldu.

Ne açıdan?

Pazarlama açısından. Seyirci ismini söyleyemedi için filme gidemedi, yanlış söylerim korkusu oldu diyorlar. Bu filmdeki benim en büyük mutluluğum bir öyküyü vaviene bağlamak oldu. Ben bu kadar gerçek bir hikâye aslında planlamıyordum. Gerçeği malzeme olarak kullanınca, bir trajedi oluştu filmde. *(gülüyor)* Bunu hiç planlamıyordum, benim için önemli olan bir sistemi vaviene bağlamak ve kara komedi unsurlarını kullanmaktı. "Evrensel bir dil yaratılabilir mi, Türkiye'deki karakterler aslında evrensel karakterler mi?" Niyetin buydu aslında. Fakat ortaya çok büyük bir dram çıktı, Türkiye dramı. Onu da gerçekten beklemiyordum, bir dram çıkarayım ortaya diye yazmadım çünkü. *(gülüyor)* Sinemada yazarken gerçeklikten hiç çıkamıyorsunuz, çünkü tek dayanak noktan gerçek. Küçük hikâyeleri de kullanınca böyle şeyler oldu. İstemezdim yani böyle bir gerçeği ortaya çıkarmak. *(gülüyor)*

Y

"Yaşı geçmiş genç insanlar" diye bir tabir kullanıyorsun, 2006'da şu kehaneti yaparken: "Çok tıkandı herkes. Medyada çok genç ve yaşı geçmiş genç insanlar var. Beş yıl içinde siyasette, medyada, sinemada, tiyatroda el değişimi bekliyorum."

Bir tayfa fena bir şekilde zihin olarak tıkandı. Kaçan da çok genç var, ona da çok üzülüyorum, çok parlak çocukları kaybetti ülke. "Sisteme adapte oliceksin" diye bir muhabbet var. Kendi zihnini kullanmamaya gayret eden birçok genç var. Genelde işin başındakiler "yapımcı zihniyeti"nde. Bunun bir çıkmaz sokağa gireceğini ve orada patlayacağını tahmin ediyordum, etmeye de devam ediyorum. *(gülüyor)* 30 yaşında çocuğu görüyorum, 40-45 olmuş. "Ne oldu oğlum sana" diyorum. İçimden öyle diyesim geliyor. 30 yaş nedir ya? Kendi içlerindeki bu yaşlanmadan korkacaklar bence. Bir grup kafasını kaldıracak, '80 doğumlulardan çok umutluyum. 30'a yeni geliyorlar, 30'u döndüktden sonra "sikerim bu işi" diyecekler.

Hep bir kollama, imece vardı. Nasıl oldu da birdenbire bitti? O karakterler nereye gitti? Benim anlamadığım ve sorduğum soru budur: Bu ülke böyleyken neden böyle oldu?

Var mı onun işaretleri?

Var. Yeni yeni isimler geliyor. Bir arayış var. Bir değişim yaşanıyor. Medyanın bütün alanında bir değişim yaşanıyor. Siyasetteti gerçek değişim daha başlamadı, ama değişime hazır artık. Yeni ekiplerin siyasete gireceğini düşünüyorum. Siyasetin söylemleri de daraldı. Yeni bir partinin yeri hazır aslında. Yabancı bir adam bile gelse yüzde 30-40 oy alır gibi geliyor bana. İnsanlar özgür olmak istiyor, ekonomik olarak iyi olmak istiyor. Herkesin beklentisi bu. Türkiye insanı faşizmden hoşlanmaz aslında.

Peki niye bu kadar kesif bir faşizm var?

Aslında özünde sevmiyor, onu demeye getiriyorum. Anadolu'da şiir var, bağlama var, Yunus var, Mevlânâ var...

Ama "bağlama, Yunus, Mevlânâ" anlayışıyla şimdiki hâkim İslâm anlayışı farklı şeyler. Söyleşinin başında gösterdiğin aile fotoğrafı çok manidar değil mi?

Benim tanıdığım insanlar iyi niyetliydi, hayata iyi niyetle bakardı. Hep bir kollama, imece vardı. Nasıl oldu da yardımlaşma birdenbire bitti? O karakterler nereye gitti? Benim anlamadığım ve sorduğum soru budur: Bu ülke böyleyken neden böyle oldu? Burada insanları suçlu görmüyorum. İnanırlar, saf insanlardır, bilmezler, kurnazlıkları iki adım öteye gitmez. İkinci hareket yoktur yani. *(gülüyor)*

Yılmaz Özdil'e ne diyorsun? Ahmet Türk'e atılan yumruğa "adaletin tokmağı" dedi.

Hiçbir zaman katılacağım bir görüş değil.

Eski bir söyleşide sevdiğin köşe yazarları onun da ismini veriyorsun.

Esprili yazıyordu, neşeli bir adamdı. Komedi sevdiğim için komedisi olan köşe yazarlarını da seviyorum. O anlamda söylemiştim. Bu durum tabii hiç doğru değil. Olur mu öyle şey! Şu köken araştıranlardan da hiç hoşlanmıyorum. "Sen aslında Ermeniymişsin de sonra Alevî olmuşsun." Ne uğraşıyorsun, Ermeni olsa ne olur, Rus olsa ne olur?

Genel siyasî tabloyu nasıl yorumluyorsun?

Ben olayı söyleyeyim kafama göre: AKP solun dilini çaldı. Solun dili kalmadı. AKP, evrensel insan hakları bildirilerini okuyan bir parti gibi oldu. Sol oradan tokatı yedi. Kendine gelemiyor bir türlü. Dil arıyor, bulamıyor. Peki n'apalım? O "a" diyorsa ben "b" diyeyim gibi basit çözümler ürettiği bile olabiliyor. Saçma bir tez mi sence? Pek aklına uymuyor değil mi? *(gülüyor)* Ben öyle hissettim yani. "Allah allah, bu solun dili değil mi?" diyordum AKP'yi ilk dinlediğimde. "Dindar mindar, bak geliştirdiler kendilerini" filan. Anadolu'da bir dönem çok İmam-Hatip açıldı. İmam ve hatip; hatiplik sanatı, düşünsenize bir okul hatip yetiştiriyor. Bu hatiplerin hepsi siyasete girdi. AKP İmam-Hatip'lerin uzantılarının kurduğu bir parti. Hatiplik bir ders, tiyatroda da bir ders, bu dersi almak önemlidir. İkna kabiliyetleri çok yüksek. İstanbul daha çok Galatasaray Lisesi'nin ekolü, medya o dili kullandı, Galatasaray dilini. Onun karşısına hatipliler geldi. Bu da mı saçma sence? *(gülüyor)*

Değil... Galatasaray dili deyince çeşitli isimler geliyor akla. Coşkun Kırca, Mehmet Ali Birand, Fatih Altaylı... Ayrı kamplar gibi, ama aynı kamp aslında.

Bir okul müsabakası gibi, Galatasaray'la İmam-Hatip arasında. O onu aşağılıyor, o ona "senden adam olmaz" diyor. Komik aslında. İmam-Hatipli çok köşe yazarı var.

Hitabet sağlam.

Tabii, seni hemen ikna ederler. Bir dönem girdim aralarına Erbaa'da, meraklı bir tip olduğum

için her yere bakmışlığım vardır. Bir oğlan vardı, o kadar iyi ders anlatıyordu ki bana, anlıyordum. Hocadan anlamıyordum. Geometri filan, zor konular, sert konular. Ondan dolayı oraya çok gittim geldim. Bir ara kafamda takke, elimde tesbih, Kuran-ı kerim'le fotoğrafım var. O fotoğrafı çektirdikten sonra vınn.

Niye vınn?

Çok sıkıcıydı.

Dershane mi bu?

Bizim bir komşuydu. Akıllı bir oğlandı. Ondan ders aldırttı bizimkiler. Evlerine gittiğimde kadınlar kaçıyordu, çünkü göz göze gelmememiz gerekiyordu, ikram yapılırken de kendilerini göstermeden kapıdan tepsiyi uzatıyorlardı. Çok sıkıcı bulduğum için oraya daha fazla takılmadım.

Bu takke filan nasıl oldu?

İmam-Hatipliler çok yaygınlaştı. Bizim mahallede üç-dört İmam-Hatipli vardı. Çok parlak öğrencilerdi, benim ders aldığım çocuk onlardan biriydi. O dersler sonrasında gelişen bir olaydı o. Ben de parlak bir öğrenciydim; teşekkür, takdir filan alıyordum. Fakat matematikte, geometride anlamadığım sorunlar çok oluyordu, ama ondan öyle bir öğrendim ki, hayatım boyunca hep on aldım. Bütün şifrelerini çözdüm matematiğin. Bununla hava atmak bu saatte... *(gülüyor)* Senaryo da matematiktir.

Takke hikâyesine dönersek...

Birtakım kadınlar, genç kızlar, grup grup gelip mahallenin kadınlarını topladı, onlara "siz dindar mısınız?" sorusunu sordu. "Dindarız" dediler. "Peki dinin gereklerini yerine getiriyor musunuz?" Bizimkiler çuvalladı. *(gülüyor)* Türk kahvesinin yanında likör bile vardı, alkol gözüyle bakılmazdı, ikram gözüyle bakılırdı, ki havalı bir ikramdı. Dindarlık soruları başlayınca bütün gelenekler teker teker tırpanlandı.

Z

Zihin en çok kullandığın kelimelerden biri. Ne ifade ediyor senin için?

Zihin hastalanmaya çok müsait ve hastalığını da belli etmeyen gizli bir yer aslında. Zihnin hasta olduğu zaman organizma otomatik olarak hastalanıyor. Çok büyük bir hastalık, kanser gibi, Allah göstermesin. Büyük bir arıza ve bu konu hiç önemsenmiyor. Herkes kalbinden, midesinden, karaciğerinden filan bahsediyor, ama zihninden bahsetmiyor. Zihin benim takıntım. Sinema zihne girebiliyor. Gizli arızalar sinemada çözülebilir mi? "Vavien"de de çok uğraştığım bir konu bu. İnsanlara karanlığa gösterip "yok ya, o kadar da karanlık değil" filan hissettirmekti "Vavien"deki ilk hedeflerimden biri. Bir film bir zihin rahatlığı yaratabilir mi? Zihindeki trafiğe de benzeyen bir sistem kurmaya çalıştım "Vavien"de. Zihin bazen suç işler. Suç işlediği zaman, zihin polisi vardır, o sorgular. "Ne oldu? Ne yaptın?" *(gülüyor)* Her şeyi gerçekliğiyle söylemen lâzım, uydurmasyon olmaz. Sonra meseleler yavaş yavaş çözülür, "ha, öyle miymiş, ha, ondan" filan gibi. "Vavien"de de böyle bir benzeme olsun istedim. Vavien açıp kapatmak, yakıp söndürmek ya... Zihinde bir trafik vardır; suçlar, korkular, hatalar, kusurlar ve onlarla mücadele... Birçok insan zihninin hasta olduğunu bilmiyor. Sağlık manyaklığı sardı ortalığı; karaciğerdi, kalpti, oydu buydu, ama zihinden bahseden yok. En önemli organın ya! Zihin öyle bir hastalık ki, öldürür insanı. İntihara kadar gider. Bence konuşulması gereken tek konu zihin, zihin hastalıkları. *(gülüyor)*

Psikolojiden, psikiyatriden farklı bir şeyden bahsediyoruz galiba.

İnsanın içindeki trafik bu. İnsanın kendisi anlar zaten. Zihniyle nasıl bir bağ kurduğunu kendisi biliyordur. Zihin ve ruh çok yakın konular birbirine. Bütün bu meditasyonlar, yogalar, bilmemneler, hepsi zihne daha yakınlaşabilmek, ruhuna, bedenine daha yakınlaşabilmek için yapılıyor... Tabii abartmamak da lâzım. *(gülüyor)* Çok da deşmemek lâzım. Anadolu'da pek sevmezler fazla düşüneni. "Bu çok düşünüyor, yanar bu, yanar" diyorlar. *(gülüyor)* Düşünmekle ilgili bütün atasözleri olumsuz. "Hindi gibi ne düşünüyorsun?", "gemilerin batar" filan, sakın düşünme! Düşünmeyi zararlı bir şey olarak görüyorlar. Halbuki en önemli yerin zihnin. "Aman abi, zihne bulaşmayalım, ayarı kaçar" gibi yere bağlanıyor. Zihin dediğin geyik gibi zaten. *(gülüyor)* Atlar gider, onun peşine düşersen, ohoo... Dizginlemek lâzım. Onun hızına yetişilmez. "Sus" diye bağırıyorsun kendine. Bir yazar bir senaryo anlatıyordu. Bir ismi hatırlayamadı, "o adamın adı neydi ya" dedi. "Neydi, neydi..." Sonra "NEYDİ?" yaptı. Bağırdı kendine. Azarladı kendini. Orada çalışmayan hücreleri var sanki, onlara seslendi. "Ne o, ne işe yarıyorsunuz, gayret edin, biraz toparlanın." *(gülüyor)* Hücreler tembelliğe müsaittir. Zihni açmak büyük bir sorundur. Allahtan arkadaşlarım var da delilikten yırtıyorum. Deli olmak bir yalnızlık hikâyesi. Yalnızlığı arttıkça insan delirebiliyor. Bir deliyi kurtaran bir deli arkadaşı. İnsanın delirmeye eğilimi varsa arkadaşının deli olmasına özen göstermeli. O zaman ikisi de yırtar. *(gülüyor)* Delirmek zihnin bir arızasıdır çünkü. Ama o kadar korkmamak lâzım. Zihni özgür bırakmak gerekiyor... ✚

500'ü aşkın proje 2010 boyunca İstanbul'da!

İSTANBUL 2010 MAYIS ETKİNLİKLERİ

Boylu Soylu Yelkenliler Yarışı (Donanma Şenliği)

Yer: Karaköy
Tarih: 27 - 30 Mayıs

1956 yılından bugüne dünya denizciliğinin tanıtım, kültür, tarih ve eğitim olimpiyatları sayılan Boylu Soylu Yelkenliler (Tall Ships) Yarışı bu yıl tarihinde ilk kez, Ege, Marmara ve Karadeniz sularında gerçekleşiyor. 12 Mayıs tarihinde Yunanistan'ın Volos Limanı'ndan hareket edecek yelkenlilerin Çanakkale ve İstanbul Boğazlarını geçerek Karadeniz'e açılması bekleniyor.

Evimiz İstanbul

İstanbul'da yaşayan ancak yaşadığı kenti tanıma fırsatı bulamamış ilköğretim çağındaki öğrencilere İstanbul kültürünü farklı boyutlarıyla tanıtmayı hedefleyen bu proje TEGV tarafından yürütülüyor. Proje kapsamında, beş farklı modül ile toplam 44.864 çocuk, 648 gönüllü ve 3000 öğretmene eğitim verilerek, kente dair çalışmalar yapılıyor.

Bezemeleri ve Minyatürleriyle Osmanlı Çeşmeleri

Yer: Dolmabahçe Sarayı
Tarih: 20 Mayıs - 9 Haziran

40 kadar sanatçının görev aldığı atölye çalışması kapsamında, İstanbul'da bulunan 100'ü aşkın çeşme ve sebil, bezemeleri ve tarihi çevre düzenlemeleriyle birlikte tezhip ve minyatür eseri olarak hazırlanıyor.

İSTANBUL 2010 AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ MAYIS ETKİNLİKLERİ

XXX. Roma'dan Üçüncü Roma'ya Uluslararası Tarih Araştırmaları Semineri
29 - 30 Mayıs
Galatasaray Üniversitesi ve Topkapı Sarayı Müzesi

1. Uluslararası Denizkızı Kongresi ve İstanbul Denizcilik Festivali
21 - 25 Mayıs
Ataköy Sheraton Oteli

13. Uluslararası İstanbul Kukla Festivali
5 - 16 Mayıs
garajistanbul, Fransız Kültür Merkezi, Taksim Meydanı, Kukla İstanbul ve Ümraniye Meydan Alışveriş Merkezi

15 Sergi 15 Seminer Boğaz ve Erguvan
29 Mayıs - 29 Haziran
Altunizade Kültür Merkezi

Klasik Türk Sanatlarında Takı Sanatı
15 Mayıs - 28 Haziran
Altunizade Kültür Merkezi

2010 Okullarda, Hayatımız Tiyatro
8, 9 Mayıs
Avcılar Endüstri Meslek Lisesi
15 Mayıs
Kâğıthane Cevdet Şamıkoğlu İlköğretim Okulu
22, 23 Mayıs
Güngören Lisesi
2 Mayıs
Ümraniye Aşağı Dudullu İlköğretim Okulu

Ab-ı Hayat İstanbul Suları ve Su Kültürü Sergisi
15 Mayıs - 15 Ağustos
Türk ve İslam Eserleri Müzesi

"Açık Şehir: Biraradalığı Tasarlamak" Rotterdam Mimarlık Bienali İstanbul'da: "Sığınmak"
Sergi
9 Mayıs'a kadar
Tütün Deposu

Ahırkapı Hıdrellez Şenlikleri
5 Mayıs
Ahırkapı Parkı

Ali Ufkî Yılı Konserleri / 5
23 Mayıs Saat: 19:30
Fransız Sarayı Balo Salonu

Atıf Yılmaz Stüdyosu Perşembe Söyleşileri
6, 13, 20, 27 Mayıs
Küçükçekmece Sefaköy Kültür Merkezi

Avrupa Üniversiteleri Tiyatro Şenliği
2 - 16 Mayıs
Devlet Tiyatroları Üsküdar Tekel Sahnesi, Üsküdar Stüdyo Sahnesi, Cevahir 2 Sahnesi, Küçük Sahne, Rüştü Uzel Sahnesi ve garajistanbul

Bezemeleri ve Minyatürleriyle Osmanlı Çeşmeleri
20 Mayıs - 9 Haziran
Dolmabahçe Sarayı

Bir Kesişim: Yollar, Müzik ve İstanbul
21 Mayıs Saat: 20:00
Kadırga Sanat Üretim Merkezi

Birlikte Yaşamak - Yüzleşme Sokağı
10 - 16 Mayıs
Haliç Kongre ve Kültür Merkezi

Bizantium'dan İstanbul'a Sergisi
28 Mayıs'tan Eylül'e kadar
Sakıp Sabancı Müzesi

Boylu Soylu Yelkenliler Yarışı
27- 30 Mayıs
Karaköy Rıhtımı

Canlandıranlar Yetenek Kampı
Konferans
29 Mayıs Saat: 14:00
Panel
15 Mayıs Saat: 14:00
santralistanbul

Çağdaş Sanat Belleği
Aralık sonuna kadar
Kadırga Sanat Üretim Merkezi

"Dünya Kuklası İstanbul'da" Kukla Gösterileri
16 Mayıs'a kadar
garajistanbul, Fransız Kültür Merkezi (FKM), DT Cevahir 2, Terminal Sahnesi, Taksim Meydanı, Kukla İstanbul ve Ümraniye Meydan Alışveriş Merkezi

"Dünya Kuklası İstanbul'da" Dünya Kuklası Sergisi
16 Mayıs'a kadar
İstanbul Metrosu Taksim Girişi

Essen - Pécs - İstanbul on Bike
9 Mayıs Pécs'e varış

Eurobiker - 8. Avrupa Motosiklet Turu
23 - 26 Mayıs
Sultanahmet Meydanı

Europa Nostra - Almanya Koruma STK'ları ile Deneyim Paylaşım Toplantısı
7 Mayıs
Alman Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesi
22 Mayıs
İngiltere Başkonsolosluğu

Evimiz İstanbul Beykoz Öğrenim Birimi
5, 12, 19, 26 Mayıs -
3. Sınıf Kulüp Etkinliği
1, 8, 15, 22, 29 Mayıs -
5. Sınıf Kulüp Etkinliği
3, 10, 17, 24, 31 Mayıs -
6. Sınıf Kulüp Etkinliği

Ferit Aysan Eğitim Parkı
6, 7, 13, 14, 20, 21, 28 Mayıs - 4. Sınıf Kulüp Etkinliği
4, 11, 18, 25 Mayıs -
5. Sınıf Kulüp Etkinliği

Gültepe Öğrenim Birimi
4, 11, 18, 25 Mayıs -
3. Sınıf Kulüp Etkinliği
1, 8, 15, 22, 29 Mayıs -
4. Sınıf Kulüp Etkinliği
2, 9, 16, 23, 30 Mayıs -
5. Sınıf Kulüp Etkinliği

İpek Kıraç Öğrenim Birimi
6, 7, 13, 14, 20, 21, 27, 28 Mayıs - 3. Sınıf Kulüp Etkinliği
1, 8, 15, 22, 29 Mayıs -
4. Sınıf Kulüp Etkinliği

Sema ve Aydın Doğan Eğitim Parkı
4, 7, 11, 14, 18, 21, 25, 28 Mayıs - 3. Sınıf Kulüp Etkinliği
1, 8, 15, 22, 29 Mayıs -
4 - 5. Sınıf Kulüp Etkinliği

Semiha Şakir Öğrenim Birimi
2, 9, 16, 23, 30 Mayıs -
5. Sınıf Kulüp Etkinliği
(1. ve 2. Grup)

Zeyrek Öğrenim Birimi
6, 13, 20, 17 Mayıs -
3. Sınıf Kulüp Etkinliği
7, 14, 21, 28 Mayıs -
4. Sınıf Kulüp Etkinliği
2, 9, 16, 23, 30 Mayıs -
5. Sınıf Kulüp Etkinliği

Fransız Kültür ve Sanat Günleri
8 - 15 Mayıs
Fransız Kültür Merkezi

Mayıs ayı boyunca her gün kent kültürü, görsel sanatlar, eğitim, müzik ve sahne sanatları alanlarında yeni, yaratıcı onlarca gösteri, atölye çalışması, konser ve etkinlik gerçekleşiyor... Katılmanız, izlemeniz, paylaşmanız için. **Şimdi yeniden keşfetme zamanı.**

Ayrıntılı bilgi için www.istanbul2010.org

İstanbul 2010 AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ

Avrupa Üniversiteleri Tiyatro Şenliği

Tarih: 2 - 16 Mayıs

Bu yıl üçüncüsü düzenlenecek olan Tiyatro Şenliği, Avrupa'dan ve Türkiye'den çeşitli üniversite tiyatro topluluklarını İstanbul'da buluşturuyor. Festival, atölye çalışmaları ve seminerlerin yanı sıra tiyatro eğitiminde yeni gelişmeler ve eğitimde tiyatronun rolünü inceleyecek olan "Uluslararası Tiyatro Eğitimi Sempozyumu"na ev sahipliği yapıyor.

XIII. Uluslararası Kukla Festivali

Tarih: 4 - 16 Mayıs

İstanbul 2010 AKB Ajansı'nın katkılarıyla bu yıl 13.'sü düzenlenecek olan kukla festivali, dünya kukla sanatının önde gelen isimlerinin 20'den fazla gösterisini içeriyor. Uluslararası kukla/gölge tiyatrosu örneklerini İstanbullularla buluşturan festival kapsamında herkese açık kukla yapım atölyeleri ve kukla film gösterileri yer alıyor.

İstanbul 2010 Chopin Piyano Haftaları

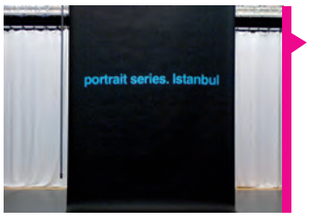
Tarih: 2, 5, 9 Mayıs

Chopin'in 200. doğum yılında Gergely Boganyi, Özgür Aydın, Gülsin Onay, Gabor Csalog ve Istvan Varga gibi dünyaca ünlü sanatçıların piyano resitalleriyle gerçekleşecek olan İstanbul Chopin Haftaları Mayıs ayı boyunca çeşitli etkinliklerle devam ediyor.

İstanpoli / İstanbul Portreleri

Yer: garajistanbul
Tarih: 1/5 - 8 Mayıs

Belçikalı yönetmen Michael Laub tarafından oyuncu, dansçı ve amatör katılımcılarla geliştirilen "Portre Serileri", gerçeklik ile kurgu, sahte ile özgünlük arasındaki ilişkiye dikkat çekiyor. Laub, garajistanbul'da gerçekleştireceği performatif düzenlemede, birbirinden bağımsız 14 profesyonel ve amatör oyuncuyla birlikte çalışıyor.

İstanbul 2010 GÖNÜLLÜ PROGRAMI

GÖNÜLLÜ PROGRAMI
Yer: İstanbul 2010 AKB Ajansı (Atlas Pasajı, Beyoğlu) Tarih: Her Çarşamba 15:00 -17:00 ve Her Cumartesi 11:00 -13:00

İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti sürecinde İstanbulluların daha etkin rol almasını sağlamak ve 2010 kapsamında etkinliklerde ihtiyaç duyulan gönüllülerin koordinasyonunu sağlamak amacıyla hazırlanan Gönüllü Programı, farklı yaş, meslek, cinsiyet, din, dil, etnik köken ve dünya görüşlerine sahip İstanbulluların birlikte üretip çalışabilecekleri bir alan yaratıyor. **www.istanbul2010.org http://2010gonullu.blogspot.com**

Formula 1 Türkiye Rallisi
28 - 30 Mayıs
İstanbulPark

Fotoğraf Geçidi "İçinden Deniz Geçen İstanbul"
Sergi
7 Mayıs'a kadar Fototrek

Fotoğraf Geçidi "Sahne Senin İstanbul"
Sergi
8 Mayıs - 4 Haziran
Sergi Okuma
26 Mayıs Fototrek

Gare St. Players Ireland "All Access Beckett"
3 Mayıs
garajistanbul

"Geçmişten Günümüze Etkileşimler ve Japon Sanatı" Sergisi
2 - 22 Mayıs
Taksim Cumhuriyet Sanat Galerisi

Grease Müzikali
25 Mayıs - 2 Haziran
Kuruçeşme Arena

Hulda Sanat ve Bilim Yolculuğu
7 - 16 Mayıs
Napoli (İtalya)

İstanbul 2010 Chopin Piyano Haftaları Endre Hegedüs Resitali
2 Mayıs Saat: 20:00
Beşiktaş Belediyesi Akatlar Kültür Merkezi

Emre Şen Piyano Resitali
5 Mayıs Saat: 20:00
Beşiktaş Belediyesi Akatlar Kültür Merkezi

Emre Elivar Resitali
9 Mayıs Saat: 20:00
Dame de Sion Lisesi

İKSV Uluslararası Tiyatro Festivali
14 Mayıs - 10 Haziran
Muhtelif yerlerde

İstanbul Kadın - Kadın İstanbul "İstanbul'un Sağlık ve Kadın Dünyası Paneli"
Konferans
8, 15 Mayıs
Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı

"Osmanlı Dönemi Mesire Yerleri" Gezisi
22 Mayıs
Kâğıthane Mesiresi, Havuz başı Mesiresi, Göksu

İstanbul Mimarisinin Müziği - 3
7 Mayıs Saat: 20:00
Tarihi Feshane İdari Binası

İstanbul Moda Tekstil ve Hazır Giyim Konferansı
6 - 7 Mayıs
İstanbul Hilton Convention Center

İstanbul Resitalleri - Cristina Ortiz
12 Mayıs
Mustafa Kemal Kültür Merkezi

İstanbul Topkapı Sarayı: Osmanlı Sultanlarının Hazineleri Kremlin Sarayı'nda
26 Mayıs - 15 Ağustos
Kremlin Sarayı

İstanbul Uluslararası Şiir Festivali
11 - 15 Mayıs
Harbiye Muhsin Ertuğrul, Arkeoloji Müzesi, Beyoğlu Sanat Galerisi, Yerebatan Sarnıcı, Galata Kulesi, Emirgan Beyaz Köşkü, Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi, Boğaziçi Üniversitesi, Kadir Has Üniversitesi, Bilgi Üniversitesi, Muammer Karaca Tiyatrosu, Galata Kulesi Meydanı, Gülhane Parkı, Heybeliada, Kızlarağa Medresesi, Sirkeci İstasyonu, Pera Müzesi ve Caferağa Medresesi

İstanpoli "Michael Laub"
1, 5, 6, 7, 8 Mayıs
garajistanbul

Kutluğ Ataman Sergisinin Açılışı
27 Mayıs
MAXXI Çağdaş Sanat Müzesi (Roma, İtalya)

Medeniyetler İttifakı - Juan Goytisolo Edebiyat Konferansı
18 Mayıs - Pera Müzesi
Saat: 19:00
20 Mayıs - İstanbul Üniversitesi - Avrasya Enstitüsü Saat: 11:00

Mevlevi Kültürünün Anlatımı ve Sema Töreni
İstanbul Şarkıları
Konser
15 Mayıs Saat: 14:00
Yenikapı Mevlevihanesi

Hz. Mevlana ve Ailesinin Göçü
Sohbet
8 Mayıs Saat: 14:00
Yenikapı Mevlevihanesi

Sema Ayini
2, 16, 23, 30 Mayıs
Saat: 14:00
Yenikapı Mevlevihanesi

Molecular Sergisi
Aralık sonuna kadar
Hasköy Mayor Sinagogu

MünirİstanbuI
30 Mayıs Saat:19:30
Cemal Reşit Rey Konser Salonu

"Prometheus Improvident" C. Tsoclis Sergisi
23 Mayıs'a kadar
Yunan Konsolosluğu

Redbull Flugtag
23 Mayıs
Caddebostan Sahili

Sokağımdan Tarih Yazıyorum
8, 9, 15 Mayıs
Sarıyer Bölgesi Atölye Çalışması
16 Mayıs
Sarıyer Bölgesi Saha Çalışması

Taşınabilir Sanat "Taşınabilir Sınırlar"
11 Mayıs'a kadar
Haydarpaşa Garı

The Morning Line
22 Mayıs'tan Eylül sonuna kadar
Eminönü Meydanı

Theodosius Limanı (Arkeo-polis) ve Yenikapı Transfer Noktası Sergileri
Ekim ayına kadar
Fransız Kültür Merkezi, Maksem, Ido ve Venedik Bienali

Türküyem - Müzikli Danslı Oyun
27 Mayıs Saat: 20:00
28 Mayıs Saat: 20:00
Cemal Reşit Rey Konser Salonu

Uluslararası İstanbul Şarkıları Yarışması
29 Mayıs
Cevahir Kongre Merkezi

Yazı'nın Müziği
31 Mayıs
Cemal Reşit Rey Konser Salonu

Yeraltındaki Devrim
Mayıs ayı boyunca
Brüksel ICIB

Zeynep Tanbay Dans Topluluğu & Göksel Baktagir Grubu
1 - 5 Mayıs
Shangai - Expo Türkiye Pavyonu

Ses Duvarı

İki yıldır ha çıktı ha çıkacak deniyordu. Geçen sene internete düşen bir albüm dolusu kaydın yarısı bu nihaî resmî yapımda da var, ama çok daha iyi bir icrayla, Linda Perry, Billy Corgan gibi eski dostların da katkısıyla. Yıllardır uyuşturucu ve vesayet davalarıyla, azgın medyayla boğuşan Courtney Love'ın "Nobody's Daughter"ı, üstelik, Hole'un da yeniden toparlanması anlamına geliyor. Doğrusu, biz Love'ı severiz, rock and roll âleminde kadınlar lehine verdiği mücadelenin arkasındayız. Hole'un eski elemanı Melissa Auf der Mar da ikinci solosu "Out of Our Minds"ı çıkardı bu arada. Altı yıl öncesine göre çok daha olgun, oturmuş, bu sene dinleyebileceğiniz en harbici rock'lardan biri...

Babasının heyecanıyla İstanbul şehri gün sayarken, oğlu da kendi işine bakıyor, ikinci solo albümünü raflara koyuyor: Jakob Dylan, "Women + Country"de, babasının aksine, hayli sakin, ama dört dörtlük bir indie rock icra ediyor...

"Kül yutmaz bir adanmışlıkla icra edilen fütüristik funk..." Yeni albümleri "Rise Up"ın başında böyle tarif ediyor müziğini Cypress Hill. Altı yıldan bu yana ilk albümleriyle, hip-hop'u köklerine, mücevher dükkânlarından sokaklara, "high society"den isyana döndürüyor grup. İki şarkıda Tom Morello'nun gitarı da cabası...

The Fall'un 28. stüdyo albümü "Your Future Our Clutter", son senelerde tutturdukları yüksek çıtayı aşağı indirmiyor. Mark E. Smith her zamanki gibi sayıklıyor, verip veriştiriyor, bağırıp çağırıyor, gitar-bas-davul car car yürüyor. Kendilerinden başka bir şey isteyen yok zaten. O kadar uzun zamandır, bütün eleştirilere rağmen o kadar kendileri olarak –ya da Mark E. Smith kendisi olarak– istikrarla varlar ki, dilimizin ucuna geliyor: "Gerçekleri tarih yazar, tarihi The Fall..."

Natalie Merchant 10.000 Maniacs'ı çoktan unutturmuştu, ama iki albüm arasına yedi sene koyunca az kaldı kendini de unutturacaktı. Uzun ama bıktırmayan, sağlam bir orkestrayla coğrafyalar arasında maharetle gezinen, büyük bir şiir geleneğinden çocuk şarkıları devşiren "Leave Your Sleep", büyüklere göre bir albüm...

Siyah funk'ı dirilten belki Amy Winehouse oldu, ama '70'lerin başlarına has bir sound'u ancak Sharon Jones & The Dap Kings verebildi. Hem de öyle "tribute grubu" edasıyla değil, yepyeni, zıpkın gibi şarkılarla, dinamik bir güncellikle. "I Learned The Hard Way", yine şahane şarkılarla, soul-funk uzmanlıklarını geliştiriyor...

"22 Dreams"den itibaren Paul Weller çok acayip bir hatta girdi. İyi şarkıyı "punky" de, "diskomatik" de, has rock adabıyla da verebiliyordu, şimdi haller arasında gidip geliyor, her dinleyişte yeni bir şey keşfettiriyor, kuru gürültüye de, funk'a, soul'a da, saykodeliaya da aynı oranda açılıyor, bir yandan da halkı huzursuzluğa sevkediyor, galeyana getiriyor : "Wake Up The Nation", nefis bir albüm...

Kendi deyişleriyle "gypsy punk kuşağı"nın güzide temsilcisi Gogol Bordello, beşinci albüm "Trans-Continental Hustle"ı çıkardı. Eugene Hütz'ün bir süredir yaşadığı Rio'da çıkan şarkılar, büyük prodüktör Rick Rubin'e emanet edilmiş. Sonuç, olumlu. Başta "Pala Tute", Beyoğlu'nu titretecek çok iş var yine Bordello'da...

uzunçalar

Arthur H L'Homme du Monde
Birol Topaloğlu Destani
Black Francis Nonstoperotik
Caribou Swim
Cypress Hill Rise Up
David Byrne & Fatboy Slim Here Lies Love
Dead Weather Sea Of Cowards
Faust Faust Is Last
Françoise Hardy La Pluie sans parapluie
Gogol Bordello Trans-Continental Hustle
Gotan Project Tango 3.0
Hold Steady Heaven Is Whenever
Hole Nobody's Daughter
Jacques Higelin Coup de foudre
Jakob Dylan Women + Country
MGMT Congratulations
Natalie Merchant Leave Your Sleep
The National High Violet
The New Pornographers Together
Orhan Gencebay Berhudar Ol
Paul Weller Wake Up The Nation
Roky Erickson True Love Cast Out All Evil
Sage Francis Li(f)e
Steve Mason Boys Outside
Tamikrest Adagh

kısaçalar

Black Rebel Motorcycle Club The Toll
Blur Fool's Day
Hande Yener Sopa
La Kumpania Zelwer Lekhayim!
Lily Allen Fuck You
Nazan Öncel Tuttum Bırakmam
Omar Khorshid Ah Ya Zaman
Sade Bring Me Home
Sarah Jane Morris Never Forget How To Dance
Serge Gainsbourg Aux armes et caetera
Sharon Jones & The Dap Kings Money
Tarkan Sevdanın Son Vuruşu
Willie Nelson Freight Train Boogie
Yıldız Tilbe Hastayım Sana
Zero 7 Pop Art Blue

müzik ekranı

Şalvar Rap HES
Büyük, çok büyük bir başyapıt: Yuvarlakçaylı kadınların HES'e direnişi ve tüm trükleriyle, hatta sample'larıyla tam bir rap şahikası. İzleyin, izlettirin: vimeo.com/9507840

Mor ve Ötesi Yorma Kendini
Yeni albüm gün sayarken çıkan ilk klipte Nick Cave'esk, ama ona nazaran hayli uslu bir tarz–ı MTV eleştirisi var: http://www.dailymotion.com/video/xd8b45_mor–ve–otesi–yorma–kendini_music

Tom Petty & The Heartbreakers I Should Have Known It
Haziran ayarlı yeni albüm "Mojo"dan: new.music.yahoo.com/videos/TomPettyAndTheHeartbreakers/I–Should–Have–Known–It––218674034

Moğollar Güm Güm
Bir Engin Yörükoğlu bestesi ve performansı: alkislarlayasiyorum.com/icerik/30156/mogollar–––gum–gum–engin–yorukoglunun–anisina

Aynur Rewend
Aynur Doğan bestesine Hasankeyf'te Fatih Akın imzalı klip: http://www.vitube.net/aynur/rewend–gocebe–video_a38a36d30.html

AYNUR

Hepimiz göçebeyiz

Aynur sadece genç ve kentli bir Kürt kuşağının en önemli seslerinden biri değil, bütün bir Türkiye'de ufku, müzikal algısı en açık müzisyenlerden biri. "Kürt Kızı" namıyla parladığı "Keçe Kurdan"dan altı, "Nüpel"den dört sene sonra, bu sefer de "Rewend"le karşımızda...

Söyleşi: Merve Erol

"Keçe Kurdan" (2004) sizin için bir milât galiba. Öyle bir patladı ki, o günden bu yana, Batı Avrupa'dan İran'a kadar, yeni albümünüzü bekleyen geniş bir insan topluluğu var artık...

Aynur Doğan: Geçen albümle bu albüm arasında epey vakit geçti, ama "Rewend" çıktıktan iki gün sonra İran'dan, Suriye'den, İsrail'den mail'ler gelmeye başladı "albüme nasıl ulaşacağız" diye. Türkiye'de kimsenin haberi yoktu, ben bile daha haberdar değildim çıktığından! *(gülüyor)* İran'a gitmeyi, orada biraz yaşamayı çok istiyorum. Kamkar'lardan beraber konser teklifi de geldi, ama dedim, nasıl olacak bu iş? Geçen sene çok sevdiğim Sima Bina'yla üç ortak konser verdik, İranlılarla İsveçlilerle beraber düzenlemişlerdi. Daha önce de pek çok İranlıyı sahnede gördüm ve her defasında işlerini ne kadar kutsadıklarını farkettim. Sahnede biz bir kopukluk yaşıyoruz, ama onlar kendi içlerine kapanıyorlar, odaklanıyorlar, trans haline geçiyorlar, çok hoşuma gidiyor bu durum.

"Keçe Kurdan"da rock'tan, poptan gelen Serdar Ateşer, Aykut Gürel gibi isimlerin farklı düzenlemeleri vardı, ama siz söyleşilerinizde daha "sessiz", sade bir müzik yapmak istediğinizi söylüyordunuz. Dinleyiciler sizden sonra da "Keçe Kurdan" misali görkemli düzenlemeler bekledi mi ya da siz kendi tercihinizi uygulayabildiniz mi sonraki albümlerde?

Kendimi dinleyici yerine koyuyorum, ben bir müziği uzunca bir süre nasıl dinliyorum diye soruyorum kendime. Deneysel albümler de dinliyorum, ama daha sade, dingin, yumuşak albümleri yıllarca çıkarmıyorum teypten. Kulağı yormayan, "şurada şu armoniyi nasıl basmış" diye düşünmekle uğraştırmayan, çaba harcamadan insanın kendini müziğe bırakabildiği albümleri seviyorum. Ben böyle müzikleri seviyorsam, başkaları da muhakkak seviyordur diye düşündüm.

Geleneksel içindeki sadeliği yakalamanın Türkiye'deki sembol ismi Erkan Oğur oldu, öyle değil mi?

Tabii, bana göre en değerli isimlerden biri. Bütün müzik tarzlarına girip çıkmış, hepsini bilen bir adam, ustalığı ortada. Ama sürekli "daha sade" diyor, hatta en iyisinin sessizlik olduğunu söylüyor. *(gülüyor)*

Bazen de, geleneksel icraya farklı bir çalgı, farklı bir yaklaşım getirmek isteyenlere karşı çok tutucu olmuyor mu?

Mutlaka bir sınırı var onun da. Bir geleneksel parçayı okuyorsam ister istemez kendimden bir şey katarım, elli yıl sonra birisi benim kaydımı dinleyip okusa, o da kendinden bir şey katarak değiştirir, aynı kalamaz şarkı, değişmek zorunda. Ortak bir parça, bölgeden bölgeye, köyden köye de değişiyor, tınısı, melodisi, hatta ritmi... Bu değişimler kaçınılmaz. Ama Erkan Oğur her şeyi dinlemiş, eşlik edemeyeceği, giremeyeceği bir müzik tarzı yok, o saflığı aramak, onu özlemek çok doğal onun için. Bizim daha öğreneceğimiz çok şey var.

"Öğrenmek zaten bildiğini hatırlamaktır" gibi veciz bir ifade, çocukluğunuzu, o zaman dinlediğiniz müzikleri, şarkıları düşününce, sizin şimdi müzikte aradığınız şeye uyar mı sizce?

Evet, zaten hissettiğin, algıladığın, bildiğin, geride bıraktığın, hafızanda saklı tuttuğun, bulamadığın tınıları arıyorsun. Varolan şeyleri, varoluştaki ilk sesleri tekrar hatırlamaya çalışıyorum ben de. Her şey olmuş aslında, biz o hatıraları canlandırmaya çalışıyoruz. Yepyeni bir ses, sekizinci bir ton bulunmadı, yeni bir makam keşfedilmedi. Varolanların üzerinden, kendinde nasıl pişmişse öyle çıkarıyorsun.

Bajar nasıl geliyor size? Bir yanıyla gelenekselden hareket ediyorlar ama, gayet kentli bir müzik yapıyorlar, şehre göç etmiş Kürtlerin, işçilerin hikâyelerini anlatıyorlar...

Öyle yaklaşmak güzel bir şey tabii. Kürt deyince hep kırsal, köy, dağ gelmemeli akla. Kürtler artık büyük metropollerde, Avrupa şehirlerinde. Kendilerine ait bir dil, şehir kültürüyle buluşmuş bir müzikal bakış da oluşuyor. Bajar'ı ilk dinlediğimde çok hoşuma gitti şarkıları. Kürt müziğinde de böyle çalışmalar yapılması gerekiyor, sadece gelenekselle olacak bir şey değil tabii. Kaldı ki biz de saf bir geleneksel müzik yapamıyoruz ki, gene mutlaka dönemin alışkanlıklarıyla, yeni

keşfettiğimiz tarzlarla buluşturuyoruz. İster istemez böyle oluyor, çünkü artık onları biliyorsun, alıyorsun, sende bunlar varoluyor. Gelenekselin yanında rock da, pop da olmalı; güzel olduğu sürece sorun yok bence.

"Rewend", "göçebe" demek, albümün bütüne yayılmış bir kavram bu. Göçerlik birkaç düzeyde var galiba: Bir defa, sizin Dersim'deki köyünüz çok eski, köklü bir köy değil, anlattığınıza göre, göçle oluşmuş bir köy...

Kaç yıllık olduğunu, bizlerin ne zaman yerleştiğimizi tam bilmiyorum, ama eski bir Ermeni köyü olduğunu biliyorum. Bizim ailenin üç göbek öncesini kimse bilmiyor. Muhtemelen sürgünlerle, savaşlarla, katliamlarla oraya kadar gelmişler.

Bir Ermeni yerleşimi olduğunu hatırlatan ne vardı köyde?

Doğan köyü adı, Doghkan'mış eskiden, Ermenice bir isim olduğu söylenirdi. Kilise vardı, artık eser kalmadı neredeyse. Büyükler de anlatırdı daha önce bir Ermeni köyü olduğunu.

Rumlar ve Ermenilerin ardından pek çok zanaat eskisi gibi sürdürülemedi, sizin oraya has bir gerileme, yeni gelenlerin alışamadığı bir üretim olmuş mu?

Eskiden toprakla uğraşırlarmış, ama bizim köy hayvancılık yapıyor şu anda. Çok verimli bir köymüş, daha önce bağ-bahçe çokmuş, biz hiç görmedik. Hayvancılık, toprakla olan ilişkiyi de öldürmüş.

Devam ediyorlar mı hayvancılığa?

Halen devam ediyorlar, akrabalardan da devam edenler var. Biz '92'de geldik İstanbul'a. Dersim dağları bombalardan kendini kurtaramadığı için azalma da oldu tabii, operasyonların, çatışmaların yoğun olduğu süreçte sürülerini satmak, köyden çıkmak zorunda kalanlar da çok oldu. Kalanlar şimdi zorluklarla devam ediyor, başka yapabilecekleri bir şeyleri yok.

Onca operasyona rağmen Dersim'in kendine has bir karakteri de var ki, tam anlamıyla bitirilemiyor...

Oradaki farklılığı en çok belirleyen aslında inançları. Ermenisi de varmış eskiden, Kürt Alevî, Türk Alevî, Kürt Sünnî, hatta Kafkaslardan gelenler... Bir arada çok rahat yaşayan bir halk aslında. Bunun sırrı nedir, topraktan mıdır, Alevîlikten mi kaynaklanır, bilemiyorum. Elbette asimilasyonlar oldu ama, o bağ kopmadı, Sünnîyle Alevî arasındaki bağa da bir şey olmadı. Ama politikalar her şeyi kirletebiliyor. En son, barajlarla, insansızlaştırma politikalarıyla uğraşıyorlar, ama acayip bir direnç de var. Bu baraj ısrarının politik bir tarafı da var. Hasankeyf mesela, tarihî, coğrafî, her açıdan önemli bir yer, sadece Türkiye için değil, bütün dünya için öyle. Neden buraya baraj yapmak için ısrarlılar? Bu sadece ekonomik güçle ilgili değil diye düşünüyorum.

Hasankeyf nasıl bir yer sizin için? Fotoğraflarınız orada çekilmiş, Fatih Akın'ın çektiği "Rewend" klibinin mekânı da Hasankeyf...

Toprağına, taşlarındaki dokuya baktığınız zaman ister istemez başka bir âleme kapılıyorsunuz, o ânla bağınızı koparıp "ne kadar geriye gidebilirim" diye düşünmeye başlıyorsunuz, "yedi binyıl geriye gidebilir miyim" diyorsunuz. Bir sürü şey düşünüyor orada insan, ne savaşlar yaşandı, hangi kavimler buradan geçti... Onca savaşa, onca hor kullanılmasına rağmen bugünlere kadar gelebilmişse Hasankeyf, 30-40 yıllık bir baraja da feda edilemez.

Göçebelik sadece fizikî bir olgu mu sizin için?

Her şey var, sadece coğrafya değiştirmekle, toprağını terketmekle ilgili bir göçebelikten bahsetmiyorum albümde. Dünyanın birçok yerine konserlere gittim, çok güzel yerler, çok güzel, çok başka bakan insanlar, bambaşka kültürler tanıdım. Oralardan bir şeyler alırken, kendimden de bir şeyler bıraktım. İnsan acıyı en çok ruhuyla yaşar ya, bütün bu yıllar sonunda ruhsal bir göçebeliğe büründüğümü farkettim. Çok küçüldü artık dünya, iletişim de kolaylaştı, herkes bir tür ruhsal göçebelik yaşıyor aslında.

Zorunlu göç mefhumu da temel bir sorun elbette. Son otuz yılımıza damga vuran, koca bir Güneydoğu bölgesini de, Türkiye'nin bütün büyük şehirlerini de etkileyen temel bir dönüşüm... Bu sürgüne maruz kalanlar, doğdukları, ait oldukları bölgelerle bağlarını –en azından duygusal düzeyde– kesmediler. "Rewend" de sizin artık içinde yaşamadığınız bir bölgeye, bu bölgenin kimliğine bir bütün halinde bakmanız gibi: Farklı yörelerden, Botan'dan, Sorani'den, Sivas'tan, Erivan'dan, Urfa'dan, Dersim'den derlemeler var albümde...

Dersim'de doğdum, büyüdüm. Ama ancak köyden çıktıktan sonra, hatta İstanbul'a geldikten sonra "aa, sadece Kürt biz değilmişiz, sadece Alevî biz değilmişiz" dedim. *(gülüyor)* Baktım ki, aynı topraklar, aynı sınırlar içinde Kürtler var, inançları da farklı. Ve giderek, İran'da, Suriye'de, Irak'ta, Erivan'da Kürtlerin olduğunu öğreniyorsun. İstanbul'a geldikten sonra bunları farkettim. Ama daha çok Dersim kültürüyle, Dersim'in yerel müziğiyle şekillendim. Dersim'de bulunduğum zamanlarda çok radyo, televizyon yoktu etrafta. Tek tük evlerde vardı ama, çok özel bir şey olduğu için çok dinletmezlerdi herkese. *(gülüyor)* Bütün bunları farkedince, başka yerlere de yöneldim, başka yerlerde kültür, müzik nasıl şekillenmiş, nasıl bir ruh, bir duygu var... Ve farkettim ki, ortak bir ruh var. Sadece, İran'da Fars, burada Türk, Erivan'da Ermeni etkisinde... Kendini en iyi koruyan Erivan'dakiler. Orijinal Kürt duygusunu bana en iyi veren yerlerden biri Erivan, Erivan kayıtları. Gerçek bir kimliği görüyorum o kayıtlarda...

Türkiye'de Kürtçe yasakken orada her türkü, her şarkıcı kayıt altına alınabildi, Erivan Radyosu uzun yıllar Kürtlüğü başka coğrafyalarda da yaşatan bir yayıncılık yaptı çünkü, değil mi?

Allah onlardan razı olsun! Onlar olmasaydı biz nereden bu kayıtları toplayacaktık, neyi dinleyecektik?.. *(gülüyor)* Sonuçta, ben Dersim'de doğmuşum, ama o ruh her yere gitmiş. Biraz bununla da bağlantılı albümdeki o tersine göç...

Erivan Radyosu sayesinde çok önemli bazı kadın şarkıcılar da seslerini, yorumlarını tarihe bırakma imkânı buldu. Bazen tek bağlamayla türkü okuyorsunuz. Selda Bağcan'dan bu yana, sırf halk müziğine mâlolmamış, eli bağlamalı, hatta herhangi bir enstrümanlı bir kadın pek hatırlayamadık...

Güler Duman var mesela, çok meşhur... Özlem Özdil de güzel bağlama çalar... Benim de hemen aklıma gelmedi başkası. Ama tabii çok komik, bağlamanın, türkülerin bu kadar yoğun olduğu Anadolu gibi bir coğrafyada kadın bağlamacıların bir elin parmağı kadar olması... Alevî Kürtlerde vardır bu. Şafî dediğimiz kesimde zaten bağlama yoktur. Meryem Xan'a, Ayşe Şan'a baktığımızda, onlar da erkek dengbejlerle birlikte, sadece sesleriyle varolmuşlar, bir enstrüman çalma imkânları olmamış. Erivan Radyosu'ndaki kadın dengbejlere dudukla eşlik edilmiş. Bağlama ya da tenbur geleneği Alevîlerde, özellikle de Kürt Alevîlerde var.

Siz müzik yapmaya başladığınızda ailenizden bir tepki olmuş muydu?

Yoo. Ama İstanbul'a gelir gelmez bağlama öğrenmek istemiştim, bunun için de bayağı mücadele ettim. İlk defa büyük şehire gelmişiz, herkes tedirgin, benim gitmek istediğim bağlama kursu da Aksaray'da, Arif Sağ'ın kursu. Geç saatlerde çıktığımız için bir tedirginlik oldu. "Yanında erkek kardeşin de gelir" noktasına kadar geldiler. Bir

hafta geldi kardeşim yanımda, sonra "senin bana ihtiyacın yok, benim sana ihtiyacım var" demeye başladı. O ortamda, kendi kimliğini tam koyamıyorsun, bir erkekleşme de oluyor. *(gülüyor)* Sonuçta, kararlılığımı görünce destek olmaya başladı ailem. Onun dışında, Dersim'de şarkı söyleyen kadınları zaten çok severler, çok da önemserler.

Dersim'de kalsaydınız bağlama öğrenmek ister miydiniz yine de?

Öğrenebilir miydim, bilmiyorum. Orada da çok istiyordum ama, belki de döneme bağlı bir istektir. Bağlamam yoktu zaten, dedelerin evinde, bazı ailelerde olurdu bağlama. Çocuk olduğumuz için elimize alamazdık, büyükler için, dedeler için kutsal bir şeydi, kutsal kitaplarıydı. Ama zaman geçtikçe, büyük şehirlerle iletişim güçlendikçe belki ben de bir bağlama edinebilirdim köyde.

Annenizin sesini sık sık övüyorsunuz. Onun da okuyuşu Dersim'de sevilir miymiş, o sizin okuyuşunuzu beğeniyor mu?

Annem kızıyor bana, "neden durmadan ismimi anıyorsun" diye. *(gülüyor)* Kolay beğenmez. Bundan yedi-sekiz yıl önce "sesin güzel ama, bu işi daha öğrenmemişsin, şarkı okumak, o şive pişmemiş sende" diyordu. Şimdi dinlerken bana baktığını, gözlerinin dolduğunu görüyorum, "çok fazla kendini kaptırıyorsun, yazık değil mi, niye bu kadar duygusal okuyorsun" diyor bu sefer de. *(gülüyor)* Diyorum, "senden almışım"... Dünya müziğinde birçok kadın sesi dinliyorum, seviyorum da, annemi susturuyorum bazen, çok söylettiremiyorum, çok etkili, çok acılı geliyor. Belki tek bana öyle geliyordur, sonuçta anneden ötesi yok. *(gülüyor)*

Albümdeki şarkıların müzik yönetmeni, aranjörü Cemil Qoçgirî nerede yaşıyor?

Almanya'da, Meinz'da. Yedi-sekiz parça orada yapıldı, iki şarkıyı da İstanbul'da Yılmaz Yeşilyurt düzenledi.

Çeviriler de Toronto'ya gönderilmiş, klip Almanya'dan gelen bir yönetmen tarafından Hasankeyf'te çekildi... Albümün bizzat kendisi göçebeymiş zaten...

(gülüyor) Çok iyi özetledin valla!.. Ama bir albümün her şeyiyle yalnız başına uğraşmak gerçekten çok meşakkatli bir şeymiş. Sadece müzikle ilgili kısmıyla değil, her şeyiyle ilgilendik albümün, müzikten sonrası çok zor oldu zaten.

Albümün açılış parçası "Rewend"in söz ve müziği size ait, çok da güzel bir şarkı. Neden şarkılarda imzanızı daha çok göremiyoruz?

Bazen öyle şeyler dinliyorsun ki, "ne yapacağım şimdi ben" diyorsun, "yapanlar yapmış; daha güzel ne yapacaksın?" *(gülüyor)* Boş duran biri değilim, pek çok müzik biriktirdim kendi kendime, ama "Rewend" şarkısını koyarken bile "olsun mu, olmasın mı" diye uzun uzun düşündüm. Çevreden olumlu tepkiler yükselince bana da bir güven geldi. Ne yapalım, yepyeni bir şey yaratamayacağız, varolanlar üzerinden bizde ne oluşmuşsa, onu çıkaracağız ancak.

Bahsetmeyi pek sevmiyorsunuz galiba ama, "Keçe Kurdan"dan önce iki albümünüz daha var. Onları nasıl buluyorsunuz şimdi?

Türkçe albümler? Acemilik işte, köyden indim şehire... *(gülüyor)* Bir tanesi ("Ateş Yanmayınca", 1994), Arif Sağ'ın kursuna gittiğim zamanlardan. Unkapanı'ndan prodüktörler kursa gelirlerdi, keşfe. *(gülüyor)* Kursun kantininde herkes çalar söylerdi, bangır bangır bağlama sesi gelirdi her taraftan. Sivas olaylarından hemen sonraki dönemdi, herkeste bir bağlama sevdası başlamıştı. Ben de ilk o kursta popüler oldum. Bir albüm teklifi geldi, ben de hemen hevesle kabul ettim. *(gülüyor)* Büyük bir şehire yeni gelmişsin, daha Türkçeye yeni yeni adapte olmaya başlamışsın, hatta Türkçe konuşurken utanıyorsun, "acaba karşımdaki nasıl algılayacak, doğru hitap edebilecek miyim" diye düşünüyorsun, bir de tutup albüm yapıyorsun. *(gülüyor)* "Nasılsın, iyi misin" demek bile bana çok zor geliyordu. Aslında öğrenmişsin Türkçeyi, ama büyük şehirdesin, başka türlü bakıyorsun. Türkçe şarkılar koydular önüme. Çok da tuttuğum parçalar değil bugün. *(gülüyor)* İkinci albüm ("Seyir", 2001) daha iyiydi, ama bana göre ikisi de olmamış albümler. Birincisi hadi olur, çocuksun, çok bilinçli değilsin, şarkı okumayı çok seviyorsun, sanki her şey kaset çıkarmak gibi geliyor sana. İkincisinde çok güzel, çok sevdiğim türküler vardı, ama o türküleri de farkedememişim. Onları sunan bendim tabii ama, sadece onları sunmak, sevmek yetmiyor, o türküleri anlamak da gerekiyor. Bu, kendini anlamakla da ilgili bir şey. Yani ortada pişmemiş, olgunlaşmamış bir Aynur olduğu için, en güzel parçayı da versen, olmuyor. Buna rağmen internet âleminde dolaşıyor albüm, hem de nasıl! Bir parça neredeyse "Keçe Kurdan"la aynı oranda tıklanmış, bunu öğrendiğimde çok şaşırmıştım. "Rewend" çıkar çıkmaz "Seyir"i de yeni bir kapakla, "yeni albüm" diye piyasaya çıkardılar, o da doğrusu biraz moralimi bozdu.

"İki Dil Bavul"la tekrar yaşadım okul yıllarını. Türkçe bilmiyorsun, bazen şaşırıp Kürtçe konuşuyorsun, bazen dayak yiyorsun. Filmdeki daha iyi bir öğretmendi, bize gelenler o kadar iyi değildi.

Unkapanı kurnazlığı...

Aynen öyle. O albümün masrafları da benden çıkmıştı üstelik. Hadi onu geçtik, esas yeni albümle karıştırıyor insanlar. "Seyir" daha önce Aynur Doğan diye çıkmıştı, şimdi Aynur diye basmışlar, "Seyir"in yanına Kürtçesini ve İngilizcesini de yazmışlar...

Unkapanı da globalleşmiş yani...

(gülüyor) Fotoğraf da nasıl, sadece mavi bir göz görüyorsun, eskiden kamyonların arkasına astıkları türden. *(gülüyor)* Bana o kadar benzemiyor ki!

Ajda Pekkan'la beraber sahnede "Keçe Kurdan"ı söylediniz. Bu bize Tayyip Erdoğan'ın bütün açılım toplantılarından daha anlamlı geliyor. Ajda Pekkan, Türkiye'de kadın modernleşmesinin, Batılılaşmasının simgesi; Dersimli bir kızla "Kürt Kızı" şarkısını söylemesi, hakikaten bir simge olduğu '60'larda, '70'lerde bir tür gerilik addedilirdi, Türk kadınının epey Ajdalaştığı '80'lerde ve '90'lardaysa sıcak bir savaş yaşanıyordu, muhtemelen yine söyleyemezdi...

Bir kesimin Kürt müziğine olan önyargısını kırma adına da önemliydi onunla düet yapmak. Öte yandan, onunla müzikal olarak da buluşulabilir elbette. Bazen "ne alâkası var, o popçu" diye tepkiler alıyorum, ama öyle bakmadım olaya. Müzik ortak bir şeydir sonuçta, tarz ne olursa olsun. Bambaşka tarzlardan gelen iki insan bir arada ortak bir şey, değişik bir şey yakalayabiliyorsa, önemli olan odur. Bence Ajda Pekkan iyi bir müzisyen, iyi bir ses, iyi bir kulak. Yılların ardından hâlâ dimdik şarkı söyleyebiliyor. İstikrarı ve kendi müziğine, işine olan saygısı beni çok etkiliyor.

TRT 6'in barış sürecinde Kürtler üzerinde etkili olma ihtimali var mı sizce?

Varolması güzel. Ama o kadar açılım deniyor, yine de TRT 6 "farklılıkların kanalı" diye geçiyor. "Kürt kanalı" diyemiyorlar. Bu coğrafyada elbette bir sürü farklı kimlik, farklı inanç var ama, Kürt denen bir şey de var. İstanbul'un 5.5 milyonu Kürt, düşünün. Bir kanal için de "Kürt kanalı" demek bu kadar zor olmamalı. Bunu farkedenler de çok fazla güvenemiyor tabii kanala. Kürt müziğinde, edebiyatında, şiirinde bir şeyler yapmaya çalışan genç insanlar var, bunları da ciddiye almak zorundasın o kanalda, eşit şartlarda yaklaşmak zorundasın.

Emir Kusturica'nın "imal ettiği" köyde konser vermişsiniz. Nasıl bir köy?

Küstendorf diye bir sanat köyü kurmuş. Biraz deli bir adam Kusturica... Aslında bu ziyareti konuşmaktan o kadar yoruldum ki, bütün gazeteler bunu sordu, ama köyü değil de, orada karşılaştığım Johnny Depp'i! İlk defa Kusturica'yla ilgili cümle kuruyorum. *(gülüyor)* Hep sanatsal birtakım faaliyetler yapılıyor köyde, workshop'lar yapılıyor, dersler veriliyor. Özendim, "keşke ben de kendi köyümde böyle yapabilsem, böyle bir köy kurabilsem" diye. Adı köy oranın ama, bir köylülük durumu da yok yani, hiç benim köyüme benzemiyor. *(gülüyor)* Acayip agresif, sinirli bir adam Kusturica. Yüzünü bir gördüm, "deli bir adam olduğu belli" dedim. Sonra "sen niye gülmüyorsun" dedim, "gülmezsen bir daha suratına bakmam". Beni her gördüğünde gülmeye çalışıyordu. *(gülüyor)*

Kusturica'nın grubu No Smoking Orchestra'da çok güzel bir kırık İngilizce vardır, aklımıza "İki Dil Bir Bavul" filmini getirdi şimdi: Sizin Türkçeniz de o filmdeki çocuklar gibi kırık mıydı?

Güzel bir film o. Biz de aynen öyle büyüdük, izlerken tekrar yaşadım o yılları. Okula ilk başladığında Türkçe bilmiyorsun, bayağı zorluk çekiyorsun, bazen şaşırıp derste Kürtçe konuşuyorsun, bazen dayak yiyorsun. Filmdeki daha iyi bir öğretmendi, bize gelenler o kadar iyi değildi. *(gülüyor)* O dönemlerde, sol Dersim'de güçlüyken, öğretmen gibi değil de, devletin müfettişi gibi davrandıkları olurdu. Çocuklara "Kürtçe konuşanları bize söyleyin" derlerdi. Askerle, polisle bizi korkuturlardı, biz de asker, polis gördük mü, toprağı kazıp altına girmeye çalışıyorduk, o kadar korkmuştuk. Evlerin kapıları dinlenirdi kim Kürtçe konuşuyor diye. Travmatik bir durumdu, o korkuyla yaşadık hep, bizimle beraber geldi, belki de hiç gitmeyecek.

Albüm fotoğraflarınızdaki kıyafetlerinizi kadın arkadaşlarımız özellikle çok beğendi. Nasıl seçtiniz?

Fatih Akın'ın arkadaşları yaptı o kıyafeti. Biraz eski kovboy filmlerindeki dansçı kızların kıyafetlerini de andırıyor. Hasankeyf de sonuçta, Meksika gibi bir yer, kuru, çorak... Meksika'ya uyan kıyafet buraya da uyar. *(gülüyor)* ✚

ARTHUR H

Başıbozuk kozmonot

Fransız şansonu onyıllardır rock'a bulanarak esiyor. Bashung, Renaud, Higelin'lerin ardından bayrak Arthur H kuşağına emanet. 10 Nisan'da İstanbul'da grubu Başıbozuk yoktu ama, çamurlu sesiyle Arthur H , piyanosuna dünyanın hikâyesini sığdırdı...

Söyleşi: Siren İdemen

Evvelki gün Malcolm McLaren hayattan ayrıldı. Sex Pistols'ın kurucusu, punk'ın babasıydı. Siz de Sex Pistols'ın "God Save The Queen"ini yorumlamıştınız. Punk hareketi sizin için ne anlam ifade ediyor?

Arthur H: Ben aslında Sex Pistols sayesinde müzik yapıyorum. Yaş olarak, punk hareketini ilk çıktığında yakalayamadım, sonrasına yetiştim. Ama benim zihnimde şimşeği çaktıran "do it yourself" oldu; herkes eline gitar alıp çalabilirdi. Punk, müzik yapmakta özgür olduğumu hissettirdi bana. O günlerden beri iyi ki değiştim, geliştim tabii. *(gülüyor)* Ama punk hareketi varolan dünyaya, sisteme alternatif, anti-star, özgür bir müzik dünyası olabileceğini gösterdi.

Punk'ı keşfettiğinizde kaç yaşındaydınız?

13 yaşındaydım, 1978-79 yılları...

Sizin için punk esas olarak Sex Pistols mıydı?

Clash'ı da, Sex Pistols'ı da severdim. Punk hareketinin çok muhteşem ve aynı zamanda kendini de tahrip eden bir enerjisi vardı. Fransızca şarkı söylemeye başladığımda, Fransızca punk yapamadığımı gördüm, Fransızca fazla şirsel, fazla ince; çok temel, çok doğrudan şeyleri ifade etmeye uygun değil. Ama çalışma tarzımda, müziğe yaklaşımımda, müzisyenlerle ilişkimde punk ruhunu hep korudum.

Sex Pistols'ın Britanya ulusal marşını "bozarak" yaptığı "God Save The Queen"i seçmenizin sebebi neydi?

Düşünüp taşınıp yapılmış bir seçim değildi. Küçükken, odama kapanır, o albümün sesini sonuna kadar açar, kendimi yere atar, tepinir, gitar çalıyor gibi taklit ederdim... Dinleye dinleye baştan sona ezberlemiştim "God Save The Queen"i. Ergenlik çağı için harika bir albüm, sana herkesi öldürme arzusu, ve daha önemlisi, öfkeli olmakta haklı olduğun duygusu veriyor.

Ulusal marşları "bozanlardan" biri de Jimi Hendrix'ti. Hendrix sever miydiniz?

Hendrix'i nasıl sevmeyebilirsin? Hendrix'i sevmemek mümkün mü? Hendrix başka bir tür sanki, bu dünyaya gelmiş ve yepyeni, inanılmaz ince, inanılmaz güzel bir müzik icat etmiş bir melek, bir uzaylı... Öylesine etkileyici bir karakter ki, kiminle kıyaslanabilir, bilemiyorum... Leonard Cohen gibi, Bob Dylan gibi, taklit edilemez. Onlar apayrı, doğaüstü varlıklar. Benim daha doğrudan etkilendiğim grup Doors oldu. Doors bana rock yapma, şiirsel rock yapma hevesi verdi. Rock ruhuyla, hem şanson, hem trans ve tabii hem de şiir... Bugün de yapmaya çalıştığım, vaktiyle Doors'un bende uyandırdığı duyguları yakalamak diyebilirim. Sonra, Serge Gainsbourg'u keşfedince, bu tarz müziğin Fransızca da yapılabileceğine uyandım. Gainsbourg'dan önce, böyle bir şeyi anadilimde tahayyül etmem çok zordu.

Serge Gainsbourg da Fransa millî marşını alıp reggae yapmıştı... Şanson geleneğinde büyük kopuştu Gainsbourg; sizce onu apayrı kılan neydi?

Gainsbourg'u o kadar farklı kılan bence öncelikle siyahî müzikle bağıydı. Sözlerden ziyade, esas olarak müziğiyle, sound'uyla yakaladığı bir tensellik, cinsellik vardı... Cinsel hazla Baudelaire'i buluşturuyordu mesela; politik olmaktan çok, cinsel haz, bir tür tensellik vardı onda. Fransız şanson geleneği ile siyahî müzik arasında bağ kurdu. Ferré'den, Brassens'ten, diğer herkesten onu çok farklı kılan, hakikaten çok edebî bir şeye yoğunlaşmasıydı. Bence, Gainsbourg modern siyahî müziğin ritmini gerçekten kavramış ilk Fransızdır. Charles Trenet de vardı mesela, caz yapıyordu, ama yine eski ekoldü. Gainsbourg Amerikan müziğinden çok seksüel bir şey aldı.

Brassens, Ferré, Brel; üç büyüklerden hangisine daha yakındınız? O gelenekten miras aldığınız şeyler var mı?

Brel'i çok severdim, hâlâ da çok seviyorum. Brel hakikaten dramatiktir, aynı zamanda çok rock'tur da. Bowie gibi İngiliz ve Amerikalı rock'çuların Brel'e düşkünlüklerinin bir nedeni de bu herhalde. Çok fiziksel bir şarkı söyleme tarzı vardı, bütün bedeniyle söylüyordu. Fransız edebî geleneğinde pek olmayan bir şeydi bu. Londra'daki bir konserde Brel'in bir şarkısını söyledim; onun kelimelerinin içine girmek bana çok iyi geldi. Fransızcada iki ustamın Gainsbourg ve Brel olduğunu farkettim. Brel'deki müzikle bedeninin iç içe geçişine hayranlık duyuyorum; Brel

Gainsbourg'la kıyaslanmayacak denli fiziksel. Gainsbourg o anlamda "dandy"; yüzde yüz, mutlak kontrol var onda... Brel ise kendini teslim ediyor, bırakıyor, transa giriyor. Ben ikisinden de etkilendim, Gainsbourg'un rock ve estetik yanını almak isterim, ama Brel'in transıyla. Belki ikisinin arası bir yerde olabilirim, tabii kendi mütevazı ölçeğimde; yoksa ne Brel'in ne Gainsbourg'un dehası var bende.

Siz Boris Vian da söylediniz... Diğerlerine göre Vian nerede duruyor?

Aslında, Boris Vian bozdu Gainsbourg'un bekâretini. Gainsbourg'a Fransızca modern bir müzik yapılabileceğini gösteren Vian'dı. Vian ironikti, mizahîydi, rahatsız ediciydi; siyahî müzikle, dönemin cazıyla içli dışlıydı. Ben Boris Vian'ı Gainsbourg üzerinden seviyorum.

Ve Edith Piaf'tan da meşhur "Padam padam"ı yorumladınız...

Edith Piaf! Edith Piaf'ı nasıl anlatabilirim? Piaf'ı çok sevmemin bir nedeni, çok sinematografik olması. Onun şarkılarını dinlerken, ekspresyonist bir film seyrediyor hissine kapılıyor insan. Şarkılarında çok dramatik bir yan var, gerçek bir oyun, hakikaten tiyatro yapıyor, comedia dell'arte gibi... Çok mübalağalı. Bu yanına hayranlık duyuyorum. Geçenlerde Michael Jackson'la ilgili filmi, "This Is It"i seyrederken aynı şeyi gördüm, Michael Jackson'ın da şarkılarının çoğu çok dramatik, çok teatral; asabî bir gerilim var, öyle bir duygu ki, seni dürtüyor, uyandırıyor, havada bir tehlike dolanıyor... Edith Piaf'ta da böyle bir duygu vardı, çok Shakespear'yen; iyi ve kötü, düşüş, kaybediş... Çok varoluşçu... İnsanı yakalayıp kavrayan ve alıp götüren bir şey... Şarkı sözlerinde hep havada yüzen bir tehlike var, seni uyanık tutuyor...

Fransızca rock denince akla gelen ilk isim Jacques Higelin; babanızın son albümü "Coup de foudre"u nasıl buldunuz?

Gayet iyi. İşin hoş ve matrak yanı, 70'ine geldi, ama ezelî ebedî genç ve ezelî bir rocker. Hâlâ rock yapıyor, hâlâ çılgınlığından bir şey eksilmedi, hâlâ fantastik, uçuk hikâyeler anlatıyor. 60'lar kuşağı artık nerdeyse ihtiyar denebilecek yaşa geldiler, ama '60'ların ruhunu kesinlikle yitirmediler. Babamın böyle 25 yaşındaymış gibi şarkı söylemesi müthiş bence.

Gençliğinizde, ergenlik döneminizde onun şarkılarını sever miydiniz? Yoksa Gainsbourg hayranı olmanız onu ifrit eder miydi?

Babam da benim için büyük bir esin kaynağıdır, sahnede tanıdığım muhtemelen en serbest, en özgür insan o. Sahnedeyken, onu sınırlayan hiçbir format, hiçbir çerçeve yoktur: Bir anda konseri kesip hikâye anlatabilir, sonra yeniden çalmaya başlar, zaman durur... Tam mânâsıyla normların dışındadır. Bu benim de benimsediğim, kendi tarzımda yaptığım bir şey. Bu açıdan aramızda ortak bir bağ var.

"Cosmonaute Père & Fils" (Baba & Oğul Kozmonot) şarkısında anlattığınız kendi hikâyeniz herhalde. Bir "kozmonot"un oğlu olmak, aynı mesleği seçmek taşıması zor bir yük oldu mu?

Kolay olduğunu söylemek zor. Neyse ki, kendime has bir karakterim var, üzerine kendimi inşa edebildiğim sağlam bir zemin, güçlü bir kaide vardı. Kişiliğimin akasında durmasaydım, bu durum benim için çok yıkıcı olabilirdi, çünkü onun öylesine güçlü, ayrıca öylesine kaotik bir karakteri var ki, o şoku karşılamak çok zor olurdu. Bu büyük bir mücadele gerektiriyor. Tanınmış bir babanın çocuğu olmasaydım, bu kadar mücadele etmem gerekmezdi herhalde, sırf varolmak, kendi başıma var kalmak için sürekli mücadele etmek durumundaydım. Artık atlattım bunu. Ama, bu hakikaten hem bir nimet hem de bir lanet gibi. Nimet, çünkü bana özgürlük ve özgünlük hevesini aşıladı; lanet, çünkü sadece tek kendim olarak varolmam için bile çok çaba sarfetmem gerekti.

Gainsbourg Amerikan müziğinden çok seksüel bir şey aldı. Brel ise kendini teslim ediyor, bırakıyor, transa giriyordu. Ben ikisinden de etkilendim.

Bu nedenle mi Higelin soyadını kullanmadınız?

Evet, kesinlikle. Ünlü insanlar soyadını, o soyadının ruhunu tekellerine alıyorlar. İnsanlar "Higelin" diyor, tek Higelin o değil ki, başka Higelin'ler de var. Benim adım, ruhum Arthur'dü; soyadımın manevî yükümlülüğünü geri alabilmem uzun yıllar aldı. Şimdi artık başardım, atalarımla bağlantıyı yeniden kurdum, ama hakikaten uzun sürdü. *(gülüyor)*

Hiç Jacques Higelin parçası yorumlamadınız galiba; yorumladınız mı?

Arada sırada sahnede söylediğim oldu, kızkardeşimle birlikte de... Kızkardeşim Izïa'nın muhteşem bir sesi var, İngilizce rock söylüyor. Geçenlerde ilk albümünü çıkardı. Onunla beraber iki kere sahnede Jacques'ın bir şarkısını söyledik.

Sizin yazdığınız bir şarkıyı, "Le Destin du voyageur"ü sahnede babanızla beraber söylediniz. "Barışmanın" ilanı mıydı o şarkı?

Çok yakın bir felsefeci, şair dostum bana "babanla bir şarkı yapmalısın" demişti, "ona söylemek zorunda olduğun şeyleri başka türlü söyleyemeyeceksin, ikiniz de şarkıcısınız, ikiniz de şairsiniz, bunun başka yolu yok"... Doğru söylüyordu, ona söylemeyi istediğim, ama söyleyemediğim şeyleri yazdım... Evet, sahnede o şarkıyı birlikte söylemek bir tür "barışma" gibi oldu. Bütün bunları şiirsel bir şekilde birbirimize anlatabilmek, insanların önünde... Çok ağladık, çok iyiydi, güzeldi...

Başkalarıyla birlikte söylemeyi seviyorsunuz, çok kişiyle düet yaptınız... Mathieu Chedid (M), Brigitte Fontaine, Jane Birkin...

Jane'le birlikte Bashung'un çok güzel bir şarkısını söyledik: "Madame Rêve". Soyunma odasında sadece ikimiz, yarım saat boyunca sürekli baştan alarak şarkıyı tekrarladık, ben gitarla eşlik ediyordum, unutulmaz bir andı. Çok kişisel, çok mahremdi. Sahnede söylemekten çok daha fazla hoşuma gitmişti.

Kısa süre önce kaybettiğimiz Lhasa'yla söylediğiniz iki parça da var; hele "On rit encore"u söyleyişiniz muhteşem... Birbirinizi nasıl buldunuz?

Lhasa benim ruh kızkardeşimdi, birbirimize çok çok yakındık. Kendimi zihnen, ruhen bu kadar yakın hissettiğim tek sanatçıydı. Beni çok esinlendirdi. "Adieu Tristesse" albümü tamamen ondan esinlenerek çıktı. Aynı zamanda, çok sınırsız bir şarkıcıydı, sesini tam mânâsıyla özgür bırakmanın peşindeydi, hiç gayret göstermeden, bütün yumuşaklığıyla, mümkün olan en doğal haliyle... Bütün bunlar hakkında, her şey hakkında gece gündüz konuşurduk onunla... Artık yok, gitti... Bütün bunları kiminle konuşacağım, bilemiyorum. *(gözleri doluyor)*

İstanbul'da "Fransa'nın Tom Waits'i" olarak takdim edildiniz. Tom Waits'i sevdiğinizi biliyoruz, böyle takdim edilmek, onunla kıyaslanmak size nasıl geliyor?

"Amerika'nın Arthur H'ı" olarak anılmak Tom Waits için daha zor bir durum herhalde! *(gülüyor)* Tom Waits'i iki kere konserde seyrettim, '80'lerin başında. Ve o zaman, yemin ettim mümkün olan en sıcak müziği yapmaya. O dönemki konserleri tamamen hipnotize edici, insanı kendinden geçiren, kelimenin gerçek mânâsıyla büyüleyiciydi... Bitmeyen konserler, her biri en az üç saat sürüyordu. İnsanın kesmek istemediği büyülü bir çekim gücü. Ben de müziğimle bunu yapmak istiyorum, tabii kendi tarzımda, kendi ölçülerimde. Tom Waits tam bir büyücü, iyi bir büyücü. Parçalarını yüksek sesle dinlediğinizde, sanki bütün enstrümanlar canlı varlıklarmış gibi, bir büyü varmış, büyülü bir çekim varmış gibi hissedersiniz. Bütün büyük sanatçıların aslında iyi birer şaman olduğu-

nu düşünüyorum; sanatçı gerçek bir büyücü olmalı, seni kendinden geçirmeli, zaman duygusunu, mekân duygusunu unutturmalı... Tom Waits bunu çok iyi yapıyor.

Siz de şarkılarınızda hikâyeler anlatıyorsunuz, karakterler yaratıyorsunuz. Şarkılarınızdaki üç kadın karakter tanıdık: Marilyn, Bo Derek ve Madonna... Bu üç kadında sizi esinlendiren neler oldu?

Marilyn, bir tür melek, tensel, seksüel, aynı zamanda çok spiritüel... Bu dünyayı kaldırabilmek için sanki fazla aydınlık, neredeyse şeffaf... O şarkı ("Marilyn Kaddish") buna dair. "Bo Derek", hüzünlü bir şarkı. Sevgilisi tarafından terk edilen yaşlanmış bir eski star... Hep genç kalmak isteyen, ama artık gençliği geride kalmış, deniz kıyısındaki koskoca villasında yapayalnız bir kadın... Bir rüyanın içinde yaşıyor... Madonna ise modern, çağdaş, tam günümüzün kadını, bir "businesswoman". Seni cinsel olarak ayartan, hayaller kurduran, ama dokunamadığın bir kadın. Şarkıyı söyleyen adam, televizyonu kırıp içine girmek ve Madonna'ya, televizyondaki aşırı seksüel kadına dokunmak istiyor. O sanal dünyada, sanal sekste kalmaktan gına gelmiş. İnsanî bir boyuta ulaşmak ve o vücuda dokunmak istiyor. Madonna'nın vücudu platonik; tamamen "şeyleşmiş", tasarlanmış, işlenmiş, çalışılmış, kurgulanmış bir vücut. Marilyn'in mutlak olarak zıttı. Marilyn'in bedeni ise tamamen kendi halinde, nerdeyse "sahipsiz" gibiydi... Bunun için Marilyn Madonna'dan sınırsızca daha güzel. Marilyn'de hesap yok ve maalesef, belki tam da bu yüzden savunmasız, sanki feda edilmeye hazır gibi... Marilyn ve Madonna birbirinin zıttı iki dönemi gösteriyor bize...

Michael Jackson'ın şarkılarının çoğu çok dramatik, çok teatral; asabî bir gerilim var, seni dürtüyor, uyandırıyor, havada bir tehlike dolanıyor... Edith Piaf'ta da böyle bir duygu vardı.

"Bachibouzouk"un (1992) hikâyesini anlatabilir misiniz; albüme o ismi verme fikri nereden çıktı? Balkan müziği ilginizi çekiyor mu?

Bachibouzouk esas olarak kelimenin sound'undan çıktı. Fransızcada biraz absürd, biraz şiddet yüklü bir çağrışımı var. Kaptan Haddock'un da en gözde küfürü. Yani tarihsel anlamından ziyade, sürrealist yanından ötürü çıktı fikir. Balkan müziklerini ise çok seviyorum. Bütün trans müziklerini, hipnotik, tekrara dayalı müziklerin hepsini seviyorum. Afrika müzikleri, elektronik müzik, Amerikan trans müzikleri, seni başka bir algıya açan bütün müzikler...

"Naive Derviche" (Naif Derviş) şarkısının özel bir hikâyesi var mı?

Lhasa'nın çok sevdiği bir şarkıydı o. Orada bir kadın dervişi anlatıyorum. Türkiye'de kadın dervişler var mı? Derviş dönüyor, dönüyor, döndükçe değişiyor... Vecd hali, sarhoşluk, hayatın sarhoşluğu aslında... İyi bir müziğin seni biraz sarhoş etmesi gerekir, yoksa iyi müzik değildir.

Son albümünüzün adı "Mystic Rumba" müziğinizin tarifi gibi. İlk anda tezat gibi duran iki kelime, mistik ve rumba... Ama ikisinin ortak noktası o sarhoşluk... Bütün parçalarınızda hem müzikal olarak hem de sözlerde hep iki karşıt halin, duygunun iç içeliği var: Hüzün ile neşe; gerçekçi hikâyeyle en fantastik olan...

Hıristiyan geleneği cinsellik ile tinselliği, seks ve maneviyatı birbirinden ayırdı. Halbuki seks spiritüeldir zaten, cinsellikle tinsellik ayrılabilir mi! Amerikan siyahî müziğin bizi bu hakikate yeniden bağladığını düşünüyorum. "Mystic Rumba"daki fikir de buydu, hem gizemli ve görünmez bir dünyadasın, hem de etin, bedenin, tenin içindesin. Aslında, ikisi arasında bir fark yok, aynı şey farklı şekillerde dile geliyor... İyi bir konser, dans ettiğin, insanların birbirine dokunduğu, senin tenine değen, ruhuna dokunan konserdir. Benim için ruh ve ten aynı madde.

Bir şarkınızda da Obama geçiyor. Bir orji sahnesi anlatıyorsunuz, Obama, Madonna ve siz berabersiniz, sonra Sarkozy geliyor... Obama'nın ABD başkanı olması sizi sevindirdi mi?

Obama'nın seçilmiş olması bence çok güzel bir olay, çok duygulandırıcı. Parlak, zeki bir insan, çok güzel sözler verdi; muhteşem konuşmalar yaptı. Siyasetçi olmak hayatta en istemeyeceğim şey; insanlara imkânsız vaatlerde bulunmak zorundasın, hayatın tamamen değişeceğini, dünyanın yepyeni, bambaşka olacağını, hayatın çok daha güzel, çok daha dayanışmacı, kardeşçe olacağını vaat ediyorsun... Ve elbette bu vaatleri yerine getirme araçlarına sahip olamıyorsun, mümkün değil. İnsanlarda ne kadar umut uyandırmışsan, o kadar büyük hayal kırıklığı yaşatıyorsun. İmkânsız bir denklem bu. İnsanlara hayal kurdurmazsan, onlara her şeyin değişebileceğini söylemezsen, sana oy vermezler.

Bir blogunuz da var; müzik dışında kendinizi ifade etme ihtiyacı duyduğunuz için mi?

Bugün o kadar çok enformasyon var ki, medyalar tamamen doygunluğa ulaşmış durumda. İnternet, geleneksel medyaların filtresinden geçmeden, insanlarla doğrudan iletişime girmek için iyi bir araç.

İnternet müzik üretimini, insanların müzikle ilişkisini sizce nasıl etkiledi?

Bugün toplumun en büyük sorunlarından biri nitelik ve nicelik arasındaki ilişki. Nicelik ile nitelik arasındaki denge nasıl kurulabilir, bilmiyorum. Çoğu zaman, nicelik arttığında, nitelik zaafa uğruyor. Yeni bir dünyanın doğuşunu yaşıyoruz, her doğuş kaotik ve tahripkârdır aynı zamanda. Eski dünyayı yıkıyor ve henüz tam bilmediğimiz yeni bir dünyaya geçiyoruz. Bu çok tabiî bir fenomen, şikâyet edilemez. Bu tür bulanık, çalkantılı dönemlerde insanın hizasını kaybetmemesi lâzım.

'70'lerle başladık, 2010'la bitirelim; genel müzikal ve kültürel manzarayı nasıl buluyorsunuz?

En güzel müziklerin henüz icat edilmediğini düşünüyorum. Paris gibi, İstanbul gibi şehirlerin son derece zengin geçmişleri var, bu aynı zamanda bir ufuk açıklığına da imkân veriyor. Potansiyel halde bir yaratıcılık var, bunu icat etmek, hakikaten heyecan uyandırıcı bir gelecek hayal etmek için mücadele etmek gerekiyor. Vasatlığa, sosyal konsensüse, sosyal normalliğe kapılıp bunun içinde boğulmamamız gerek. +

VESİKALIK: ARTHUR H

UZAY YOLUNDA RUMBA

Arthur H mı daha iyi, babası mı? Babası daha iyi. Arthur H mı, Tom Waits mi? Banko Tom Waits. Arthur H mı, Gainsbourg mu? Herhalde Gainsbourg. Peki kimle yarışa girerse girsin kaybeden bu adam nasıl bu kadar iyi olabiliyor? Çünkü büyük oynuyor. Kaybetse de, kaybını kazanç hanesine yazıyor. Gölgede kalıyor, ama devlerin gölgesinde. Özgünlük mü, özgürlük mü? Birincisine takılıp ikinciye kolayca erişeceğini sanan yanılır. Çünkü bağımlılıkların en kötüsüne, kendine bağımlılığa yakalanır. Arthur H komplekssizce kendini bütün rüzgârlara açıyor, sefasına, dalgasına bakıyor, bu özgürlük tecrübesiyle kendi özgünlüğünü yaratmayı biliyor.

1966'lı. Rock ve chanson tarihi o daha çocukken yazılmış. O halde önce bir tarih kitabına gömülecek, sonra kendi tarihini yazmaya koyulacak. Bütün akranları gibi, Kurt Cobain gibi, Beck gibi...

Arthur H hep çalışkandı, ilk albümünü 1990'da, 24 yaşında çıkardı. Ama daha 5 yaşındayken, babası Jacques Higelin'in bir albümünde, çocuk sesi olarak vardı. Bugüne kadar sekiz stüdyo, birkaç da konser albümü yayınladı. Bestelerinde tangodan oryantale, funk'tan klasik şansonlara, punk'tan rap'e her naneyi yedi. "Cherie" gibi bir Balkan havasıyla "Dancing With Madonna" gibi bir diskotek rock'unu zarafetle yan yana koydu. Esaslı bir kabare yıldızıydı bütün konserlerinde.

İstanbul konserine taşığıdı piano-man eksenli, best-of kimlikli yeni albümü "Mystic Rumba"yı saymazsak, son albümü olan 2008 tarihli "L'Homme du Monde"da, babasının '70'li yıllardaki deliliğini tazeledi, kadanstan dansa geçti. Dailymotion'daki "Arthur H - L'Homme du Monde The Movie"yi seyretmek lâzım. Joseph Cahill'in yönettiği film, bir nevi Turist Ömer Uzay Yolunda / Dünyayı Kurtaran Adam kırması, son derece saykodelik, mistik ve rumba.

Derya Bengi

MGMT

Ayık ve kıyak bir kafa

Biraz Syd'li Pink Floyd, biraz Roxy Music, biraz Chemical Brothers. Ne saykodelik, ne elektronik, hem ikisi, hem hiçbiri. İlk albümleriyle parlayan MGMT'nin ikinci seferi "Congratulations"da tadına doyulmaz bir rock karmaşası var.

Çeviren: Selen Şahin
Les Inrockuptibles, The Vine

Yeni albüm sonrası ruh haliniz nasıl?

Ben Goldwasser: Çok yorgunuz. Aslında, biraz erken bir yorgunluk bu, çünkü işin henüz bitmediğini biliyoruz. "Oracular Spectacular"da da böyleydik. Bu albümü kimselerin beğenmeyeceğine kendimizi inandırmıştık, ama birkaç haftadır karşılaştığımız insanlar sayesinde, insanların albümü dinlediklerinin ve hoşlandıklarının farkına vardık... Bu bizi biraz da korkutuyor açıkçası; döngünün yeniden aralandığını hissediyoruz...

İlk albümünüz "Oracular Spectacular" sizi biraz yıpratmış anlaşılan... Fiziksel ve ruhsal açıdan neler yaşadınız?

Andrew VanWyngarden: Çok yorucuydu. O halimiz, yaşadığımız o akıldışı yıl, turne, başımızdan geçenler "Congratulations"a doğrudan yansıdı. Bu çok kişisel bir albüm oldu. Turnenin ardından sakinleşmemiz, yere inmemiz için bir süre geçmesi gerekti.

"Oracular Spectacular"dan beklentiniz neydi?

Andrew: Somut bir beklentimiz yoktu. Sadece iki müzikseverdik, albüm çıkarttıkları için son derece mutlu olan iki adam... Her şeyi büyük bir hızla yaptık; sanki devamı gelmeyecekmiş gibi bir hisse kapılmıştık.

Ben: Sözleşme imzaladığımızda, başımıza gelenin ve geleceklerin farkında bile değildik. Bir yol haritamız yoktu, tek istediğimiz müzik yapmaktı, hayatımızı böyle kazanabilmek bizi mest ediyordu.

Sanatsal anlamda başarmak ya da kanıtlamak istediğiniz bir şey yok muydu?

Ben: Özlediğimiz ve bugünlerde pek duymadığımız müziği yapıyoruz. Müzik zevkimiz çok geniş, ama aynı zamanda çok da net. Bugünlerde ortaya çıkan şeyler bizi pek tatmin etmiyor. Esasında, kendi dinlemek istediğimiz şeyi yapıyoruz. İmzayı attığımızda, plak şirketinin underground bir grup mu, yoksa başka bir şey mi olacağımızı tam olarak bildiğinden emin değilim. Sonra işler gelişti ve açıkça "mainstream" tarafına geçtiğimizi fark ettik. Bu bir süre bizi biraz allak bullak etti açıkçası. İpin ucunu kaçırmıştık doğrusu.

"Oracular Spectacular" iki çocuğun kendi halinde, masumane eğlendiği bir albüm gibiydi. Ama ardından gelen başarı sizi bambaşka bir dünyaya fırlattı... Bununla başa çıkmak zor oldu mu?

Ben: Şüphesiz şarkılar kısmen masumdu, evet, ama sadece kısmen; şarkı sözlerimizde ta başından beri bir alaycılık, iğneleme de vardı. Ancak, bu iğneleyici ton her zaman tam olarak kavranmadı; bu da bizde bir hayal kırıklığı yaratmadı değil. Bir de, en çok tutulan şarkılarımız en eski şarkılarımızdı, yirmi yaşında yazdıklarımız... Albüm çıktığında ruh halimiz, bakış açımız çoktan değişmişti. Müziğimiz üzerinde bu kadar vakit geçireceğimizi, bu kadar duygusal enerji sarfedeceğimizi anladığımızda, bütün doğallığıyla kim olduğumuzu, ne hissettiğimizi, nasıl yaşadığımızı ifade etmeye yöneldik. Sahte olmak istemiyorduk. Her ne kadar popüler olmaya yönelik bir imaj versek de, bu, oyunun bir parçası. Eğer insanlar böyle anlamak istiyorlarsa, tamam. Eğer "ah, işte, bütün yaptıkları keyif peşinde koşup kafayı tütsülemek olan kaçık tiplerden değiller, hakikaten müzisyenler"diyorlarsa...

Andrew: Ama eğlenmeye bayılıyoruz...

Ben: E tabii...

Andrew: Bazı maddelerle de aramız iyi.

Ben: İyi, peki. Nasıl açıklayacağımı bilemiyorum. Yani sonuçta, popülerliğimizi azaltacak olsa bile, insanlara gerçek kişiliğimizi, gerçek halimizi göstermeyi tercih ediyoruz.

Bu ani gelen şöhret hayatınızı nasıl etkiledi?
Andrew: Aylarca ev diye bir şey görmedik, sürekli seyahat ettik, sürekli meşguldük. İnsanın duygusal ve fiziksel sınırlarını görmesi için gerçek bir test. Bence kimse böyle bir tecrübeden sonra tam anlamıyla kendine gelemez. Başıma gelenlerden sonra kökten bir değişime uğramış gibi hissetmiyorum, farklı biri değilim, ama henüz toparlanamadım da.
Ben: Aynen bizim yaşadıklarımızı yaşamış insanlar var, başkaları belki biraz daha rahat, daha mesafeli yaşıyor. Dışa dönük tipler her gün yeni insanlarla tanışmayı, sürekli yepyeni ortamlara girmeyi seviyorlar. Ancak, arkası kesilmeyen tanışmalar, aile ortamında olmamak bizi bayağı zorladı. Bütün bunlar bize göre değil, yine de, durumdan hoşlanmamıza engel de değil.
Bu dönemin en hoş ve en nahoş yanları neler oldu?
Andrew: İki sene önce sevgilimle ilişkimi bitirdim. Ardından, ipin ucunu kaçırdığım, saçma sapan şeyler yaptığım turneler geldi... Mânen, psikolojik olarak darmadağındım. Biraz boş vaktimiz olduğunda, tek başıma, acayip yerlere seyahate çıktım. Avustralya'ya gittim; tek başıma Romanya'ya, Transilvanya'ya gittim. Bunların da pek yardımı olmadı. Hayatta aldığım en doğru kararlar değildi, her şeyden uzaklaştığım için yakınlarım, özellikle de ailem, bayağı kızdı.
Peki ikinizin ilişkisi nasıl etkilendi?
Ben: Bu grup, hayatımızın bütünü haline geldi. Sadece eğlenmek niyetiyle başlamıştık, bambaşka bir hal aldı. Sonra, müzikten ziyade, konunun yan unsurları giderek daha fazla yer tutmaya başladı. Bu da arkadaşlığımızı biraz değiştirdi, bir anlamda iş ortağı olduk. Her şey başta düşündüğümüzden daha karışık.

Kadife Devrim bizi etkiliyor. Rock, açık bir devrim mesajı vermeden bu süreci belirledi. İnsanların ruhuna etki etmek için illâ ki diş göstermeye, iktidarı alaşağı etmeye gerek yok.

Andrew: Başlarda kafam tamamen karışmıştı, yönümü kaybetmiştim. Ağır bir şekilde sarsıldığım oluyordu, ağlıyordum, neler olup bittiğini anlayamıyordum... Bunun üzerine, biraz daha fazla madde takılıyordum, işler daha da sarpa sarıyordu. Aynanın iki tarafını da gördük. Şöhretin parlak ve en karanlık, zor taraflarını... Bazı grupların neden bu kadar popüler olduklarını, daha çok satabilmek için imajlarıyla oynayan piyasa sürecini anlıyoruz. Bunun beni paranoyak yapmaması için uğraştım. Aslında, "Star Wars" usûlü bir karanlık yan da var: Grammy ödüllerine gitmek, Ölüm Yıldızı'na girmek gibiydi... Etrafın müzik endüstrisinin bütün Darth Vader'leriyle çevriliveriyor... *(gülüyorlar)*
Modaya da bulaştınız... Bunu isteyerek mi yaptınız, yoksa maruz kaldığınız bir şey miydi?
Andrew: Sanırım bu "Time To Pretend" klibimizden kaynaklandı. O klip, imajımızın deklarasyonu gibi algılandı. Halbuki, alâkası yok, fazla düşünüp taşınmadan, öylesine bir klip çekmiştik. Moda dünyasının bize gösterdiği ilgi çok tuhafımıza gitti, çünkü o dünyaya hiç ilgi duymamıştık, tamamen bîhaberdik. Birden, bir sürü ünlü tasarımcı orda burda müziğimizden ne kadar etkilendiğini açıklamaya başladı...
Ben: Benim açımdan daha da garip. Ben taşrada büyüdüm, moda diye bir kavram bile yoktu, herkes aynı şeyleri giyiyordu, kot, tişört, mont... Benim geldiğim yerde moda bir şaka gibiydi. Oradan kalkıp New York'a taşınmak, modaya bulaşan ya da modanın bulaştığı bir gruba girmek benim için büyük bir adımdı...
İlk albümünüzün hit şarkıları "Time To Pretend" ve "Kids" bir nevi şeytanla anlaşma mıydı sizin için?
Andrew: Çok fazla elektronik müzik dinlemiyoruz aslında. Grateful Dead'den esinlenmiş süper sefih bir elektronik parti grubu muamelesi görmek bizi pek açmamıştı doğrusu.
"Congratulations"ın 12 dakikalık şarkısı "Siberian Breaks"i albüm çıkmadan önce konserlerde çalmak sorun olmuyor muydu?
Andrew: Zannetmem, ama ilk çalışlarımızdan birinde şişe fırlattılar sahneye. Parçayı çalmaktan hoşlanıyoruz, bazı dinleyiciler de memnun, niye çalmayalım?
"Congratulations" üzerine ciddi ciddi düşünmeye ne zaman başladınız?
Andrew: Önceki turnenin sonundan beri, "Congratulations" şarkısı aylardır kafamda dolanıyordu. Yaşadıklarımıza bir nevi tepkiydi. Geçirdiğim buhranlar, insan ilişkileri üzerine derinlemesine düşünmeye yöneltti beni. Biraz sakinleştiğimde, kendimle gurur duymadığımın, davranışlarımdan memnun olmadığımın farkına vardım. "Congratulations" alaycı bir kendi kendini kutlama şekli: "Bak arkadaşım, bak ne halt ettin!" Üzerinde çalıştığımız ilk şarkıydı.

"Congratulations"la kadroyu genişleten MGMT'nin iki demirbaşı: Ben Goldwasser ve Andrew VanWyngarden

BEN: Yazmaya başlamak için rahat, sakin bir ortam, her şeyle barışık olabileceğimiz bir an bekliyorduk. Ama, albüme aktarabileceğimiz çok şey olduğunu hissettik; rahata ve dinginliğe ulaşmadan, o dönemde yazmış olmamız iyi oldu. İnsanın bizzat yaşadıkları, şarkı için çok zengin bir malzeme sunuyor.

İçinden tek bir single'ın çıkarılamayacağı, "eksiksiz" bir albüm yapmak istediğinizi söylemişsiniz...

BEN: Ne zaman plak şirketindekilere parçaları çalsak, "Vaay! Bayıldık! Ama hangisini single olarak çıkartabiliriz, bilmiyoruz" diyorlardı. Oysa biz bu mantıkta değiliz, neden illâ single olmak zorunda ki? Tabii, potansiyel bir hit parçanın plak şirketi için bir güvence, albümün tanıtımı için bir dayanak olduğunu anlıyorum. Özellikle "Kids" ve "Time To Pretend" parçalarıyla büyük başarı yakaladığımız için insanlar bizden yine bunlara benzer parçalar bekliyordu. Ancak, albüm bittiğinde, bütünlüğünden, her parçasından gurur duyduğumuzu fark ettik; insanların da onu bizim dinlediğimiz gibi dinlemesini istedik. Biz, Perez Hilton gibi tiplerin, pop kültürü yücelten, "mainstream"i süper bulanların menzilinde olmamalıyız. Onların bizi hiç tanımamalarını tercih ederiz. MGMT'yi ulaşılmaz bir grup yapmaya çalışmıyoruz: Sadece en doğru şekilde kim olduğumuzu göstermek istiyoruz.

İlk dinleyişte sanki Beach Boys'un "Smile"ı gibi bir şey yapmak istemişsiniz izlenimine kapılıyor insan...

ANDREW: Bu çok büyük bir iltifat; sıkı Beach Boys hayranıyım. Ama "Congratulations", "Smile" kadar zor bir albüm değil. Sonuçta, şarkının yapısıyla, düzenlemelerle oynayan bir pop müzik olarak tarif edersek, "Smile"dan biraz esinlendiğimizi söyleyebiliriz elbette.

Albümdeki parçalar nasıl çıktı ortaya?

ANDREW: Akustik gitarla, piyanoyla ve hatta basla denemeler yapa yapa, oldukça spontane bir şekilde yazdık: Kafamızda melodiler vardı, en son sözler çıktı. Bu belki parçaların neden sürekli bir konudan diğerine atladığını açıklar.

"Congratulations"ı yazarken ne tür müzikler dinliyordunuz? Kulağa "Oracular Spectacular"dan daha İngiliz geliyor...

BEN: Evet, özellikle İngiliz müziği dinledik. Beach Boys'un, o plaj popunun her zaman büyük etkisi olmuştur. Ama gerisi özellikle İngiliz gruplar.

ANDREW: Felt'le başladı., sonra Monochrome Set, Television Personalities, aynı zamanda Julian Cope, daha birçokları...

BEN: Buzzcocks, Magazine, Kinks...

İngiliz müziğine bu ilgi nereden?

BEN: İngiliz grupları, Amerikalı benzerlerine kıyasla genelde daha zekiler, çok sevdiğimiz bir espri anlayışları var, çok alaycı, iğneleyiciler. Aynı zamanda, gösterişli, yapmacık bir "art rock" haline sokmadan, insana abartı hissi vermeden farklı stilleri bir araya getirmeyi biliyorlar. Kinks çokça barok öge kullanmıştı, ama doğal duruyordu, Kinks gibi duruyordu.

Peki ya saykodelik müzikle aranız nasıl? "Congratulations"ın en karanlık yanlarında da, en aydınlık, coşkulu yanlarında da saykodelik boyut kendini çok hissettiriyor...

ANDREW: Evet. Syd Barrett ve Pink Floyd'un üzerimizde çok büyük etkisi var. Saykodelik müziğin bu ikili yönünü, mutlu tarafını olduğu gibi, en karanlık tarafını da seviyoruz.

BEN: '60'ların saykokedelik popundan ilham aldık, ama '80'lerdeki yorumlardan daha fazla etkilendik.

Biraz da soul yansımaları var...

ANDREW: Lisede çok soul dinlerdim. Özellikle '70'lerin klasiklerini, hele Isley Brothers'ı. Bu da, dolaylı da olsa "Congratulations"a yansımış olmalı. Aynı şey Funkadelic ve bir dönem artık bozuluncaya kadar dinlediğim Parliament'in ilk albümü için de geçerli.

BEN: Minimal bir albüm yapmaya çalışıyorduk, ama başaramadık. *(gülüyorlar)* Kötü zevklere, '70'lerdeki synthesizer dolu funk'lara karşı bir tutkumuz olduğunu da itiraf etmeliyim. Sonic Boom'un bu tip şeylere karşı çok sınırlı bir sabrı var. Bizim için çok iyi...

Rocky Horror Picture Show ya da "Operadaki Hayalet" soundtrack'lerini dinliyormuş izlenimine ne diyorsunuz?

ANDREW: En garibi de bu. Bunu ilk duymuyoruz, ama aklımızda olan bir şey değildi...

BEN: Üstelik müzikalleri de hiç sevmem, nereden çıktı bu, bilmiyorum... Belki de korku filmlerine olan düşkünlüğümdendir... Ya da senin Transilvanya yolculuğundan, vampirler aklımızı çelmiştir belki...

Dinlemek istediğimizi yapıyoruz. Plak şirketinin underground mu, yoksa başka bir şey mi olacağımızı tam olarak bildiğinden emin değilim. "Mainstream"e geçmek bizi biraz allak bullak etti.

"Congratulations"ta uyuşturucuların etkisi oldu mu?

ANDREW: Parçaları yazarken ya da yazmak için kesinlikle almadık. Saykodelik maddeleri denemiş olmak bile bakış açını tamamen değiştiriyor zaten. İnsanlara müziğimizle bu deneyimin bir kısmını yaşatmaya, parçalarımızla onlara bir dünya icat etmeye çalışıyoruzdur belki de...

BEN: Sevdiğim bazı albümleri sonra iyi kafayla dinlediğimde, ne kadar da boş ve boktan olduklarını farkettiğim çok olmuştur. Biz iyi kafayla da dinlenebilecek bir müzik yapmak istiyoruz.

ANDREW: Nasıl başardık bilmiyorum ama, özellikle duygusal açıdan her yöne dağılan iki albümümüz de kıyak kafayla gayet güzel geliyor...

"Congratulations"ı nasıl tanımlarsınız?

ANDREW: Hem müzikal, hem insanî anlamda şu anki halimiz. Çok retro bir albüm olsun istemedik. İnsanları mutlu kıldığı kadar irkiltsin de istedik –çünkü çok fazla tatsız şey var, her şey çok çabuk ilerliyor, başımıza gelen her şeyi anlamıyoruz, büyük bir trip gibi. Sanırım, sistem bizi kullandığı kadar biz de sistemi kullandık. "Congratulations"da çok az yıkıcılık var, umarım insanlar bunu anlarlar. Politik, felsefî, toplumsal mesajlara bağlanan bir grup olmak istemiyoruz, fakat insanlar bu albümü dinleyip de bazı şeyleri değiştirme, biraz farklı görme ihtiyacı hissederlerse, bize uyar.

BEN: Kadife Devrim bizi etkiliyor. Rock, açık bir devrim mesajı vermeden bu süreci belirledi. İnsanların ruhuna etki etmek için illâ ki diş göstermeye, iktidarı alaşağı etmeye gerek yok.

ANDREW: Genellikle punk bir tutumumuz oldu. Kendimizce...

Sonic Boom hakkında ve Dave Fridmann'ın rolü hakkında neler diyebilirsiniz?

ANDREW: İkimiz de her zaman, dinlediğimizde müziğe yaklaşımımızı kökünden altüst eden Spacemen 3, Spectrum, Spiritualized'ın saplantılı tutkunları olduk. Muhteşem bir tip olan Pete Kember'la (Sonic Boom) tanıştık ve her şey yolunda gitti, hemen daha doğal bir ilişki kurduk. Sonra ona demolarımızı yolladık, sanırım aynı etkileşimleri paylaşıyorduk. O da pop müzikten hoşlanıyor. Ortak noktamız, özellikle de Devo veya Electric Prunes, Rolling Stones, Joe Meek yapımları.Bu maceraya bizimle birlikte atılması bize cesaret verdi, bildiğimiz yönde ilerleme cesaretini. +

MGMT'NİN "CONGRATULATIONS"I

15 dakika kuşağı

İkinci albümleri "Congratulations"la Amerikan psych-pop grubu MGMT pop dünyasında absürdlük elçiliği yapıyor. Ses inşaatı dehası Brian Eno ve İngiliz punk grubu Television Personalities'in kurucusu Dan Treacy'ye yaptıkları ithaflarla çapraşık müzik tarihini de günışığına çıkarıyorlar kendi meşreplerince. Önceki çalışmalarında sıkça yer alan synthesizer'lar bu sefer yerini davul ve basların derinliğine bırakmış. Elbette prodüksiyonda Spacemen 3 gibi bir grubun üyesi olan Pete "Sonic Boom" Kember'ın katkısıyla yakalanan kaçınılmaz bir güzellik bu.

Çiçek çocuklarının karanlık taraflarını "şık" bir punk tavrıyla birleştirerek gençliğe sundukları Yeni Başlayanlar İçin Nihilizm dersleri milyonlarca takipçi edindi. Bu başarılarında şarkı sözlerinin de payını gözardı etmemek gerekiyor. 15 dakikalık üne erişeceğine emin bir kuşağın gündelik mitleri belki de kulaklara ilk kez MGMT ile bu kadar yakın oldu. İlk albümleri "Oracular Spectacular"da "Time To Pretend", "Kids", "The Youth" gibi şarkılarına konu olan şöhret arzusu ile kendini harcama arasında gidip gelmeler, büyüme sıkıntıları, sıradanlığa başkaldırı tarifleri onları kafası karışık bir kuşağın sözcüsü yaptı.

MGMT ile popüler kültür, coşkunluğun dışavurumunu hatırladı. Hatta, bu dışavurum o kadar kayıtsız ki, "Congratulations"da başarı adımlarının ihlaline kadar vardı. Popüler imgeleri tersyüz etme girişimleri, beklenenin aksine, mütevazı bir duruşla boy gösterdi. Şöhret yolunda kendilerine darbe vurduklarını düşünenler var ama, bu duruş onları başka bir boyuta taşıyor. Şöhret sadece bir merak, önemli olan seslerin olağandışı çığlıkları.

Barış Çağlar Karakaş

DANIEL CRUZ

Sokağın 18 milleti

Yapımı 13 yıl süren, 2006'da Middlesex Üniversitesi tarafından "birinci sınıf proje" derecesi verilen ve Kasım 2009'da albüm haline gelen "Gypsyhood" bir sokak eseri, bir beşerî coğrafya numunesi. Münih'ten Lizbon'a, Londra'dan Sao Paulo'ya, Şangay'dan Bogota'ya, Küba'dan Kadıköy'e, sokağın 18 milleti çalıp söylüyor. Kolombiya'dan yola çıkan, bugünlerde İstanbul'da konaklayan Daniel Cruz'dan "Gypsyhood"un öyküsünü dinliyoruz...

Söyleşi: Turgut Yüksel

Nerelerden dolaşıp geldin müziğe?

Daniel Cruz: Bogota'da doğdum, orta sınıf bir ailede büyüdüm. Babam sosyologdu ve memurluk yapıyordu. Annem de hemşireydi. Babam ilginç bir karakterdir, müziğe ve sanata çok düşkün. Evde sürekli müzik çalar. Philips bir teybimiz vardı, evin her tarafı kaset doluydu. O cihaz bana hep büyülü gelirdi; onda ilk Toto'yu dinlediğimi hatırlıyorum. Küçükken gitar çalmayı öğrenmiştim. Sonra kimya mühendisliği okudum ve bitirince çevre bakanlığında mühendis olarak çalışmaya başladım, ama hiç mutlu değildim. Ama enteresan bir şey olmuştu, kimyayla birlikte müziğe karşı büyük bir istek başladı bende. Önceleri söz yazıyordum; evden üniversiteye giderken, otobüste. Sonra, gitarla kompozisyonlar yapmaya başladım. Bir öğretmen buldum ve ondan müzik teorisi öğrendim. Sonra bir kursa başladım. Ardından, bir proje yarışmasına katıldım ve kazandım.

Kazandığın yarışma neydi?

Kolombiya'da ICETEX adlı bir organizasyon var, yurtdışında okumak için burs ayarlıyorlar. Biz Latin Amerika'da aynı dili konuşuyoruz, kültürlerimiz hemen hemen aynı, demokrasilerimiz de; kardeş gibiyiz. Bu organizasyon müzik aracılığıyla kaynaştırma projesi istiyordu. Kimya okurken proje nasıl yazılır, öğrenmiştim. 74 müzisyen arasında benim projemi seçtiler. Güney Amerika'da yetenekli çok insan var, ama fırsat olmuyor yaptıklarını göstermek için. 1990'lı yıllarda Kolombiya'da sadece doktor, mimar, avukatlar para kazanabiliyordu. O yüzden, Kolombiya'dan sadece bir Shakira, bir Gabriel Garcia Marquez çıkabildi. Brezilya'da biraz daha fazla, ama genel olarak bütün Latin Amerika'da durum böyle. Projem bu konuya dairdi. Proje kapsamında 2001'de bursla Meksika'ya gittim. Orada çok iyi caz müzisyenleriyle çalışma fırsatı buldum, onlardan çok şey öğrendim. Altı ay orada müzik okudum ve bu deneyim hayatımı değiştirdi. Meksika'dan sonra müzik okumaya devam etmeye karar verdim. Babam bu kararımı duyunca tedirgin oldu, müziği benim için hobi olarak görüyordu; bu karar için geç kaldığımı düşünüyordu, yeni bir başlangıç için beş yıl kaybetmiştim. Ama Meksika'da çaldıklarımı dinleyince, benim müzisyen olduğuma karar verdi ve kararımı destekledi. Sonra İngiltere'deki kızkardeşimle konuştum. Gittim, Power House'da popüler müzik okudum.

Sokak müzisyenleri projesi nereden aklına geldi?

Mezuniyet için bir araştırma projesi hazırlamam gerekiyordu. Kimya okurken aklımda olan ve ara ara yaptığım bir şey vardı. Sokağa çıkıp gözüme kestirdiğim bir sokak müzisyenine gidip aklımdaki bir riff'i "dı dım dı dımm dı dımm" diye söyleyip "bunu çalabilir misin?" diye soruyordum. Ve çaldığını kaydediyordum. Böyle böyle 15-20 kaset doldurmuştum. Bu konu üstünde düşündüm ve bunu devam ettirmeye karar verdim. Ama dünya üzerinde yapacaktım. Bu fikrimi araştırma danışmanıma söyleyince "o kadar zengin misin?" diye zordu. Çünkü param olmadığını biliyordu.

Neden özellikle sokak müzisyenleri?

Bilgisayarda şarkı yapıyordum, ama özel bir şey olmuyordu; ben doğal bir şey yapmak istedim. Aynı zamanda, üniversiteye bir sosyal araştırma yapmam gerekiyordu. İkisini birleştirdim ve sokak müzisyenlerini tercih ettim: "Neden sokağı tercih ediyorlar?" Amacım sadece gidip onlarla konuşmak yerine, onlarla yiyip içip zaman geçirmek ve müzik yapmaktı. Ve Gypsyhood başladı. Araştırmaya başlamak için Londra iyi bir şehirdi, çünkü her metro durağında bir müzisyen var. Londra'dan sonra diğer ülkelere gitmeye başladım.

Diğer ülkelerdeki sokak müzisyenlerini gitmeden nasıl belirliyordun?

Gitmeden önce internette araştırma yapıyordum veya arkadaşlarımdan yardım alıyordum. Örneğin, Portekiz'deki bir arkadaşımı arayıp soruyordum "yahu Consaldo, senin oralarda bildiğin bir sokak müzisyeni var mı?" diye. O "evet, gözüme çarpan bir müzisyen var" deyince, o müzisyene vermesi için bir paket gönderiyordum ona. Pakette üniversiteden bunun bir proje olduğunu anlatan resmî bir yazı ve onun için hazırladığım şarkının kaydı oluyordu. Consaldo paketi müzisyene verip müzisyenden olur cevabını alınca, gittim, çaldık ve kaydettik. Böyle Almanya, Portekiz ve Brezilya'ya gittim. Arkadaşım olmayan şehirlerde müzisyenleri internetten belirleyip paketleri gönderiyordum. Kabul edince de ben gidiyordum.

Nasıl çalışıyordun onlarla?

Genelde haftasonu için gidiyordum. Örneğin, İtalya'ya cuma akşamı indim. Müzisyenlerle buluştum, anlaştık, arkadaş olduk. Cumartesi bütün gün müzik çaldık. Ben bir şey söylüyorum, onlar üstüne bir şey koyuyorlar, ben ortaya çıkan üzerinden başka bir şey söylerken iki tarafın müzik stili başlangıç noktasından ayrılıp ortada buluşuyordu, ki bu benim istediğim şeydi. Pazar günü de kayıt yaptık. Brezilya dışında hep bu böyle çalıştık. Brezilya'da stüdyoda kayıt yaptım, çünkü sokak biraz tehlikeliydi bu iş için.

Kadıköy çarşısının meydanında balık ekmek yerken çok güzel bir ses duydum. Yan sokaklar müziğe akustik veriyordu. Grup Kadıköy'ü ilk orada gördüm. Sokak müzisyenleri olmalarına rağmen çok profesyoneller.

Neden sokakta olduklarını öğrendin mi peki?

Çok farklı nedenleri var. Örneğin Blacky, Kolombiyalı ve sokakta yaşıyor, para kazanmak için sokakta çalıyor. Netty Rhodes ise teoloji okumuş, müzik master'ı yapmış, sonra evlenmiş, ev hanımı olmuş. O para kazanmak için değil, evde sıkıldığı için, sosyalleşmek amacıyla Londra metrosunda çalıyordu. Barok müzik çalıyordu, enstrümanının tam bir ustasıydı. Küba'da daha ilginç; diğer yerlerde müzisyenler sabit durup insanlar onların önlerinden geçerken Küba'da müzisyenler yürüyor. Onların sokakta çalmaları sosyal nedenli. "Bilginin, tecrübenin sosyalleşmesi ve Küba ritmlerini yaymak için çaldıklarını" söylüyorlar, ama kendilerine verilen parayı da geri çevirmiyorlar. İtalya'da ise Lou-d-Cage grubunda, Mauro müzik öğretmeni, Luca bankacı, Gianni ise ilkokul öğretmeniydi. Onlar heyecan ve keyif için çalıyorlardı; geziyorlar, yarışmalara, festivallere gidiyorlar.

Seninle çalışmayı reddeden müzisyen oldu mu?

İlk başlarda ilginç bir şey oluyordu. Projeyi anlatan mektubu gönderdiğimde, Sony veya Universal'den yazdığımı zannediyorlardı. Bunun üzerine, kendimi daha net anlatmaya başladım. "Şirketler için değil, sadece kendim için istiyorum. Bunun sonunda büyük bir şey de olabilir hiç bir şey de" diye... Böyle anlatınca reddeden olmadı, ama

başka olumsuzluklar oldu. Örneğin Türkiye'de Kara Güneş diye bir grup vardı. Çok iyi çalıyorlar. Onlarla konuştum, evet dediler. Ama sonra hep ertelediler ve olmadı.

İstanbul'daki müzisyenleri nereden buldun?

Kadıköy çarşısının meydanında balık-ekmek yerken çok güzel bir ses duydum. Yan sokaklar müziğe akustik veriyordu. Grup Kadıköy'ü ilk orada gördüm. O zamanlar Türkçe bilmediğim için onlarla konuşamadım. Bir arkadaşımın aracılığıyla onlara beraber müzik yapmayı teklif ettim. "Tabii ki yaparız" dediler. Sokak müzisyeni olmalarına rağmen çok profesyoneller. Kayıt için sabah sekizde Nâzım Hikmet Kültür Merkezi'ne tam saatinde takım elbiseyle geldiler ve sadece 15 dakika verdiler bana kayıt için. Bir başka gün de futbol takımı gibi aynı tişörtle gelmişlerdi. Sedat Özkan'ı ise metro istasyonunda gördüm. Konuştuk, arkadaş olduk. Kanun çalıyor ve müziği çok seviyor. Bana çok şey öğretti, 9/8 ritmleri anlattı. 9/8 benim için çok yeni ve çok zor. Anlattı ama, hâlâ anlamış değilim.

Karşılaştığın en ilginç müzisyen hangisiydi?

Blacky'ydi; yarı deli yarı dahi bir adam. Konuşurken deli, çalarken kesinlikle dahi; tamamen kuralsız çalıyor. Gitarının iki teli eksik, dört tele, ama inanılmaz çalıyordu.

Kayıtların nihaî birleşme yeri Londra mı oldu?

Trafik karışıktı. Örneğin, İtalya da çaldık ve kaydettik. Sonra Londra'da kayıtları dinleyip temizlik ve miks yaparken aklıma şuraya bir basgitar olsa iyi olur fikri geldi. Almanya'ya gittiğimde oradaki bir basçıya o kısmı çaldırdım. Yani İtalya'da başlayıp Londra'ya gitti, oradan Almanya'da ek yapıldı ve tekrar Londra'ya döndü, oradan da Stocholm'e gitti. Küba'da kaydettiğim şarkıya sonradan bir Ekvadorlu ve İskoçyalı eşlik etti.

Müziğin bir de karanlık ve öğütücü tarafı var. Müzik sektörü hakkında ne düşünüyorsun?

Son 10-15 yılda müzik sektörü çok şeyi değiştirdi, bozdu. Bize Londra'da bir şarkının dört dakikadan fazla olmaması gerektiği öğretiliyordu. Bir dakika içinde de nakarat girmeli! Endüstrinin formülü bu. Herkes bir başkası olmak istiyor. Kimi Madonna olmak istiyor, kimi Shakira... Kimse kendisi olmak istemiyor. Yeni bir şeyin kabul edilmesi çok zor oldu. Herkes televizyondan takip ediyor olanları, ama televizyonda yeni şeylerle karşılaşmaları çok zor.

Kolombiya denince bizim aklımıza Gabriel Garcia Marquez gelir. Sen sever misin Marquez'i?

Marquez'i severim, bunun tek nedeni uluslararası şöhreti değil. Onu severim, çünkü yaşadığı kenti ve ailesini yazıyor ve bunu da sanki kurguymuş gibi yapmayı beceriyor. Marquez'in karakterlerinin, öykülerinin onun hudut tanımaz muhayyilesinin ürünü olduğu sanılır, ama aslında hepsi gerçek hayattan çıkıp gelmedir. Kolombiya'da olup bitenler o kadar sıradışıdır ki, kurgu zannedilir; kimi zaman müthiş eğlenceli, kimi zaman bir o kadar üzücü.

Marquez'in karakterlerinin, öykülerinin onun muhayyilesinin ürünü olduğu sanılır, ama aslında hepsi gerçek hayattan çıkıp gelmedir. Kolombiya'da olup bitenler o kadar sıradışıdır ki kurgu zannedilir.

En beğendiğin Marquez kitabı?

Gabo'nun (biz ona Kolombiya'da böyle deriz) en sevdiğim kitabı bir otobiyografi olan "Anlatmak İçin Yaşamak". Bu kitap çok hoşuma gidiyor, çünkü Gabo karakterlerinin nereden geldiğini açıklıyor, kitaplarından parçaları kendi tecrübeleriyle bağlantılandırıyor.

Marquez'den başka kimleri seversin?

Kolombiya'dan Álvaro Mutis ve Germán Espinoza'yı severim. Latin Amerika'dan en sevdiğim yazarlar Eduardo Galeano ve Isabel Allende.

Geçenlerde Metallica Kolombiya'da izdihama neden olan bir stadyum konseri verdi, biletsizler kapılara hücum etti, polis müdahalesinde onlarca kişi yaralandı. Metallica ve metal çok mu seviliyor Kolombiya'da?

Kolombiya'da metal hareketi çok güçlü, ama büyük metal gruplarının Kolombiya'ya gelip konser vermesi çok rastlanan bir durum değil; her şey AC/DC'nin 2008'de gelmesiyle başladı. Metallica'yı izlemeye 60 bin kişi gitti. Bazıları konserin verileceği parkın kapısında günlerce beklemiş. 200 kadar kişi bilet almadan girmek istemiş, bir araya gelip etrafı bir hayli dağıtmışlar. Ben çok büyük bir metal hayranı olmasam da, özel bir sevgi besliyorum, hatta La Corte adında bir grubun İspanya'da Bruto şirketinden yayınladığı albümleri için birkaç şarkı yazdım. Atmosferik power metal yapıyordu bu grup!

Kolombiya popu ve rock'u ne durumda?

Pop ve rock Kolombiya'da iç içe geçmiş durumda. Aralarında bir ayrım yok. Bugünlerde her şey füzyon zaten. Popu Latin müziğiyle, Latini rock'la, rock'u cazla, cazı Latinle füzyonluyorlar. Ülkenin elçisiymiş gibi, herkesin bildiği Shakira ile Juanes, ama özellikle tropikal müzik alanında bundan çok daha fazlası var. Shakira müziğe başladığında rock'la Arap ritmlerini harmanlıyordu, Juanes ise Kolombiya'nın geleneksel müzik türlerinden guasca ile rock'u harmanlıyor. Bence müziğimiz de sahip olduğumuz kültürel ve coğrafî çeşitliliğin bir aynası. Kolombiya'da Atercipelados adında çok önemli bir grup var; '90'larda dünyayı en çok etkilemiş on müzik grubundan biriydi.

"Gypsyhood 2" olacak mı?

Evet, Japonya'ya, San Francisco'ya, Avustralya ve Afrika'ya gitmeyi planlıyorum. +

"Gypshood"u dinlemek için danielcruz@danielcruzprojects.com'a mail atmanız kâfi

Fotoğraf: Şahan Nuhoğlu

TEFRİKA: CEMAL KAFADAR'LA ŞARKILI TARİH (2)

Gecenin fethi

Tefrikamızın ikinci bölümündeyiz. "Uzay Yolu"dan giriyoruz, kahvelerde dolaşıp IV. Murat'ın ruh kardeşlerinden çıkıyoruz...

Söyleşi: Yücel Göktürk - Ulaş Özdemir

COMMON PEOPLE (William Shatner, "Has Been")

Cemal Kafadar: Karacaoğlan'dan sonra çok ilginç geldi. Söyleyeni bilmiyorum, ama çok iyiymiş.

"Common People", Pulp'ın şarkısı. Aklımızda Neil Young'ın "Ordinary People"ı vardı, fakat Kaptan Kirk o şaheserin pabucunu dama attı. Söyleyen William Shatner...

Kaptanın seyir defteri; seyir lafını çok severim...

"Uzay Yolu"nu seyreder miydiniz?

Seyrediyorduk tabii, çok da bir şey yoktu televizyonda. Olsa da seyrederdik herhalde. Doğrusu, bir ara eleştirel takıldım "Uzay Yolu"na; zenci var, uzaylı var, Asyalı var, hepsi var ama, kaptan yine beyaz Amerikalı.

Kaptan Kirk şimdi öne çıktı, o zamanlar en popüler "Uzay Yolu" karakteri Mr. Spock'tı.

Mr. Spock, doğru, o gizli kahraman. İlgiyle izlediğimiz oydu, merak uyandırıcı tepkileri olurdu.

Seyir lafını çok severim dediniz...

Dünyevîleşme dediğimiz olayın bir boyutu da seyir ve temaşa kültürünün gelişmesi. Dünyevîleşmeyle birlikte, herhangi bir dinî ritüelle ilişkisi olmayan sosyal tavırlar, adetler, mekânlar ortaya çıkıyor, bunlar geceye yayılıyor ve hızla yaygınlaşıyor. 16. yüzyılın ortalarından itibaren kahvehanelerin ortaya çıkmasıyla, yeni bir repertuar çıkıyor ve şehir kültürüne damgasını vuruyor. Örneğin, Karagöz ve meddah; onların dayandığı kadim gelenekler var, ama seyir, temaşa kültürü ve gecenin kullanımı asıl bu dönemde modern biçimlerini kazanmaya başlıyor. Seyir, temaşa ve "gecenin fethi" bu dönemden itibaren şehir hayatını biçimlendiren şeyler. Kahvehaneler sadece içeride olan bitenler –örneğin Karagöz seyri imkânı– açısından önemli değil. En beğenilen kahvehaneler, aynı zamanda dışa dönük, çok güzel manzara seyri imkânı veren yerler. Bunlar o zaman da fark edilen şeyler, bizim şimdiki yakıştırmamız değil. Şehri bu yeni perspektifle anlatan, yazan insanlar çıkıyor. Evliya Çelebi'nin çağdaşı bir Ermeni yazar var, Eremya Çelebi Kömürcüyan (1637-1695), "İstanbul Tarihi" (1988'de Türkçeye çevrildi) diye bir kitap yazıyor. Adeta kamerayla geziyor İstanbul'u; kayıkla Yedikule'den başlıyor, kıyı kıyı gezdiriyor. Şehre bazen uzak çekim yapıyor, sonra gidip yakın planını veriyor. Sonra yine denize çıkıyor, Galata'ya uzaktan bakıyor, dönüp yakın planını veriyor, pan yapıyor arada kayıktan. Şehri seyrediyor ve seyrettiriyor. Çok sevdiğim bir meddah hikâyesi var, yazıya geçmesi 1700'lerin başları. Karadeniz Ereğlisi'nden bir adam İstanbul'a ilk defa geliyor, gemiyle Tophane'ye iniyor. 20. yüzyılın yerli filmlerinde işlenen bir tema: Şehre gelmiş, ne yapacağını bilemeyen taşralı. Bir tanıdığına rastlıyor, o tanıdığı ona İstanbul'u gezdirecek. İstanbul'u gezdirmek nasıl bir şey o devirde? Bedesten'e götürüyor önce, sonra Ayasofya'ya, sonra Eyüp'e. Eyüp hem eğlence, hem de Eyüp Sultan'dan dolayı ziyaret mahalli. Sonra da esir pazarına götürüyor, esir pazarında bir kıza aşık oluyor filan. Seyir ve temaşa kültürü hikâyelerin içine işlemiş. Kahvehanelerin yayılması, gecenin kullanılması, Karagöz-meddah, âşık kahveleri... Bunlar şehrin temel kültürü haline geliyor.

O yeni şehir kültürün yaratıcısı ve taşıyıcısı "sıradan insan" tabir edilen insanlar; "Common People"ı dinletmemizin maksadı lafı oraya getirmekti. Kitabınızda, "Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ İken"de, "sıradan insan yoktur" diyorsunuz...

Açık bir gözle ve açık bir gönülle baktığımızda, her insan sıradışı. Kendine has bir dili var, kendine has bir gülüşü, kendine has dertleri, onları gizleyişi ya da anlatışı var... Her insan için geçerli bu. Ama "sıradan insan" diye anlamlı bulduğum bir kavram, kavrayış da var. Daha çok ne olmadığından yola çıkarak tarif edebileceğimiz insanlar: Seçkinlerden olmayan, "Tarih yapan" deyimindeki büyük harfle yazılı bir tanıma giremeyecek, meşhur olmamış, şöhretin kenarından bile geçmemiş insanlar. Tarih, hiç olmazsa bazılarımız için, o insanların yaşamışlığını anlamaya çalıştığımız bir alan. Burada, Heisenberg prensibi gibi, hemen bir zıddiyet çıkıyor ortaya: Tanımaya başladığımız anda, sıradan biri yok. "Yolda" kitabında, Jack Kerouac bir otobüs durağında duruyor, yanına yaşlı bir kadın geliyor. Kerouac ona bakıyor, kadının yüzündeki kırışıklıklarda onun bütün ömrünün hikâyesini görmeye çalışıyor; aralarında tek bir laf bile geçmiyor, ama onun yüzündeki o kendine has kırışıklarda çok özel bir insan olduğunu görüyor. O anda, o kadın sıradışı birisi oluveriyor. Sıradana bakar bakmaz sıradışını görmemiz için bir zemin var; sıradışına bakar bakmaz sıradanlığı görmemiz için de bir zemin var. Ayağımızın iki zemine de basması lâzım galiba. Reşat Ekrem'de bunu çok seviyorum; sıradanlıkla sıradışılık düzlemlerinin birbirine kaydığını gönlünden hissetmiş bir adam. Mesela, Cellat Kara Ali'yi anlatır, IV. Murat, Deli İbrahim dönemlerinin celladını. Aşırı bir örnek veriyorum, biliyorum, ama Reşat Ekrem celladı da bizim sıradan insan olarak, sıradanlığıyla anlayabilmemizi sağlayacak bir şekilde anlatmaya çalışıyor. Bu çok güzel bir tarihçi tavrı.

Fotoğraf: Şahan Nuhoğlu

BECAUSE THE NIGHT (Patti Smith, "Easter")

"Because The Night" mı?

Evet. Söyleyeni tanıdınız tabii...

Patti. *(mırıldanıyor)* "Because the night, belongs to lovers"... Geçen sene İstanbul Film Festivali'ne yaptığım "Asiler, Azizler, Aşıklar" seçkisinde bir panel düzenleyecektik. Patti Smith'i davet etmek için çok peşinden koştum, yana yakıla mektup yazdım. Benim gibi birinin onun gibi birine ulaşması çok zor oluyor. Babylon'culardan menajerinin e-mail'ini aldım, tekrar tekrar mektup yolladım, cevap çıkmadı. Gerçi uyarmışlardı, "menajer duvarını aşmak çok zor" diye. Sabahat Akkiraz - Patti Smith paneli dü-

şünmüştüm. Patti Smith, "Asi", "Aziz", "Aşık" kategorilerinin üçüne de giren bir insan bence. Justin Adams, sizin yaptığınız söyleşide (Roll 144) "aşık kültürüyle griot'ları karşılaştırmak iyi olur" demiş ya, öyle bir şey var. Festivalde, "Road To Glory" filmiyle Woody Guthrie'yi de aşık kategorisinde göstermiştik. Aşık dedin mi yerelleştirici geliyor. Ama aşık kültürü, değil Anadolu'yu, Osmanlı coğrafyasını çok aşan bir şey. Patti Smith gibi biri, Bob Dylan gibi biri aşık kültürünün damarından gelen insanlar. O yüzden Patti Smith'i davet etmeyi, onunla aşık kültürünü konuşmayı istemiştim, Sabahat Akkiraz'la buluşmalarının yaratacağı durumu merak etmiştim. Asi ve aziz diyebileceğimiz insanlar, hayranlarının gözünde, hatta uzaktan tanıyanlar için bile bir başka konuma ulaşıyor. Menkıbesi anlatılacak insanlar oluyorlar. Patti Smith'i de o mertebede görüyorum, belki abartıyorum ama...

Abartmıyorsunuz, onu sahnede gören herkes aynı kanıdadır herhalde...

"Asi", "aziz", ve "aşık" diye nitelediğimiz insanların çok ortak özellikleri var. O üç kategori arasındaki geçişler, yamasız geçişler. Aşık Veysel için "aziz" desem, birçok insan şaşırmadan devam eder muhabbete, çünkü yamasız bir geçiş. O üç kategori de rüyalarında "aşk badesi" içmiş insanlar. *(gülüyor)*

Demin çok güzel bir deyiş kullandınız: "Gecenin fethi"...

Gece 16. yüzyıldan bu yana gittikçe daha çok yaşanıyor. İnsanların sosyal faaliyetlerini –şimdilerde eğlence dediğimiz şey de bunun içine giriyor– daha çok gece yaşamalarına "gecenin fethi" diyorum; "fetih"in kök anlamında, "açmak" anlamında. İyi ve kötü sonuçlarıyla birlikte geceyi gittikçe açıyoruz. Devletlerin fethinin tersine, olumlu bir fetih olarak görüyorum bunu. İnsanlar çeşitli kötü yan etkilerini görseler bile, geceyi büyük bir hevesle açmaya, fethetmeye çalışıyorlar 500 yıldır.

Modern hayatta gündüzler işverenlerin işgali altında...

Doğru. Sanayi toplumuyla birlikte, çalışma saatleri modern disipline uyarlandığında, eskiden çalışmayla iç içe geçebilen eğlence ritüelleri de kalkıyor ortadan. O yüzden de "leisure time" denilen iş dışı vakte çok daha fazla değer vermeye başlıyoruz. Onun da çoğunu geceye ayırıyoruz.

İşveren terminolojisiyle –sözleşmelerde, tamimlerde kullanılan ifadeyle– söylersek, "şirket zamanı / özel zaman" diye bir ayrım var. Günümüz kapitalizmi "gündüzün fethi"ni geri püskürttü; "haftada beş gün, günde sekiz saat"ten "haftada altı gün, günde on saat" civarına geriledik.

Yeni teknolojileri kendimize ait zamanı artırmak için kullanmaya çalışıyoruz, ama bir yandan da işveren, sinsi bir şekilde, cep telefonuyla, internetle çalışma zamanını sekiz saatten çok daha uzun bir süreye yaymanı bekleyebiliyor. Genç beyaz yakalılarda artık kabul edilen bir durum bu. İkinci vardiyayı evde yapıyorlar, ertesi sabaha bilmem ne toplantısına hazırlanılacak, "akşam mail'leşiriz" deniyor. Çok masum gibi geliyor, ama çalışma saati konusundaki büyük kazanımları berbat eden bir gelişme.

"Gecenin fethi"ne dönersek, devletin pek hoşnut olduğu bir şey değil bu fetih, çeşitli sınırlamalar hiç eksik olmuyor. Örneğin İngiltere'de pub'lar 11'de kapanıyor.

Geceyi kendilerinde tutmak, en hafifinden gecenin kullanımını denetlemek modern bir problem yaratıyor devlet için. Bir kere, ek bir asayiş meselesi doğuyor. Daha önce de geceyle ilgili asayiş sorunları var, ama sınırlı. Osmanlıların özel gece polisleri var mesela; asesbaşı deniyor, yakaladıkları "olağan şüphelileri" hamamların külhanına koyuyorlar, sabaha kadar orada tutuyorlar. Sabah bırakıldıklarında yüzleri isli olurmuş, ondan da külhanbeyi diye isim takılıyor. "Dükkânlar şu saatte kapanacak" gibi saat sınırlamaları başlıyor. Bir de ışıklandırma meselesi var. Bir yandan sivil toplum, bir yandan devlet ışıklandırmayı sistematiğe bağlayarak değişik yönlerden kendi faaliyetlerini kolaylaştırmak istiyor: Toplum sosyalleşme, gezinme, eğlence gibi şeyleri, devletse denetleme –şimdilerde mobese– işini kolaylaştırmak için. Burada uzlaşma da var, gerilim de var. Meddah ve Karagöz gösterileri mum ve kandil eşliğinde; gaz lambası bile yok. Kandiller kaliteli değilse is ve koku yapıyor, çabuk sönüyor. Geceleri eğlence olabilmesi için iyi ışıklandırma gerekiyor. Burada küçük bir parantez açmak istiyorum eğlence kelimesi üzerine. Eğlencenin sözlüklerdeki ilk karşılığı, İngilizceye "fun", "entertainment" diye çevrilen anlamı. Tarama sözlüğünde "eğlence", "eğlen-" köklü kelimelere bakayım dedim, tık diye uyandım. "Eğlen dur, dinlen dur, telli turna eğlen dur" diyor ya turnalar semahında. Bu eğlen, "bir yerde kal, vakit geçir, dur" anlamında, bu yönüyle de hâlâ kullanıyoruz, "çok eğlenmeyin, çabuk gelin" diyoruz; oyalanmak da oradan geliyor. "İki Cihan Âresinde"yi yazarken çok sevdiğim bir anonim kıta bulmuştum: "Ekme bağ bağlanırsın / Ekme ekin eğlenirsin / Çek deveyi güt koyunu /Bir gün olur beylenirsin." Yani tarım işine girersen iktidar elde edemezsin... "Ekme ekin eğlenirsin" derken, bugünkü yaygın anlamındaki eğlence kastedilmiyor. Baktığım bütün kaynaklarda "eğlenmek," en azından 16. yüzyıla kadar, bir yerde durup kalmak, oyalanmak anlamında. Kelimenin tarihi çok önemli ve emeğin tarihiyle, işçi sınıfının tarihiyle çok yakından ilgili. E.P Thompson'ın da kafa yorduğu bir mesele bu. "Boş vakit" ya da "eğlence vakti" anlayışı modern sanayi toplumlarının yarattığı bir şey mi? En azından şunu söyleyebilirim, kahvehanelerin ilk ortaya çıktığı dönemde, eğlenme şimdi ilk aklımıza gelen anlamı taşımıyordu.

Sabahat Akkiraz - Patti Smith paneli düşünmüştüm. Patti Smith, "Asi", "Aziz", "Aşık" kategorilerinin üçüne de giren bir insan bence.

Kahvehanelerin ilk ortaya çıkışı ne zaman?

Peçevî 1554-55 diyor, ama 1551'e denk düşen bir tarih düşürülmüş: "kahvehane mahall-i eğlence." Öyle bir zemine düşüyor ki bu sosyal kurum, insanlar bunu arıyormuş; toplum kahvehanelere dört elle sarılıyor. Eğlenceyle, yani şimdiki anlamında eğlenceyle, özdeşleştirdiğimiz sanat formlarıyla anında bütünleşiyor kahveler. 1582'de, III. Murat'ın oğlu şehzade Mehmet'in sünneti için At Meydanı'nda büyük hazırlıklar yapılıyor, kimi versiyonlara göre 40 küsur, kimi versiyonlara göre 60 küsur gün sürüyor şenlikler. Şehir halkı akrobatları, cambazları, sihirbazları seyrediyor; zanaatkârlar ürünlerini teşhir ediyor, çiçekçiler muazzam saksılarla, dericiler kemer, çizme falan taşıyarak geçiyor. Nakkaş Osman'ın resimlendirdiği "Surname"nin gösterdiği üzere, orada kahveciler de var. 1582'de artık örgütlenmişler, bir esnaf teşkilatı olarak varlar. Gerçek boyutlarda bir kahvehane maketini tekerlek üstünde geçiriyorlar; biri kahve pişiriyor, üç-dört kişi de müşteri olarak oturuyor –kahvehane simülasyonu yapıyorlar. "Surnâme" metninde "kahvehane halkı gibi eğlenirlerdi, kahve içerlerdi ve Karacaoğlan deyişleri söylerlerdi" deniyor. Erken bir Karacaoğlan'ın ünü ve deyişleri şehir ve kahvehane kültürüne daha o tarihte girmiş, ondan sonra da serpilip gidiyor.

"Çalgılı kahveler" ya da "aşık kahveleri" denen, kahve içip sohbet edilen mekânlar olmanın ötesinde bir kahvehane modeli doğuyor; bunlar "yeniçeri kahveleri" olarak da adlandırılıyor, ama yeniçerilere özgü mekânlar değil, öyle değil mi?

Yeniçeri kahveleri olabiliyor, başka kesimlerin ve şimdiki gibi üst sınıfların takıldığı mekânlar olabiliyor. Yeniçeri kahvelerinde duvarlara resimler konmaya başlanıyor, estetiği gelişiyor kahvelerin. Yeniçeri ortalarının sembollerini kahvelerine koyduklarını 18. yüzyıl kaynaklarından biliyoruz. Sembolleri vücutlarına dövme olarak da işletiyorlar. Dövmenin Arapçası "el Vaşm"; 16. yüzyılın ortasından Arapça-Türkçe bir sözlük "el Vaşm" karşılığı olarak dövmeyi tarif edip "Araplar arasında çok yaygındır" diyor. 18. yüzyılın sonlarında, aynı maddede "günümüzde yeniçeriler ve onlarla takılan şehir oğlanları arasında yaptırmayan yoktur" deniyor. Aradaki 200 yılda, kahvelerin etrafındaki görsel estetik kültürün dönüşümü açısından çok şey söylüyor bu bize.

"Öyle bir zemine düşüyor ki bu sosyal kurum, insanlar bunu arıyormuş; toplum kahvehanelere dört elle sarılıyor" dediniz. Nasıl bir zemin o?

Bir kere sınıfsal bir tarafı var. Burada burjuvazi kelimesini kök anlamında kullanmak istiyorum. Öteki anlamı da çok önemli, ama bir de kök anlamı var. Kök anlamı bize sosyolojik gerçeği veriyor. 16. yüzyılın ortalarında dünyanın çeşitli yerlerinde yeni bir şehir hayatı ve şehirlilik bilinci oluşuyor. "Şehir oğlanı", "şehirlü" gibi ifadeler Osmanlı kaynaklarında artık belli bir sosyal grubu tanımlamak için kullanılıyor. Bunun edebî yansımaları da oluyor tabii, "şehrengiz" diye bir tür çıkıyor mesela. 16. yüzyılın başlarında, ilk örnekleri veriliyor ve 16. yüzyıl boyunca orta ve batı Anadolu'yla güney Balkanlar arasındaki bir sürü şehir, bir sürü "şehrengiz"le kendini tasvir, takdim ve methediyor. "Bizim şehrimiz şöyle güzeldir, şunlar vardır" falan. Şehirli diye sınıfsal bir olgu ortaya çıkıyor. Latifî'nin "Evsâf-ı İstanbul" adlı bir kitabı var, ilk versiyonunu 1530'larda yazıyor. Nesir olarak yazılmış müthiş bir şehir tarifi. İstanbul bir yandan, mütedeyyin bir müslümanın yaşamasına uygun mekânlar ve vasıflar taşıyan, ahlâklı insanların bol olduğu bir yer olarak anlatıyor. Bir yandan da, Kâğıthane, Galata ve Tahtakale üzerinden sefahate düşkün, eğlence –şimdiki anlamında– meraklısı ve buradan hareketle ahlâksızlıklara ve "kötülük"lere

meyyal bir İstanbul anlatıyor. Ama bu ikincisini ortadan kaldırmak gibi bir derdi yok. Zevk düşkünlüğü ve sefahat dediği şeyler olmasa, onun o kadar gurur duyacağı bir İstanbul olmayacak. Eyüp'te, Fatih cami ve civarında, Topkapı sarayı ve civarında ahlâklı, faziletli yanları görüyor. Kâğıthane, Galata ve Tahtakale'de ise lubetbazlar (dansçılar, cambazlar, hokkabazlar), kukla oynatıcılar –daha Karagöz yok, Karagöz'ün lafı geçmiyor– var. Sonra, müzik var bol bol. Latifî o kitabı yazdığında kahvehaneler daha açılmamış. Elli yıl sonra şehir hakkında yazan herkes ise muhakkak kahvehanelerden bahsediyor, resimleri yapılıyor.

İlk kahvehane nerede açılıyor?

Sınıfa bir test yaptım: "Suriyeli bir tüccarsınız, kahve satıyorsunuz. Latifî'nin 'Evsaf-ı İstanbul' kitabını okudunuz. 'İstanbul'da bir kahvehane açayım?' dediniz. Hangi semtte açardınız?" "Tahtakale'de açardık" dediler. Hakikaten ilk iki kahvehane Tahtakale'de açılıyor, iki Suriyeli tüccar tarafından.

Bunlar bu coğrafyanın ilk kahveleri mi?

Evet, ilk kahveleri. Kahire'de 1500'lerin ilk yarısında kahve satılan mekânlar var, ama o tariflerden anladığım kadarıyla, belki de bildiğimiz kahvehaneden çok bizim tostçu büfeleri gibi. Osmanlı literatürüne, hem Arapça hem Türkçesiyle bakıldığında, ilk kahvehaneler İstanbul'a atfediliyor. En azından, kurumun bir pıtrak gibi yayılması İstanbul'dan sonra. Bir fark olmuş olmalı İstanbul'da açılan kahvelerde.

Herhalde en önemli fark çalgılı, şiirli, şarkılı, meddahlı, Karagöz'lü olmaları. Aynı zamanda kaçınılmaz olarak gündelik siyasetin nabzının attığı mekânlar. Öyle değil mi?

Sosyal hayatın demokratikleşmesinde çok önemli rol oynuyor kahveler. Ve bu daha o devirde fark ediliyor. Mesela, Gelibolulu Mustafa Âli kınayarak anlatıyor, çünkü elitisttir, sevmez böyle şeyleri. 1590 civarında yazdığı "Meclislerin Adabı" kitabında kahvelerden şöyle bahsediyor: "Kahvehane çıktı, millet dolduruyor buraları. Kimsenin suratına bakmayacağı baldırı çıplak herifin teki, üç kuruşa arkadaşlarına 'hadi gelin size bir kıyak yapayım' diyor. Eskiden koca koca ziyafetler düzenleyen, atlas kıyafetler giyen bizim gibi adamlar bunların yanında şimdi mahzun kaldı". Kahvehaneler, Gelibolulu'nun anlattığı gibi, yeni sosyalleşme imkânları veriyor. Tarif ettiği "baldırı çıplak" tipi evde ziyafet verebilecek bir adam değil. 1600 sularında 600 küsur kahvehane var İstanbul'da, müthiş bir rakam. Sırf kahvehane değil, çeşitli sosyal mekânlar, mesela hamamlar da çok artmış. Lady Montague'nün meşhur bir lafı var: "Kahvelere sadece erkekler gider, ama hamamlar da kadınların kahvesidir." 1595 civarında, sadrazam Koca Sinan Paşa sultana mektup yazıyor, diyor ki: "Sultanım bana yazmışsın, demişin ki 'meyhaneleri, bozahaneleri ve kahvehaneleri kapat.' Meyhaneyle bozahaneyi anladık, ama kahvehaneleri kapatmaya kalkarsan bu halk birbirini yer." Daha kırk yıl olmuş bu müessesenin ortaya çıkması; sosyal hayatın merkezine oturtmuş. IV. Murat'a (1623-1640) gelindiğinde, kahvelerin siyasîliği ayyuka çıkıyor. Yeni oluşan şehirli kültürün yeniçeri kesimiyle bir araya gelmesinden IV. Murat çok rahatsız oluyor. Bundan ilk rahatsız olan o değil, ama en koyu tedbirleri alan o.

Avrupa'da durum nasıl o tarihlerde?

1650'lerde orada da kahvehaneler yayılmaya başlıyor. Kayda geçen ilk kahve 1650-51'de Oxford'da, hemen ardından Londra'da, 1652-53'te ticarî kurum olarak kayda geçmiş. Paris'te, Viyana'da az sonra yayılıyor, ama bir çıktı mı o cografyada da pıtrak gibi çoğalıyor. Ve devlet aynı şekilde tedbirler almak zorunda hissediyor kendini.

Dönemin iletişim koşullarını düşünürsek, kahveler toplumun sinir sistemi gibi.

Evet. Mesela Fransız ihtilâli çalışmalarında, "18. yüzyılda Paris'te siyasî haberler, dedikodular nasıl dolaşıyordu?" konusu önemli yer tutuyor. Antalya Film Festivali'nde seyrettiğim "Yüzbin Kişiydiler" filmi, Zonguldak halkının Özal dönemindeki toplu yürüyüşünü anlatıyor. Muazzam bir olay, bütün şehrin kalkıp başkente yürümesi. 1703'te Edirne isyanında biraz böyle bir şey oluyor. İstanbul'un çeşitli kesimlerinden binlerce insan Edirne'ye yürüyüp sultanı (II. Mustafa) değiştiriyorlar. Zonguldaklılar Ankara'ya kadar yürüyemiyor, malûm, ama Zonguldak'ta o haber nasıl yayıldı? İnsanlar nasıl organize oldu? Kahvehaneler ve orada gelişen kültür bir sinir sistemi gibi hakikaten. 1703 Edirne vakası için söylenmiş birkaç şiir var, ama en meşhuru "İstanbul coştu da huruc eyledi / Bil padişahım bil padişahım" diye gider. Kahvehanelerde gelişen aşık şiiri tarzı olmasa, o şiir de olmayacak. Aşık kültürünün, aşık edebiyatının 16. yüzyılın sonlarından itibaren gelişip serpildiği yer şehirler ve şehirlerde de kahvehaneler. Ama köy aşıklarıyla şehir aşıkları arasındaki iletişim hiçbir zaman kopmuyor. 17. yüzyılda Aşık Ömer diye bir adam var, 18. yüzyılın sonlarına kadar, aşık deyince İstanbulluların en çok andığı, en beğendiği şair o. Aşık Ömer gibi köy aşıklarıyla hâlâ iletişimde olan, ama temelde şehirde yazan, okuyan insanlar var. 17. yüzyıldan itibaren yeniçeri kul aşıklarının çoğu böyle. Bir de tabii Türkçe yazan birçok Ermeni ve Rum aşık var, Bektaşi tadında yazıyorlar. Hatta mahlas da alıyorlar, onların Ermeni veya Rum olduğunu biyografilerini okumadan çıkarmanın imkânı yok.

Bach genellikle ciddidir, ağır konuları işler, ama kahve söz konusu olduğunda o da hafifler: itaatsizlik, zevk, şehvet gibi konulara girer.

ONE MORE CUP OF COFFEE (White Stripes, "The White Stripes")

Sözler Dylan'ın, ama söyleyeni çıkaramadım.

White Stripes. İlk albümlerinde "One More Cup of Coffee"nin cover'ını yapmışlardı. Dylan'ın şarkısını yazmadığı mevzu yok galiba.

Dylan'dan kaçmaz hiçbir şey. *(gülüyor)* Kahvenin sohbetle olduğu gibi, aşkla, şehvetle de çetrefil bir ilişkisi var. Hatta Bach'ın 1732'de Leipzig'de bir kahvehanede icra edilmek üzere bestelediği "Kaffee Cantata"sında kahve aynı çağrışımları yapıyor. Mutaassıp peder, kızının kahveye düşkün olmasından şikayetçidir. "Bırak şu mereti" der kızına, kız "günde üc öğün kahve içmezsem, tandırda keçi gibi kurur giderim" diye itiraz eder. Babası "o zaman evermem" diye el yükseltir. Kız, erkeksiz kalmaktansa kahveden vazgeçeceğini söyler babasına, ama el altından damat adaylarına haber uçurur, canı dilediğinde kahve içmesini sineye çekmek zorundadır onunla evlenmek isteyenler. "Hatta Bach" dedim, çünkü genellikle ciddidir, ağır konuları işler, ama kahve söz konusu olduğunda o da hafifler: İtaatsizlik, zevk, şehvet gibi konulara girer.

White Stripes, Jim Jarmusch'un "Kahve ve Sigara"sında da vardı. Filmi nasıl bulmuştunuz?

Roberto Benigni ile başlaması cuk oturmuş, tam bir kukla oyunu gibi, ya da –Jarmusch bilir mi bilmem ama– Karagöz gibi. Kahvehanede gürültüden birbirlerini duyamıyorlar diye karşılıklı sandalyelerini değiştirmeleri ya da Benigni'nin, Steven Wright'ın yerine dişçiye gitmesi... Bunlar Kemal Sunal'a da yakışacak sahneler. Geçen sene, "Buzlar Çözülmeden"in uyarlaması "Deli Deli Küpeli" filmini seyrederken birdenbire uyandım: Kemal Sunal filmlerini, Karagöz'ün –ve meddahın ve orta oyununun ve kukla oyununun– hikâyeyi fetişleştiren sinemadan intikamı gibi de düşünebiliriz. 16.-17. yüzyıllarda büyük bir yaratıcılık ve bir yenilik örneği olarak patlayan, sosyal bir mekân olarak kahvehane ekseninde biçimlenen, ama özgünlüğünü silerek "geleneksel" diye adlandırdığımız temaşa sanatları var ya... Sunal'ın suratına yapışmış gibi duran sırıtma da onu sinema-tiyatro oyunculuğundan çok kuklaya yaklaştırıyor ve o bunu nefis kullanıyor. Rol arkadaşlarının da hakkını vermek lâzım, Adile Naşit mesela. "Tosun Paşa" filmindeki hamam kavgası sazlı atışma geleneğinin dişil versiyonu. Orada Adile Naşit'in tepesinin atması sahnesi var; yüzünü, üç-beş saniyeliğine çizilmiş bir karakter gibi oynatıyor. White Stripes'ın oynadığı bölüm de Karagöz tadında. Hatta bütün o epizodu Tarantino'nun "Top Gun" filmini "okuduğu" gibi okusam yanılır mıyım, bilmem; baştan aşağı cinsel kinaye. Ama Karagöz oyunu olsa çok daha doğaçlama akardı. O filmi fazla hesaplı, fazlasıyla tasarlanmış buldum. Hem minimalist, hem cool, hem her karede göstere göstere hesaplı... Bana kalırsa, sigara ile kahvenin birlikteliği üzerine en muhteşem sözü 16. yüzyılda bir Arap şairi söylemiş: "Ed-duhan bila kahve, ke'l-cima' bila şehve." Yani kahvesiz tütün şehvetsiz sevişmeye benzer.

Yazan kim?

Anonim. Kahve ortaya çıktıktan ve tütünle birleştikten az sonra yazılmış. Gecenin fethi kahveyle örtüşüyor; zamansal olarak da örtüşüyor. Kahvenin ilk yaygınlaşması, elimizdeki kaynaklarda hep geceyi daha iyi ve daha bol kullanabilmek bağlamında anlatılıyor. İlk kahve tüketicileri Yemenli sufîler,1400 sularında. Modernite hikâyesinin insanların hiç düşünmediği bir coğrafyadan, Yemen'den çıkması bana çok hoş, çok ironik geliyor. Buyrun, modern hayatın vazgeçilmez unsuru addettiğimiz kahve Yemen'den geliyor. *(gülüyor)*

Kahvaltı da kahveden geliyor, değil mi?

Kahveyle birlikte, kahvealtı lafı çıkıyor. Günün bütün ritmlerini kahve değiştirmiyor, ama o ritm değişiklikleri kahveyle birlikte yaşanıyor. Bildiğimiz kadarıyla, önceleri kahvaltı pek yenmiyor. Günün iki öğünü var: Kuşluk vakti ve akşamüzeri. Sabah bir çorba, bir meyve... Ama kahve içmek için "kahvealtı" gerekiyor, o da tıbbî bir şey. Seyyit Hasan'ın hatıratı var, 1660-64 arasında yazmış. Güne

çoğu zaman kahve ile başlıyor. Hatırat Türkçe, ama Arapça ibareler de kullanıyor. Mesela 28 Recep, Çarşamba, "badel kahve" (kahveden sonra) diyor, günün seyrini anlatıyor. Kahve ve diğer içeceklerle "mood"umuzu, ruh halimizi ayarlıyoruz, bazen ayarı kaçırıyoruz, ayrı konu. Psikolojik hal manivelası gibi kullanıyoruz birçok yiyeceği, içeceği; esrar, afyon da bu konuya giriyor. Kahve o geniş maddeler dünyasının içinde. Modern insan –ya da modernite içinde yaşayan insan diyeyim, benim için bu daha doğru tarif– zihinsel ve ruhî hallerini ayarlayan, bir çeşit hal termostatı kullanan insandır. Bu insanlık halinin ortaya çıkması ve evrilerek bugüne gelmesi hikâyesinde kahve ve gece çok önemli bir rol oynuyor. Geceyi daha çok kullanan insanlar manivelalara ihtiyaç duyuyor. 15. yüzyılın Arapça kaynakları, Yemenli sufîlerin "kahve içiyoruz, çünkü geceleri daha ayık bir kafayla zikir yapmak istiyoruz, zihnimize farklı bir uyanış hali veriyor" dediklerini naklediyor. 16. yüzyılda Safed ve Kudüs civarındaki Yahudi mistikleri arasında gelişen Lurianizm denen çok önemli bir mistik hadise var; onların da geceleri çok kahve tükettiğini biliyoruz. Aynen Yemenli sufîler gibi açıklıyorlar niye kahve içtiklerini. Bütün gece zikir yapmak istiyorlar ya da sabah erken kalkıp mistik pratiklere geçmek istiyorlar ve kahve tüketiyorlar. Ve kahve yüzünden hahamlardan azar işitiyorlar. Safed, 1580'lerde, Yahudi mistisizmi açısından çok önemli bir yer. Osmanlı dünyasında Yahudi nüfusun çoğunlukta olduğu yer çok az. Büyük şehir olarak bir tek Selânik var, nüfusun yüzde 50 küsuru Yahudi; bir de, çok daha ufak bir şehir olmakla birlikte, 20. yüzyıla kadar Safed. Safed'de kahvehane hayatının 1580'lerde çok aktif olduğunu biliyoruz ve gece özellikle kahvehanelerde Türkçe şarkılar söylüyorlar. Buna çok bozulanlar oluyor, Türkçe şarkılara İbranice söz yazdırıyorlar, aranjman yaptırıyorlar. Bir şair var, Najara, o yıllarda çok meşhur. Ona sipariş veriyorlar, Bakî'nin, Fuzulî'nin, Necatî'nin eserlerinden bestelenmiş parçalara İbranice sözler yazıyor. Dönemin Fecri Ebcioğlu'su gibi. *(gülüyor)*

Ajda'sı da var mı o dönemin?

Bilmiyorum var mı, ama Ajda deyince aklıma, şimdilerde çay bardaklarına Ajda denmesi geliyor. *(gülüyor)* Kahve fincanlarının kulbu yok o zamanlar, zarf geçiriliyor el yakmasın diye. Oradan espressoya nasıl geçiliyor, onu bilmiyorum, ama Yahudi mistiklerin Safed'den, Kudüs'ten Venedik'teki dostlarına hem o yeni mistik kültürü hem de kahve taşıdıklarını biliyoruz. Daha Avrupa'da kahvehaneler açılmadan, Yahudi sufîleri arasında, Luriancılar arasında kahve kültürünün yaygın olduğunu biliyoruz. İki büyük coğrafyada, Osmanlı dünyası ve Avrupa'da kahvenin geceyi kullanmakla çok yakından ilişkisi var.

İki coğrafyada da siyasî ve dinî otoriteler kahveye pek iyi gözle bakmıyor, öyle değil mi?

İlk başlarda, "sarhoş eder mi?" meselesi var. 1510'larda Kahire'de çok ilginç bir şey oluyor. Kadıya geliyorlar, "komşularımız devamlı kahve içiyor" diye şikâyet ediyorlar, "şarap içiyorlar" der gibi. Kadı da bilmiyor kahvenin ne olduğunu. Birkaç kahve tiryakisini mahkemeye çağırıyor, "kahve için" diyor. Bakıyor, sarhoş olmadıklarına karar veriyor. Batı'da ise Calinus tıbbında, kadınlar için çok uygun olduğu, ama erkekler için tehlikeli olduğu, şehveti kırdığı düşünülüyor. Arapça bir şiir var, "uykunun ve cimanın düşmanı" diyor. Aynı anlayışı Avrupa'da, 17. yüzyılda kahve yayıldığında görüyoruz. Çok meşhur bir dilekçesi var Londralı kadınların. 1675'te duvarlara yapıştırdıkları bir afiş bu. "Women's Petition Against Coffee" diye krala mektup yazıyorlar ve kahveyi "kurutucu içki" diye tanımlıyorlar. Calinus tıbbında kurutucu ve zayıf düşürücü diye biliniyor. Kurutucu, çünkü kahve kuru; kadınların bünyesi yaş, erkeklerin bünyesi kuru, kuruya kuru kötü, çok kahve içersen erkekliğini kaybetme tehlikesi var. Kadınlar yaş bünyeli olduğu için kahvenin onlara zararı yok. Kadınların krala yazmalarında asıl dertleri kahvehanelerin sosyolojik tarafı, kocaları bütün gün kahvede. O şikâyetin içine sıkıştırılmış ikinci şikayet de kahvenin erkekliği zayıflattığı. "Bravo kahveye dedirtiyor" adama. *(gülüyor)* Devrin tıbbı "içersen başına bir hal gelebilir" diyor ve buna rağmen, milyonlarca erkek gün boyu kahve içiyor. Geceyle gündüzü, zihin ve ruh hallerimizi manipüle etmek dedim ya, bunu ne kadar vurgulasam azdır. Sabah uyanıp insanların zihin ve ruh hallerine ayar verme hevesinin artmasını, buna yönelik imkânları genişletme arayışlarını, o imkânları bolca kullanmalarını modernitenin çok kritik bir parçası olarak görüyorum.

Ama modern devlet, insanların ruh hallerine "ayar verme" isteğine ket vuruyor. Dün de, bugün de...

Zihin ve "mood" manipülasyonu otoriteler açısından tehlikeli bir mesele tabii. 1960'larda esrar, LSD gibi maddelerin tartışılmasında olduğu gibi, 16. yüzyıldaki kahve ve kahvehane tartışmalarının da siyasî bir tarafı var. Devlet engin tecrübesiyle, sosyal mekânların siyasî sorun olabileceğini biliyor. Osmanlı, kahvenin ilk yayılmasından az sonra, "kömürleşmiş şeyleri tüketmek haramdır" diyerek fetvayla yasaklıyor. Şeriatın birçok ana akım yorumuna göre, kömürleşme seviyesine gelecek kadar ızgarası yapılmış şeyleri tüketmek haram. Kahve de kavruluyor ya, "kavrulmuş kahve karbonize olmuştur, o yüzden yasaktır" diyorlar. Ama durduramıyorlar milleti. Peçevî çok güzel anlatıyor, sokak aralarında millet kahve pişirip ayaküstü satmaya başlıyor. "Bu gizli kahvehaneler o kadar yayıldı ki, millet oradan acayip para kazanır oldu, vezirler bile yatırım yapmaya başladı" diyor. Sonunda bir fetva daha çıkıyor, "kahve tamamıyla kömürleşmediği için haram değildir, caizdir" deniyor. Ve kahve alıyor yürüyor.

Saraya da giriyor...

Bir noktadan sonra, sarayda "Kahvecibaşı" diye bir müessese ortaya çıkıyor. 1630 civarında, Japonya'da çay seremonisinin başlamasıyla eşzamanlı aşağı yukarı. Daha çok Avrupa ve Osmanlı'yı konuştuk ama, 16. yüzyıldan itibaren

16. yüzyıldan bir kahvehane tasviri

dünyanın birçok yerinde, yeni sosyalleşme mekânları, yeni şehirliler, o yeni şehirlileri yeni janrlar içinden anlatan yeni bir edebiyat ortaya çıkıyor. Japonya'da çay çok eskiye dayanıyor; Çin'de binlerce yıldır var, ama çayın evler ve saraylar dışında, sosyalleşme unsuru olarak kullanılması, kahvehanelerin gelişmesiyle eşzamanlı. Global bir fenomenden bahsediyoruz yani.

Zamanın ruhu diye bir şey var yani...

Bence var. Ticarî ağlar, bunun kılcal damarları, materyal şeyler, para, nüfus var, ama bir de zamanın ruhu var, evet. Yemen 200 küsur yıl kahve ticaretinde tek tabanca. Yemen'den Kızıldeniz'e, oradan Kahire'ye, İskenderiye'ye ve Osmanlı'ya gidiyor. Osmanlı'yla birlikte Avrupa'da yayıldıktan sonra, Avrupalılar kolonilerinde kahve yetiştirmeye çalışıyorlar, 40-50 yıl içinde beceriyorlar da. Hollandalılar Java tarafında, Fransızlar Antiller tarafında, Yemen'e alternatif çıkarıyorlar. Kahve ticareti, Macellan sonrasındaki yeni ticaret dünyasının bir parçası. 16. yüzyılın en önemli dinamiklerinden biri de, Akdeniz havzasındaki ve dünyanın başka yerlerindeki nüfus patlaması. Kahvehanelerin İstanbul coğrafyasına düştüğü noktada, dünya ile yepyeni bağlar kurmuş, daha büyük çaplı ticaret yapan ve nüfusu çok artmış bir şehir hayatı var. Kahve ve kahvehane bunun içine düşüyor. Dünyanın başka yerlerinde bu çayhane olabiliyor, İspanya'da mesela çikolatahane olabiliyor. İspanya'ya çok uzun seneler kahve girmiyor, kolonilerinden kolayca ulaşabildikleri için kahveden çok sıcak çikolata tüketiyorlar. Avrupa'da çay, kahve ve çikolata bayağı yarışıyor. Bir süre sonra, kahve belli coğrafyaları, çay belli coğrafyaları kazanıyor. 19. yüzyılda Rusya'dan gelen çay kültürü doğu Anadolu'yu da etkisi altına alacak şekilde Kafkasya ve İran'ı sarıyor. İran'da çay kahveyi yeniyor, ama hâlâ kahvehane diyor onlar da o mekânlara –ilk kurulduklarında kahvehane ismiyle bilinegelmiş. İsfahan'da, Şah Abbas kısmen İstanbul'la yarışarak müthiş bir meydan kuruyor. Ermenileri getiriyor ve o meydanın her tarafını kahvelerle döşetiyor.

Kahve ve diğer içeceklerle "mood"umuzu ayarlıyoruz. Psikolojik hal manivelası gibi kullanıyoruz. Esrar, afyon da bu konuya giriyor. Modern insan zihinsel ve ruhî hallerini ayarlayan, hal termostatı kullanan insandır.

1600'lerde, İstanbul'da 600 küsur kahve olduğunu söylediniz. Üstelik bunların çoğu sazlı, sözlü, meddahlı, Karagöz'lü. İstanbul bu sosyokültürel dinamizmini neye borçlu?

Bir, siyasî olaylar çerçevesinde; iki, 16. yüzyılın ilk yarısına ait birtakım sosyolojik gelişmeler çerçevesinde bakmak gerekiyor. Öncelikle siyasî tarafından bakalım. 1516-17'de Yavuz Selim'in fetihlerinin, Kahire'nin fethinin muazzam etkisi var İstanbul şehir kültürünün oluşumunda. Yepyeni bir şehir hayatı var Kahire'de; kukla oyunu, gölge oyunu çok gelişkin. İbn-i Danyal diye çok meşhur bir kukla oynatıcıları var. Tıflî'nin meddah olarak ulaştığı şöhret gibi bir şöhrete sahip. Aynen Tıflî gibi, yarı mitik, yarı tarihî bir karakter. Kahire büyük bir nüfus odağı o yıllarda, 200-250 bin kişinin yaşadığı bir şehir. Dolayısıyla, Arap alemiyle bütünleşen bir siyasî yapının ortaya çıkması, Arap coğrafyasının entegrasyonu İstanbul'un Osmanlı coğrafyasının kültür merkezi olmasında çok önemli bir rol oynuyor. Ama aynı şekilde, Anadolu Türkmenliğinin Osmanlı yapılarıyla tanışması ve metazori de olsa onların hakimiyeti altına girmesi de çok önemli, çünkü sonradan aşık edebiyatı olarak palazlanacak, kahvehanelerde serpilecek kültür, daha çok Türkmen çevrelerin Anadolu'dan İstanbul'a taşıdığı bir kültürel kodun evrilmiş hali.

Yani Osmanlı'dan çok diğer beyliklere borçluyuz bu kültürel zenginliği?

Önemli ölçüde öyle. Anadolu'nun bütünleşmesi hikâyesini büyük bir demir ütüyle ütülüyoruz. Sanki Anadolu'daki değişik kimlikler, birimler Türk birliği altında, bir Türk bayrağı altında birleşmek için can atıyorlar da, kimin nasıl yapacağına karar veremiyorlar. Osmanlı'nın Anadolu'ya egemen olması 200 küsur sene sürüyor ve kanlı, zulümlü yollardan geçiyor. 1530'lara kadar, İstanbul hâlâ en büyük şehir değil, en önemli şehir de değil. Fatih döneminin sonlarında İstanbul'un nüfusu 70-80 bin. Kahire çok daha büyük bir şehir, Halep de öyle. Bursa ve Edirne de o çapta şehirler. Kültürel olarak Bursa çok önemli o devirde. Mesela, Lamii Çelebi gibi adamlar Bursa'da sürdürüyorlar hayatlarını. Ama 50 yıl sonra, o tür adamların hepsi İstanbul'a gitmek zorunda kalıyor. Şimdilerde olduğu gibi, İstanbul'a akın akın insan geliyor. Tam tarih vermek çok zor, ama 16. yüzyılın ilk yarısında Arap coğrafyasıyla ve Anadolu Türkmen coğrafyasıyla, kendi içinde gerilim unsurları taşıyan bir entegrasyon oluyor. Osmanlı devlet şemsiyesi, eksikli gedikli de olsa kendini tesis ediyor buralarda. Ve bu entegrasyon İstanbul'un sonraki kültürel ve sosyal gelişmesi için çok önemli rol oynuyor.

İstanbul'un fethinden yüzyıl sonrasını konuşuyoruz. Fethedildiğinde, İstanbul henüz bu coğrafyanın kültürel, sosyal merkezi değil. Hatta, fetih sonrasında Edirne'nin başkent kalması isteniyor. Bu Edirne-İstanbul çatışmasının ardında bir sınıfsal gerilim var, değil mi?

Bu çok önemli. 1453'ten sonra, en aşağı 50-60 yıl bu gerginlik sürüyor. İstanbul'un başkent olması, başka türlü bir devlet düzeni, devlet anlayışı, imparatorluk tarzı demek olduğu için muhalefet ediliyor. "Saltukname"de çok çarpıcı bir hikâye var. Bir gazi beyi rüyasında Sarı Saltuk'u görüyor. Saltuk ona diyor ki "İstanbul'u payitaht yapmayın". Bir anahtar veriyor, "bu anahtar İstanbul'un anahtarıdır ve hep Edirne'de kalmalı" diyor. "Saltukname"de ortaya çıkan ses, İstanbul'un emperyal bir merkez olmasını istemeyen ses. Şehre girmeyen, girmek istemeyen mutasavvıflar var. Akşemsettin mesela, fetihten sonra İstanbul'da oturmuyor, Göynük'e gidiyor. Balkanlar'ın bazı uçbeyleri merkezîleşmeye muhalif. İstanbul merkezli emperyal bir yapının oluşumu, özerkliklerini yitirmeleri anlamına geliyor çünkü. Birtakım gazi çevreleri, örneğin Mihaloğulları, Malkoçoğulları hiç hoşlanmıyor Fatih'ten. Ama devletle bağlarını tamamen koparmıyorlar. Bu arada, Fatih fetihten sonra bir tasfiyeye girişiyor; örneğin, Çandarlı'yı hemen tasfiye ediyor. Bu tasfiye, kafasında sırtını dayayacağı yeni bir elit oluşturma projesi olduğuna işaret ediyor. Birtakım "Bizans artıkları"na –bu kelime hakaretamiz kullanılıyor, ben o şekilde kullanmıyorum–, yani bir yerde patrikhaneye yaslanıyor. Patrikhane Fatih'in muazzam bir stratejisi, açılış törenine bizzat katılması çok önemli bir hadise. Fetihten sonra iktidar yeni bir yapının eline geçiyor, uçbeyleri özerkliklerini yitiriyor ve memura dönüşüyor.

"Kendi içinde gerilim unsurları taşıyan bir entegrasyon oluyor" dediniz. O gerilim unsurlarından birini çok güzel ifade eden anonim bir dörtlük var: "Şalvarı şaltak Osmanlı / Eğeri kaltak Osmanlı / Ekende yok, biçende yok / Yemede ortak Osmanlı..."

Osmanlı devleti en yetkin ve etkili halini kazanırken, devlete ve o aygıta yönelik muhalefet de kimliğini edinmiş –Bektâşilik altında– ve kendi kodlarını oluşturuyor. Osmanlı devleti ve karşısındaki muhalefet, 16. yüzyılın ilk yarısında bu oluşumu yaşıyor. Bu çok gerilimli bir süreç ve hep sürecek. Bir yandan okuduğunuz kıtadaki ses var, bir yandan da çok ciddi bir entegrasyon var.

IV. Murat'la bitirelim bu bölümü. Ne kadar sürüyor IV. Murat'ın kahve ve tütün yasağı?

IV. Murat'ın tahtta bulunduğu dönem 1622-1640 arası. 1632'den itibaren ipleri çok kuvvetle eline alıyor. 1632-1640 arasında uygulanıyor herhalde, ama devamlı değil. Çok sert tedbirler uygulayan bir de Köprülü Mehmet Paşa var. Kahve yasakları, sokağa çıkma yasakları onun döneminde de kuvvetle uygulanıyor.

Meyhaneler ve bozahaneler de yasaklardan nasibini alıyor, değil mi?

Evet. Bozayı iyice ekşitirsen alkolleniyor, onunla da kafa oluyormuş insanlar. Eyüp bozahanelerinde kadınlarla erkeklerin bir arada oturup boza içtiğine dair hükümler var 1570-80'lerde, "kadınlar oraya gelmeye" diye. Meyhane konusunda ise iki tavır var: Ya tümden yasaklamak, IV. Murat onu deniyor, ya da çok sıkı tedbirler alıp sadece gayrımüslimler arasında kalmasını sağlamak. İkincisi yapıldığında kural deliniyor. Tümden yasaklamaya kalkıldığında da, en büyük dert vergi gelirinin kaçması. Muazzam bir hamır vergisi, yani alkollü içecek vergisi alıyorlar. IV. Murat'a hemen vergi memurlarından, sadrazamdan mektuplar gelmeye başlıyor: "Sultanım iyi, hoş, ama hamır geliri de şu kadardı, onu alamaz olduk. Ne yapacağız?" Öteki türlü, içkinin şehre gelişi kontrol altında, Galata tarafında, gümrükte para basıyorlar.

Günümüzdeki sigara yasağına ne diyorsunuz?

IV. Murad'ın yasakları sırasında söylenen bir beyitle cevap vereyim: "Zararsız bir duhan için neyler bunca dikkatler / Duhan-ı ah-ı mazlumanı men eylen hüner oldur." Tamam, zararsız diyemeyiz ama, yasak siyasetinin toplumsal tarafını da gözardı edemeyiz. Hem ben şekeri daha tehlikeli ve daha alıştırıcı görüyorum. +

Özür ve Düzeltme: Özür ve düzeltme: Geçen sayıda Besarabya, Tesarabya, Kadiri de Kardili olmuş. Mezar kazma davası Eliya'dan değil, bir kadı sicilinden. Ergiri'nin tam adı ise Ergiri Kasr (Gjirokaster). Düzeltir, özür dileriz.

U2 İSTANBUL'DA!

U2 360° TOUR

presented by BlackBerry

İSTANBUL - 6 EYLÜL 2010 | ATATÜRK OLİMPİYAT STADYUMU

+ Özel Konuk

BİLETLER BİLETİX SATIŞ NOKTALARI VE GARANTİ PARAMATİKLERDE.

TÜM TURNE BİLGİLERİ İÇİN

U2.COM

NO LINE ON THE HORIZON
AVAILABLE NOW

İstanbul 2010 AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ

Hürriyet NTV pozitif İKSV

Produced by LIVE NATION

BİR LIVE NATION GLOBAL TOURING YAPIMI. POZİTİF VE İKSV İŞBİRLİĞİYLE.

Okuma Gözlüğü

Ardea Skybreak belli ki meseleye kafasını takmış, önce uzun bir gazete tefrikası, sonra neredeyse 400 sayfalık bir kitap halinde Yaratılışçılara verilebilecek bütün cevapları –tarihselliği içinde bütün bilimsel kanıt ve çıkarsamaları– derlemeye çalışmış. "Evrim Bilimi ve Yaratılış Efsanesi –Neyin Gerçek ve Önemli Olduğunu Bilmek", Türkiye'deki sıcak tartışmalar için de elzem bir okuma sunuyor...

İki adet koleksiyonluk edebiyat dergisi: Haşhaş, ilk sayısını Walter Benjamin'in "Esrar Üzerine"si üzerine bina etmiş, Hilmi Tezgör'den Osman Çakmakçı'ya şiirlerle, Aslı Erdoğan'dan Ahmet Güntan'a, Halil Turhanlı'dan Ali Akay'a, metinlerle devam etmiş. Biraz, eskilerin Beyaz'ı... İki ayda bir yayınlanan Sıcak Nal'da Süreyyya Evren ve Enver Ercan'ın çok emeği var. Ama sanki Varlık'tan çok daha hareketli, atak. Söyleşileri, eleştiri, deneme, şiir, öyküleriyle, içeriği de bir hayli zengin...

Çimen mülkünde yerliler yerli yerindeler / Benimse herrrrr şeyim kayıyor, kaydı beyler / Bu yüzden göz göze geldiğimiz yalandır, yalan beyler! Sokağın kiri sokağın taşından kayıyor, kaygan beyler! / Ben sizinle hiç göz göze gelmedim. / Gözlerim kayıyor, baksan göreceksin, kayıyor her yer.
El yamanmış bey yamanmış, tamam beyler! / Haramdır bize rahat yer zaten, zaten rahat yer beyler! / Mecburen sustalı bıçak benim bu hayatım / Sizin hayatınıza arkadan dayanan, arkadan dayanan beyler!
Birhan Keskin, " Sokaktan bir tinerci geçer."

"Evet, 'apolitik' bir insan değilim. Ama öyle çok 'politik' bir kişi de değilim. Örneğin Azmi bunu kuvvetle vurgulayacaktır. Azmi'ye bir keresinde, oldukça romantik bulmakla birlikte Beethoven'in sekizinci senfonisini sevdiğimi söylemiştim. O da beşle dokuzun daha iyi olduğunu, çünkü politik özleri olduğunu söylemişti. 'Bir melodinin politik özü ne olabilir?' deyince kızdı ve benim 'apolitik' olduğumu ileri sürdü. Yani melodinin politik özü var, benim yok. İyi, olmasın." Yeni Gündem'in iki haftalık ilk dönem periyodundan –1985'ten– itibaren yazmaya başlayan Sadık Özben, Can Yücel'le beraber derginin asıydı. Teorik zayıflığına rağmen pratik doğruyu bulurdu, aksi ama sevimli, meraklı ama sinikti. Hafiften feministleşen karısı Nejla'yla, yayınevinden arkadaşlarıyla ve sık sık kendisiyle didişirken, sadece "bir kısım aydın"ın değil, tam da dönüşüm çağında, eşya ve söylem, ilişkiler ve zihniyetler değişirken, bütün bir Türkiye'nin nereden nereye evriliyor olduğunu en iyi o gösterirdi. En güzeli de, komikti. Sadık Özben'in –nam-ı diğer Murat Belge'nin– yazıları nihayet yeniden Helikopter Yayınevi tarafından kitaplaştırılıyor...

Arthur H'ın dediği gibi, Jacques Brel bütün bir bedeniyle, kendini santim santim harcayarak, iç âlemini yerle yeksan ederek söylerdi. Küçük hikâyeleri büyük trajedilere dönüştürmeyi, ani kreşendolarla bol keseden umut dağıtmayı da bilirdi. Türkiye'de, dergiler dahil, Jacques Brel'e dair az sayıda kaynaktan biri, geçtiğimiz günlerde yeniden basıldı. Mario Levi'nin şarkı sözleriyle de desteklediği metnin tamamen öznel bir Brel yorumu olduğunu, yer yer fazlaca duygusallaştığını, hatta bu uğurda bazen yörüngeyi yitirdiğini de söylemek lâzım.

Bu kitapta anlatılanlara biz Türkiyeliler alışığız, en az 1 Mayıs 1977'den beri. Ülkenin adım adım 12 Eylül'e nasıl sürüklendiği, pek çok kitapta ayrıntılı yazıldı, çizildi. Türkiye'ye uygulanan "şok", daha önce Pinochet'yle Şili'ye de uygulanmıştı, zincirin halkaları birbirine bağlanarak uzadı. Naomi Klein'ın önemli kitabı "Şok Doktrini –Felâket Kapitalizminin Yükselişi", neoliberalizmin hiç de demokratik olmayan yöntemlerle yayılma sahasını genişletişini –Rusya'dan New Orleans'a– ayrıntılı örneklerle anlatıyor. Irak'la yaratılan bir kriz veya Haiti'deki gibi bir doğal afet, farketmez, yoksul halkların üzerinde sürekli akbabalar dolaşıyor.

Milan Kundera, en sevdiğimiz yazarlardan biri. Edebî ve estetik fikirleri, siyasî tercihleri kadar tartışmalı değil çoğu zaman. Bu yüzden belki, denemeleri de epey okuyucu buldu Türkiye'de. "Bir Buluşma"da, Fellini'den Márquez'e, çok çeşitli isimler üzerinden sanatın anlamı, ebedîliği, geçiciliği, bıraktığı huzur ve azap üzerine konuşuyor.

Resim: Vaclav Zeman

Dublin doğumlu yazar, düşünür, akademisyen, 64 yaşındaki Fred Halliday, 26 Nisan'da aramızdan ayrıldı. Tarihe uluslararası ilişkiler ve Ortadoğu uzmanı diye geçmiş olsa da, her şeyden önce dünyayı köşe bucak anlamaya dair müthiş bir kaynaktı. Engin bilgisiyle okurlarını, öğrencilerini, ahbaplarını "medeniyetler çatışması tuzağı"na düşmekten kurtardı. 1969-83 arasında New Left Review'nun yayın kurulunda yer aldı. Türkçeye çevrilen kitapları arasında, "2000'lerde Dünya", "Devrim ve Dünya Siyaseti –Altıncı Büyük Gücün Yükselişi ve Düşüşü", "Yeni Soğuk Savaş ABD-Sovyet İlişkilerinin Dünü Bugünü", "İslâm ve Çatışma Miti", "Ortadoğu Hakkında 100 Mit" bulunuyor.

Kapitalizmin alternatifi var mı? Bu soruya toplumsal düzeyde meşruiyet bularak verilecek yanıtların sığlaştığı bir zaman dilimindeyiz. Ancak tarihte daha berbat dönemlerin de olduğunu, en ezici ânlarda nükseden irili ufaklı mücadelelerin insanlık onurunu nasıl diri tuttuğunu biliyoruz. Yordam'ın iki kitabı, hafıza tazeliyor, umut veriyor: Paul Mason'ın "Çalışarak Yaşamak ya da Savaşarak Ölmek"inde, ilk İngiliz grevcilerinden Paris Komünarlarına, dünü bugüne bağlayarak işçi sınıfının hikâyeleri var. Colin Barker'ın "Devrim Provaları"ndaysa, Fransa '68, Şili '72, Portekiz '74, İran '79 ve Polonya '81'den çıkarılacak dersler...

Ardea Skywalker Evrim Bilimi ve Yaratılış Efsanesi (Yordam)
Birhan Keskin Soğuk Kazı (Metis)
Colin Baker Devrim Provaları (Yordam)
Ertuğrul Mavioğlu - Ahmet Şık Kontrgerilla ve Ergenekon'u Anlama Kılavuzu (İthaki)
Fatih Özgüven Hep Yazmak İsteyenlerin Hikâyeleri (Metis)
Fred Halliday Ortadoğu Hakkında 100 Mit (Bilgi Ün.)
Gore Vidal Kent ve Tuz (Helikopter)
Hakan Güldağ – İbrahim Ekinci *(haz.)* Korkut Boratav –Aydınlık Bir Adam (İmge)
Henri Michaux Çin'de İdeogramlar (Norgunk)
Henry James Aspern'in Mektupları (İletişim)
Jack Goody Çiçeklerin Kültürü (Ayrıntı)
Julia Kristeva Samuraylar (Sel)
Michel Chossudovsky Amerika'nın Terörizme Karşı Savaşı (İmge)
Mario Levi Bir Yalnız Adam: Jacques Brel (Doğan)
Milan Kundera Bir Buluşma (Can)
Murathan Mungan 227 Sayfa (Metis)
Naomi Klein Şok Doktrini (Agora)
Paul Mason Çalışarak Yaşamak ya da Savaşarak Ölmek (Yordam)
Tim O'Brien Taşıdıkları Şeyler (Siren)
Thierry Paquot Bir Sanattır Öğle Uykusu (Can)

VEHBİ KOÇ VAKFI
ÇAĞDAŞ SANAT KOLEKSİYONU'NDAN İŞLER
KÜRATÖR: RENÉ BLOCK

8 MAYIS
19 EYLÜL
2010

Adel Abidin
Lene Adler Petersen
Nevin Aladağ
Halil Altındere
Lauri Astala
Fikret Atay
Ay-O
Maja Bajević
Joseph Beuys
Barbara Bloom
Claus Böhmler
George Brecht
KP Brehmer
Elina Brotherus
Stanley Brouwn
John Cage
Sophie Calle
Mircea Cantor
Cengiz Çekil
Olga Chernysheva
Giuseppe Chiari
Anetta Mona Chişa & Lucia Tkáčová
Henning Christiansen
John Coplans
Braco Dimitrijević
Maria Eichhorn
Cevdet Erek
Ayşe Erkmen
Harun Farocki
Robert Filliou
Terry Fox
Dan Graham
Asta Gröting
Nilbar Güreş
Kristján Gudmundsson
Richard Hamilton
Al Hansen
Dick Higgins
Rebecca Horn
K.H. Hödicke
Joe Jones
Ilya & Emilia Kabakov
Šejla Kamerić
Aino Kannisto
Allan Kaprow
Gülsün Karamustafa
Diana Keller
William Kentridge
Alison Knowles
Servet Koçyiğit
Julius Koller
Jarosław Kozłowski
Arthur Köpcke
Konrad Lueg
George Maciunas
Walter Marchetti
Olaf Metzel
Mandana Moghaddam
Aydan Murtezaoğlu
Zoran Naskovski
Navid Nuur
Miklos Onucsan
Ahmet Öğüt
Erkan Özgen
Ebru Özseçen
Nam June Paik
Dan Perjovschi
Goran Petercol
Sigmar Polke
Sophia Pompéry
Diter Rot
Annette Ruenzler
Reiner Ruthenbeck
Michael Sailstorfer
Karin Sander
Carles Santos
Stuart Sherman
Serge Spitzer
Superflex
Bülent Şangar
Cengiz Tekin
Endre Tót
Nasan Tur
Ben Vautier
Wolf Vostell
Emmett Williams
Maaria Wirkkala

ARTER SANAT İÇİN ALAN **İSTİKLAL CADDESİ NO: 211** 34433 BEYOĞLU, İSTANBUL
SALI–PERŞEMBE **11:00–19:00** CUMA–PAZAR **12:00–20:00**
GİRİŞ ÜCRETSİZDİR. {ARTER.ORG.TR}

ARTER

MICHEL MARIAN

Erzurumlu Hripsime ve torunları

Fransız gazeteci Ariane Bonzon, Türkiye'den Ahmet İnsel'le Fransız Ermenisi felsefeci ve siyaset bilimci Michel Marian'ı bir araya getirdi ve iki yazarın kişisel hikâyelerinden yola çıkarak soykırım tartışmalarına uzanan sohbetini "Ermeni Tabusu Üzerine Diyalog" (İletişim Yayınları) adıyla kitaplaştırdı. Ortaya çıkan sonuç, Türkiye'deki resmî devlet tezi savunucularını olduğu kadar, Fransa'daki Ermeni diasporasının bir kısmını da rahatsız edebilecek bir diyalog girişimi. Michel Marian'la Paris'te buluştuk, söze Erzurum'dan başladık, Ermeni diasporasından kimlik tartışmalarına, milliyetçilikten soykırım kavramına uzanan uzun bir söyleşi yaptık. Birinci bölüm huzurlarınızda, ikinci bölüm gelecek sayıda.

Söyleşi: Alican Tayla

Ailenizle başlayalım isterseniz; kitapta Erzurum ve Bayezit'ten geldiklerini anlatıyorsunuz. Özellikle Erzurum tehcirin organize bir şekilde başladığı ve ağır sembolik mirasa sahip bir şehir...

Michel Marian: Kökenlerimiz en eski Bayezit şehrine gidiyor. Annemin baba tarafının bir kısmıysa Erzurum'daydı. Bu, o zamanlar için bir tür ekonomik, sosyal yükselişin işareti. Erzurum o zaman da Bayezit'ten çok daha önemli bir kentti. Dedemin ticarî işleri oradan yayılıp İstanbul, Beyrut ve Tahran'a uzandı.

Ne iş yapıyordu büyük dedeleriniz?

Annemin babasının babası, bana hep anlatıldığı üzere tüccardı, ama tam olarak ne alıp sattığını bilmiyorum. Bölgenin büyük şehirleri arasında bir ticaret ağı vardı. Öteki büyük dedelerimin ne yaptığını söylemek daha zor. Anneannemin ailesi de Bayezit'te yaşıyordu. 1878'deki Osmanlı-Rus Savaşı sonunda imzalanan Berlin Antlaşması'nın ardından, savaş sırasında Rus işgalindeki Bayezit tekrar Osmanlılar'a kalınca, bazı Ermeniler Rus tarafına göç etti. Burada Ermeni bölgesinde Nor Bayezit, yani Yeni Bayezit isimli bir şehir kurdular. Bu şehir bugün başka bir isimle hâlâ duruyor. Ailenin o kesimi nispeten burjuva sınıfındanmış, fakat büyük dedemin mesleğinin kesin olarak ne olduğunu bilemiyorum. Babamın tarafındaysa dedemin ailesi çok daha mütevazı bir sınıftandı.

Ailenizin Anadolu'da, Osmanlı topraklarında kalan kısmı soykırımı doğrudan yaşamış...

Evet. Birbirinden çok farklı iki biçimde. Babamın tarafının Bayezit'te kalan kısmının tamamı kurtulmuş; çünkü şehrin idarî erkânı, vali ya da mutasarrıf, ona tehcir emrini getiren İttihat ve Terakki elemanlarına "burası benim sorumluluğum altında, yarın tekrar gelin, konuşalım" demiş. Akabinde hemen Ermenilerin önde gelenlerine haber vermiş ve hepsi aynı gece kaçmışlar. Bayezit Rus sınırına çok yakın olduğu için kurtulmuşlar. Ermenistan'da yaşayan tarihçi bir kuzinim var; bu Osmanlı yöneticisi üzerine çalışıyor, sanırım adı Bagh Efendi'ymiş. Dolayısıyla, babamın ailesi Sovyet Ermenistan'ının kuruluşuna katılmış ve orada kalmış. Soykırımı en ciddi yaşamış olanlar Erzurum'dakiler, yani annemin babasının ailesi. Şehrin ileri gelenlerinden oldukları için herkesin bildiği kişilermiş. Her birinin kaderi farklı. Büyük dedem ve oğullarından ikisi öldürülmüş. Büyük anneannem Hripsime hayatı boyunca suçluluk duygusuyla yaşadı. İstanbul'da okuyan üç büyük oğlunu çok özlemiş, Paskalya tatilinde Erzurum'a gelmeleri için çok ısrar etmiş. 17 ve 15 yaşlarındaki Levon ve Sirakan Erzurum'a gelmiş, 20 yaşındaki Garnik İstanbul'da kalmış.

İçlerinde tek kurtulan o olmuş...

Evet, dedem Garnik. Levon ve Sirakan babalarıyla beraber şehrin erkeklerinden oluşturulan konvoyda öldürülmüşler. Büyük anneannem kocası ve iki oğlunun gözlerinin önünde öldürülmesini izlemiş. Sürgünde ölenlerse özellikle çocuklar. Büyük anneannemin görümcesi, çok güzel bir kadın olduğu için bir hareme gönderilmekten korktuğundan, bir Türkle anlaşıp İstanbul'a kaçmış ve giderken iki kızını büyük anneanneme bırakmış. O da kız kılığına soktuğu kendi küçük oğlu ve yeğenleriyle beraber sürgüne gönderilmiş. Yeğenlerin ikisi yolculukta ölmüş. Diğerlerinin nasıl kurtulduğunuysa büyük anneannem, coğrafî açıdan çok da mantıklı gözükmeyen bir şekilde hatırlıyor. Fırat'ın kollarından Murat'ı yüzerek geçtiklerini ve kurtulduklarını anlatıyor. Sonuç itibariyle, tehcirin sonunda Halep'e varmışlar. Orada oğlu, yani dedem onları almaya gelmiş ve beraber Ermenistan'a gitmişler. Hikâyenin detayları çok net değil. Ama ailede en çok iz bırakan, büyük ninemin çocuklarının hepsini kurtaramamış olması, kocası ve iki çocuğunu kaybetmesi. Bir aşamada, bir Kürt büyük anneannemin oğlu Vartkes'i kız kılığına soktuğunu anlıyor ve çocuğun boğazını kesmeye kalkıyor. Hripsime adamın ayaklarına kapanıp Allah adına yakararak engelliyor. Birbirinden kopuk böyle birçok kurtuluş hikâyesi var, ama katedilen yolu tam olarak bilebilmek mümkün değil. Ailenin geri kalanıysa, Erzurum'da bir konvoya yerleştirilmiş ve o konvoydakiler, nasıl olduğu meçhul bir şekilde kurtulmuş. Sonra da Ermenistan'a yerleşmişler. Onlardan biriyle çok yaşlıyken ben de tanışabildim.

Büyük dedenizin Fransa'ya gelmesi nasıl olmuş?

Tam olarak bilmiyorum. 1917-1918 yıllarında, savaş sırasında bazı Ermeniler Erzurum'a döndüğünde, o zamanlar genç olan dedemin, Ermeni savaşçılarla beraber oraya gidip gitmediğini bilmiyorum. Fakat kesin olan şu ki, sonuçta hepsi Sovyetler Birliği'nde buluşmuş. Bir tek büyük dedemin ticaret işinin İstanbul ayağıyla ilgilenen ve orada yaşayan kardeşinin başına bir şey gelmemiş. Fakat ailenin iki tarafı birbirini gözden kaybettiği için onları tanıyamadım. İstanbul'a tekrar gittiğimde izlerini süreceğim. Ermenistan'dayken, büyük dedemden kalan parayı paylaşmışlar. Dedem ticarete devam etmiş, Sovyetler'in ilk dönemlerinde işi iyi yürüyormuş. Fakat sonra Stalin 1928'de NEP'i (Yeni Ekonomi Politikası) durdurmaya karar verince, dedem gibi yabancı pasaport sahiplerine şöyle bir seçenek sunuluyor: Ya hemen pılılarını pırtılarını bile toplamadan gidecekler ya da Sibirya'ya sürgün edilecekler. Seçmek çok zor olmamış. *(gülüyor)* Dedem giderken arkasında, vaktiyle soykırımdan kız kılığında kurtulan ufak kardeşini bırakmış, çünkü Vartkes o arada bir Rus kadına aşık olmuş ve gitmeyi reddetmiş. Onun kaderi de trajik, aşık olduğu kadın komünist ajanıymış. Kendisi de 1936'da Stalin'in yürüttüğü büyük siyasal tasfiye sırasında öldürülmüş.
Dedem Garnik ise ailenin geri kalanıyla Fransa'ya gelmiş. Neden Fransa? Öncelikle pratik bir sebepten. Abdülhamid döneminde gerçekleştirilen ilk kıyımlar sırasında, Fransa'ya bir Ermeni göçü dalgası olmuştu. Dedemin uzak bir kuzeni, Seneşerim diye Süryanice çok güzel bir ismi vardı, Fransa'da yaşıyordu. Bunun da bir rolü olduğunu sanıyorum. Diğer yandan, Fransa Ermenilerin gözünde diğer Avrupa ülkelerinden çok daha büyük bir prestije sahipti. Fransız kültürü çok önemliydi. Amcama Ermenistan'da yaşamalarına rağmen, Emile Zola'ya atıfla Emile adını vermişlerdi mesela. Zorunda kalmalarının yanısıra, Fransa'nın ayrı bir çekiciliği de vardı.

Erzurum'a veya Bayezit'e hiç gittiniz mi?

Hayır. Gitmek istiyorum tabii ki. Ama öte yandan, Türkiye'ye kendi kimliğimi yok sayarak gitmeyi asla istemedim. Gittiğimde, Ermeni olduğumu, soykırımdan kurtulmuş olduğumu söyleyebilmek istiyorum. İstanbul'da gayet rahatça yapabildiğim, hatta iki sene önce Van'da bile yapabildiğim gibi. Kilise (Ahtamar) yeni restore edilmişti;

orada bir sandalda, Van kökenli, okul için Erzurum'a gitmiş gençlerle sohbet etmiştik. Yarım yamalak bir İngilizce'yle ailelerimizden bahsettik, onlara ailemin kökenlerini anlattım. Bunların Erzurum'da bu kadar kolay olabileceğini sanmıyorum; sizin de dediğiniz gibi, ulusal kimliğin tekrar oluşturulmasında çok sembolik bir yer. Sevr Antlaşması'nın öngördüğü gibi bir Ermenistan kurulmuş olsaydı, Erzurum belki de başkent olurdu. Bölgenin en büyük şehriydi, çok uzun zaman Ermeniler için çok önemli bir şehirdi. Sonradan da adı yeni Türk cumhuriyetinin kuruluşuyla içiçe geçti. O yüzden, çok istememe rağmen gitmek zor gözüküyor.

Kitapta Paris'te eğitiminizi tamamladıktan sonra, neredeyse ilk iş olarak Ermenistan'a gittiğinizi anlatıyorsunuz. O dönemin, 70'li yılların Ermenistan'ı ve bugünkü Ermenistan sizin için ne ifade ediyor?

Çocukluğumda ve gençliğimde, bizim için en önemli hedef özellikle başarılı bir eğitim sayesinde Fransa'ya entegre olabilmekti; bütün fedakârlıklara katlanarak, yapmak istediğimiz bir sürü başka şeyi erteleyerek, Ermeniceyle ve Ermenistan'la ilgili her şeyi ikinci plana iterek... Her şey okulda başarılı olmak üzerine kurulmuştu ve başka bir şeye vakit yoktu. Ecole Normale Supérieure'ün (yüksek öğretmen okulu) zor sınavını başardığım zaman, kendimi bütün zorunluklardan kurtulmuş ve özgürleşmiş buldum. Ve kendime ayıracak biraz vaktimin olduğunu farkettim. *(gülüyor)* 1974'te felsefe bölümünden mezun olunca, ilk refleksim Ermenistan'a gitmek, o zamana kadar ikinci plana ittiğim, fakat tamamen de unutmadığım şeylerle yüzleşmek oldu. Tek başıma, babamın güzergâhını ters yönde katettim. Benim için iki sebepten ötürü çok çarpıcı bir tecrübeydi. Birincisi, aile denen şeyin gücünü hissettim. O zamana kadar hiç görmediğim babamın ailesiyle, kardeşleri ve kuzenleriyle tanıştım. Ermenicem çok zayıf olduğu için anlaşmamız hiç de kolay değildi. Ama beklemediğim bir şefkatle karşılaştım. Beni bir anlamda nefes alır gibi içlerine çektiler. İkincisiyse, açık seçik söylenmese de ya da derslerde hiç bahsedilmese de satır aralarından anladığım mesaj Ermenistan'ın bir anlamda nesli tükenmekte olan bir tür gibi olduğuydu. Fakat oraya gittiğimde, her şeyin ne kadar canlı olduğunu gördüm. Herkes gibi yaşayan, hem doğu ülkelerine has bir sıcaklık ve misafirperverliğe sahip hem de aynı zamanda şimdiki zamana ve geleceğe son derece açık insanlar gördüm. O Ermenistan yolculuğu Ermeniliğimi gerçeklik haline getirdi. Bu, '70'li yılların tecrübesiydi. Bugün ise Ermenistan yeniden kendini inşa eden bir ülke ve oraya yerleşmemiş olmaktan, katkıda bulunmak için çok az şey yapıyor olmaktan ötürü suçluluk duyuyorum. Böyle bir ihtiyaç hissediyorum doğrusu. Bağımsızlığa giden yolda ve bağımsızlığın ilk yıllarında, belli bir rol oynadım. O dönemde, yeni çıkan hareketleri destekledik, çünkü hükümetteki partiler Ermenistan muhalifleştiği takdirde Rusya'nın himayesini kaybetmekten korktukları için fazlasıyla kapalı davranıyorlardı, ülke siyasî bir felç halindeydi. Ben ve buradaki küçük bir grup, daha sonra düzenlenecek Ermenistan'daki ilk serbest seçimlerle iktidara gelecek olan ve baskıya tâbi tutulan kişilerle bağlantı kurduk, onlara destek olmaları için Fransız siyasetçilerden yardım istedik. Daha sonra, onlar da iktidarı kaybetti ve yerlerine çok daha az anlaşabileceğimiz insanlar geldi. Benim gibi işin daha ziyade siyasî ya da bir anlamda entelektüel yanıyla ilgilenen ve Ermeniceye çok da hâkim olmayan biri için, çalışmaya devam etmek zor hale geldi. Kendi çapımda, Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin düzelmesine çalışarak bu suçluluk duygusunu gidermeye çalışıyorum. *(gülüyor)*

Erzurum'a gitmek istiyorum tabii ki. Ama kimliğimi yok sayarak gitmeyi asla istemedim. Ermeni olduğumu, soykırımdan kurtulduğumu söyleyebilmek istiyorum. İki sene önce Van'da bile yapabildiğim gibi.

Kitapta bahsettiğiniz önemli bir kavram da birçok Ermeni'nin yaşadığını söylediğiniz, sonu gelmez bir şekilde Ermenilikten uzaklaşma ve yeniden Ermenileşme durumu. Bunu biraz açabilir misiniz? Şahsen yaşamadığınız fakat varlığını her zaman için hissettiren soykırım hikâyelerinin, bu sürecin fikirsel ve entelektüel kimliğinize etkisi nasıl oldu?

Bu zor bir soru. *(uzun bir süre düşünüyor)* İlk hissettiğim, herhangi bir Fransızdan farklı bir durumda olmak ve bundan kaynaklanan bir ayrım hissiyle yaşamaktı. Ama bu ayrımı herkes bambaşka biçimlerde yorumluyor, onunla bambaşka şekillerde mücadele ediyor. Benim durumumda, bazı ilgi alanlarıma baktığımda Ermeni kökenli olmamdan kaynaklandığını görebiliyorum. Mesela, tarihe çok meraklıyım, her ne kadar felsefe ve siyasal bilimler eğitimi görmüş olsam da, tarihi iyi bilmenin ve ona bağlı kalmanın çok önemli olduğuna inancım muhtemelen Ermeni olmama bağlı. Diğer yandan, belki de kültürel bir şey bu, tanıdığım bütün Ermeniler siyasete çok yoğun ve yakından ilgili. *(gülüyor)* Ermenilikten uzaklaşmak ve yeniden Ermenileşmek konusunda en önemlisi yeniden Ermenileşmenin çok farklı şekillerde ortaya çıkabilmesi. Öyle olaylar var ki, son derece kişisel gözükse de önemli sonuçlar doğurabiliyor. Mesela, okulu bitirdiğimde zorunluluklarımdan kurtulup "içimdeki Ermeni"yi ya da daha doğrusu Ermenistan'ı çıkarmam benim için önemli bir olay. Daha sonra, çocuk sahibi olduğunuzda onlara neleri aktaracağınız sorusu geliyor, çoğu kez o zamana kadar kendinize sormadığınız sorularla karşılaşıyorsunuz. Aynı zamanda, dışarıdan gelen etkiler de var. '70'li yılların büyük çalkantı yaratan olayları, Asala'nın ortaya çıkışı, diplomatik taleplerin başlangıcı ya da '80'lerin sonlarıyla '90'ların başındaki olaylar, 1988'deki deprem, Ermenistan'ın bağımsızlığı... Son olarak da Hrant Dink cinayeti ve Türkiye'deki uyanış. Kısacası hem içinizden hem de dışarıdan gelen etkenler var, bunların hepsi yeniden Ermenileşmek için fırsat yaratıyor, bunları değerlendirip değerlendirmemeniz başka bir mesele.

Baştaki Ermenilikten uzaklaşmakta Fransa'da büyümenizin rolü nedir? Çocukken kimsenin birbirinin kökenini önemsememesine neredeyse kızdığınızı, birilerinin size nereli olduğunuzu sormamasına içerlediğinizi anlatıyorsunuz...

Bu durum artık eskisi gibi değil Fransa'da. Ama içinde büyüdüğüm '50'li, '60'lı yılların Fransası kamu alanında ayrımların yok sayıldığı, aynı zamanda sizi tamamen özgür bırakan, kendi kültürünüze sahip çıkmanızı engellemeyen bir ülkeydi. Dolayısıyla, Ermeniler de dahil olmak üzere çoğu göçmen grupların diğer Fransızlar'dan bir farkı yoktu. Bugünse, '80'lerin başlarından beri yaşanan değişimin sonucu olarak iki yönde de durum farklı. Bir yandan, Amerikan modelini gittikçe benimseyen Fransa'da da insanlar kendi kökenlerini sahiplenmeye, bir cemaate ait olduklarını gururlanarak ifade etmeye başladı. Bir yandan da '50'li yıllara göre, ırkçılığın tırmanışa geçtiği bir dönem oldu bu. Hatta

tam olarak ırkçılık olmasa da, "öteki"ni kökeni üzerinden tanımlamak bir refleks haline geldi. Halbuki benim büyüdüğüm dönemde, öyle bir soru bile yoktu ortada. Bazen tesadüfen birinin ailesinin başka bir yerden geldiğini öğrenirdiniz, ama kimsenin bunu merak ettiği yoktu.

İnsanların hem kendi kökenlerine hem de başkalarınınkilere ilgisinin artmasının toplumun Amerikanlaşmasıyla ilişkisi ilginç değil mi?

ABD'nin kendisi de değişti. Başlangıçta, "melting pot" (erime potası) modeli hâkimdi. Bu herkesin aynı olması demek değil, ama yine de bir entegrasyon yaratıyor. O karışımdan ortaya yeni bir kimlik çıkıyor. Bugünse daha ziyade "salad bowl" (salata kâsesi) denen model baskın, farklı grupların bir kâsede beraber yaşaması anlamında. Ama, göçmenler tarafından kurulan bir ulus oldukları için, bu durumun ABD'den gelmesi aslında normal; herkesin kökeninin bambaşka bir yerde olması, fakat bunun herhangi bir eşitsizlik yaratmaması fikri... Fransa'nın da geçmişinde çok göç var. Ama yine de "normal" olan "buralı" olmaktı. O yüzden, yabancı kökenlerin öne çıkarılması beraberinde eşitlik fikriyle uyuşmayan bir hor görülme riskini de getiriyordu. Halbuki ABD'de kökenlerin başka bir yerden olması istisnasız herkesin paylaştığı bir kader olduğu için aynı durum söz konusu değil.

Fransa'daki Ermeni diasporası da anlattığınız değişimleri kendi içinde yaşadı mı?

Tabii ki. '70'lerde başladı. Ermenilerin taleplerine dair iki temel görüş vardı. Birincisi, Batı ülkelerinin Nazi soykırımıyla gittikçe daha fazla ilgilenmesi ve bununla birlikte başta zaman aşımına uğramamazlık gibi hukuksal kavramlar etrafındaki tartışmalar, suçun üstlenilmesi, vicdan gibi konulara dair düşünceler üretilmeye başlandı. İkincisiyse, bütün "alt-kimliklerin", özellikle de Bröton, Katalan gibi bölgesel aidiyetlerin hızla önem kazanmasıydı. Bunun sonucunda, bütün cemaatler ortak bir etkileşimle kendi değerlerine daha fazla sahip çıkmaya, onları savunmaya, öne çıkarmaya başladı. Bu Ermeniler için de geçerli. O dönemde bu, asimilasyondan çıkmak anlamını taşıyordu. Bugün aynı şey, dünya görüşünün biraz daha Amerikanlaşmasıyla daha farklı ortaya çıkıyor. Yani sürekli olarak ve başından beri size kökenleriniz anlatılıyor...

Türkiye'de Ermeni diasporası hep artniyetli ve çıkarcı olarak sunulur, algılanır. Gündeme sadece diğer ülkelere Türkiye'ye soykırımı kabul ettirmeleri için baskı yapan bir siyasî grup olarak gelir...

Türkiye'yle Ermeni diasporası arasında böyle bir gerginlik olması normal. Bu ilişkiyi bir ölçüde Beyaz Ruslarla Komünist Rusya arasındaki ilişkiye benzetebiliriz. Sürülmüş ve bundan ötürü eski ülkelerine yönelik belli talepleri olan insanlar var. Fakat, bazı şeylerin yavaş da olsa ilerlediği bir dönemdeyiz. Ermeni diasporası açısından baktığımızda, bir kısmının artık Türkiye'nin bütününü düşman olarak görmediğini, Türkler arasındaki çeşitliliğin farkına varmaya başladığını görüyoruz. Türkiye'deki yöneticilerdeyse çoğu kez, belki biraz da duygusal bir şekilde diasporaya karşı bir sertlik var; fakat aynı zamanda birkaç yıldır, Ermeni diasporasının içinde de farklı pozisyonlar olduğunu ve konuşmanın mümkün olabileceğini söyleyen bir kesim de var. Ermenilerin çok büyük bir diaspora tecrübesi var. Diasporanın büyük çoğunluğunu soykırımdan kurtulanlar oluşturuyor. Ama, daha uzun tarihi de unutmamak lâzım; Ermeniler devletlerini çok erken kaybetmiş, sonra tekrar ele geçirmiş ve yeniden kaybetmiş bir halk. Tarihte bütün Ermenileri barındıran bir devletin olduğu dönemler istisna sayılabilecek denli kısa. Ermeniler hemen her zaman kendilerinin yönetmediği ülkelerde, hatta anayurtlarına çok uzak ülkelerde yaşadı. Bunun sonucu olarak, özellikle ticaret şehirlerinde yüzyıllarca varolan bir diasporayı yaşatmayı başardılar. Polonya gibi bazı Hıristiyan ülkelerde bu diasporalar bir süre sonra eriyip gitmiş olsa da, geriye cemaat yaşamı alışkanlıkları kaldı; bu, cemaatin içindeki belli kuralları, bağlantı kurma imkânlarını ve son derece önemli kendine has bir kültürü içeriyor. 20. yüzyılda, Ermeniler en büyük diaspora haline geldi ve sağlam bir siyasî yönelime sahip

Türkiye'yle Ermeni diasporası arasındaki ilişkiyi bir ölçüde Beyaz Ruslarla Komünist Rusya arasındaki ilişkiye benzetebiliriz. Sürülmüş ve bundan ötürü eski ülkelerine yönelik belli talepleri olan insanlar var.

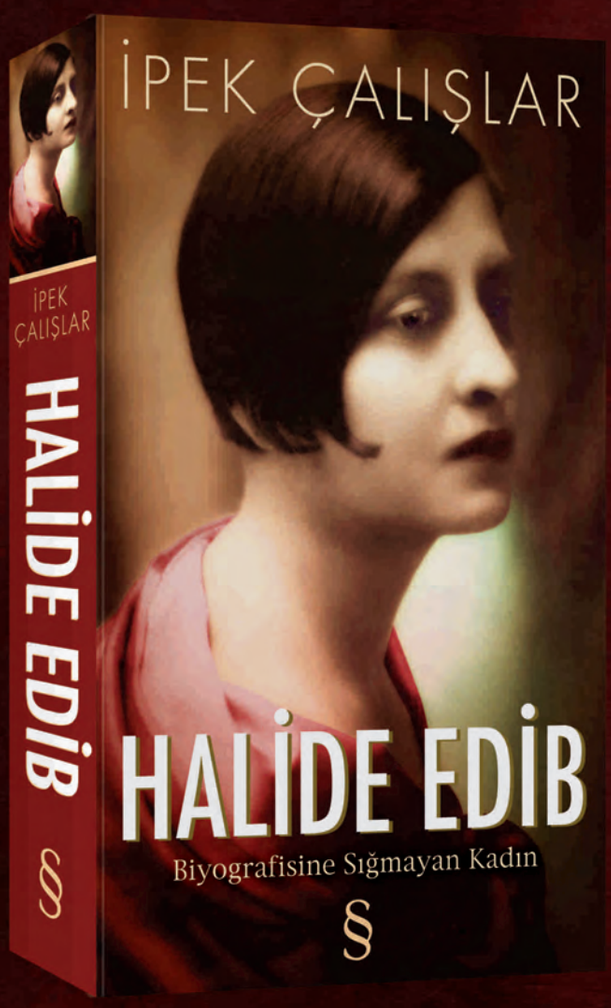
1915 "Büyük Felâket"inden tipik bir tehcir sahnesi

–amaç demiyorum, çünkü amaç zaman içinde değişen bir şey– oldu. Sonuç olarak, bir bakıma Yahudileri izleyen Ermeniler de diğer birçok halka öncü olmuş oldu, çünkü artık ulus denen şeyin nispeten kaybolduğu, dağınık cemaatlerin yaygınlaştığı bir dünyada yaşıyoruz.

Türkiye'de Ermeni diasporasıyla ilgili yaygın görüşlerden biri de, başta Türkiye'nin soykırımı tanıması konusunda olmak üzere diasporanın homojen, yekvücut bir topluluk olduğu, soykırım dışında kayda değer bir siyasî dinamiğinin olmadığıdır...

Soykırımın diasporanın en temel meselesi olduğu doğru. Bunun sonucu olarak da bir anlamda onu bir arada tutan harç gibidir. Buna rağmen, protokoller sırasında çok ateşli tartışmaların yaşandığını hatırlatmak lâzım. Diasporanın en çok görünen, sesi en yüksek çıkan kısmı protokollere tamamen karşıydı. Ama bu grup kesinlikle diasporanın tamamını temsil etmiyor. En az iki, hatta belki üç farklı tavır vardı. Diasporanın kayda değer bir bölümü Ermenistan Cumhurbaşkanı Sarkisyan'ın girişimini desteklemeye hazırdı. Bunun bir sebebi, bu girişimin Ermenistan için olumlu olacağını düşünmeleri. Diğer sebebiyse Yerivan'daki hükümete yönelik bir meşruiyet kaygısı, zamanla önem kazanan bir etken bu. Tabii iktidardaki partinin hangisi olduğuna bağlı olarak en meşruiyetçilerin kimler olduğu değişebiliyor. *(gülüyor)* Bu büyük diasporanın bir tarihi var. İlk başta iki temel olay aşağı yukarı eş zamanlı olarak hasıl oldu: Soykırım ve Ermenistan'ın sovyetleşmesi. Bu yüzden, onlarca yıl boyunca, Ermeniler Sovyet Ermenistan yanlıları, bugün "meşruiyetçiler" adını verdiğim kesim ve ulusalcılar, komünizm karşıtları yani aynı zamanda en milliyetçi olabilen ve Taşnak Partisi bünyesinde toplanan kesim arasında ikiye bölünmüş olarak yaşadı. Bu süreçte gerginliğin arttığı, sonra tekrar yatıştığı dönemler oldu. Sovyetler Birliği'nin 1990'da ortadan kalkmasıyla, bu bölünme karakter değiştirdi, ama yok olmadı. Hâlâ gerek Ter-Petrosyan *(Ermenistan'ın birinci cumhurbaşkanı)*, gerek Sarkisyan *(üçüncü cumhurbaşkanı)* döneminde olsun Yerivan hükümetinin destekçileriyle, hükümete karşı olanlar arasında bir ayrılık var. Koçaryan *(ikinci cumhurbaşkanı)* dönemindeyse işler daha karmaşıktı, çünkü o Taşnaklarla ittifaktaydı ve çok daha milliyetçi bir çizgideydi. Dışarıdan bakıldığında, sanki tek bir parti varmış gibi görünüyordu. Ama o nispeten istisnaî ve sınırlı bir dönem. Hakikatte meşruiyetin kaynağına dair hep birbirinden ayrışan iki genel konum var. Bunun dışında, ortak bir payda olabilir tabii ki; soykırımın kabul edilmesi talebi bu temeli oluşturuyor, buna hiçbir Ermeni karşı çıkmıyor. Ama bu, bütün Ermenilerin aynı şekilde düşündüğü, taleplerin ne yönde olması ve bunun için nasıl bir yöntem izlenmesi gerektiğine dair hemfikir oldukları anlamına gelmiyor. ✚

“Latife Hanım” kitabıyla
yakın tarihimize farklı bir gözle
bakmamızı sağlayan
İpek Çalışlar’dan çarpıcı bir
“Halide Edib Gerçeği”!..

HALİDE EDİB

Biyografisine Sığmayan Kadın

EVEREST Ticarethane Sk, No: 53 34110 Cağaloğlu/İSTANBUL Tel: 0(212) 513 34 20-21 Faks: 0(212) 512 33 76 e-posta: info@everestyayinlari.com **www.everestyayinlari.com**

Fotoğraf: Şahan Nuhoğlu

BİRHAN KESKİN

Kabuk kırılınca

Meşhur "Seksen Kuşağı Şairleri"nden değil. İlk kitabından bu yana aşağı yukarı yirmi yıl geçmiş. Doğayla, modern insanın doğal ortamı şehirle, hava, su, ateş ve nesnelerle etten kemikten bir ilişki kuran Birhan Keskin'in şiiri, yedi kitapta, "durumumuz" hakkında çok şeyler söyledi. "Soğuk Kazı"yla kaldığı yerden devam ediyor.

Söyleşi: Fırat Demir

"Soğuk Kazı"nın ilk şiiri "Pu'u O'o", ismini Hawai'deki bir yanardağ patlaması sonrası soğuyan lavların oluşturduğu bir kraterden alıyor. Şiirinizin bir tür katılaşma dönemine girdiğini söyleyebilir miyiz?

Birhan Keskin: "Soğuk Kazı"nın omurgası bir soğuma ve katılaşma hikâyesi. Yaklaşık dört yıla yayılan yazma sürecinde bu kitaba mümkün olduğunca sıcak şeyler sokmamaya çalıştım. Ana metafor, bir patlamadan sonra soğuyan yanardağ metaforuydu. Kendi serüvenimle de, dünyanın gittiği yönle de çok ilgili bu soğuma ve katılaşma metaforu. Dolayısıyla, hem bendeki soğumayı hem de dünyanın katılaşmasına dair şiirleri bir araya getirdim. Yine de şiirimin katılaşması demek değil bu. Sert meselelere bakan bir kitap sadece. Yoksa, şiirim yine ve hep "iyilik" ve şefkati aramaya devam edecektir. Şunu da eklemeliyim: Sokaktaki soğuma çok daha can yakıcı, çok daha sinir bozucuydu. Dolayısıyla, hem kendime hem de dünyaya baktığımda gördüklerim adına zor, yorucu bir dönem oldu "Soğuk Kazı" dönemi.

İnsanları kendilerine, birbirlerine soğutan etkenleri adlandırabiliyor musunuz? İfadenizi sertleştiren nedenler neler?

Kitabın yazımı süresince, Bağdat'ın bombalanışını gördüm, gördük. Gazze'yi gördük, Sulukuleli insanların evlerinden sürülüşünü gördük... O kadar çok şey gördük ki, hepsinin kaydını tutmak, şiirini yazmak mümkün değil; bana en çok işleyenleri anlatmaya çalıştım. Tüm bu seyircilik durumunun ardından, umudumu yitirdiğimi de söylemeliyim. Umut taşımak istiyorsunuz, evet, ama dünya o kadar sersem, o kadar vahşi ki... Umutsa hemen kırılıveren bir şey.

Siirt'ten gelen haberler, çok kişide, üzüntüyle beraber, derin bir umutsuzluk ve dehşet duygusu uyandırdı...

Üstelik bir yıl önce yaşanmış bir vahşet bu. Örtbas edilmiş! Bugünün algısıyla "çocuğun bebeğe yaptığı vahşet" bunun adı. Ama "çocuk" tanımını yerle bir eden bir şey aynı zamanda. Bu vahşet içerisinde esas sorgulanması gereken, büyükler ve bu sistem tabii. 13 yaşındaki çocukların bu vahşeti yaratması, insanın kanını donduruyor, sıfır noktasına çekiyor bizi. Erkek dünyanın sonucu bu aynı zamanda. Dünya bu kadar "erkek" olmaya devam ederse daha neler olacak! O kadar çok yarası olan bir toplum ki burası. Nasıl iyileştirilir, bilemiyorum. Mesele çok derin ve çok can acıtıcı, bu meselelerden konuşunca nefesim daralıyor.

Kitabınızdaki ilk şiirde "kırdığım buncacık kabuk" ifadesi geçiyor. Bir dışarı çıkma, dışarıyla mücadele haline geçmekten bahsediyorsunuz diyebilir miyiz?

"Yeryüzü Halleri"nde anlattıklarım bir ova, bir zeytin ağacı, bir karınca, tırtıl vs. artık her neyse, orada önemli olan benim o anlattığım şeyde dillenmem, anlattığım şeyin de bende dillenmesiydi. Karşılıklı bir iç içe geçmenin, bütünleşmenin peşine düşmüştüm. Bu tarafım sonraki kitaplarda da zaman zaman devam ediyor aslında. "Kırdığım buncacık kabuk" derken, içinden dışına çıkma durumunu anlatıyorum; bir lav, bir ateş gölü içerden dışarı çıkıyor. Çok küçük bir krater bu, naif bir dille "buncacık" diyorum. Benim de kırdığım bir kabuk bu. İçerden dışarı çıkan şeyin kaderi ise ister istemez soğumak ve katılaşmak.

Kendi kendinin kabuğunu kırmak nasıl bir güç gerektiriyor?

Bilemem. Bilemeyiz. Bilmek için terapiye yatmamız lâzım herhalde. Ama hepimizin içinde bazı kabukları kıracak bir güç vardır, eminim, sadece nerede mevzilenmiş ya da sinmiş olduğunu bilebilmemiz lâzım.

Kabuğun çözümleyemeyeceğimiz kadar çok katmanlı, karmaşık bir yapısı olduğunu mu söylüyorsunuz?

Bir şiir hakkında çok konuşmaya başladığınız zaman, şiir olmaktan çıkar. Şiir, söyleyebileceğini kendi içerisinde söyler. Şiir benim için son sözdür. Yazdığım şiiri açımlamaya kalkışamam. Ayrıca şiirin kendisine de haksızlık olur.

Diğer kitaplarınızdan çok daha farklı bir noktada duran "Soğuk Kazı"nın bu cümleyle açılması, Birhan Keskin'de bir şeylerin değiştiğini hissettirmişti.

Bu kitap diğer kitaplara göre farklı bir noktada duruyor. Bu yoruma katılıyorum. Dünyanın zalimliğine, insanın kötülüklerine de bakan bir kitap. Dolayısıyla, başka bir bakışı da kuşanarak bakmak gerekiyor. Belki kabuk kırmak, benim için bu yeni bakış demek olabilir.

Kabuk, kimliğin korunaklı fakat sınırlayıcı yapısına benzetilebilir mi?

Kimlik, aidiyet açısından sığındığımız bir yer olduğu gibi, bizi sürekli sınırlayan da bir kavram. Ona hem ihtiyacımız var hem de bizi bir yere kapattığı için sürekli didişiyoruz onunla. Ve bizim mührümüz haline geliyor. Ben mümkün olabildi-

ğince, kimlikler üzerinden söz almamayı tercih ederim. Benim sözüm insan olmaklıktan kalksın isterim. Bugüne kadar ne bir kadın olarak söz aldım, ne bir yere ait olmaktan dolayı söz aldım. Yazdıklarım bize dayatılan toplumsal cinsiyetten, bir yere ait olmaktan ya da bunun gibi durumlardan inatla ve ısrarla uzak kaldı.

Sizce "kadın şair" olmanın belirgin farklılıkları, ayrı duyarlılıkları var mı?

Mutlaka vardır, yok demiyorum. Ama seksist bakış açılarına karşıyım. Onlar bana "kadın şair" diyeceklerse, benim de onlara "erkek şair" demem icap eder. Oysa şair şairdir, nokta. Kadın olmam sebebiyle, şiirimde kadın duyarlılığı olacaktır. Ama bu tür şeylerin de bir genelleme olduğunu düşünürüm. Bütün genellemelerin bir ayağı aksar. Ayırmanın da bir nihayeti vardır, bir sonu... Ayıra ayıra bak ne hale gelmiş bütün uygarlık dediğimiz şey. Ahmet Güntan'ın bir şiirinden bir epigraf almıştım "Y'ol" kitabıma: "Ben farklılığımdan gurur duymuyorum / ben ayrılığa toptan karşıyım hâkim bey." Aynen budur benim de gönlümün derdi. Ayrımcılığın sonu yok ki. Bizim derdimiz ayırmak değil, "ne kadar bütünleşebiliriz" olmalı.

Öyleyse, kimlik üzerinden kendini ifade eden bir şairin, kimlik bölünmelerini destekleyen otoritelere karşı kör bir savaş verdiğini söyleyemez miyiz?

İnsanların bulundukları zeminle alâkalı bir durum bu. Kimlik üzerinden söz almıyorum dediğim zaman, kimlikle ilgili bir derdimin olmadığını da söylüyorum demektir. Ama öyle birisi vardır ki, kimlik sebebiyle savaşmak ya da o kimliği öne çıkarmak zorundadır. Benim kimlikle öne çıkabileceğim bir zeminim yok. Dolayısıyla, bir kimliği öne taşıyarak çıkmıyorum. Bir şair olarak, bir ressam olarak, bir romancı, bir sanatçı olarak önce yaptığınız işle söz alırsınız. Meseleyi kimliğe indirgerseniz, siyasetçilerden farkınız kalmaz. Öyle veya böyle, hepimiz birtakım "şeylere" aitiz. Bir aileye, bir inanca ya da inançsızlığa, bir etnik gruba... Önemli olan, bu aidiyetler silsilesinde ait olduğumuz en temel zeminimizi, insan türüne ait olduğumuzu unutmamak. Ben mümkünse sadece bu noktadan söz aldım hep. Sadece insan olmak noktasından baktığımda ancak, herkesin de en az benim kadar insan olduğunu ya da olmadığını görebilirim. İnsan dünyanın her yerinde aynı, binlerce yıldır hep aynı. Dertleri hep aynı. Temel şeyler hiç değişmiyor.

Şiirlerinizin "lirik" olarak nitelendirilmesi sizi rahatsız ediyor mu? Türkiye'de "duyarlı" kadın şairlere hep "lirik" sıfatı yakıştırılır; sizce bu bir tür tek boyuta sıkıştırma çabası mı?

Lirik şiiri olumsuz olarak algılamıyorum ki. Lirik şiir, bizim en eski şiir biçimimiz. İnsanoğlunun şiir söylemeye başladığı zamandan bu yana, tutturduğu en köklü tavır lirik şiir. Ayrıca, her dönemin lirik anlayışı da kendine aittir. Üç bin yıl önce yazılmış lirikle bugünün liriğinin en azından üslûp olarak aynı olmayacağını da biliriz. Kaldı ki ben lirik şiir yazarım başka bir şey olur; sen lirik şiir yazarsın başka bir şey olur. Lirik şiiri küçümsemek kimin haddine! Şiirin bizatihi kendisidir o. Bizim etimize, kalbimize dokunan duyuşun adıdır.

Şiirinizi kimlik tartışmalarına açan bir başka öğe de androjeni. Androjenik bir şiir yazıyorsunuz. Judith Butler cinselliği yüzergezer bir kavram olarak yorumlamamızı öneriyor. Şiirlerinizdeki androjeninin, cinsel kimlik tanımlarına karşı benzer bir öneri sunmayı amaçladığı söylenebilir mi?

Bence bütün yazar ve şairler biraz androjendir zaten. Yoksa kavrayamazsınız. Pür kadın veya erkek olmak nasıl bir şeydir, bilmem. Ayrıca ne kadar mümkün, onu da bilmem. İnsan olmak üzerinden söz alan biri için androjenlik, son derece kullanışlı bir alan. Kadın olmanın ya da erkek olmanın şu koskoca evren karşısında ne anlamı olabilir ki? Erkek olmanın çok belirginleştiği tek ayrım, bana göre, bu dünyaya kazık çakmak istemeleridir, her allahın günü çakıyorlar. Tuhaf bir tür. Böyle olmayan erkekleri tenzih ederim.

"Soğuk Kazı" politik anlamlar içermesiyle de farklılaşıyor. Kitaptaki kimi şiirler için, "politik şiirler" denmesi sizi rahatsız eder mi?

Şiirin siyasetlerüstü bir noktadan konuştuğuna inanırım. Somut olan her şey gibi tabii ki şiirin içine girer, ama bu bir şiiri politik yapmaz yine de. Yeni kitabımda politik duruşlu bir şiir var mı? Var tabii ki, adı üzerinde: "Sulukule 2008". Ama şiirin kendisini politik bir şiir olarak adlandıramayız. Tabii ki itirazı olan bir şiirdir; somuttan kalkan, somuttan kaçmayan bir şiir. Şiir, politikanın gündelik dilini ve sabitliğini aşıp zamanı kıracak başka öğelere de sahip olduğunda şiir olur. "Sulukule 2008" sadece şimdiki okura değil, elli yıl sonraki okura da bir şey söylemekle yükümlüdür. Şöyle bağlayayım: Politik şiir olmaz, somuttan hareket eden şiir olur.

Ahmet Güntan'ın bir şiirinden bir epigraf almıştım "Y'ol"a: "Ben farklılığımdan gurur duymuyorum / ben ayrılığa toptan karşıyım hâkim bey." Aynen budur benim de gönlümün derdi.

Dört sene önceki kitabınız "Y'ol" gibi, yüksek tonlu bir kitap "Soğuk Kazı". Fakat "Bağdat" gibi şiirlerde bu yüksek ton, naif bir anlatımla karşılanıyor. Savaşa ait kelimeleri kullanmadan savaşı anlatan bir şiir bu...

Evet, "Y'ol" da yüksek tonlu bir kitaptı, ama "Soğuk Kazı"nın öyküsü çok farklı. "Soğuk Kazı" sert meselelere girse de, öfkesi başka türlü. Bu dünyanın böyle olduğunu bile bile yazıyor. Yer yer ince küfürler ediyor. Böyle başa çıkılabiliyor somut olanın sertliği ile. "Bağdat" şiiri asla savaşı yazmayarak Bağdat'ı işaret ediyor; insanın yeryüzündeki en ilksel anını anlatıyor. Hem zaten savaş, savaş gibi anlatılamaz ki. Ne bu vahşeti tamamıyla kavrayacak kadar güçlüyüm ben, ne de şair bu kadar soğukkanlı... Yine de Gazze daha serinkanlı bir şiir. Gazze somut şiirin bir örneği olarak, tam bir kayıt hali. Rüzgârın şiddetinden, televizyonda konuşan adama kadar hepsi birebir gerçek. Benim eklediğim, giriş ve çıkış dizeleri ki, o da okura dokunma işini üstleniyor.

"Bağdat", "Gazze" gibi şiirlerin yer aldığı "Dünyanın Katı Huyu" isimli ikinci bölüm, yoğun eleştirisine rağmen, eğlenceli bir dille yazılmış. Mizah şiirin eleştirisine ne kazandırıyor?

Gençlik yıllarımdan bu yana, şiirde çok ince bir humor'u ve çok ince bir küfürü severim. Nadiren kullanırım ama. Lirizmden bahsettik ya, humor aynı zamanda kanıksanmış lirik akışı kırma fırsatı da sağlar. Bir şiir baştan sonra lirik ya da baştan sonra eleştirel olduğunda, o şiire katlanamayabiliriz. Ben katlanamam açıkçası. Bazen "güleriz ağlanacak halimize" yapmak gerekir. "Dünyanın Katı Huyu" bazı şiirleriyle bu humor'u deniyor.

"Tabiatın kanunlarına hiç alışamadım ben" diyorsunuz. Şiirinin merkezine insanı ve doğayı koyan biri için umutsuz bir cümle değil mi bu?

İnsan, dili olan bir canlı olarak tabiata "vahşi doğa" der, biraz da dönüp kendine baksa keşke. Dil adlandırmak zorundadır ki, üzerine konuşabilsin, üzerinden söz alabilsin. Akıl yürütmelerimiz, tabiata "vahşi doğa" adını uygun görmüş. Yeryüzüne ve tabiata hayret ve iyilik duygusuyla bakmakta ısrarlı bir insanım, tabiatın "bana göre vahşi" kurallarının dengesine alışamadığımı söylemek istiyorum. O dizenin önünde, "güller açtıkça kesmeli diyor annem" diye yazmışım. Onu kesecek ki, yeni güller açsın. Fakat güllerin kesilmesine razı gelmiyorum. Oysa kesilmeli! Tabiatın aklına karşı çıkıyorum, saçma bu. İzlanda'da yaşanan patlamada tabiatın karşısında ne kadar çaresiz olduğumuzu tekrar gördük. Al işte, tüm Avrupa bir anda felç oldu.

Belki de daha yavaş ve daha küçük yaşamaya kendimizi alıştırmamız gerekiyor...

Büyük yaşamanın anlamı nedir ki? Eninde sonunda, sınırlı bir ömrün var. Bunu en baştan beri biliyorsun. Zaten her şey bu bilgiye bağlı. İnsanın iyi olması da, kötü olması da sanırım bu bilgiyi ne kadar sindirebildiğiyle alâkalı. İstersen doğa karşısındaki aczini kabul edersin, istersen de karnına kazık çakarsın!

İzlanda'daki patlamadan söz açılmışken, kül simgesini seven bir şair olarak, devasa bir kül bulutunun tüm Avrupa'nın üzerini kapladığını görmek size ne hissettirdi?

Bu kitap çıktı, üç-dört gün sonra yanardağ patladı. Zaten kitap iki yanardağ metaforlu şiirle açılıyor. Yazının kehanetle ilgili tarafları yine kendini gösterdi anlayacağın. Şaka şaka...

Bir 2010 kitabı olan "Soğuk Kazı" 2000'lerin genel ruh haline dair neler söylüyor?

2000'lerin bir ruhu olduğunu düşünmedim hiç. Belki de 2000'leri konuşmak için henüz erken. Evet, bir sürü değişim hikâyesine rağmen, ben daha temel bir zamana inandığım için herhalde, başlayıp biten bir süreç olarak sınırlamıyorum üzerinde yol aldığımız süreci.

"Y'ol" da "Soğuk Kazı" da sert ritmleriyle rock'a yakın. Neler dinlersiniz? Bugünlerde müzik setinizin yanında kimlerin albümleri var?

Gençken iyi bir rock dinleyicisiydim. Pink Floyd, Deep Purple, Dire Straits, Alan Parson Project ve benzer gruplar benim için önemliydi. Biraz yaş almakla, biraz da dünyanın değişmesiyle ilgili herhalde, artık daha sakin müziklere doğru kaymaya başladım. Müzik en az şiir kadar değerli benim için. Müzik setinin yanında neler var diye düşünüyorum şimdi: Horowitz'in Chopin yorumları, Nick Cave, Mercan Dede, Eleni Karaindrou, David Darling - Ketil Bjørnstad, Lhasa, Tori Amos, Birsen Tezer... En son Yasemin Göksu'nun "Rumeli Türküleri"ni aldım. Son derece eklektik bir müzik zevkim olduğunu söyleyebiliriz. Ya da, günün farklı saatlerinde farklı müzikler... ✚

ŞEFİN TAVSİYESİ

Thomas Mann usûlü Rösti

3 adet büyük patates, az haşlanmış olacak ya da büyük yumuşak pateslerdense, çiğ rendelenecek.
1 soğan, küçük küçük doğranacak.
Peynir, gravyer ya da emmental.
İsteğe göre tuz ve biber.
Tereyağı.

Söyleşi: Fatih Özgüven

Von Rohrbach hayatiyetinin garip biçimde azaldığını hissediyordu, o yüzden de nihayet air-conditi-on'lı mekânda güç toplamak ona iyi geldi. Sabah yürüyüşünde epey aşırıya kaçmıştı ve şu an dinlenirken şakaklarında atan nabzının ve nefes nefese kaldığının farkına varıyordu. Öğle trafiğinin saldığı zehirli ifrazatı düşününce göğsü sıkıştı, bir daha sıhhatine zararlı olabilecek dönemlerde yurtdışı seyahati yapmamaya karar verdi.

Lokanta aydınlık, zarif ve rahattı. Von Rohrbach pır pır eden nabzının geri geldiğini hissederken bir kadeh Gruaud Larose ısmarladı, sonra etrafı kolaçan etmek üzere dik arkalıklı rahat iskemlede arkasına yaslandı. Öğle yemeği furyası başlamıştı, girişte bir kuyruk oluşuyordu bile. Von Rohrbach kadehi önüne koyan dalkavuk garsona baktı. Ufak tefek bir adamdı, hiç de Alsas'lı denemeyecek bir tip, uzun ve kemikli; yaka düğmeleri çözük uzun beyaz önlüğü dikkat çekecek derecede iri Adem elmasını gözler önüne seriyordu. Hizmetkârane tavrı ciltlenmiş bir kitap takdim ettiği müşterinin üzerinde nahoş bir etki bıraktı. Bu bir menüydü anlaşılan, fakat Rohrbach'ın şimdiye kadar görmediği çeşitten bir mönü; hakikaten de bununla karşılaştırıldığında bildiği bütün öteki mönüler kısacık bir not, çalakalem bir eskiz sayılırdı; bu mönü, acelesi olan yemek müşterisine, sürprizler bekleyen macera adamına tahammülü olmayan bir mönüydü, bu mönü hacmi itibariyle ve her türlü yanlış anlaşılma ihtimalini dışlama hamlesinde Versay Antlaşması gibi bir mönüydü.

Von Rohrbach ömrü boyunca karın boşluğundaki bir sinirden çekmişti. Onu çocukluğundan beri etkilemiş olan bu sinir şimdi de sığır, domuz ve av eti sayfalarını hızlıca geçmesine sebep oluyordu –duygusal enerjisini tırmandıracak, akciğerlerindeki kanı kalbine pompalayabilecek etler.

Kâğıdın fildişi beyazı onu rahatlattı, sayfaların hışırtısı atölyede geçirdiği uzun saatleri hatırlattı. Egzotik yemekler listesinde eyleşti –Pondicherry usûlü hazırlanmış bir alabalık yemeği gördü orada. Hiç Hindistan'a gitmemişti, gençlik yıllarının seyahatleri yerini çoktan olgun yıllarının çalışkanlığına, kendisine onurlar bahşeden ciddi hizmetlere bırakmıştı. Resim sanatını görsel sanatlar sahasındaki itibarlı yerine geri döndüren, modernizmi inkâr eden, Alman sanatının meşalesini yakan kendisi idi. Mönüdeki tarif zihninde bir sihir etkisi yarattı ve bir resim canlandırdı. Bir kanvastı gördüğü, gözünün önünde canlandırdığı; nehirden dönen bir grup balıkçı, onları çevreleyen orman, sık mangrov örtüsü, açıkta duran kökleri akıntının gelgitine karışıyor, balıkçıların ağları lebalep egzotik avla dolu, patlak gözlü iri karidesler, yeryüzüne indirilmiş uçan balıklar, tarih öncesi zırhları içinde yengeçler; balıkçılar muzaffer, pusuya yattığı sık bambular arasından onları seyreden kaplanın gözlerinden bîhaber. Beyni döndü, Von Rohrbach vücudu hâlâ terden sırılsıklam halde tehlikeyi sezdi, menüyü kapattı.

Zevkle döşenmiş mekân konuklarla dolmaya başladı, egzotik etüdünden azad olmuş tek başına oturan konuk da gözlerinin önündeki sahnenin tadını çıkarmaya koyuldu. Medeniyetin üniforması, takım elbise, çeşit çeşit tiplere görünürde birörneklik veriyordu, fakat lokanta sınırları dahilinde belli başlı Avrupa dillerinden çoğunu duymak mümkündü. Komşu masada Polonyalı bir hanımla çocuklarına servis yapılıyordu. Yemeklerine başlamak üzereydiler ki, Von Rohrbach şaşkınlıkla sebze garnitürünün mükemmel güzelliğini farketti. En çok İsviçre'de yenilen, fakat Avrupa'nın başka yerlerinde de çeşitli biçimlerde yapılan o yemek; rösti. Şekliyle yaradılışın en soylu ânını hatıra getiren, bal rengi halkalardan bir yığın vücuda getirecek biçimde kızartılmış patates rendesi, ortası kavi ve mağrur, altın rengi, kenarları daha koyu ve güneşin çevresi gibi tırtıklı; şeklen öylesine bakir bir mükemmellik ki, bizim yemek müşterisi adeta bağırsakları-

Desen: Arslan Eroğlu

nın büyülendiği zehabına kapıldı. Güzel genç oğlan bıçağıyla çatalını kaldırdı ve bunu yaparken de ihtiyar müşterinin dikkatli bakışlarını ilk kez farketti. Delikanlının garip, gurub vaktinin ışığını taşıyan gözleri sanatkârınkilerle buluştu ve Von Rohrbach, bir parça heyecanlanarak, dikkatine karşılık verildiğini gördü. Oğlanın bıçağı altın rengi yuvarlağın tatlılıkla boyun eğen merkezini yarıp geçerken sanatkâr düpedüz mest olmuştu. Her lokmayı arsızca seyretti ve büyük keyifle delikanlının ondan yüz çevirmediğini kaydetti.

Rösti, çocukluğundan gelen, tam yerine koyamadığı bir şekil ve rengin hatırasını taşıyordu; zümrüdî Dresden porseleninin dörtbaşı mamur biçimde çerçevelediği altın rengi yığın, pırıl pırıl parlatılmış çatal bıçağın Narkissos'un su birikintisi gibi yemeğin güzelliğini aksettirişi. Demin farkına varılmayacak bir tempoyla sürünen Zaman şimdi hızlanmıştı ve Von Rohrbach yemeğini yiyen güzel gencin son lokmalara vardığını içi esefle sızlayarak farketti. Bir nezaket mülâhazası ressamı yüzünü öte yana çevirmeye mecbur etti, tabağın sathında lekesini bırakacak yağlı kalıntıya şahit olmak istemiyordu.

Üstad, garson gözü arandı. Zaman yeniden yavaşladı ve Von Rohrbach mutfakta bu halka halka nefasetten bir lokma bile kalmayacağı korkusuna kapıldı. Gruaud Larose'unu yudumladı, derken nihayet hakkettiği ilgiye mazhar oldu, bu sefer dudakları bir sırıtışla gerilmiş yabanî görünüşlü bir herifçioğlundan.

"Rösti alacağım."

"Emredersiniz, lokantamızın spesiyalitesidir; blanquette de veau'yu da tavsiye edebilir miyim?"

Garsonun bahşisi artırmaya çalıştığından şüphelenen Von Rohrbach teklifi reddetti. "Sadece Rösti... ve bir kadeh daha Gruaud Larose."

Aralarında artık sıkıca tesis edilmiş olan irtibatı farkedip farketmediğini görmek için yeniden gence baktı, fakat delikanlı şu sırada hemşiresiyle sohbet etmekteydi. Romantik Ekspresyonist Cereyanın önderi, göklere çıkarılan 'Zafer ve Mağlup" adlı eserin yaratıcısı, daha boyası kurumadan her eseri satılan sanatkâr için Zaman adeta ayak sürüyerek ilerliyordu. Oracıkta oturdu kaldı. Mutfağın kapılarına dikilmiş kısık gözleri, gözlük takmayı reddeden bir müşahitin kendini beğenmişliğini işaret ediyorlardı. Boş tabaklar taşıyan garsonlar mutfağa giriyorlardı, elleri kolları o kutsal yerden yeni armağanlarla dolu olarak gerisin geriye çıkmak üzere; bunlar görünmez bir kâhinden mabedin iman edenlerine haberler getiren alt kademeden rahipler, fırınların ta yanıbaşına kadar gitmiş zahitlerdi, ki kurban edilenler o fırınlardan tanrılara dumanları tüten işaretler yolluyorlardı. Isıtılmış servis arabasını iten bir garson aydınlığa çıktı; Von Rohrbach için yarış arabasını süren Helios'dan daha aşağı değildi. Lokanta semaya kesti ve arabanın geçişi sanki bütün bir gün sürdü. Arabanın alevler saçan yükü sanâtkarın iştihasını o derece ateşledi ki, ona her şey bu semavî cismin seyahatine mâni olmak için uğraşıyormuş gibi geldi, araba nihayet gelip imana kabul edilmeyi bekleyen bu yeni namzedin önünde durdu. O Gordion düğümü önüne serilmişti işte; bunun hal yolu mantıkta değil, kılıç ve imparatorlukları elinin tersiyle silip atma cesaretinde yatıyordu. Onda yıldızlara dair olanı ve dünyevî olanı gördü, hayret nasıl da biri yekdiğerini taklid ediyordu. Altından kubbe pürüzsüz porselenin üzerinde yükseliyor, yaldızlı halkaları parıldıyor, Perseus'un kalkanının üzerindeki akisleri hatıra getiriyordu.

Gözleri kamaşmış ve cezbolmuş bir halde, bıçağını aldı ve yuvarlağı parçalara böldü. Ağzına attığı ilk lokmada nazarı delikanlının garip, gurup vaktinin ışığını taşıyan gözlerini buldu ve yeniden şaşırdı –kendisini karanlıktan aydınlığa çıkaran bu genç mümin ile arasında, mütareke ile vaad arasında bir şey tesis edilmişti. Damağı yanılmıyordu; tarlada değil, muhakkak ki daha yüksek bir irtifada, kartalların avlandığı yüce tepelerde yetişen buğdaydan yapılmış hamurun içinde peynir vardı, gravyer belki, ya da bir emmental. Ama bunu başka tadlar takip etti; kutsiyetle hemhal olmuş dünyevîlik, soğanın alçak irtifasına karışmış Yeni Dünya meyvesinin tadı. Ressamın atölyede boyalarını karması, doğru tonu tutturuncaya kadar toprak rengine biraz daha ateş kırmızısı katması gibi, Von Rohrbach da şu anda bu farklı palette ifadesini bulan sırlara nüfuz etmeye çalışıyordu. Tabiatın mahsulü olmakla beraber akla hayale sığmaz, tekinsiz zar gibi patates dilimleri çiğ rendelenmiş ve zevke göre çeşnilendirilmişlerdi. Halihazırda, soğan ve peynir rendesi ile iyice karışmış olarak yeraltından semaya doğru yükselmiş bulunuyorlardı. Bu kutsal üçlü tava hararetini birlikte göğüslemiş, kapaklı bir tavada kısık ateşte altlı üstlü 15'er dakika tereyağda pişirilmişlerdi.

Kendinden geçen Von Rohrbach, son birkaç lokmaya vasıl olmaktaydı; o son, eşsiz anlarda, yukarı yuvarlanan gözbebekleri sağdan sola hareket ederek sanki ancak içeriden tadılabilecek bir şeyi arar gibiydiler. Şef garson onun tuhaf davranışını farketti ve garsonlardan birine hesabı takdim etmesi için direktif verdi; evvelce de sanatoryuma kaldırılan müşteriler olmuştu, fakat bu müessesenin şöhreti açısından hayırlı bir şey değildi. Diğer iki garson da öne doğru atılıp her biri bir kolundan tutarak konuğun masadan kalkmasına yardım etiller. Von Rohrbach'ın ağzı açıktı, dudakları kımıldıyordu ve Rösti'nin muhtemel varyasyonlarının provasını yapıyordu: "Önce soğanları sote etmeli, küçük küçük doğranmış beykınla tavada çevirmeli, gravyerin yerine gorgonzola peyniri koymalı..." Yarı taşınarak, yarı yürüyerek güzeller güzeli gencin oturduğu masanın yanından geçirildi ve gözleri bir kere daha o leziz suç ortaklığı bakışını aradı. Fakat şu anda tatlısını paylaşmakta olduğu hemşiresi ve validesiyle kahkahalar atmakta olan delikanlı, ressamın gidişini farketmedi. İki garson titremekte olan sanatkârı sokağa çıkarırlarken, bir üçüncüsü de sıyırılmış tabağı ve yarısı içilmiş kadehi alıp götürdü. Masanın yakınında oturan Polonyalı aile için, temizlenip yeniden hazırlanan masa kare biçiminde mükemmel bir beyaz kumaştan başka bir şey değildi gene, üzerinde sanatkârdan iz yoktu. ✚

Cesarete, korkuya ve hatırlamaya dair unutulmaz ve sarsıcı bir klasik.

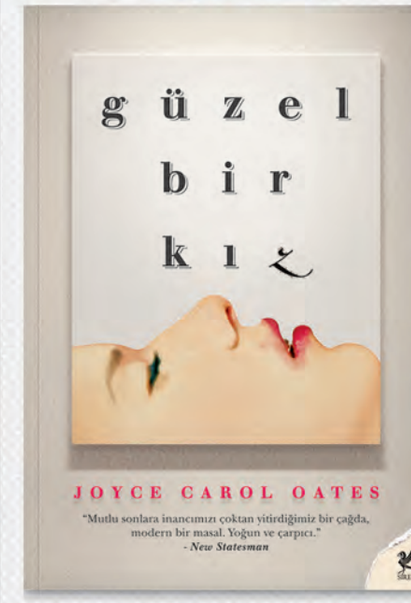
- PULITZER Ödül Adayı
- *CHICAGO TRIBUNE* HEARTLAND Ödülü
- NATIONAL BOOK CRITICS CIRCLE Ödül Adayı
- ÖLMEDEN ÖNCE OKUMANIZ GEREKEN 1001 KİTAP'tan Biri
- EN İYİ YABANCI KİTAP Ödülü, FRANSA (PRIX DU MEILLEUR LIVRE ÉTRANGER)

"Olağanüstü bir anlatım." - **Chicago Sun Times**

"*Taşıdıkları Şeyler*; yaşamın önemini, mucizelerini ve nasıl da pamuk ipliğine bağlı olduğunu gösteriyor." - **Dallas Morning News**

"Geri planda helikopter sesleri duyacaksınız." - **Boston Globe**

Amerikan edebiyatının devi Joyce Carol Oates'tan gotik unsurlarla bezeli, sarsıcı bir roman:

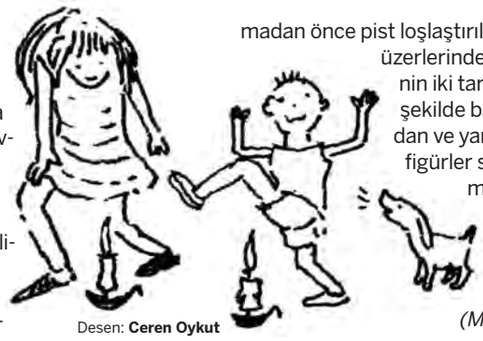
SİREN

Tünel Geçit Han, B Blok 309-312 Beyoğlu - İstanbul
Tel: 212 243 45 65 Fax: 212 251 05 32
www.sirenyayinlari.com | sireninsesi.blogspot.com

Mum söndü

Kalipso, Çaça ve Merenguez'den sonra yeni bir dans daha çıktı: "La Bamba". Menşei Küba, Havana, Avrupa'da da İspanya olan bu yeni dansın müziği, Güney Amerika folklor havalarından ilham alınarak bestelenmiş. En büyük orijinalitesi de dans eden çiftlerin ortasında yanar mumların bulunması. "La Bamba"da müzik başlamadan önce pist loşlaştırılmaktadır. Her çift pistte üzerlerinde mum yanan şişelerden birinin iki tarafına geçmekte ve dans bu şekilde başlamakta. Mumun etrafından ve yanlarından karşılıklı yapılan figürler sırasında mumu söndürmemek şarttır. 2/4'lük müzik ölçüleri üzerine bestelenen "La Bamba"nın plakları memleketimizde bulunmaktadır.

(Milliyet, 7 Kasım 1959)

Desen: **Ceren Oykut**

Hazırlayan: **Derya Bengi**

dil tarih coğrafya

YILMAZ GÜNEY NASIL ÇİRKİN KRAL OLDU?

Beni kral ilan et

Yılmaz Güney sekizinci sınıf filmlerde oynuyor, ben de Milliyet gazetesinde magazin sekreteriyim. Bir gün gazeteye geldi, dedi ki: "Babacığım, benimle bir röportaj yap." Şimdi, röportaj yapayım ama, ben ünlülerle röportaj yapıyorum. Ondan sonra, "ne var" dedi, "sen röportaj yaparsan ben de ünlü olurum". Kaytarmak değil ama, yan çizmek peşindeyim. Yapalım da nasıl yapalım? "Beni kral ilan et" dedi. Ben seni nasıl kral ilan edeyim, zaten sinemanın bir kralı var, o da Ayhan Işık. "Ben de bir kralım" dedi. Dedim ki ona, "Ayhan Işık kesme şeker gibi, yani güzel bir kral". "Ben de çirkin kralım" dedi. Aman, olur dedim. İlk kez Milliyet Magazin ekinde çıktı, Çirkin Kral diye.

(Tarık Dursun K, İzmir Kent Kültürü Dergisi, Eylül 2001)

Bogart, Salerno, Belmondo, Koçero

Kopkoyu, esmer mi esmer bir genç adam. Kara, kalın kaşlı, bir baktınız mı, yüzündeki tek aklığı, pırıl pırıl ve iki sıra dişlerinde görüyorsunuz. Adı Yılmaz Güney. Geride bıraktığımız sinema mevsimi içinde oniki filmde başrolü oynadı. Ayhan Işık'lara, Eşref Kolçak'lara, Ediz Hun'lara ve Tamer Yiğit'lere karşılık, iki olumsuzluğa sahip: Ucuz ve çirkin. Türk sinemasında ilk olarak çizgi dışı, güzel olmayan bir adam "Kral"lığını ilan ediyor. Hollywood'lu Humphrey Bogart, İtalyan Enrico Maria Salerno ve Fransız Jean-Paul Belmondo gibi. Yılmaz Güney'in bu sayılanlara benzeyen en büyük özelliği, çirkinliğinin yanı sıra, yokluktan ve yoksulluktan da gelmesi. Sinema seyircisi iki yıldır güzel adamları artık tutmuyordu. Kendine benzeyen, ezik, kavruk, tükenik insanı arıyordu. Yılmaz Güney bu aranış döneminde ortaya çıktı. "Koçero"ydu, "Prangasız Mahkûm"du, "Mağrur ve Sefil"di, "Yaralı Kartal"dı, "Kasımpaşalı Recep"ti ve seyircisine "Her Gün Ölmektense" diyordu:

- Her gün ölmektense bir gün yaşamak daha iyidir. Seyirciye bu kişilikte çıkıyorum. Yükün altında ezilmiş, boğulmuş bir insanı canlandırıyorum. Yani tam seyircimi. Seyirci beni seyrederken kendini rahatlıkla ve kolaycacık benim yerime geçirebiliyor.

(Tarık Dursun Kakınç, Milliyet Magazin, 11 Mart 1965)

(1929)

OPERA SİNEMASI

Yarın akşamdan itibaren

Meşhur komik BUSTER KEATOM tarafından

AŞK YÜZÜNDEN SPORCU

Fevkalâde komedi, Ayrıca zengin teferruat ve saire, İlâveten MONTİ BANKSİN bir komedisi.

Taçsız Kral (1965)

filminde Metin Oktay'ın küçüklüğünü canlandıracak 9-12 yaşları arasında iyi futbol oynayan esmer bir çocuk aranıyor.

Çok acele müracaat: Arzu Film, Yeni Melek Sineması yanı, Emek Han, Beyoğlu

ELLER DUYAR SÖZ OLUR

Türk musikisinde yeni eserler yapmak lâzım. Eskiyi armonize etmek, Kütahya çinisine Amerikan badanası sürmeye benziyor.

– MÜNİR NURETTİN SELÇUK, 1970

Mademki bu türküler bu kadar hazindir, o halde halkın hayat şartları tahammül edilemeyecek kadar hazin demektir. Bir gün, yabancıların da bulunduğu bir toplantıda türküler söyleniyordu, dinleyicilerden birinin "Bu yabancılar hazin şeylerden hoşlanmaz. Aman biraz ecnebiler için olsun" diye ihtarı üzerine "Vallahi yabancılar için türkü yok" dediğimi hatırlıyorum.

– RUHİ SU, 1948

ENGİN ABİ'NİN ANISINA: HAYDE BRE YÖRÜKOĞLU

Geliyor düğün alayı

Moğollar'ın belkemiği Engin Yörükoğlu kansere yenik düşerek 23 Nisan'da, 65'inde aramızdan ayrıldı. Davulunu daima gülerek, şevkle, coşkuyla gümbürdeten bu gönül adamını 40 yıllık bir belgeyle uğurluyoruz.

Liseli gençlere hafif batı müziğini sevdirmek amacıyla düzenlediğimiz Ses Liselerarası Müzik Kervanı bu defa İstanbul Erkek Lisesi'nde konakladı. Üç saat süren konser Moğollar'la muhteşem bir şekilde noktalandı. Moğollar'ın solisti Aziz Azmet "Nana Song" isimli parçalarını İstanbul Erkek Lisesi öğrencilerine şöyle takdim etti: "Şimdi sizlere bir müzik yorumu yapacağız. Bu parçada Avrupa pop müziğini, arabeski ve Anadolu popunu bulacaksınız. Bu parça bizim nereden nereye geldiğimizi gözlerinizin önüne serecektir. Gerçeği bulma yolumuzu size anlatacaktır. Biz ilk kurulduğumuz zaman ünlü toplulukların taklitçisiydik. Beatle'lar, Stone'lar bizim hocamızdı. Onlar pop yaptılar, biz pop yaptık, onlar arabeske döndüler, biz de arabeske döndük. Sonra ayrıldık onlardan. Başkalarını kendimize talebe yapmak için Anadolu popa yöneldik."

Konserin son şarkısı, Moğollar'ın janrı olmamakla beraber seyircilerin ısrarla istedikleri bir parçaydı. Arthur Brown'ın "Fire" adlı şarkısı gençlerin isteğini iki bakımdan yerine getirdi. Hem istedikleri şarkıyı dinlemişler hem de konserin başından beri bekledikleri davul solosunu dinlemek fırsatını elde etmişlerdi. Önce normal "Fire"a giren Moğollar sonra sırayla sahneyi terk etmeye başladılar. Sonunda sahnede başçı Taner Öngür ile baterist Engin Yörükoğlu kaldı. Engin'in yaptığı bateri solosunda Doğu Anadolu'da yapılan gelin karşılamaları dile getiriliyordu. Solo tıpkı gelini karşılayan davul zurna ekibi gibi yavaştan başladı. Sonra gittikçe hızlandı. Bu arada salonu dolduran gençler de tamamen konsantre olmuş, çığlıklarla soloya katılmışlardı. Konser sonunda en çok imza istenen müzisyen Engin Yörükoğlu oldu. O imza dağıtırken bir liseli de arkadaşına, gömleği beline kadar ıslanan Engin'i gösterip şöyle diyordu: "Aga, ben böylesini görmedim."

(Ses, 21 Mart 1970)

Sakareller, DDR, Ricochet ve
Nekropsi'nin yeni albümleri Mayıs
ayında Peyote Müzik etiketiyle müzik
marketlerde. www.peyote.com.tr

Peyote
Müzik

“Bir akşam, annesini sedirde görmediğini anımsıyor. Minderler, örtü, her şey yerli yerindeydi, ama annesi yoktu. Sonra da hiç olmadı. Ölüm, onun sedirdeki boşluğuydu işte, o kadardı: Büyüleyici, esritici bir yanı olmadığını o gün anlamıştı. Bir şeyin birdenbire yerinde olmaması, ama aynı tiktakın sürüp gitmesiydi ölüm.”

Tomris Uyar, “Beyaz Bahçede” (“Yaz Düşleri Düş Kışları”ndan, YKY)
Desen: Tuncer Erdem *(Jim Jarmusch’un Dead Man filminden)*